

27.166.I

MYTHOLOGIE

DE

DR. I. KIRIAC

JOE, TATĂL ZEILOR ȘI AL OAMENILOR

Jupiter sator Deorum atque hominum.

Zeus πατήρ ἀνθρώπων τε θεῶν τε.

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA PROFESIONALĂ, DIMITRIE C. IONESCU

9, — Strada Câmpineanu, — 9

1920

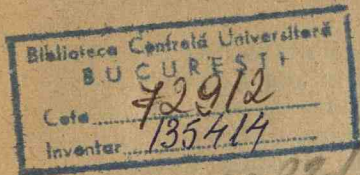
Prețul Lei 20

CONȚINUTUL

Introducere, pag. 1. Crearea lumii pag. 6. Lupta între Uranus și Saturn pag. 7. Domnia și căsătoria lui Pluton pag. 11. Domnia și căsătoria lui Neptun pag. 16. Domnia lui Joe pag. 19. Luptele lui Joe contra lui Saturn, Titanilor, Giganților, Encelade, Typhaon și Aloizi pag. 28. Amourile lui Joe pag. 31. Căsătoria lui Joe. Certurile casnice și pedeapsa Junonei pag. 33. Junona și răpirea ei de către Joe sub formă de cuc. Pedeapsa Nympei Chelonea pag. 34. **Răsbunările Junonei.** (Pigas, Pretus, Priam, Eneea, Echo, Narcis, Io, Argus, Calisto, Latona, Phytia, Hercule, Bacus, Leucotheea, Melicerte, Perseu, Medasa, Gorgone, calul Pegas, Andromeda, Polidecte pag. 41—55). **Răsbunările lui Jupiter.** (Atlas, Prometheu, Ganimedea, Lycaon, Deucalion și Pira, Bellerofonte, Pretus, Stenobia, Iobate, Chimera, Hipocrena, Phylemon și Baucis, Choricus, Salmonu, Sisyphe, Ophioneu, Pandareu pag. 56—61). **Răsbunările celorlalți Zei și Zeițe**
I) *Mercur.* (Hebe, Mopsus, Hermafrodit și Salmacis, Herse și Aglaura, Batus pag. 61—66). II) *Apollo* (Python, Oracolul dela Delfi, Midas, Marsyas, Coronis, Clitia, Cassandra, moartea lui Phaeton, Cycnus, Admet pag. 66—81). III) *Diana* (Acteon, Niobe, Melibeea, Manto, Mopsus, Chioneea și Laodamia, Eneea, Endymion, Orion, Arthemisa, Erostrate, Ravailac, Ctesiphon. pag. 81—87). IV) *Venus* (Phryneea, Anchise, Otreus, Amor și Psiheea pag. 87—101. V) *Minerva* (Triton, Neptun, Arahneea, Thyresias pag. 101—107. VI) *Vulcan* (Preneste, Junona, Marte, Pandora pag. 107—112). VII) *Cybella* (Atis, Sangaris, Atalanta și Hipomenus pag. 112—113). VIII) *Ceres* (Arethusa, Ascalaphe, Erysichton, Stellio, Ascalabos, Cyana pag. 113—118. IX) *Muzele* (Pieridele, Pyreneu și Pyreneea pag. 118—119). X) *Neptun* (Ajax pag. 119). XI) *Theseu* (Medeea, Sinon, Sciron și Procuste, Minos, Pasiphaia, Minotaur, Ariana și Phedra, Egeu, Pirithous p. 119—124). **Compătimirile Zeilor și Zeițelor.** (Arion, Periandru, Acoetis p. 125—128). Adonis pag. 128. Midas p. 131. Orion p. 132. Procne și Philomena p. 133. Pythis p. 134. Hesperidele p. 133. Acis și Galathea p. 136. Pygmalion și Galathea p. 137. Pyramus și Thisbeea p. 138. Hyacinthus p. 139. Leucotheea p. 140. Cyparisus și Daphne p. 140. Proscris și Cephale p. 142. Orpheu și Euridice p. 143. Aristeu p. 145. Tithon p. 146. Scyla și Caribde p. 148. Arethusa, Triptolem p. 148. Mercur și Ulise p. 149. **Serbările și jocurile ce se celebrau la Roma.** (Cultul Zeilor Lari p. 150. Cultul morților p. 152. Saturnalele p. 161. Súplicatione p. 167. Naumachiile p. 167. Serbările de incintă p. 168. Bacanalele p. 170. Dionysos p. 176. Jocurile Saliene p. 177. Bellona p. 181. Jocurile Circenses p. 182. Serbările florale p. 183. Serbările quinquatria p. 185. Lupercaliile p. 186. Jocurile megalesiene p. 187. Cultul focului sacru și Zeița Vesta p. 191. Serbările cereale Liber și Libera p. 202. Serbările priapee p. 205. Serbările Neptunalia p. 206. Conclusiune pag. 206—208.

1956

27.166

9237462

72912

MYTHOLOGIE

DE

Dr. I. KIRIAC

PARTEA I.

NOȚIUNI MITOLOGICE EXTRASE DIN RĂZBUNĂRILE ȘI COMPĂTIMITIRILE ZEILOR ȘI ZEIȚELOR

CAP. I. — Introducere.

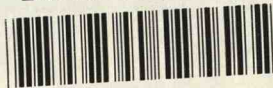
135414

Lucru este sigur și pe deplin dovedit, că omul imediat ce a putut să-și dea seama de ființa sa, a fost imposibil ca el să nu admire frumusețea și farmecul ce natura oferă ochilor săi. Obiectele însă care l-au impresionat mai mult și în prima linie au fost: I) *Soarele*, care prin căldura lui dă roade pământului și luminează prin strălucirea ce răspândește; II) în mod natural, după Soare el a trebuit să admire *Luna*, care este fața luminoasă a nopții servind pentru măsurarea timpului, și în fine al III) a fost *Aerul*, ce învălește întregul pământ și e dătător de viață la tot ce există și se naște. De aci a rezultat așa numita *triada astronomică*: *Samas* (Soarele), *Sin* (Luna) și *Aou* (Atmosfera); toate cuvintele indiene, căci primul popor, coprin de *adoratiunea* acestor elemente ale naturii au fost Indienii.

Notă. — Relativ la origina cuvântului *adoratiune* se admite, că popoarele din toate epocile au simțit, că în ei există o strânsă legătură cu ființa supremă din înaltul cerului, a căreia bunătate este atentă la dorințele muritorilor și că dânsa, e dispusă să le îndeplinească aceste dorințe, dacă ele nu vor fi în contradicție cu dreptatea divină. Dar Soarele și Luna păreau omului că e un obstacol de a se pune în comunicare directă cu această legătură; și atunci, crezând că el micșorează acel imens interval, își pune mâna la gură, după care o ridică apoi în sus către cer, arătând prin aceasta că el voește să se unească cu acea ființă supremă, dar că e împiedicat neavând puterea dorită. Prin urmare, origina cuvântului latin *adorare* nu provine decât din prescurtarea acestor cuvinte: *ad os manum admovere* (a aduce mâna la gură), ceea ce reprezintă maximum de iubire către o persoană când executăm acest act arătându-i și dorința cea mai vie de a ne revedea.

Dar și celelalte lumini strălucitoare după bolta cerească nu rămăseră fără efect impresionând spiritul omenesc, așa încât se aleseră încă o mulțime de asemenea astre, între cari se găsea

B.C.U. Bucuresti

C135414

Adar, ce corespunde cu Saturn al Romanilor, *Merodach* cu Jupiter. *Nergal* cu Marte, *Istvar* cu Venus și în fine *Nebo* cu Mercur etc. etc., toate fiind considerate ca un fel de asistenți ai Zeilor principali. După un anume timp, când adică raționamentul rece al omului a început să înlocuiască entuziasmul înflăcărat de admirațiune prin studierea mai de aproape și amănunțită a lucrului, se recurse la o singură ființă supremă numită *Ilou* de Babiloneni și *Assour* de Asirieni, din care procede *Anou* (materia fără formă), *Bel* (puterea care organizează și conduce totul) și *Aou* (inteligenta). În fine mai târziu, când omul începe a-și da seama de ce e rău și ce e bine, el imaginează existența unui Zeu unic eșit din haosul primitiv și care devine organizatorul lumii, rămânând însă în natură încă două elemente: unul cu tendința de a păstra această creațiune iar altul a o distruge asvârlind-o din nou în prăpastia fără sfârșit. Zeul creator este *Brahma*, principiul conservator se numește *Vichnou* (Vișnu), iar cel distractor *Civa* (*Siva*).

Dar faptul cel mai important ce reese din această concepțiune este, că inspirațiunea deși a isvorât dela omul cu totul primitiv, nu este lipsită însă de cel mai înalt și curat idealism, de oarece ființele adoptate și investite cu puteri supranaturale nu aveau nimic omenesc în ele și deci nici una din însușirile celor ce locuiesc pământul; cu alte cuvinte e vorba de niște ființe nu concrete ci subtile în adevăratul înțeles al cuvântului, adică *Ființe Divine*. Ideile acestea născute în India și mai ales în partea sa centrală numită *Iran*, au început să se propage de răsărit la *Arienă* la diferite alte popoare și centre mari ca *Babilonia*, *Siria*, *Media*, *Persia*, *Phenicia* și *Egiptul*, unde bine înțeles au luat diferite transformări după moravurile, obiceiurile și caracterul fiecărui popor în parte. Cu timpul însă noțiunea pură a divinității este încetul cu încetul supusă unor transformări apropiind-o de materia concretă, stând adică în legătură cu dezvoltarea spiritului omenesc și pornirea lui către felurile și din ce în ce mai multe preocupări materiale. Și mai cu deosebire Phenicienii, prin comerțul și călătoriile lor pe uscat și pe mare, au început să-și creze anumite Zei, dând fiecăruia anumite atribute pentru protejarea unor speciale întreprinderi. Ba ceva mai mult: acești Zei fură creați în așa fel cu însușirile omului, încât imagina lor sub formă de mică statueta era luată în diferitele călătorii drept protecțiune și încurajare. Și numai grație Phenicienilor și spiritului lor comercial, Grecii în prima linie au făcut cunoștință cu *Melkart* și *Astarteia* identificați la ei cu *Hercule* și *Aphrodita*: primul fiind introdus de coloniile din *Tyr* iar cealaltă din *Sidon*.

Dar lucrurile nu s'au mărginit aci. În adevăr, omul împins de necesitățile vieții din ce în ce mai pretențioase, el a fost nevoit să exploreze și să exploateze toate elementele naturei, căutând a scoate din fiecare un nou isvor fie de preponderență, de satisfacțiune sau îmbogățire. Atunci apele cu mările, fluviurile, riurile, isvoarele până și însuși lacurile fură puse la încercare, iar apoi

pădurile, văile, munții, plantele și tot ce se întâlnește în natură, trebuia să-și ofere și ele produsul lor nesățioasei avidități ale omului. Dar cum pe de altă parte acest om și-a dat seama de inferioritatea lui în raport cu imensitatea în care se află, a recunoscut neapărata trebuință să recurgă la o putere superioară, care să-l ajute în explorările sale. Însă Grecii — cari nu puteau concepe ideea că o singură ființă oricât de mare ar fi va putea să vegheze și să conducă tot ce există — recucoscură existența mai multor alți Zei ca auxiliari celui mai mare. Astfel lumea veche din monoteistă devine politeistă, căci pe lângă singurul Zeu de până acum numit *Zeus*, au mai adăugat pe *Neptum*, *Mercur*, *Apollo*, *Marte*, *Vulcan*, *Ceres*, *Minerva*, *Diana* și *Venus* având fiecare anumite atribuțiuni, și roluri de îndeplinit. Toți aceștia erau considerați ca adevărați și mari Zei, pentru care se mai numeau și Zei superiori sau mai mari (*Dii majores*), bucurându-se de o viață eternă fiind adică nemuritori: căci se adoptase și alte puteri supraomenești precum erau acelea ale isvoarelor, pădurilor, vegetațiunii, florilor etc. dar cari nu aveau darul eternității adică al nemuririi, de oarece după un timp îndelungat, chiar de secole, în cele din urmă ei trebuiau să moară. Aceștia erau considerați ca Zei mai mici, sau cei mai mici, (*Dii minores* or *Dii minimi*). Tot în această categorie intrau și aceia cari, prin puterea și serviciile aduse omenirii, bine meritase recunoștința tuturor. Spe deosebire deci de adevărații Zei, s'a dat acestora numele de *Semi-Zei* (*ἡμιθεοί*) sau *Eroi*, cari pe lângă faptul că nu erau eterni, apoi n'aveau nici aceiași locuință cu cei de sus, precum nu luau parte nici la marele consiliu și nici la *masa Zeilor*. Singura excepție ce s'a făcut în această privință a fost numai cu *Hercule*, care după moarte nunumai că a fost primit în *Olimp*, dar *Joe* i-a dat în căsătorie pe frumoasa *Hebe*, Zeița tinereței, care dădea *ambrosia* și *nectarul* la masa Zeilor: aceasta, atât drept compătimire și răsplată pentru marele serviciu aduse omenirii pe pământ, cât și că el eră chiar fiul lui *Joe* cu *Alcmena*, pentru care a și fost mult persecutat de *Junona*. Acești eroi dupe moarte erau puși într'un loc deosebit de al celor muritori și anume la extremitatea pământului într'o localitate numită *Insula fericitilor*. Ei trebuiau însă să aibă ca tată pe un Zeu iar ca mamă pe una din numeroasele *Nynphe* sau chiar pe o muritoare, așa precum a fost de exemplu amorul lui *Joe* cu *Alcmena*, cu *Leda* și *Danaia*, din care s'a născut *Hercule*, *Castor* și *Polux* iar din ultima, *Perseu*. Dar tot în numărul eroilor intrau și acei născuți din amorul unui muritor cu o Zeiță, precum a fost acela al lui *Peleu* cu *Thetys* născând pe *Achile* și acela al lui *Anchise* cu *Venus* din care a eșit *Eneca*.

Transformarea, însă cea mai fundamentală care a schimbat din temelie concepțiunea primitivă relativ la Zei, a fost aceia când Grecii iar după ei Romanii au identificat în totul aceste ființe supreme cu natura omenească, dându-le absolut toate atributele

materiale. Deci Zeii, fiind asemenea cu oamenii, aveau ca și aceștia aceleași inclinațiuni către bine or către rău, aceleași terbuințe, același instinct de răsunare, de milă, de pedeapsă, de răsplătă, aceiași pornire către virtute și vițiuni mergând până chiar la degradarea rezultată din beție și amor desfrânat, întocmai precum le vedem desfășurându-se și azi sub ochii noștrii, procurându-ne oroare, desgust și dispreț pentru cei cari le făptuesc.

Aceasta la prima vedere ni s'ar părea o decădere a spiritului omenesc, când tocmai din contră dânsa reprezintă imaginațiunea cea mai fecundă a celor mai culte popoare înzestrate de profundă filosofie, ce este admirată de toți cari s'au succedat până în momentul actual.

În adevăr, prin nimic omul nu putea să tragă un mai bogat folos ca moralitate și înălțime de spirit, decât prin o astfel de concepțiune plină de *simbol și alegorie*. Și se înțelege prin simbol, acele persoane cari prin ele însăși reprezintă un oarecare număr de fapte sau ființe reale. Aceste persoane simbolice au o istorie, o familie și tot ceea ce aparține ființelor cu viață. *Vulcan* de exemplu este simbolul focului și al tuturor lucrurilor în legătură cu el; *Hercule* este simbolul oamenilor puternici, cari au învins natura și au distrus monștrii pustiitori ai umanității etc. Alegoriile din contră reprezintă numai idei abstracte, adică un obiect ce nu există în mod material: inocența de exemplu este un nume alegoric, fiindcă nu există nici o ființă vie care să se cheme inocență, și astfel fiind nu are nici familie și nici istorie. Aceste divinități însă au anumite însușiri sau atribute *emblematic*e, prin care se înțelege un lucru ce reprezintă pe un altul. De exemplu: *șarpele* este emblema prudenței, *crinul* emblema purității, iar *porumbița* emblema drăgălășiei și a blândetei etc. etc. În fine prin *effigie* se înțelege reproducerea exactă a figurei unei persoane pusă pe lemn, piatră sau monedă în scopul de a i se perpetua numele.

Descrierea credințelor religioase ale vechilor popoare — afară de Ebrei ce este concentrată în Biblie — se numește *Mythologie*, dela *μῦθος*, poveste și *λόγος*, cuvânt, descriere. În genere obiceiul este, că sub titlul de mai sus intră numai studiul mitologic al Grecilor și Romanilor ca fiind mai bogat în materie, mai atractiv și mai în legătură cu popoarele Europene. Despre celelalte se face numai unele mențiuni găsite ca mai principale: aceasta mai ales din cauza dificultății de pronunțare a numelor proprii și totalei lipse de cunoștință a limbei de origină. De aceea nu vom face nici un capitol special de mitologie Indiană, Persană, Asiriană etc. etc., ci numai la anumite locuri vom da unele descrieri fie separat, fie având legătură cu mitologia greacă sau romană.

Studiul mitologic în totalitatea sa nu este decât o formă alegorică, eșită din imaginațiunea fecundă și fericită a celor vechi.

Astfel în prima linie, toate acele numeroase aventuri pline de un amor înfocat întreprinse de însuși Zeul suprem, sunt con-

siderate de poeți ca reprezentând alegoriile cele mai variate și plăcute, pe care cei vechi au știut să le îmbrace prin asemenea fapte concrete. În adevăr, *Jupiter*, care concentrează în el toată puterea supremă, nu putea să fie folositor lumii rămânând numai cu această singură însușire ce ar fi făcut din el o ființă brutală. De aceea El, prin amorul cu *Mêtis* și-a însușit *reflexiunea* din care se naște *înțelepciunea* : cu alte cuvinte puterea s'a unit cu raționamentul. De asemenea prin *Themis* și-a alipit *pacea și dreptatea* ; prin *Eurynomz*, *blăndețea și grația* ; prin *Mnemosima*, *memoria și recunoștința* și în sfârșit unirea lui cu *Europa* nu este de cât *legislațiunea* și civilizația răspândită printre oameni. Și tot astfel este întreaga Mitologie plină de răsbunări și compătimiri, dar cari toate, fără nici o excepție, nu fac decât să ne arate unde pot să ne ducă pasiunile și inclinațiunile noastre către rău, patimi ce nu se înfrâng decât prin cultură și educațiune, când astfel ne vom atrage compătimirea ființelor supreme, înlocuind cu modul acesta neajunsurile și necazurile unele mai grele decât altele de cari ne lovim în cursul vieții noastre.

Dacă deci n'ar fi decât acest singur scop de morală ce putem extrage, *Mitologia* încă merită a fi cunoscută și studiată cât se poate mai adânc : în afară de plăcerea ce simțim la citirea acestor lucruri înconjurate de farmecul cel mai înălțător, cu care cei vechi au știut să învălească tot ce se petrece în ființa omului. Pe lângă aceasta, studiul mitologiei a fost punctul de plecare al cultivării și dezvoltării genului omenesc. În adevăr, de n'ar fi existat Mitologia, n'am fi avut acea multime a operilor de artă și literatură reprezentate prin *sculptură, pictură, musică, poezie, dramă și tragedie*, care rând pe rând ne înalță spiritul și ne umple de admirațiune pentru cei ce le-au produs. Nimeni nu a putut și nu se va putea ridica la apogeul aspirațiunilor sale intelectuale, având un răsunset universal, decât producând subiecte luate din mitologie. Și o națiune cu atât este mai civilizată și mai mândră de ființa ei, cu cât *muzeele* sale vor conține mai multe *tablouri, marmore și bronzuri* mitologice, iar literatura ei va fi mai bogată în *cântece* și în descrieri fie în prosă or în versuri : dar al căror subiect unul mai mult ca altul va fi cu atât mai frumos, mai atrăgător, mai plăcut și mai înălțător dacă va fi luat din *Mythologie*. Pe de altă parte, importanța netăgăduită ce ne oferă *limba, istoria, și literatura* Grecilor și Romanilor, ar fi o imposibilitate absolută de a fi studiată cu folos, dacă nu cunoaștem legendele Zeilor și cultul lor, grație cărora aceste vechi popoare au atins punctul cel mai culminant de cugtare și profundă filosofie, ce și azi formează obiectul nostru de admirațiune. În fine întregul clasicism, cu care pe drept cuvânt oricine se laudă chiar dacă nu posedă decât o mică parte din el, devine foarte greu de obținut fără cunoașterea prealabilă a *Mythologiei*, care formează haina cea mai prețioasă ce un om cult poate să aibă și să se mândrească cu dânsa.

CAP. II. — Crearea lumii

Prima divinitate ce a stăpânit întregul univers a fost *Intunerecul* (*Erebos*, ἔρεβος) numit încă și *Achlys* (ἀχλὺς) ce însemnează mahnire, tristeță, iar la Romani adoptat sub numele de *Caligo*, având aceiași semnificare. De aci expresiunea : *cæca Caligo mentis* : întunecime profundă a spiritului, a minții.

Dupe Hesiodo însă, origina universului a provenit din *Chaos* personificând prăpastia fără fund, golul complect, spațiul infinit : (*χάσμα πελώριον*). căci cuvântul *χάος* provine din *χάω*, a conține ; de unde apoi *χάσις* : lipsă, privațiune. Cu alte cuvinte, *Chaosul* deși posedă totul, nu are însă nimic în el, afară de un spațiu deschis, gol (*χάνω*). În adevăr, în timpul acesta totul eră fără *Soare*, fără *Lună*, fără ape și fără nici o vegetație ci numai o masă întunecoasă compusă dintr'un singur corp, în care însă toate elementele naturei se găseau amestecate la un loc și în neconținută luptă între ele. Astfel cele reci se luptau cu cele calde, cele umede cu cele uscate, cele moi cu cele tari, iar cele cu greutate cu cele fără greutate. Dar prin puterea covârșitoare a *Providenței* lumina s'a făcut (*Lux facta est*), și atunci ordinea se așează în toate și astfel *Chaosul* dispare înlocuindu-se prin cele ce vedem și admirăm. Din această masă informă a eșit *Cerul* și *Pământul*. Dar în spațiu, în aer, apare o ființă numită *Eros* cu putere atractivă care unește cerul cu pământul, din care apoi se naște *Erebos* și *Nyx* : Zeul masculin și feminin al întunerecului. Apoi din *Erebos* și *Nyx* s'a născut *Aither* și *Himera* : principiul masculin și feminin al luminei, și adică lumina din sferile cele mai înalte ale cerului deci : etherul, și lumina atmosferei pământeste, adică ziua obișnuită. În fine din această primă căsătorie a lui *Uranos* (*Cerul*) cu *Gheea* (*Pământul*) au eșit *Okeanos* tatăl apelor ce brăzdează și înconjoară pământul dându-i udătura trebuincioasă ; apoi *Hyperion* (*Soarele*), *Phæbe* (*Luna*), cei 3 *Ciclopi* (*Brontes*, *Steropes* și *Arges*) ce reprezintă tunetele și fulgerile precum și celelalte elemente ca vulcanii, ce sguđue pământul și turbură atmosfera : toate reprezentând numai *răul*, până când la urmă apare *Chronos* (din sanscritul *Kar*, creator), apoi *Themis* reprezentând legea, *Mnemosyna* aducerea aminte a bunătăților primite, *Pudicitia* Zeița verității și a modestiei, precum și *Astreea* Zeița dreptății.

Dar iarăși, tot după Hesiod, geniul pământului numit *Demogorgon* (Δημιόργγον), plictisit fiind că n'are ca tovarăș decât pe *Chaos* și *Eternitatea*, și-a construit un mic aparat în formă de glob sau sferă, ce i-a servit apoi ca mijloc de transport și prin care a eșit din fundul pământului. Atunci făcând o excursiune orbitală formează *Cerul* (οὐρανός) ; apoi descoperă focul din care a eșit *Soarele* și în fine apele din care au eșit *mările*. Tot acest Zeu a format în sânul pământului *Tartarul* și tot lui s'e datorește *Noaptea*, *Erebe*, *Parcele* și alte divinități ce sunt date ca ai săi copii.

După altă legendă însă, toate lucrurile și toți Zeii își datoresc nașterea lor *Oceanului* (*Ὠκεανός*) ce are de soție pe *Thetys*. Deci, Oceanul e tatăl, producătorul, iar *Thetys* e mama care fecundează, care naște și hrănește pe toți și pe toate. Această concepțiune a rezultat din credința vechilor Greci, că Oceanul învâlcind întregul pământ și toate mările formează limita tuturilor lucrurilor ce se vede, din care totul iese și în care totul se află. De aceea Oceanul se consideră și ca principiul producător al Zeilor. (*Θεῶν γένεσις*). De asemenea tot din el a eșit Soarele, care în fiecare seară vine să se odihnească în apele sale ca și cum ar lua o baie răcoritoare: de unde și numele aceluia loc de baie oceanului (*λουτρά Ὠκεάνοιο*).

Grecii admiteau, că fluviurile au fost adevărații strămoși din cari au eșit multe din rasele helenice. Astfel în Beotia, primul rege numit *Ogyges* — al cărui nume este identic cu Oceanul dar sub altă formă — era considerat ca părintele omenirii. Și probă de aceasta ar fi, că sub el s'a produs cel mai mare cataclism de inundație numit *potopul lui Ogyges*, și care nu e altceva decât personificarea revărsării furioase a apelor, din Ocean. Acest Ogygeu luând în căsătorie pe o Nymphă oceanidă numită *Dira* sau *Doris*, a născut o fată numită *Aulis* devenită apoi port însemnat în Beotia (*Ἀβλίς*), precum de asemenea a avut și un fiu numit *Eleusis*, în onoarea căruia s'a fondat în Atica orașul *Eleusis*, devenit celebru prin serbările cunoscute sub numele de *misterele eleusine*, ce se celebrau pentru *Ceres*, Zeița agriculturii și a roadelor pământului. Și tot astfel e legenda cu aproape mai toți ceilalți mari regi ai Greciei atribuindu-se fiecăruia drept origină un fluviu. (vezi *Achelous*).

Dar tradiția cea mai adoptată de mitologi relativ la crearea lumii, este aceea a *Chaosului*.

CAP. III. — Lupta între Uranus cu Saturn și a Titanilor contra lui Saturn.

Din unirea Cerului (*Cælum*, Uranus) cu Pământul (*Ghea*), s'a născut Saturn, care a fost numit de Greci *Chronos*: ca simbol al timpului ce mănâncă și înghite totul. Uranus, pentru a domni fără grije, își aruncă copiii imediat după naștere în prăpăstiile cele mai adânciale pământului. Soția sa, revoltată de această crimă, se unește contra lui împreună cu cei 45 copii ce-i mai rămăseseră, numiți Titani. Dânsa descoperă mai întâiu fierul, din care face un instrument în forma unei seceri destul de mare și tăios. Nici unul din copii n'a avut curajul să ucidă pe tatăl lor; singur Saturn, deși cel mai mic dar îndrăzneț și fioros, pândește pe tatăl la o răspântie, și cu arma ce o avea ascunsă îi pro-

duce o rană periculoasă, (castrație?!) (Fig. 1). Din sângele curs pe pământ s'a produs *Furiile*, iar din acela căzut în mare a eșit *Aphrodita* sau *Venus*, zeița frumuseței. În urma acestei răni, și mai cu deosebire a necazului produs, Uranus a murit blestemându-și copiii și prevestindu-le cele mai mari nenorociri. Lui Saturn îi prezice în special, că și el va avea aceeași soartă de a fi detronat de fiii săi. Explicarea poetico-filosofică a acestui fapt e următoarea dată de Hesiod: Cuvântul *Chronos-χρόνος* derivă din *χράνω*, ce însemnează a îndeplini, a pune ordine și măsură în toate. Deci Chronos care mutilează pe tatăl său, stabilește o măsură în puterea de reproducere a Cerului, care de n'ar fi fost oprit, progenitura ar fi fost infinită și colosală; iar pe de altă parte, sân-

Fig. 1. Saturn, având seceră în mână, e gata să atace pe tatăl său Uranus.

gele eșit din vilitatea lui Uranus și căzut în mare și pe pământ, este ordinea stabilită de Chronos, în vedere că și celelalte elemente din univers să fie și ele puse la contribuție de a produce, iar nu să rămâie sterile. Deci timpul, adică *Chronos*, arătându-și existența, personifică îndeplinirea mișcărilor cerești și pune un termen la producerea fenomenelor. În adevăr, grație lui, puterea creatoare s'a manifestat în ape prin nașterea *Aphroditei* arătându-ne toată frumusețea ce ele posedă, precum și pământul la rândul său prin producerea *Furiilor*, ne arată eforturile și diferitele forme ale lucrurilor ce conține.

După aceasta Saturn — prin vicleșug, lingușire și ajutorul mamei sale — înduplecă pe fratele său mai mare să îi cedeze locul la domnie, cu făgăduiala că după el va urmări dânsul, asigurându-l că nu va avea nici un copil. Pentru aceasta el își înghițea pe rând fiecare copil îndată ce se naște. (Fig. 2). Faptul acesta simbolizează iarăși, că timpul își distruge el însuși tot ce produce, fie imediat sau dupe o perioadă mai repede sau lungă. Soția sa *Cybela*, — ce

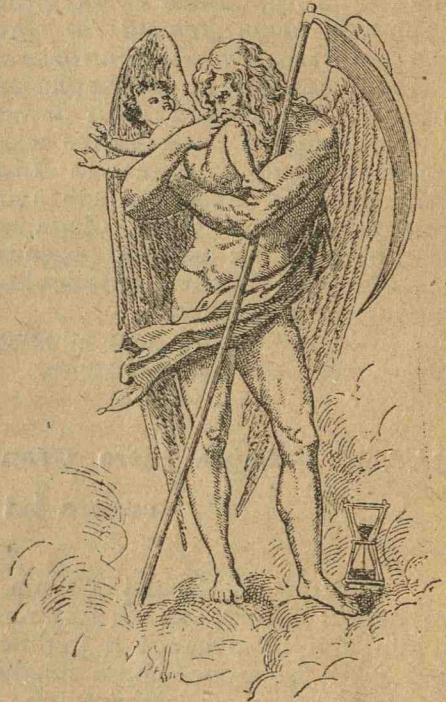

Fig. 2. Saturn înghițindu-și un copil.

avea numele și de *Rhea*, *Ops*, (putere), *Tellus* (pământ), *Vesta*, *Zeița cea bună*, *Mama Zeilor* — fiind indignată, a căutat să scape prin diferite subterfugii pe unii din copiii săi: între alții pe *Neptun*, dând în locul său o găină zicându-i că atâta a născut, iar în locul lui *Jupiter* i-a dat un bolovan înfășurat în scutece având o formă de păpușe, pe care Saturn — care avea vederea scurtă iar stomacul foarte mare — îl înghite luându-l drept copil. (Fig. 3).

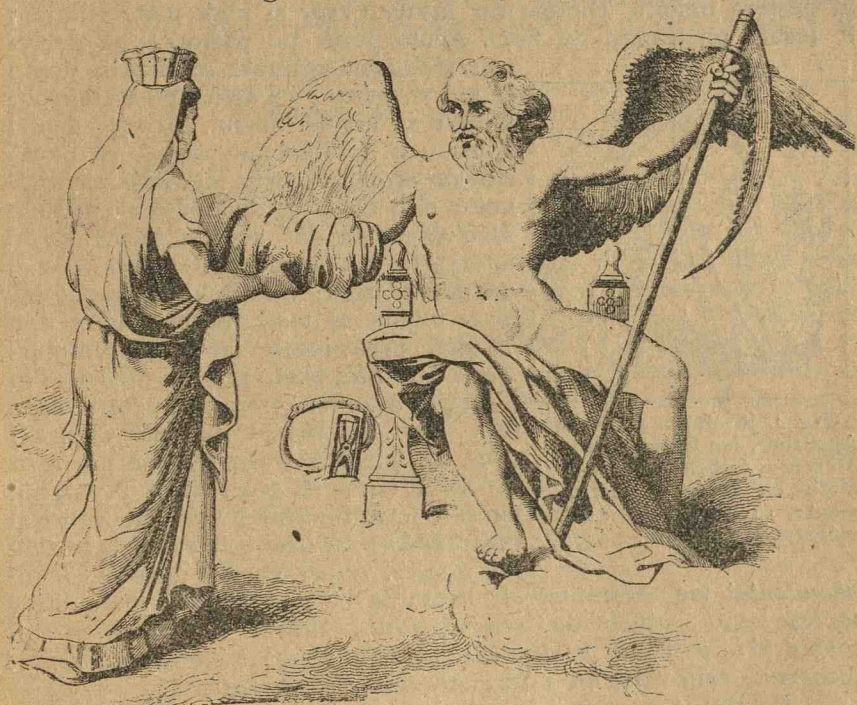

Fig. 3. Cybela oferă lui Saturn un bolovan de piatră, înfășurat în scutece, în locul lui Joe nou născut.

Notă.—Această piatră înghițită de Saturn e cunoscută sub numele de *Boetyle* (Betilion sau Betilos) dela cuvântul grec *Βαρυς*, ce înseamnă stofă de lână, din cauza că acest bolovan fusese înfășurat într'o asemenea pânză. În urmă, obiectul acesta a jucat un mare rol în mitologie considerat fiind ca înzestrat cu putere divină; și de aceea dându-i-se o formă conică era așezat în locurile cele mai expuse vederei personificând diferite simbole. Acetora mici statuete li se aduceau un cult și erau foarte adorate nu numai la Greci și Romani dar și la popoarele din Asia până chiar și la Ebrei. Cultul ce li se dedea constă în ungeri cu ulei, vin și sânge. În *Liban* se găseau un mare număr de aceste Betile spuindu-se multe minuni despre ele. De aceea li se puneau coroane pe cap, li se aducea rugăciuni iar lumea ingenuchiă înaintea lor, în scopul ca să obție dela ele realizarea celor dorite. Lângă templul dela Delfhi se află o asemenea piatră, care în fie ce zi se ungea cu ulei, iar la epoca serbărilor se acoperea cu o ștofă de lână curată, nouă dar nespălată. Piatra aceasta se credeă că este însăși aceea pe care o închițise Saturn. De altfel, în Grecia pietrele acestea se considerau ca simbole divine, în special

ca niște aerolite căzute din Cer. După o legendă, se credea că Betyle era însuși fiul Cerului și al pământului și deci irate cu Saturn. Adorațiunea pentru pietre se vede și la Romani, unde *Terminus*, Zeul proprietății este figurat sub forma unei mari pietre, ca simbol de stabilitate. La phenicieni numele de Betyle e cunoscut sub acela de *Abadir*.

Cibela, ca să nu fie surprinsă de soțul ei, ascunde pe Joe într'o peșteră iar dupe alții pe vârful muntelui Ida, unde fu dus în peștera numită Dictea din insula *Creta* și unde toate Nimfele îi țesură un leagăn de flori. Acolo pune pe păstori și pe *preoți*

Fig. 4. Joe nutrit de capra Amalthea, iar Corybantii în prezența Cybelei fac sgomote cu vocea și instrumente, ca să nu se audă plânsetele copilului.

Cureți să facă sgomote mari prin țipete și jocuri, pentru ca astfel plânsetele copilului să nu fie auzite. Aceste jocuri constau în lovituri cu săgeți pe pavăzile de aramă și prin încrucișarea mâinilor unii cu alții, de unde și numele *Dactyle* ce s'a dat acestor jocuri. Pe de altă parte, o capră numită *Amalthea* îi dă lapte să sugă, nunumai ca hrană, dar și ca mijloc să tacă atunci când vedea că țipă prea mult, iar două nimphe: *Adraste* și *Ida*, ficele regelui *Melissus* din *Creta*, îl hrăneau cu miere, pentru care fură numite *Melise* (albine μέλισσα).

(Fig. 4). *Amalthea* rupându-și un corn într'un arbore fu găsit de o *Nymphă*, pe care învăluindu-l cu frunze verzi și încărcându-l cu fructe îl ducă la buzele lui *Jupiter*. Acest corn a devenit *cornul*

abundenței iar *Amalthea* fu pusă pe bolta cerească, unde strălucește sub numele de *constelațiunea caprei* (Capricorn). Din pielea ei s'a făcut vestita egidă (dela ἔξ-αἴδος, capră) sau *scutul Minervei*, prin care nu putea străbate nici o săgeată.

Relativ la nașterea copiilor născuți de *Rheea* există și următoarea *legendă egiptiaco-helenică* reprezentând relațiunile ce Grecii aveau din cele mai vechi timpuri cu Egiptenii. Astfel se zice, că *Rheea* deși era soția Soarelui, totuși avea legături amoroase cu *Saturn*, care nu voia să aibă copii, o asigură că dânsa n'are să nască în nici una din lunile anului. Dar această situație nu convenea deloc Zeiței *Rheea*, de oarece pântecul crescând mereu luase o proporție cu totul incomodă. Atunci dânsa întălnind pe *Mercur* i se plânge de acest lucru. El însă, în deșteptăciunea lui, imediat găsește remediul în chipul următor: propune un joc de zar (cuvânt ce în latinește se chiamă *datum*, adică ceea ce e dat: *la noroc*), cu Zeița *Luna*. Condiția însă era, că cineva câștigă, să aibă dreptul la a 72-a parte din fiecare zi a anului. Rezultatul a fost că *Mercur*, fie prin știință, fie prin dibăcie sau șarlatanie, a câștigat partida.

Notă.— Această imaginație e mai presus de orice inchipuire. În adevăr, pe timpul acela, anul era tot din 12 luni, dar fiecare lună fiind compusă din 30 zile dedea 360 zile pe an. Deci făcând socoteala vedem, că o zi având 24 ore face 1440 minute, iar a 72-a parte este 20 minute, care înmulțite cu 360 zile face 7200 minute sau 120 ore, adică tocmai 5 zile! De atunci anul s'a făcut de 365 zile! Astfel fiind, Rhea în timpul acesta de 6 zile complimentare a făcut succesiv 5 copii și anume: pe *Neptun*, *Plutone*, *Junona*, *Ceres* și *Vesta*: zeiități cari la Egipteni corespund cu *Osiris*, *Isis*, *Harokeri*, *Nefte* și *Typhon*. iarăși Zei de primul rang. Când însă Rhea vede că toți copiii ce a născut au fost înghițiți de Saturn, atunci ca să scape pe cel de al VI-lea, imediat după naștere dă lui Saturn acel bolovan înlocuind astfel pe Joe, ce cu modul acesta a fost scăpat dela moarte. Cât privește faptul că o ființă umană a fost înlocuită cu o piatră, aceasta simbolizează că în natură, partea anorganică a precedat pe cea organică, stabilindu-se astfel ordinea regulată în lume.

Titon însă — fratele cel mai mare al lui Saturn — aflând de existența copiilor și crezându-l de rea credință îi declară război cu ajutorul celorlalți frați precum și a gigantilor *Oceanos*, *Japhethus* și *Tethys*, când reușind a-l învinge fu pus în lanțuri și îl închide. Atunci Joe, care avea abia etatea de un an, vine în ajutorul tatălui său Saturn, și prin puterea lui de Zeu îl liberează. El însă, în loc de recunoștință se înspăimântă de această minune, și temându-se ca nu cumva mai târziu să fie detronat de dânsul, caută să-l piarză întinzându-i diferite curse. Joe aflând de acest lucru și fiind deja mare, se luptă contra lui; îl învinge, îl detronează și îl gonește din Cer. În această întreprindere Joe a fost ajutat de *Metis*, care după legendă, dând un vomitiv lui Saturn acesta și-a vărsat toți copiii ce-i înghițise, dintre cari mai cu deosebire *Junona*. *Plutone* și *Neptun*, au fost de mare folos lui Joe. *Metis*, zeița înțelepciunei și a prudenței, era primul amor al lui Joe, când și născuse cu el o fată. Dânsa însă spuindu-i că după aceasta va face un băiat, *Zevs*, ce va domni în locul său, el ca să împedice această prezicere a înghițit-o. Când a sosit însă termenul de a naște, Joe fu coprins de așa mari dureri de cap, încât fu silit să cheme pe *Vulcan*, care spintecându-i capul cu un topor vede cu surprindere că iese *Minerva* în toată întregimea ei: pe deplin îmbrăcată și cu coiful pe cap. După aceasta Joe rămâne liniștit.

Saturn după ce a murit a fost transformat în planetă ce poartă numele său considerată însă ca prevestitoare de nenorociri, pe când *Venera* transformată și ea în planetă prevestește fericirea.

CAP. IV. — **Domnia lui Plutone.**

La început, *Plutone* a fost considerat ca Zeul semănăturilor și al bogăției agricole, de unde și numele ce i s'a dat: (*Πλούτος* — bogat); mult mai târziu el devine Zeul infernului. *Plutone* avea serbările în luna Iulie când i se aducea crude sacrificii: moartea criminalilor, trădătorilor și vrăjmașilor patriei și totdeauna câte 2, căci numărul *par* era favoritul infernului iar cel *impar* al Cerului.

Probabil, de aci a rămas consacrat obiceiul pretutindeni, ca serbările și rugăciunile de mulțumire aduse ființei supreme adică lui Dumnezeu, să fie anunțate prin tragere de tunuri în număr fără soț, așa precum se face și la noi în ziua de 10 Mai sau în noaptea Paștelor prin 101 focuri de tun.

Pluton numit de greci *Hades* și *Orcus*, jurase că nu va fi în contact decât cu oamenii cei buni și că nu are să practice decât virtutea și știința. Jupiter însă, pentru ca virtutea să nu fie prea mult încărcată cu bogăție, a orbit pe Pluton încă fiind tânăr și având cei mai frumoși ochi din lume și i-a dat domnia infernului luând numele de *Dis*, sau *Ditis*, iar apoi și vederea. De atunci probabil oamenii buni sunt săraci iar cei răi bogați.

Se crede că aci e vorba de *Plutus* (Ploutos câte odată și Plouton) fiul lui *Iasion* iar acesta al lui Joe cu *Electra* una din Pleiade. Acest Iasion având amor cu Ceres, Zeița abundenței, a născut pe *Plutus* devenit Zeul bogăției. Dar pe de o parte ca răzbunare pentru infidelitatea arătată de Ceres lui Joe fiindcă avusese și el amor cu ea născând pe Proserpina, iar pe de alta, că acest *Plutus* distribuia bogăția în neștire și după bunul său plac, Joe l-a orbit, schiopându-l în acelaș timp. Se crede așa dar că s'a confundat Pluton cu *Plutus*, din cauză că numele lor se pronunță cam în acelaș mod având însă deosebire numai în scriere. De aceea s'a și identificat unul cu altul.

Numele de *Hades* ce are Pluton e dat de Greci ca provenind din *Haidēs*, (Ἅϊδης) ce înseamnă a face invizibil, de unde apoi *iad*, Ἅϊδης ὄψ, : aceasta drept aluziune că cine intră în stăpânirea lui nu se mai vede; iar cuvântul *Orcus* e de origină latină: *Orcus*-i, însemnând *moartea*. Astfel: *Orcum morari*, înseamnă a evita moartea, a întârziă de a muri precum: *orco demittere*, înseamnă a trimite în intern, a sacrifica morței, a ucide. Numele acesta însă părându-se prea sinistru pentru a fi pronunțat în timpul sacrificiilor, s'a înlocuit de Euripide cu acela de Pluton având înțelesul de ființă încărcată de bogăție: ca unul ce fiind regele adâncimei pământului are sub stăpânirea sa toate isvoarele de aur, argint, fer, cupru, etc., etc. Pe lângă aceasta, el fiind fiul Zeiței Ceres ce stăpânește partea exterioară a pământului proprie agriculturii, este invocat împreună cu dânsa, în scopul ca omul să aibă de odată și îndestularea semănăturilor iar în acelaș timp și găsierea de comori: *asă e lăcomia acestei lumi!* La Romani, Pluton e numit *Dis*, dela *dives-divitis* bogat, de unde apoi *Dispater*: Zeul sau tatăl cel bogat iar la greci numit Ἄϊς πατήρ; precum atunci când el inspiră frică și vaete se numește *Vae Jovis* (Vai Joe) ori prin contragere *Vaejovis* (Joe cel sinistru).

Pluton, făcând parte din numărul marilor Zei, putea să se urce în Olympe oricând, deși locuința lui eră în fundul pământului. Astfel, când a fost rănit de Hercule în lupta ce a dat pentru liberarea lui Theseu, imediat s'a urcat în Olimp plângându-se lui Joe, care pe loc i-a dat pe renumitul medic *Paeon*

fiul lui Esculap, ca să-l vindece. Pluton veşnic stă pe tronul său aurit; dar cum el nu ştie ce se petrece afară, se înspăimântă groaznic când aude tunetele trimise de Joe din Olimp în urma certurilor ivite între Zei; şi cum el iarăşi nu ştie de unde provin asemenea sgomote înflorătoare, fiind cuprins de frică sare în sus dupe tron ca şi o minge, crezând că este vorba de vre-un complot pentru distrugerea imperiului său. Pe de altăparte însă Homère afirmă, că Pluton aude rugăciunile oamenilor ca şi Furiile ce sunt ficele lui. El având puterea să facă nevăzut pe ori şi cine, are şi el la rândul său o *casă*, pe care puind-o în cap nu-l mai vede nimeni, precum de asemenea nici Zeii nu se mai văd când o cer împrumut dela dânsul, or le-o dă el în anumite scopuri. Această minunată *casă* eră făcută de Vulcan împreună cu ai săi Ciclopi. El mai aveă şi o vargă cu care conducea pe morţi în infern. Dintre toţi Zeii, Pluton e cel mai nemilostiv, fapt pentru care oamenii îl şi dispreţuesc mai mult. De aci şi diferitele numiri ce mai aveă ca: *Adamastos*, inflexibil; *Stigeros*, teribil, etc. El îşi închide regatul în aşă mod, că nimeni nu mai poate să iasă din el. Cu toate acestea Pluton aveă temple în multe oraşe din Grecia şi eră invocat de solicitorii isbind pământul de 2 ori cu mâinele, şi i se aduceă sacrificii în timpul nopţii berbeci negrii, cărora le puneă între coarne tămăie aprinsă şi aplecându-le capul la pământ. Şoldurile animalului erau în special consacrate Zeului. Pluton aveă templu şi la Roma, iar locuitorii din Syracuse sacrificau în onoarea lui în fiecare an 2 berbeci negrii aproape de fântâna Cyana, unde răpise pe Proserpina. La început locuitorii din Latium îi sacrificau chiar oameni; dar fură înlocuiţi mai târziu cu tauri şi berbeci negrii totdeauna în număr pereche, contrar cu ceilalţi Zei cărora le plăcea numărul impar. Înainte ca animalul să fie înjunghiat, preoţii îşi descopereau capul, apoi făcea ca sângele să curgă într'o groapă inadins făcută şi transformă apoi în cenuşe toată carnea. La 20 Iunie, singurul templu deschis la Roma eră al lui Pluton, când se făcea aniversarea sărbătoarei sale. Dintre flori, *Narcisul* şi *Kiparosul* erau favoritele lui Pluton. El e reprezentat având o figură cruntă, cu părul capului lăsat pe frunte, cu o coroană pe cap şi o largă tunică ce-l îmbracă de sus până jos. El ţine în mână cheea infernului, pentru care se numeşte şi *Cliduhos* adică păstrătorul cheii (*κλειδοῦχος*); lângă tronul său stau Furiile şi Horele iar la picioare, Cerberul păzitorul infernului.

După ce Saturn fû alungat, Joe iă puterea supremă rămâind el singurul Zeu al *cerului*, *pământului* şi al *oamenilor*. Lui Pluton drept recompensă i-a dat domnia infernului, fiind în acelaş timp Zeul *înmormântărilor* şi al *morţii*. Regatul său însă eră aşă de trist, încât nici o Zeiţă nu a voit să-l iă de bărbat. În adevăr: locuinţa lui eră aşezată în mijlocul pământului la o distanţă egală cu aceea dela cer până la pământ, şi unde soarele şi lumina nu străbateă; pe pragul ei se află *durerea* şi *întristarea* având

alături de ele boala, bătrânețea, frica, munca disperată și silnică, moartea și somnul. În acelaș timp războiul și discordia își arătau capetele brăzdate de șerpi, iar Furiile stăteau alătura cu sutimi de alți monștrii așezați la intrarea acestei fatale locuințe numită *Avernul*. Aci un drum lung și întunecos eră singura cale a nenorocitelor suflete ale morților; aci curgeau 5 fluviuri: 1) *Acheronul*, râul suspinelor, alimentat din lacrămile celor vinovați. 2) *Cocytul*, ce înconjură de jurîmprejur infernul și eră format din plânsetele celor răi. 3) *Styxul*, fluviul urei și al mâniei ce înconjură iadul de 7 ori, și pe care Joe și toți Zeii jurau și cuvântul pronunțat în numele său eră inviolabil, iar sperjurul cădea în nemîșcare stînd în letargie timp de un an, dupe care la deșteptare rămînea izolat, neprimit la adunările și masa Zeilor timp de 10 ani. 4) *Phlegeton*, cel mai grozav dintre fluviuri, ce se rostogolea în valuri furioase formate din foc și smoală, și unde se aruncă pentru vecinicie sufletele criminalilor, și în fine al 5-lea eră *Letea*, ce formă bariera dintre iad și rai adică *cîmpurile Elysee*. din care se beă apa uitărei relexor suferite de către sufletele destinate fericirei, dar unde erau aduse într'o barcă condusă de luntrașul *Charon*: om gînditor, morăcănos, bărbos, cu haină murdară și veșnic stînd cu lopata în mîna cerînd tutulor un obol, (*ὄβολος*), pe care dacă nu l-ar fi avut din lumea cealaltă pus în gură în momentul înmormîntărei, nu erau primiți, ci siliți să trăiască o sută de ani în pribegie. (Fig. 5).

La intrarea palatului se află ca păzitor cîinele *Cerber*: un monstru cu 3 capete, după *Hesiod* cu 50 iar după *Horățiu* cu 100, avînd coada de balaur iar împrejurul gâtului șerpi, fiind totdeauna deștept și cu lătrături ce răspîndeau o groasnică frică. Acest monstru, gata să sfășie pe or și cine, eră îmblînzit de morții cari veneau, aruncându-i o turtă de miere ce aveau pusă în cosciug de familie împreună cu obolul lui *Caron*. El prin țipetele sale împedecă pe orice mort să fugă din infern, precum de asemenea nici un om viu nu putea să intre fiind pe loc omorât. Astfel a fost sfășiat *Piritous*, care împreună cu *Teseu* voiau să fure pe *Proserpina*; a lăsat însă liber pe *Eneea* dîndu-i o turtă de miere preparată de *Sibilla*, precum și pe *Orpheu* fiind adormit de cîntecele sale melodioase cu lira. Singur *Hercule* a reușit să-l lege ducându-l la *Trezena* ca triumf, după care apoi l-a trimis din nou în infern. (Fig. 6).

Tot aci se vedeă cei 3 judecători neîmblînziti: *Minos*, *Eac* și *Rhadamanthe*: bătrâni cu frunțile severe și figura sbărcită, cari steteau pe tronurile lor de fildeș dînd sentințe irevocabile și crude; acolo în fine se aflau trei împrejmuri de ziduri înalte cu porți de aramă ținînd închise sufletele culpabililor, pe cari Furiile, ficele nopței, ce aveau pe cap șerpi încolăciți ce într'una șuerau, pe cînd ele țineau într'o mîna o făclie aprinsă iar în cealaltă un bici făcut din șopârle turmentau pe condamnați fără să le lase cea mai mică odihnă.

Deci cine putea să sufere acolo? și mai ales cine putea să trăiască într'o asemenea lume tristă, fără viață și plină de groază?

Acesta eră cuvântul pentru care nimenea dintre Zeițe nu

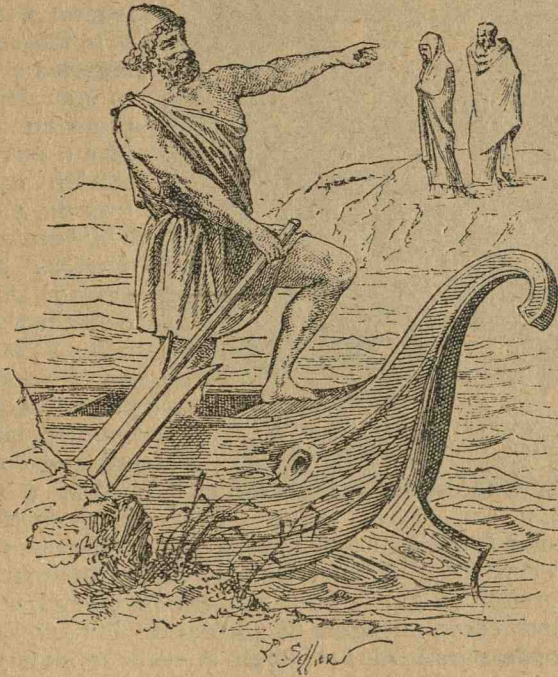

Fig. 5. Luntrașul Caron cerând obol dela umbrele morților.

voia să devie soția lui Pluton; și aceasta cu atât mai mult că el mai avea și o figură desagreabilă fiind bărbos, matur, cu fața tristă și întunecată: în afară de imputarea ce i se aducea, că eră plin de fum și miroseă a funingine!. De aci și numele de *Aidoneus* ce mai avea Pluton, provenit din Ἰδῶς ce însemnează desagreabil, dispăcut. El însă, neputând trăi singur, când vede pe frumoasa *Proserpină*, fata zeiței *Ceres*, imediat se amurezează de dânsa pe care o și răpește. Scena aceasta s'a petrecut pe când *Plutone*, pentru prima și ultima dată, venise și el pe pământ și se dusesese în Sicilia, să examineze dezastrea

Fig. 6. Câinele Cerber păzitorul infernului înlanțuit de Hercule.

produse de *Typhaon* ce fusese aruncat acolo din cer de către *Joe*, în războiul ce avusese cu *Giganții*. Aci *Cupidon*, zeul

amorului, după îndemnul mamei sale Venus, aruncă o săgeată în pieptul lui *Pluton* transformându-l imediat în omul cu desăvârșire amurezat. Și precum în acest moment *Proserpina* se află prin

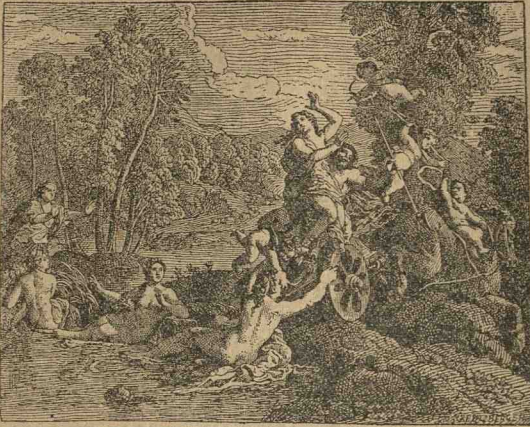

Fig. 7. Răpirea Proserpinei de către Pluton.
(După *Ch. de Lafosse*, muzeul Louvre).

acele locuri împreună cu alte *Nympe* culcând flori, el pe loc se înflăcărează de frumusețea ei și fără nici o întârziere o și răpește cu ajutorul lui *Mercur*, punând-o într'un car de aur tras de 4 cai negrii: *Orphneus*, *Aeton*, *Nycteus* și *Alastor*. (Fig. 7). Dar *Cyana* — o vestită *Nymphă* a Siciliei — văzând această conduită și fiind plină de indignare iese înaintea lui *Pluton* oprindu-l din mers făcându-i și o aspră morală. El însă înfuriat imediat o transformă într'un riu ce și azi poartă numele ei — pentru ca astfel să nu mai poată spune la nimeni de răpirea ce a făcut — și prin însuși corpul ei își face drumul înainte. Ajuns în infern, *Pluton* domnește împreună cu *Proserpina* puind-o la stânga tronului său de fildeș, având câinele *Cerber* la picioarele lor iar *Eumenydele* (*Furiile*), *Parcele* (*Ursitorile*) și *Horele* (*Ceasurile vieței*), le înconjură tronul.

CAP. IV. **Domnia lui Neptun.**

Iarăși drept recompensă pentru ajutorul dat, *Joe* face pe *Neptun* stăpânul mărilor. Dânsul a luat în căsătorie pe *Amphitrita*, după unii fiica *Zeului* marin *Nereu* iar după alții a *Oceanului* cu *Doris*, și care represintă le figurat însăși marea, astfel că poezii prin sânul și spatele *Amphitritei* înțeleg suprafața și adâncimea mării. În ajutorul lui *Neptun* au fost *Delphinii*, cari au înduplecat pe această *Zeiță*, ce jurase a rămâne pentru totdeauna virgină, astfel: pe când dânsa eșise din mare și stă întinsă pe verdeța malurilor contemplând natura, unul din delfini aruncă la picioarele ei un mărgăritar de o mărime și frumusețe rară, spuindu-i că e trimes din partea lui *Neptun* drept aduirațiune pentru frumusețea ei desăvârșită, adăogând în același timp amorul pasionat ce el are pentru dânsa. La rândul său, celalt delfin îi descrie toate bogățiile stăpânului lor precum și toată fericirea ce o așteaptă, dacă dânsa ar consimți să îl ia în căsătorie.

Elocința acestor Delphini a reușit să risipească proasta impresiune produsă de Neptun asupra Amphitritei, căci el n'avea nimic atractiv pentru o virgină idealistă cum era această Zeiță. Deci, fiind adementită de cuvintele Delfinilor, primește propunerea, iar Neptun împreună cu ea încalecă atunci pe Delfini (fig. 8), și o conduce în locuința sa din fundul mării Egee, unde avea un strălucit palat de cristal.

Neptun, drept recunoștință către Delfini, pe lângă că le-a dat un loc de onoare în constelațiunea cerească ce poartă numele lor, le-a mai dat și privilegiul să nu fie pescuiți sau vânați de oameni, ci să aibă rangul de regi ai peștilor. Din această căsătorie a lui Neptun s'a născut *Triton* unul din principalele divinități ale mărilor, care reprezintă simbolul urletului mării și la sunetele trompetei căruia apele se retrag imediat. Unii spun că el avea

Fig. 8. Neptun și Amphitrita. (Dupe *Rubens*, cel mai celebru pictor din școala flamandă 1577—1640).

Dănsul împreună cu *Ne-reidele* făceau parte din suita lui Neptun. Acestea în număr de 50 aveau și ele puterea să agite sau să liniștească apele mării. Toate erau foarte tinere, frumoase și umblau călare pe Delfini. La acestea se adăogau Sirenele, sau *Zânele* mărilor, cari prin cântecele lor melodioase opreau pe orice călător făcându-l să moară de foame, prin faptul că uită să mănânce absorbit fiind de dulceața cântecului lor. Ele aveau pene aurite ca să poată pluti pe mare. De cursa lor numai *Ulyse* a scăpat, ceea ce a provocat și precipitarea lor în mare din vârful unor stânci unde se aflau, de oarece oracolul le prezisese, că un singur om de va scăpa cu viață trecând pe acolo, ele vor pieri. (vezi *Odysseea*).

Neptun era cel mai puternic Zeu după *Joe*. El cu tridentul ce ținea în mână putea să turbure sau să liniștească mările, iar în acelaș timp să provoace și cutremure de pământ făcând să iasă din ape oricâte insule ar fi voit.

Neptun (dela *nare, natare*, a înota), era fiul lui Saturn și *Rheea*. El a scăpat să nu fie înghițit de tatăl său printr'un artificiu al mamei sale, dând soțului să înghită o găină zicând că asta a născut.

Deși frate cu *Jupiter*, totuși gelos că n'avea puterea lui, a voit să-l detroneze. De altfel Neptun, în mândria lui, a dus multe

lupte și certuri. Astfel a pretins *Corintul* în contra lui *Apolo*, insula *Naxos* contra lui *Bachus* precum și *Egina* contra lui *Joe*, cerând ca toate aceste orașe să fie dedicate lui. Acelaș lucru s'a petrecut și cu *Minerva* pentru numele ce trebuia dat Atenei. În consiliul Zeilor însă *Joe* hotărăște, că premiul se va da aceluia care va oferi lucrul cel mai folositor oamenilor. Atunci *Neptun*, isbind pământul cu tridentul, face să iasă un cal cu ochii scântetori, coama sburlită, gura spumegândă, nechezând și bătând cu picioarele pământul cu tot atâta mândrie și putere. *Minerva* însă îl birue, făcând să iasă din pământ un măslin cu rodul său plăcut fiind și simbol de pace. Poetul zice :

*Plus modeste dans ses bienfaits,
Minerve préférant le bonheur à la gloire,
Fit naître l'olivier, symbole de la paix,
Et Minerve obtint la victoire.*

Se zice că *Neptun* furios de această înfrângere a înecat toată *Atica*.

Emblema lui *Neptun* eră calul, care prin nechezatul, coama sburlită și loviturile cu picioarele reprezintă simbolul fluctuațiunei valurilor și furia mării. *Neptun* aveă un caracter fără milă și răsbunător. El a întărat un monstru care a pustiit *Troada*; el a trimis monstrul ca să sfășie pe *Andromeda* și tot el a speriat caii lui *Hipolit* omorându-l. Dânsul în rășboiul dela *Troia* a fost de părtea Grecilor ajutându-i să obție victoria, când *Junona* a adormit pe *Joe* pe muntele *Ida*. (vezi rășboiul *Troei*). El a persecutat pe *Ulise* fiindcă scosese ochiul lui *Polifen* ce eră iubitul său fiu. (Vezi *Odiseea*). În fine *Neptun* a avut o mulțime de copii din amor cu diferite *Nimfe* luate ca amante, și toți au devenit răi, tâlhari, având un corp enorm și o putere excesivă: și cu toate acestea *Neptun* a fost *Zeul* cel mai onorat în toată *Grecia* și *Italia*, mai ales în orașele maritime. *Romanii* i-au consacrat luna *Februarie* pentru a-l face favorabil viitoarelor navigațiuni. *Libațiunile* în onoarea lui se făceau cu apă de mare, de fluviuri și de fântâni, iar ca sacrificiuri se aduceă un taur alb, din care preoții îi ofereau fierea simbolizând amărăciunca mării. *Serbările* acestea erau grandioase la *Roma*, dar mai ales în *Grecia* la istmul de *Corint* unde *Neptun* aveă un mareț templu și o colosală statuă de aramă. Locuința lui eră în fundul mării *Egee* într'un palat de cristal și unde își ținea în păstrare caii marini, ce erau albi ca zăpada, iuți ca fulgerul, având coadele de aramă și coamele de aur. Uneori eșiă la plimbare într'un car în formă de scoică și tras de 4 delfini. Fruntea lui eră încinsă cu o diademă, iar ca mare suveran al mărilor el cu o mână porunceă liniștea valurilor furioase, iar în cealaltă mână ținea tridentul ca emblema a întreitei sale puteri asupra mărilor, fluviurilor și fântânelor.

Când Neptun vrea să-și părăsească locuința lui umedă, atunci fiind îmbrăcat cu o haină de aur se urcă în car iar cu biciul său miraculos făcea pe cai să-l conducă plutind pe pajiștea lichidă a mărilor (fig. 9). Toți monștrii eșiau atunci din adâncimea mărilor, și recunoscând pe al lor rege săltau de bucurie împrejurul lui.

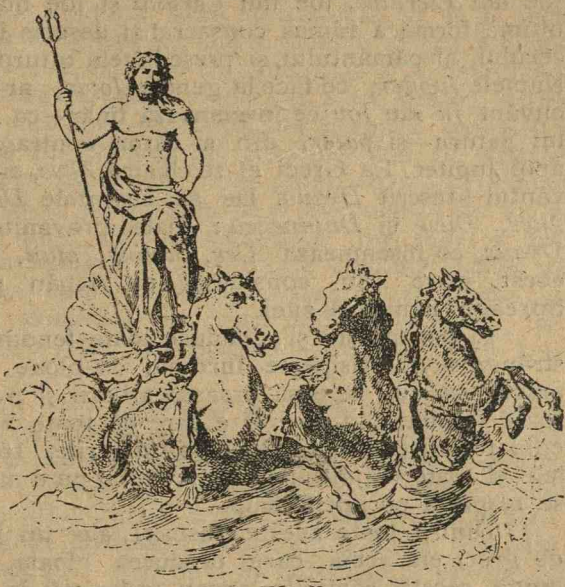

Fig. 9. Neptun călătorind pe mare.

Oceanul își desfăcea și el ici coala undele sale, iar Neptun sboară cu ușurință, fără ca osia de aur a carului să se ude de valurile spumegânde.

*Neptun, d'un coup d'œil tranquilise les ondes,
Court, vole, et sur son char roulant sous un ciel pur
De la plaine liquide il éffleure l'azur.*

Delille.

Neptun era numit de Greci *Posseidon*: dela $\rho\omicron\sigma\epsilon\acute{\iota}\delta\omicron\tau\iota$, ce conține ideea unui element lichid; deci Zeul apelor. (*Posidon*, $\rho\omicron\sigma\epsilon\iota\delta\omega\nu$).

Notă.— Dupe o legendă, Neptun ar mai fi avut încă o soție și anume: pe *Salacis*, o Nymphă din mare personificând apa sărată; de aci și numele de *Sal-salis*, sare. Dupe poezi însă, *Salacis* reprezintă fluxul mării, iar prin extensiune, este simbol al umflării pasiunelor omenești, de unde apoi și cuvântul *salax-salacis*, desfrâu, destrăbălare: ca rezultat al plăcerilor procurate de apa mărilor. De altfel chiar și *sal-lis* nu însemnează numai sare, ci și un gust ales, deosebit, ce se însoțește de plăceri, și cu râsete vesele, ce aduc bucurie.

De aci și expresiunea de *saliaris*, când voim să arătăm un ospaț preparat cu cele mai gustoase și delicate substanțe culinare. Alții însă văd în *Salacis* pe însăși *Amphitrita*, care avea și acest supra nume investită fiind cu aceste calități.

CAP. VI. — Domnia lui Joe.

Zeul acesta a impresioat în așa grad imaginațiunea vechilor popoare și a poezilor, încât conduși de atributele sub care El se

manifestă, ajunseseră să fixeze numărul la 300 de *Joi* (*tricentes Joves*). Incetul cu încetul însă, acest număr exagerat fu redus la 3 și numele Joe fiul *Eterului*, Joe fiul *Cerului* și Joe fiul lui *Saturn*, sub care ultimă formă a rămas consacrat și descris în calitate de stăpânul cerului, al pământului și președintele tuturor Zeilor din *Olympe*. Numele *Jupiter*, ce face la genitiv *Jovis*, ar proveni din'trun vechi cuvânt *Ju* sau *Jov* ce însemnează tinăr—ca fiind ultimul copil al lui *Saturn*—și *pater*, din a căror contragere a eșit *Joviter* iar apoi *Jupiter*. La Greci el se cheamă *Zeus*, cu genitiv *diōs*, dela cuvântul sanscrit *Dyaus*. De aci cuvintele *Deus*, *Divus*, *Dominus*, *Dies*, *Dieu* și *Dumnezeu*: toate provenite din acelaș radical *Dyaus*, ce însemnează *Cer*, *lumină*, *ziua*, sub care se înțelege acest mare Zeu, considerat ca stăpân peste întregul cer și întreaga lumină a zilei.

El poruncește și conduce toate fenomenele atmosferice. El strânge norii, risipește furtuna, dă ploae pământului, răcorește arșița soarelui, face să crească arborii și plantele, coace grâul și toate fructele; în fine el e care dă toate bunătățile omului, precum tot El este care trimete fulgerile, trăsnetele, seceta, boalele și toate vrăjmășiile, atunci când nu e mulțumit de modul cum se respectă poruncile sale.

Dintre toate aceste însușiri ale lui Joe, cea mai adorată de greci era aceia care producea ploaia. Astfel, când dupe o lungă secetă câmpiile aveau trebuință de udătura cerului, Atenienii adresau Zeului puternic următoarea rugăciune. «*Varsă, varsă ploaie, O! Zeus, Dumnezeul nostru. Varsă ploaie binefăcătoare peste semănăturile câmpiile Athenienilor*». Iar când rugăciunea se îndeplinea, dinșii ziceau: *Zeus ploua*. (Ζεὺς βρέ).

Se pare, că poporul francez e singurul care a perpetuat această credință cum că totul vine dela *Cel de sus*, prin expresiunile: *il pleut, il fait beau, il fait noir, il fait clair etc.* arătând prin aceasta că ploaia, frumusețea zilei, întunecul precum și lumina pământului, Dumnezeu le dă pe toate, căci El e atotputernic, fiind Zeul cel *Inalt*: *Ipatos*, (Ἱπαιτος) și cel mai înalt: *Ipsistos*, (Ἰψιστος).

Joe fiind considerat de greci ca Zeul suveran care guvernează lumea fizică, pe cea morală și tot ce extstă în natură îl numesc adesea și *Θεός*, adică Zeu prin excelență: *Dumnezeu*: Deci în Joe este întrupată divinitatea supremă; astfel că invocând pe Joe se invoacă însăși această divinitate. «*O! Zeus! dacă divinitatea voește să fie numită astfel, atunci eu în numele tău mă adresez și o implor pe dânsa*». Astfel se exprimă *Eschyle* în cântecele sale, și astfel vorbesc toți înțelepții și filosofi adorând în Joe personificarea ideii divine; și tot astfel persoanele patriotice și politice pun sub protecțiunea acestui Zeu deliberările senatului și întrunirile poporului din *Athena* rugând pe acest puternic Zeu *Panhelenic* să aperse *Helada* contra barbarilor și să asigure ordinea cea armonioasă a cărei înaltă expresiune este

el însuși. El, adică Joe, e stăpânul recunoscut de toți și necontestat de nimeni. El e numit *tatăl Zeilor* fără să le fi fost tată și nici măcar primul născut, ci numai pentru marea lui autoritate de șef pe care știe să o ție cu demnitate și la înălțimea ce se cuvine. El e suveranul înțelepciunii și a tot știutor a tuturor ce există și se mișcă. El se ocupă de întreaga omenire ; El e care investește pe regi pentru un timp mărginit cu o parte din autoritatea sa asupra oamenilor ; iar când acești regi nu-și îndeplinesc misiunea, El îi pedepsește ca și pe poporul de va fi fost vinovat. Precum după furtună dă liniște, tot astfel a dat buna ordine în lume, a instituit jurământul de credință (*orkos*) și ospitalitatea, în virtutea căreia streinii, pribegii, cei bolnavi și lipsiți de mijloace au dreptul să ne ceară adăpost și hrană, iar noi suntem datori să le-o dăm, căci ei cer aceasta în numele Lui fiind trimiși de El.

Tot ceea ce asigură buna rânduială în lume și civilizațiunea popoarelor este sub protecțiunea acestui Zeu suprem. El e care veghează la îndeplinirea datoriilor noastre către *patrie, dreptate și milă*. El e directorul conștiinței omenești, căci atunci când omul a făcut un rău, El e care-i trimite mustrea de conștiință făcându-l să-și piardă liniștea, pe care nu o poate recăpăta și nici să fie ertat decât prin rugăciuni și îndelungată căință, ce sunt lăsate tot de El, în scopul ca omul să nu rămâe fără mijloace de îndreptare, când ar voi să meargă din nou pe calea adevărului și a faptelor bune.

Joe e considerat ca stăpânul Zeilor și al oamenilor (*Jupiter Sator Deorum atque hominum*) precum și ca părintele tuturilor ființelor de orice fel : de oarece totul se rezumă în El și totul nu e decât o mică porțiune din El. La Romani acest mare Zeu avea și numele de *Jupiter Sator* (dela cuvântul *stare*, ce însemnează a opri pe loc), din cauză că soldații romani într'un război contra Sabinilor fiind speriați o luaseră la fugă, dar printr'o putere supremă au fost opriți și astfel reînțorși la luptă au obținut victoria. De asemenea după mulțimea însușirilor sale era cunoscut sub diferite nume ca : Jupiter Fulgur, producătorul fulgerilor ; Jupiter Tonans, cel care tună ; Zeus Hypatos : cel dintâi cel mai mare, Zeus Charidotes, cel care procură bucurie. Jupiter Panoptis, a tot știutor ; Jupiter Serenatus, care face cerul senin ; Jupiter Almus, ca dătător al roadelor pământului ; Zeus Xenios, ca protector al streinilor ; Jupiter Orkios, dela *ὄρκιος*, jurământ, deci jurământul sfânt ce se face în numele lui. De asemenea Joe mai avea numele de Herceus (dela *ἕρκος*) ca președinte al barierei de orașe și protector al căminului. Sub acest anspiciu era la Troia un altar numit Jupiter Herceus, la picioarele căruia Pyrrhus a omorât pe regele Priam, ca să răsbune moartea tatălui său Achil. De asemenea se numia și Zeu Melichios (θεὸς μελιχίος) adică Zeu care îndulcește, care e blând și binevoitor pentru cei ce îl roagă și-l respectă aducându-i sacrificiu. Iarăși Joe mai a-

vea numele de Pistios, ca presidând buna credință ceiace la Romani corespunde cu Fidius. De asemenea Joe se numia și Pistor, ce însemnează brutar, în memoria faptului că, Roma fiind obosită de împresurarea vrășmașilor cari ocupaseră Capitolul, Joe a inspirat pe Romani să arunce pâine în abundență în câmpul Galilor. În urma acestui lucru de o fină viclenie, inamicii crezând că cetea e bine aprovizionată, au ridicat asediul și astfel Roma a scăpat de un mare dezastru. Tot Joe mai avea și numele de Palamneos, adică răsbunător de vărsarea sângelui, când infuriat pe oameni le inspiră vrajba intrând în răsbcaie.

La Romani, idealul acestui rege perfect și a tot puternic era exprimat prin cuvintele *Jupiter Optimus Maximus*, având reședința pe muntele capitolul. Aci, într'un măreț templu, el era adorat împreună cu Junona și Minerva, în onoarea căroara se dedeau renumitele jocuri romane (Ludi Romani) care începeau cu un mare sacrificiu, apoi cu un bogat ospăț și se terminau prin jocuri celebrate cu mare pompă în circuitul roman. Rugăciunea adresată de Romani către Joe era: *Zeule cel mai bun și cel mai mare!*, scapă de primejdie patria noastră: *Deus optime maxime, serva patriam nostram.*

De asemenea el era considerat și ca șeful suveran al ligei latine, pentru care avea și numele de Jupiter Latiaris sau Latialis (dela Latium) în onoarea căruia se dedeau mari serbări de mulțumire și desfătare numite *feriae-feriarum* simbolisându-se prin ele federațiunea tuturilor popoarelor din Latium sub sceptrul roman. În fine el mai avea la Romani și numele de Jupiter Lapis, (dela lapis-lapidis, piatră) în memoria evenimentului prin care a scăpat de a nu fi înghițit de tatăl său Saturn (vezi fig. 3). Pe lângă aceasta nici un jurământ nu era mai solemn la Romani, decât acela când ținând în mână o piatră se pronunță numele lui Joe; de aci expresiunea: *Joven lapidem jurare.*

Notă.-Cu siguranță, proverbul nostru ce zicem cuiva de a lua o piatră în gură, când întreprinde o mare lucrare sau o lungă călătorie pe mare sau pe uscat, provine din credința strămoșilor noștrii Romani ce aveau în această piatră ca simbol de înaltă și divină protecție, făcându-ne să avem parte și să ne bucurăm de cele ce am obținut prin multă râvnă și mare muncă.

Joe — zice Homère — este zeul cel mai mare, cel mai bun, cel mai glorios, cel mai majestos dintre toți Zeii cari guvernează și pe cei muritori ca și pe cei nemuritori. Puterea ce el exercită asupra tuturilor ființelor este o putere în adevăr absolută. Rezoluțiunile lui sunt irevocabile iar voința sa irezistibilă.

Dar zeul acesta e tot așa de înțelept pe cât e și a tot puternic. El nu dă socoteală nimănui de hotărârile sale. Gândirea lui e nepătrunsă de ceilalți Zei precum chiar și de Junona, soția lui. Ceeace El a decis în înțelepciunea lui, se îndeplinește neapărat și totdeauna. El vede totul în Olympe ca și pe pământ; și nimic nu scapă dela vederea lui cea largă, dela privirea lui

cea pătrunzătoare. El știe totul, el cunoaște totul, el e singurul independent. «Nici un Zeu nu e liber — zice Eschyle — afară de Zevs».

Omul considerat fiind ca provenind din această Divinitate : căci El e numit tatăl oamenilor și al Zeilor (*πατήρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε*), rezultă că, întreaga omenire dela el așteaptă toate lucrurile fie bune, fie rele. «Ce suntem și ce nu suntem! noi ființe de o zi, ființe de o clipă! Omul e visul unei umbre. Dar când ne vine o rază trimisă de Joe, atunci muritorii se bucură de o lumină strălucitoare și se împărtășesc de o viață dulce». (Expresiune atribuită lui Pindare).

Pe de altă parte, Homère zice și el în Iliada : «Omul se găsește într'o strânsă legătură dependente de Zeul suveran al Cerului». Ast-fel dânsul știe, că Zevs poate totul asupra vieții sale, că El face pe rășboinici, pe înțelepți, și că El este care dă gloria unora și o retrage altora, că el dă ușor puterea precum tot ușor sdrobește pe cel puternic; prin El omul devenit ilustru cade, iar cel necunoscut se ridică. Prosperitatea ca și nenorocirea oamenilor se află în mâinile acestui Zeu suprem.

Un personagiu din Odyseea numit *Philoetios* — care însă după unii ar fi un supra nume al lui Apolo — zice : *O Zeu tată! nici un Zeu nu e mai crud ca tine! tu n'ai milă de oameni; și cu toate acestea tu i-ai făcut.*

Aceasta provine din credința celor vechi că Joe, după sfatul ficei sale *Ate*, a instituit jurământul numit *Orcos* (*ὄρκος*), care odată pronunțat legă atât pe oameni cât și pe Zei să îndeplinească cele făgăduite. Dar cum însuși Joe a fost victima acestei legături când el a jurat, că cel ce se va naște dintr'un strămoș al lui Perseu va fi stăpân și mare erou peste toată Grecia — prevăzând prin aceasta nașterea lui Hercule din Alcmena înșelată de el — și cum Junona a întârziat această naștere cu 7 zile grăbind pe aceea a lui Eurysteu iarăși un descendent al lui Perseu luând astfel locul lui Hercule conform cu jurământul făcut, atunci Joe, înfuriat de păcăleala suferită, apucă pe *Ate* de lungul și despletitul ei păr al capului, și cu putere o asvârli din înaltul cerului în mijlocul oamenilor transformând-o în divinitate rău-făcătoare; și astfel îndeamnă în calitatea ei de geniu rău atât pe oameni cât și pe Zei la fapte necugetate, ce aduc nenorociri în urma lor. «Dânsa — zice Homère — sboară ușor, plutește d'asupra capetelor oamenilor îndemnându-i la rău». Aceasta e deci origina celor rele dupe pământ.

Acțiunea divină a lui Joe se întinde asupra tuturilor : dela cei mai puternici până la cei mai slabi, dela purtătorii de sceptre regale în care se grămădește trufia, fericirea și bogăția, până la cei cari poartă în spinarea lor *dūsaga* plină de umilință, de necazuri și complectă sărăcie. Din faptul că puterea sau onoarea regească provine dela Joe (*τιμὴ δ'ἔκ Διὸς ἐστίν*), regii se mai numesc și Diogeni (*διογενέες*) adică cei lăptați de Joe, copiii lui

Joe. Prin urmare autoritatea regală este o emanațiune din autoritatea divină; și astfel fiind, regii sunt locțiitorii regelui din cer pe pământ. Pentru acesta a rămas și azi consacrată formula pusă pe decrete: «din grația lui Dumnezeu».

Dar acești regi fiind investiți cu această calitate ei sunt datori să vegheze, ca ordinea morală să rămâie neclintită iar dreptatea să fie dată fără părtinire tuturilor supușilor săi. Când deci sub domnia unui asemenea rege voința Celui de sus se îndeplinește, atunci pământul cel negru produce grâu, orz și toate roadele cele necesare pentru hrana omului; la rândul lor arborii sunt încărcăți de fructe, oile nu sunt nici odată sterpe, iar marea produce pește în abundență. Din contra, când un popor sau regele conducător dau sentințe nedrepte și violente, fără să aibă teamă de privirea și ochiul neadormit al Zeului, atunci — zice Homère — furtuna apasă pământul negru sub greutatea apelor furioase trimise de Jupiter; atunci fluviurile, mările și toate apele se umflă și ies din albia lor; atunci valuri de ape se prăbușesc din înălțimea lor, și mugind în mod groasnic distrug totul ce le iese înainte, și fără nici o milă aruncă toate produsele pământului în marea largă și fără fund, pustiind astfel totul fără să rămâie nimic pentru oameni și nici pentru animale. Pentru acest cuvânt, Joe mai are și numele de Alastor adică Zeu răsbunător, Zeu de temut (τυραννός), așa precum eră cunoscut în insula Cipru.

În privința răsbunărilor acestui mare Zeu, Solon se exprimă astfel: *Nu, acela care ascunde în inima sa o gândire sau o faptă rea, nu poate să scape de privirea ochiului divin, căci curând sau mai târziu înșelăciunea și perversitatea apare la lumina zilei; dar unul își plătește greșeala astăzi, altul mâine iar un altul mai târziu. Și dacă cel vinovat scapă el însuși de pedeapsa crimei, dacă răsbunarea divină nu-l atinge, totuși dânsa sosește la timpul său. Și lucru și mai grozav este, că cei nevinovați plătesc păcatele celor culpabili fie în calitate de copii or strănepoți: căci răsbunarea divină nu rămâne stearpă.*

Notă.— Concepțiunea aceasta luată *ad litteram*, ar putea să ne impresioneze mult, considerând faptul ca o mare nedreptate divină; căci la drept vorbind, ce sunt de vină copiii să moștenească păcatele părinților? De ce de pildă copilul unui alcoolic să devie epileptic, al unui tâlhar un criminal, sau al unui sifilitic un idiot? Ar fi de înțeles, că fiecare om, ajuns la maturitate, să fie răspunzător de faptele sale iar nu de ale părinților moștenindu-le toate păcatele lor. Dar poate că tocmai știind acest lucru vom recunoaște înțelepciunea divină, căci dânsa ne pune stavila relexor noastre porniri având frica în noi, că și chiar dacă scăpăm de a fi pedepsiți, rămân însă moștenitorii noștri răspunzători de nelegiuirile și desfrânările ce făptuim.

În Italia, Joe de asemenea eră considerat ca Zeu al Cerului și al atmosferei, Astfel *Sabinii, Latinii și Romanii*, vedeau în Joe pe stăpânul tuturor fenomenelor ce se produc în Cer precum și al tuturor schimbărilor ce suferă temperatura: *ploaia, fulgerile, furtunile* așa de frecvente în Italia pe timp de primăvară și toamnă, *vânturile, seninătatea cerului* etc., etc., toate vin dela

Jupiter. El ca Zeul ploaiei prezidează agricultura ; El ca Zeu al furtunelor și al celorlalte elemente deslănțuite în atmosferă prezidează luptele în războaie ; El ca Zeu și stăpân liniștind fenomenele din natură dă victoria celui iubit de El, precum iarăși când cerul prin voința lui devine luminos, arată dreptatea și recompensa celor credincioși. Cu timpul, vechile Divinități ce existau la diferitele popoare din Italia au dispărut absorbite fiind în persoana lui Jupiter. Astfel, *Summanus* (dela *sub* și *mane* : sub dimineată) o veche Divinitate Sabină reprezentând cerul întunecos, nocturn, adică al nopții, devine un simplu atribut al lui Joe ca și toți ceilalți Zei ale vechilor popoare latine.

Cei vechi credeau, că Joe nici odată nu mergea fără să nu fie însoțit și înconjurat de un mare cortegiu de anumite Divinități cari erau : *Faima*, (*Vestea* sau *Renumele*) ce se zice că a fost născută de *Gheea* (Pământul) numai în scopul ca să spue lumea crimele Zeilor și în special ale lui Joe care exterminase pe *Giganți* ce erau fiii săi ; Joe însă i-aporuncit să nu vorbească decât de acelea ale oamenilor. Dânsa e reprezentată ca o Zeiță enormă având 100 de guri, 100 de urechi și o mulțime de aripi cu tot atâția ochi așezați sub ele. După aceea era *Nikeea* sau *Victoria* care la Romani era reprezentată cu aripi iar la Greci fără aripi : de unde numele de *Aptera*, simbolizând prin aceasta fixarea ei lângă cei învingători. Dânsa e reprezentată fiind încoronată cu dafin și ținând în mână o ramură de curmal sau smochin (palma) și era foarte mult adorată la Romani, astfel că *Syla* i-a ridicat un mare templu în Roma, avea statue în Senat și pe Capitoliu și a fost ultima Zeiță distrusă de creștinism. Iarăși în jurul tronului unde stă Joe se aflau cele 3 *Dires* (irăe *Deorum*) ficele Nopții și ale riului *Acheron*, destinate să primească ordinele ca să roază prin muștrare de conștiință și chinuri sufletul celor răi. Ele pe pământ aveau numele de *Furii* sau *Eumenide* iar în infern de *cățelele* fluviului *Styx*, unde produceau groasnice chinuri celor negrii la suflet. În fine mai era și o altă Zeiță nu mai puțin teribilă numită la Greci *Ateea*, iar la Romani *Discordia*, *Insulta*. Prezența ei pe pământ. ziceau cei vechi, se datorește faptului că dânsa voind într'o zi să turbure liniștea în *Olympe*, Joe a luat-o de păr, și în furia lui a asvârlit-o în mijlocul oamenilor pe pământ. De atunci dânsa nu are altă grijă decât să semene vrajbă și ură între noi toți, fără să se fi saturat vre-odată.

Pe de altăparte însă, Marele și Stăpânul Zeilor are neîncetat în jurul tronului său și pe Zeițele numite de greci *Etae* iar de Romani *Lites*, destinate să roage pe cel a tot puternic, ca să ne mai îmblânzească pe cât posibil trista pozițiune creiată de acele rele divinități. De aci s'a introdus la Romani cuvântul *Litania-e*, ce ne-a fost și nouă transmis tot cu aceiași semnificare de a face rugăciuni în Biserică aducând daruri, ca prin ele să fim scutiți de greșelile și păcatele ce am făcut. Zeițele acestea erau reprezentate în mod cu totul umilitor având un aer timid, o ex-

presiune tristă și abătută fiind în acelaș timp și *șchioapă*. Deși locuința lui Joe e mai presus de *ceruri* și are la dispoziție pe toți Zeii și în special pe *Mercur* pentru transmiterea și executarea ordinelor sale, totuși uneori s'a pogorit și el pe pământ amestecându-se între oameni ca ceilalți Zei sau muritori, pentru ca să vadă prin El însuși și să observe cum se îndeplinesc poruncile sale, dând apoi pedeapsa or recompensa meritată fiecăruia precum se cuvine (vezi răzburările lui Joe).

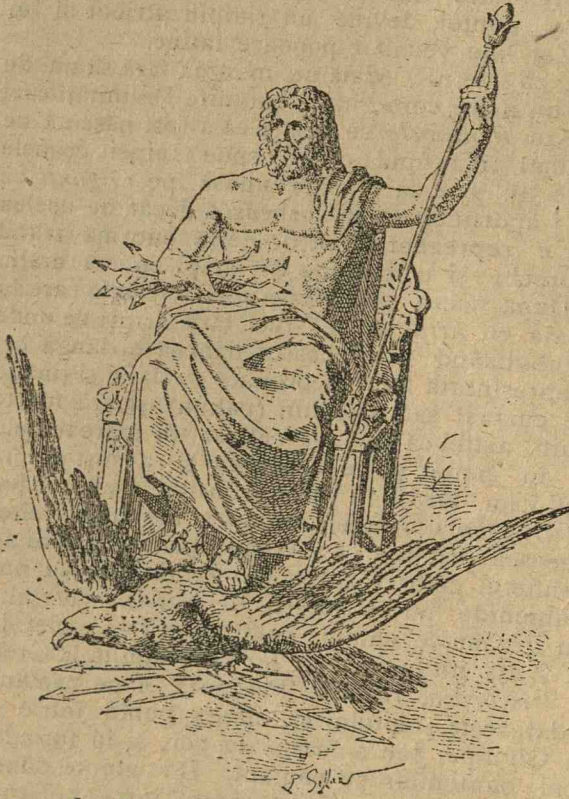

Fig. 10. Joe, Stăpânul Zeilor și al oamenilor (Jupiter Sator Deorum atque hominum).

căror privire îmbrățișează repede totul și în groase, arătând că atunci când se încruntă lui supărare, ce este suficientă să sguide întreaga lume. El e gol dela cap până la cingătoare, iar restul corpului e acoperit cu o mantie având *îndoituri majestoase*. În mâna dreaptă ține fulgerul ca semn al puterii ce lovește, iar în cea stângă are sceptorul fiind emblema forței care guvernează. În această atitudine simplă și liniștită dar serioasă și plină de o demnitate majes-

Joe, deși Zeul *suprem*, fiind însă născut din mamă, a trecut și el prin toate greutățile de creștere ale oricărui copil, iar devenit tinăr a avut multe din slăbiciunile omenești: în special *pașiunea* pentru femeia fost desvoltată în el la cel mai înalt grad posibil, cu toate că fiecare întreprindere amoroasă redă presintă o anumită *alegorie* (vezi amorrurile lui Joe).

Joe este reprezentat ca un om matur, având capul împodobit cu păr lung și des, cu barbă mare și stufoasă, cu frunte largă drept semn de mare voință și profundă înțelepciune (frunte olimpiantă), cu ochi strălucitori, a fine cu sprâncene prevestește marea

toasă, el stă pe un tron înalt de *aur* sau de *fildeş* având la picioare un *vultur* cu aripile întinse: semnul vederii și al pătrunderii (fig. 10).

Relativ la vulturul ce stă la picioarele lui Joe, reproducem următoarea legendă: Se zice că *Periphas*, primul rege al Athenei înainte de *Cecrops* marele civilisator, câștigase prin bunătatea sufletului său toate inimile și dragostea supușilor săi. În adevăr, dânsul în fiecare zi procură așa multe binefaceri poporului său, încât toți din toate părțile în transportul lor de recunoștință îl aduceau onoruri și daruri ca și unui mare Zeu. Dar asemenea cinste și adorațiune a escitat gelozia prea sensibilă a marelui și puternicului Joe în așa fel, că a voit să arunce în fundul infernului pe acest muritor, pentru că săvârșise crima de a fi prea perfect. Dar *Apolon* — din fericire pentru dreptate și reputațiunea lui Joe — intervine imediat luând apărarea celui condamnat. Și astfel fiind, și punând în joc toată elocința sa, el obține dela stăpânul Zeilor infuriat, ca acest om bun, prin înălțimea sufletului și faptelor sale, să fie pur și simplu metamorfozat în vultur. De atunci vedem la picioarele lui Joe stând cu aripile întinse un vultur, care simbolizează că *puterea și bunătatea* nu trebuie să fie despărțite între ele nici odată. Deci acest vultur reprezintă personificarea adevăratului *Jupiter*, a aceluia Zeu a tot puternic și tot așa de bun și drept, pentru care și totdeauna este scump și iubit de cei dupe pământ.

Notă.— *Joe* fiind ascuns imediat după naștere pe muntele *Ida* din insula *Creta*, se hrănește sugând lapte dela o capră numită *Amaltheea*. Pentru aceasta *Grecii*, în memoria lui *Joe*, considerau capra ca pe un animal sfânt și deci eră oprităuciderea ei; și aceasta cu atât mai mult că și *Pan* — Zeul turmelor și al pașunelor — se credea că ședea ascuns sub pielea acestui animal.

Dar afară de aceasta, *Amaltheea* și-a rupt un corn într'un arbore, pe care o *Nimphă* gasindu-l l'a umplut cu fructele cele mai delicioase și apropiindu-l de buzele micului *Joe*, el se hrănește sugând din acele fructe ce nu se mai isprăveau. De atunci cornul acesta a devenit simbolul *abundenței*, din care însă s'a făcut și glume pe socoteala bărbaților vânători de zestre mari, când le și zicem: *are o Amalthee*, așa precum se vede în aeeste versuri ale poetului *Demoustier*:

*Jean, l'an passé, fit sa femme d'Hortense,
Chez lui, depuis, on roule sur l'argent
Et chacun dit: qu'en la prenant
Il a trouvé la corne d'abondance.*

Drept rezultat al acestei inspirațiuni poetice putem să adăogăm și noi următoarea:

*Vedem și astăzi mulți bărbați
Cajung oameni însemnați:
Dar nu prin valoarea lor,
Ci prin zestrăa nevestelor.*

CAP. VII. — **Luptele lui Jupiter numit: Zevs la Greci, Ammon în Africa și Osiris în Egipt.**

Notă.— Relativ la cuvântul Ammon e următoarea legendă: Se zice că Bacus plimbându-se într'o zi prin câmpiile nisipoase ale Arabiei, a fost copleșit de sete arzătoare neputând găsi nici-o picătură de apă. Atunci Joe i se prezintă sub forma unui berbec, și isbind cu piciorul în pământ la moment apare un izvor cu cea mai plăcută apă, din care Bacus bând cu mult neșafiu, ridică apoi în acel loc, în semn de recunoștință, un templu în onoarea Zeului suprem sub numele de Jupiter-Ammon, ce însemnează Zeul câmpiilor nisipoase iar dupe alții, descoperitorul celor nevăzute.

Joe eră Zeul suprem al tuturor elementelor din cer și după pământ. El prin mijlocul *etherului* se află pretutindeni; reședința însă o avea în *Olympe*, unde presida orice adunare a Zeilor și cari nu puteau să iă nici o hotărîre fără voia lui. Singur *Destinul*, fiul *Chaosului și al Noaptei*, putea să modifice or să discute voințele lui. Acest Destin deși orb, are însă scris într'o *carte de aramă* soarta tuturor ce există, și pe care nici o putere nu poate, nu îndrăznește și nici nu se pricepe a o șterge (vezi moartea lui Sarpedon). Cu toate acestea Joe, prin înalta s'a înțelepciune, conduce lumea și regulează mersul tuturilor lucrurilor în așa fel, că tot'dauna e în plină armonie cu neclintita lege a Destinului.

Joe deși stăpân puternic, domnia lui a fost foarte turburată atât din cauza soției sale *Junona* cât și a *Titanilor și Giganților*, cari împreună își propuseră să-l răstoarne.

Lupta lui Jupiter cu Titanii, cunoscută sub numele de *Titanomachia*, a rezultat de acolo, că după ce Saturn a omorât pe tatăl său Uranus, dreptul la domnie se cuvenea celui mai mare dintre Titani fiii acestuia, și că numai în urma stăruinței mamei lor Ghea a cedat să domnească Saturn, care eră cel mai mic dintre frați; condiția însă fusese, că după moartea lui va veni el la domnie. Când dar văzură că în locul lui Saturn vine Joe, atunci cu toții se hotărâră să-l detroneze. Se începû deci un război crâncen ce se dete în *Olimpul* din *Thesalia* reședința Zeilor; el a durat 10 ani. În fața acestei îndrăznețe rebeliuni, Joe face apel la toți Zeii și Zeițele să-i vie în ajutor, lucru ce fû primit cu bucurie și devotament. În urma unui consiliu făcut, se hotărâră să se aducă din Tartar *Cyclopîi*, *Fulgerile* și *Hecatonchirii* (furtunile), ce steteau închiși de Saturn și păziți în mod puternic de monstrul *Campe*. Acesta însă fiind omorât de Jupiter prin fulgere, ei fură liberați și aduși în luptă (fig. 11). Cyclopîi fură de mare ajutor pentru Jupiter, căci lui îi dădură fulgerul ce fusese ascuns în pântecul pământului, lui Neptun o furcă cu 3 dinți numit trident pentru a îmblânzi sau a răscoli după voe furia mărilor iar lui Pluton un coif, care îl făcea să fie nevăzut. Din partea lor, cei 3 frați *Briareus*, (Egeon) *Cotus* și *Gyges* numiți *Hecatonchiri* ce erau niște monștri cu 100 de brațe și 50 de capete (*ἑκατόν*, 100 și *Χεῖρες*, mâini) aruncau dintr'o dată asupra Titanilor câte 300 stânci. Pe lângă

aceștia mai fură scoși din Tartar vânturile și praful, ce întune-
cau ochii Titanilor. Deci, cu concursul tuturor acestora, Titanii
fură cu desăvârșire învinși, legați și aruncați în infern, unde în
mod sever erau păziți de Hecatonchiri.

Dar Ghea, mama
Titanilor, coprinsă de
milă pentru fiii săi,
declară un nou răz-
boi lui Jupiter dând
naștere ființelor nu
mite *Giganți*: de aci
și numele acestui al
doilea război de *Gi-
gantomachie*. Pe de
altă parte, Ghea puse
să se caute erburile fer-
mecate, prin care să
apere pe Giganți con-
tra armelor lui *Her-
cule* ce fusese chemat
în ajutor de Joe, de
oarece oracolul spu-
sesse, că acești Giganți
nu vor putea fi în-
vinși decât cu ajuto-
rul unui Zeu născut
dintr'o muritoare:
condițiune ce înde-
plinea Hercule ca fiind
fiul *Alcmeinei* din a-
mor cu Joe. Dar Ghea
n'a reușit în planul
său, de oarece Joe—ca
a tot știutor—cunos-
cându-i intențiunea a
dat ordin Zeițărilor

Fig. 11. Lupta lui Joe contra Titanilor.

și *Selene* (luna) să nu apară pe orizont, iar el în timpul a-
cesta a smuls din pământ toate erburile vrăjite ca să nu le
mai găsească Ghea; și astfel lupta începe.

Acești giganți aveau o talie monstruoasă și o putere
egală cu mărimea lor. Corpul se termină în coadă de șarpe fiind
acoperit de solzi impenetrabili. Ei își propuseră să atace pe Ju-
piter chiar în *Cer*, pentru care scop grămădiră munți peste munți
și astfel ajunseră la el. La vederea lor, Jupiter se înspăimântă și
chiamă din nou în ajutor pe toți Zeii și Zeițele. Această luptă
cerească fii lungă și teribilă; Giganții însă fură învinși și omo-

râți, iar cel mai grozav dintre ei, numit *Encelade*, fû isbit de Joe cu fulgerul și asvârlit pe muntele *Etna*. Acolo, din cauza zguduirilor și a furiei lui, s'a produs un mare cutremur de pământ și erupțiunea vulcanului ce există și astăzi. Flacăările vulcanului reprezintă suflarea eșită din gâfăiala cea mare a monstrului, iar cutremurul de pământ sunt svârcolirile ce face el de a eși afară din prăpastia în care zace. În literatură se face aluzie la sforțările acestui gigant, când voim să arătăm silințele neputincioase ale cuiva pentru a schimba o ordine de lucruri fie politică, socială, personală sau de familie zicându-i: *e un Encelade*.

Cu toate acestea Ghea nu se dă învinsă și face o ultimă sforțare scoțând din sânul său pe teribilul *Typhaon*, spre a răzbună moartea fraților lui. Acest monstru, tatăl vânturilor funeste, are 100 capete de balaur, ochii săi erau îngrozitori iar vocea lui răspândeă un sgomot înfricoșetor; o parte a corpului eră acoperită cu pene iar lungul păr al capului stă fâlfâind pe umeri. În fine din coapsele sale eșiau numeroase vipere ce se încolăceau în jurul lui scoțând șuerături din cele mai îngrozitoare. Fiind astfel înzestrat cu asemenea arme naturale, și fiind mai înalt decât orice munte iar cu brațele sale atingând răsăritul și apusul soarelui, dânsul începû să arunce în aer pietre aprinse, iar din gură scoțând țipete îngrozitoare și valuri de flăcări se urcă în Olimp cu largi și repezi pași. Zeii, înspăimântați la vederea acestui nou vrăjmaș, se metamorfozară în animale și fugiră toți în Egipt; dar Jupiter fû prins și închis într'o peșteră, unde eră păzit de un monstru jumătate fenee, jumătate șarpe. El fû însă scăpat de *Mercur* în următoarea circumstanță: *Cadmus*, fondatorul *Tebei*, trecând din întâmplare prin partea locului fû rugat de Joe să-i deă ajutor, când el primind se transformă într'un păstor, ce prin cântecele lui duioase atrase pe *Typhaon*, care în admirațiunea lui fû coprins de somn împreună cu monstrul. În acest timp Jupiter fû scos din închisoare de *Mercur*, urmărește pe vrăjmaș până în *Tracia*, unde retras pe un munte îl rănește provocându-i mari scurgeri de sânge. Pentru acest cuvânt muntele, actualul *Balkan*, a fost numit *Hema*, (*Héμα* = s ânge); de aci însă îl gonește până în *Sicilia*, unde prăvălindu-se a produs renumitul vulcan eșit din suflarea lui plină de flăcări și foc, precum și puternice cutremure de pământ provocate de mișcările lui convulsive. După o legendă se zice, că Gheea înfuriată de învingerea Giganților a țesut o intrigă între *Junona* contra lui Joe, și că dânsa cerând răzbunare dela *Saturn* acesta i-a dat un ou, din care a eșit *Typhaon* care la rândul său a produs *Sphynxul*, *Vulturul lui Prometheu*, leul din *Nemeia* și balaurul din *Ladon*.

În fine ultimul război făcut contra lui Jupiter a fost dat de *Aloizi* fiii lui *Aloeus*, cel mai renumit dintre *Titani*, cu *Iphimedia*, iarăși niște giganți extraordinari ce erau înalți de 9 stânjani și groși de 9 coți. Acest război a provenit din cauză că *Otos* și *Ephialtes*, șefii lor ce formau coloniile din *Tracia*, pretindase la

căsătorie : primul pe *Diana* iar al doilea pe *Junona*. Jupiter însă, cu ajutorul lui Neptun și Mercur, a reușit să-i zdrobească ; iar ca pedeapsă fură asvârliți în infern, puși pe o coloană unul la spatele celuilalt, ținuiți și legați de jur împrejur cu șerpi veninoși. În vârful coloanei stă o cucuvea, care prin țipetele ei îi împiedică să doarmă, iar un vultur le măncă mereu măruntaele ce creșteau neîncetat. Acești doi frați gemeni, născuți după unii de Neptun în adulter cu Iphimedia, din cauză că au voit să se urce în cer contra lui Joe puind munții Pelion și Ossa din Tesalia unul peste altul, au rămas în literatură ca simbol de îndrăzneală neînchipuită și creare de muncă zadarnică fără nici un folos. De aceia și zicem *un Alloid*, aceluia pe care îl vedem că întreprinde niște lucrări ce le crede că au să-l ducă la nemurire, pe când în realitate se face de răsul tuturilor.

Cu toate acestea legenda spune, că acești giganți aveau o putere extraordinară, așa încât *Marte* căzut odată în mâinile lor a fost ținut în captivitate 13 luni, și nu a fost scăpat decât fiind trădați de *Eribea* mama lor vitregă, care arătând lui Mercur locul unde ei acusesse pe *Marte*, acesta fu liberat de Mercur dupe care ucise pe giganți. Dupe *Diodore*, acești giganți au înființat pe muntele *Helicon* cultul Muzelor consacrandu-le apoi și muntele în onoarea lor. Dupe altă legendă, Aloizii luându-se la ceartă între ei în *Tracia* s'au omorât unul pe altul ; pe când dupe *Homer* au fost uciși de *Apolo*. Se mai zice că *Diana* întâlnindu-i în insula *Naxos* n'a putut scăpa de ei, decât metamorfoșată în căprioară trecând repede prin mijlocul lor, și că trăgând asupra ei cu săgețile dar fără s'o atingă, de necaz s'au omorât între dânșii.

Toate aceste războaie reprezintă dupe poeți alegoria revoluțiunelor geologice cari au precedat constituirea actuală a pământului, însoțite de fulgerile și trăsnetele care au lovit vârful munților nascânzi.

CAP. VIII. — Amourile lui Joe.

Odată scăpat de războaie și vrăjmași, Joe se hotărăște să se căsătorească cu sora sa *Junona*, pe care a furat-o când se află pe muntele *Ida* transformat fiind în *cuc*. Înainte însă, el având pasiunea femeilor, avusese relațiuni cu o mulțime de Zeițe și Nympe. dintre cari mai principale au fost : 1) *Metis* fica oceanului cu *Tethys*, care întreacă în frumusețe și lumină pe toți oamenii și Zeei și din care s'a născut *Pales*, Zeița păstorilor și a pășunelor. Dânsul temându-se ca din această legătură să nu iasă copii mai mulți cari să-l detroneze, o închise în pântecul său făcând un singur corp cu ea ; 2) *Themis*, din care s'a născut *Horele*, Dreptatea și Pacea.

Horele reprezentau ceasurile timpului ; după alții însă Zeițele numai a anotimpurilor de Primăvară, Vară și Toamnă, de oarece în *Olymp* nu există iarnă. Dreptatea a locuit pe timpul

epocii de aur sub numele de *Astrea*, iar când moravurile s'au corupt, dânsa s'a urcat la Cer. În fine Pacea n'a domnit decât pe timpul cât Iannus a fost primul rege al Lațului (vezi Saturnalele). Tot din această căsătorie s'a născut și Parcele sau Ursitoarele în număr de 3 ce asistau la nașterea fiecărui om. Ele erau: *Cloto*, care torcea firul vieții dându-i lungimi variate, *Atrops* care tăia cu foarfecile acest fir și *Lachesis* ce dădea fiecăruia norocul după placul său. Hotărîrea lor eră supremă și irevocabilă, căci nu putea să fie schimbată nici de însuși Jupiter;

3) *Eurynoma*, cea mai frumoasă din fiicele Oceanului, din cari s'a născut cele trei Grații: *Aglae*, *Eufrosina* și *Thalia*. Ele prin genele lor lungi și ochii cei frumoși strecurau amorul și înflăcărâu pe bărbați făcându-le viața plăcută și fericită, ce însuși Zeilor le plăcea neputându-se lipsi de dânsese; 4) *Semela* din care s'a născut *Bachus*; 5) *Ceres* din care a eșit *Proserpina*; 6) Frumoasa *Mnemosyna* zeița memoriei care fû mama celor 9 Muze. Acestea sunt: *Caliope* — poezia epică și elocința; *Melpomene* — tragedia; *Thalia* — comedia; *Polymnia* — poezia lirică; *Erato* — poezia erotică; *Clio* — istoria; *Euterpe* — muzica; *Tepsichore* — dansul și *Urania* — astronomia; 7) *Maia*, una din cele 7 *Pleiade* fiicele lui *Atlas* și *Pleione* renumite prin rara lor frumusețe și din care s'a născut *Mercur*; 8) *Alcmena* mama lui *Hercul*, pe care Junona în furia ei îl urmărește, astfel că fiind însurat îi inspiră așa ură contra soției sale *Megara*, fiica lui *Creon* regele *Thebei*, trimițându-i pe *Lyssa* cea mai rea din toate furiile astfel că turburându-i mintea își ucide soția împreună cu copiii săi luându-i drept șerpi veninoși ce i se părea că se reped asupra lui; 9) *Danaea*, fiica lui *Acrisius* regele *Argosului*, care pentru a fi bine păzită eră închisă într'un turn de aramă, unde totuși Jupiter străbate sub formă de ploae de aur și o fură. Din această unire a eșit *Perseu*, renumitul erou care a tăiat capul *Meduzei*; 10) *Leda*, femeia lui *Tyndar* regele *Spartei* și care a fost răpită de Jupiter metamorfozat în lebedă. Dânsa avusese mai mulți copii între care pe *Clytemnestra* soția lui *Agamemnom* și *Helena* soția lui *Menelas* răpită de *Paris*, ambii eroi în războiul *Troiei*, precum și pe *Castor*. Înșelată de Jupiter a făcut cu dansul pe *Polux*. După altă legendă însă *Leda* — întocmai ca și o găină — a făcut un ou, din care a eșit atât *Castor* cât și *Polux* numiți cei doi *Gemeni* și dați ca exemplu de cea mai înaltă iubire frățească. O altă legendă este, că Jupiter a înzestrat pe *Polux* cu nemurirea, care însă a împărțit-o cu fratele său *Castor*, așa că fiecare în mod alternativ trăia și murea câte 6 luni. De aceea și chiar pe bolta cerească unde au fost așezați de Jupiter formând constelațiunea *Gemenilor*, aceste astre nu apar nici odată împreună ci în mod separat. Ei cât au trăit au luat parte la expedițiunea lui *Iason* pentru răpirea lănei de aur din *Colchida* (vezi expedițiunea *Argenauților*). 10) *Aurora*, din care s'a născut *Venus* ce se arată pe cer în timpul serei sub numele de *Hesper* iar dimineța

sub acela de *Luceafăr*. 12) Pe *Europa*, care a fost răpită sub forma unui taur și din care a eșit *Minos* unul din cei 3 judecători ai Infernului. Europa era fiica lui Agenor; regele Beotiei, care însărcinând pe Cadmus fiul său de a găsi pe Europa fără de care să nu se mai întoarcă în patrie, el nereușind a fundat orașul Teba, după sfatul oracolului Apolo; și în fine în rândul al 13-lea a înșelat pe *Latona*, fiica titanului Ceos din care a eșit Apolon și Diana (*Artemisa*). Dânsa a parcurs un mare număr de insule, până când în cele din urmă a ajuns la insula Delos unde făcând pe Apolon iar pe Diana după alții, în Ortigia din Sicilia. Atât Apolon cât și Diana au fost cei mai frumoși dintre ființele nemuritoare.

Toate aceste aventuri amoroase ale lui Jupiter sunt considerate de poeți ca reprezentând diferite alegorii, îmbrăcate de imaginațiunea celor vechi prin asemenea fapte concrete. Și așa mai departe este cu întreaga mitologie (vezi introducerea).

CAP. IX.— Căsătoria lui Joe.

În sfârșit, sătul de atâtea aventuri, Jupiter se hotărăște a lua în căsătorie pe Junona, sora sa, pentru a încheia odată și în mod definitiv cu o asemenea vieată sburdalnică și obositoare !?

Această căsătorie s'a celebrat în modul cel mai strălucit fiind salutată de toți Zeii cerului și ai pământului, grăbindu-se fiecare să-i prezinte salutările și omagiile lor. O singură *Nymphă* a lipsit dela ceremonie: aceasta a fost *Chelonea*, care deși s'a scuzat de întârziere din cauza unei indispozițiuni, totuși pentru că a venit după ceremonie, a fost transformată în broască țestoasă.

Căsătoria lui Jupiter cu Junona a fost foarte mult turburată chiar dela început, atât din cauza relei indispozițiuni de care era dânsa coplesită, precum și în urma geloziei provocată de infidelitățile ce ei le făcea. De aceea dânsa foarte des a turburat liniștea *Olympului* și a reușit chiar dela început să câștige în favoarea sa pe Neptun, *Minerva* și alți Zei, cari cu toții se hotărâră să-l detroneze și să-l înlănțuiască. Din fericire pentru el, *Thetis*, una din *nymphele* mării aflând de această conspirațiune, l-a scăpat prin ajutorul unui gigant numit *Briareu* ce avea o sută de brațe și la vederea căruia toți Zeii înspăimântați de frică se retraseră. Atunci Joe infuriat pedepsește în mod sever pe soția sa rebelă atârând-o între cer și pământ cu un lanț de aur și legându-i de ambele picioare niște mari greutatea ca nicovalele. Vulcan, ce era fiul său și care s'a încercat să o libereze, a fost și el aruncat din cer și căzând în insula *Lemnos*. Cu toate că după aceasta Joe s'a împăcat cu dânsa, totuși liniștea casnică n'a durat mult, așa că certurile mergând crescând Junona se hotărăște să părăsească Cerul, când se și retrage în insula *Eubea* din Grecia,

jurându-se să nu mai vadă nici odată pe soțul ei, de care mereu se credeă insultată și disprețuită prin infidelitățile lui. Joe însă — care de altfel o iubea foarte mult precum și ea pe el la rândul său, căci altfel nu se poate explica gelozia — ascultă de sfatul unui rege beoțian numit Citheron, și se preface că vrea să ia în căsătorie pe frumoasa Platea, o tinăra și drăgăstoasă nymphă, fiica râului Asopos. Auzind de aceasta, Junona iese din ascunzătoare, se împacă cu soțul său și revine în Olimp. Dar din nou pacea n'a durat mult; iar Junona în cele din urmă se mulțumește cu răsbunarea aruncată diferitelor persoane cu care el a înșelat-o sau care a sfidat-o pe ea însăși.

CAP. X. — Junona marea Zeiță, soră și soția marelui Jupiter, numită la Greci Hera, ce însemnează Cer (Ἥρωε) sau voinic (fig. 12),

Această figură e reproducă după admirabila lucrare a lui *Polyclète* din *Sicione (Peloponez)*, un renumit artist contimporan cu *Phidias*, care a făcut în templul din *Argos* o măreață statuie în aur și fildeș reprezentând pe *Hera*, introdusă la Români sub numele de *Junona*, însemnând marea stăpână a casei. Dânsa stă pe un tron ridicat, uneori gânditoare având mâna pe obraz, iar alte dăți având în mână un fruct de *rodie*, drept simbolul fecundității. Cealaltă mână e sprijinită pe un sceptru simbolizând puterea și are în vârf un *cuc*: pasăre de primăvară ce este simbolul primei vegetațiuni a anului ce se anunță. În această pasăre *Joe* s'a transformat și a furat-o pentru a fi soția lui, pe când ea se află la vânătoare pe muntele *Ida*. Dupe o legendă, Joe a văzut pe Junona luând o bae într'un râu din insula *Samos*, când admirându-i frumusețea corpului a și rămas imediat copleșit de cel mai înflăcărat amor și de o vie dorință de a fi soțul ei. Dar cum el se temea că dânsa fiindu-i soră poate să fie refuzat, profită de ocazie când ea a plecat pe muntele *Ida* fără știrea părinților și nici însoțită de cineva. Atunci Joe transformându-se într'un *cuc* foarte blând și frumos, se apropie de Junona și sare pe genuchii ei care stă jos gânditoare. Și cum acest *cuc* avea aerul că-i e frig, Junona începe să-l mângâie, până când fermecată de blândețea, frumusețea și drăgălășenia lui, îl coprinde cu mâna, îl sărută și-l bagă în sân ca să-l încălzească. Atunci Joe reluându-și forma cea adevărată o coprinde în brațe și astfel devine soția lui vrând nevrând. Este însă de notat, că Junona a jucat rolul numai ca simplă regină a marelui Zeu iar nu și ca regină a Zeilor, așa că dânsa nu avea nimic din atributele lui Joe, afară de darul profetic fiind adică o Zeiță oracol. În afară de acest privilegiu, dânsa eră supusă ca și ceilalți locuitori ai Olimpului la discreția și a tot puternicia acestui fiu al lui Saturn. Ba ceva și mai mult: dânsa a fost aceea care în diferite împrejurări a suferit muștrări mai aspre și a simțit greutatea

măinei acestui mare stăpân, mult mai mult și mult mai des ca orice altă Zeiță. Cu toate acestea nunta Junonei cu Joe a fost celebrată cu mare pompă de întregul Olimp, așa că fiecare Zeu și Zeiță s'au grăbit să aducă în semn de omagiu diferite daruri unele mai frumoase și mai prețioase ca altele. Intre acestea se menționează în special camera de culcare făcută de Vulcan în aur, patul nupțial făcut de Horele (Zeițele anotimpurilor) și de Iris (Zeița curcubeului) precum și minunatul arbore cu merele de aur oferit de Gheea (pământul) luat din grădina Hesperidelor. Numai singură nimfa *Cheloneea*, s'a abținut dela această serbare, pentru care a și fost pedeșită fiind transformată în broască țestoasă. Această pedeapsă a fost executată de Mercur

Fig. 12. Junona, Marea Zeiță, soră și soția lui Joe

astfel: Dânsul fiind trimis de Joe s'o întrebe pentru ce nu vine la ospăț? *Cheloneea* răspunse nunumai că se simte foarte bine în plăcuta ei casă, dar și-a permis să-și bată joc de această nuntă. Atunci Mercur pe loc dărâmă casa căzând pe ea, luându-i în acelaș timp și vocea drept pedeapsă că a insultat pe Joe. Apoi în această stare o aruncă într'o baltă transformând-o în broască țestoasă, ce poartă numele său. De atunci se zice, că acest biet animal este condamnat să umble cu casa în spinare și să nu poată scoate nici un sunet or strigăt pentru a se plânge de nenorocirea de care a fost lovit, și nici să mai vorbească în contra vre unui Zeu, necum contra lui Joe.

Expresiunea, îmbrăcămintea ca și *trăsurile* ce presintă figura acestei Zeițe, sunt acelea ale unei femei voinice cu statură înaltă, în plină maturitate, dar cu o frumusețe desăvârșită și perpetuă de fată tânără: deși eră mai în vârstă ca *Joe*. Pe lângă acestea Junona eră renumită prin brațele ei albe ca fildeșul, pentru care se mai numea și *Leucolena* (dela λευκος, alb), precum de asemenea aveă ochi frumoși, mari și cu privire galeșă ca ochii bouului: de unde și numele de *Boopea* sau *Boopseea* (dela βοοειδος, bou și οφθαλμος, ochi). Apoi aveă o cingătoare cu o mulțime de fasce atâr-

nânde iar la urechi purtă niște cercei cu 3 rânduri de pietre, ce străluceau cu acelaș foc care eșia din frumoșii săi ochi. Când dânsa mergea la plimbare, era condusă prin mijlocul norilor într'un car tras de 2 cai albi ca zăpada și iuși ca vântul, sau de un singur leu, iar *Hebe* Zeița tinereței și *Horele* serveau de conducătoare fiind credincioasele și intimele ei însoțitoare. De asemenea când mergea la plimbare pe jos, era însoțită de 14 nimfe numite *Hereside*. Dintre acestea cea mai frumoasă era *Deiopeea*, care avea funcția să-i prepare baia și toaleta fiindu-i cea mai devotată și credincioasă, pentru care o și iubea foarte mult.

Fruntea ei se află înconjurată cu o bandeletă în formă de ghirlandă numită *stephanos*, fiind mai ridicată la mijloc unde se află imprimate *Grațiile* și *Horele* (anotimpurile), dar subțindu-se către ambele extremități, și este presărată cu pietre mici strălucitoare simbolizând astfel bolta cerească cu stele luminoase. De această diademă stă atârnată pe spate o lungă și frumoasă maramă, ce a avut în ziua când s'a măritat. Imbrăcămintea ei deși este simplă, dar prin lungimea și lărgimea ce are, fiind țesută de însăși *Minerva*, reprezintă adevărata *majestate de regină*. În fine *Junona* avea o încălțăminte aurită de cea mai neînchipuită frumusețe. Lângă *Junona* stă *păunul*: pasărea sa favorită pe a cărui coadă desfăcută se vede acea mulțime de pete frumoase și strălucitoare simbolizând după unii bolta cerească, iar după alții cei 100 de ochi ai lui *Argus*, prin care el urmărea pe *Io* din porunca ei, fiindcă *Joe* avusese amor cu dânsa, și pe care tocmai în prevedere ca să o scape de furia ei, el o transformase într'o frumoasă *junică*, (vezi răzbunările *Junonei*).

Junona era foarte mult iubită de *Romani* și mai ales de femei, când după distrugerea *Carthaginei* dânsa le devenise favorabilă. Astfel sub numele de *Mater Matuta* (mamă matinală), dânsa era considerată ca protectoarea oricărei femei romane însoțind-o în toate actele vieții sale. De aceea fiecare romană avea în casă ei pe a sa *Juno* considerând-o ca pe un *inger păzitor*, și căruia aducea în fiecare zi rugăciuni însoțite de un cult deosebit. De asemenea sub numele de *Juno Lucina* (dela *lux-cis*, lumină) era considerată ca divinitate dătătoare de minte luminoasă, ce făcea venirea lesnicioasă a copiilor în lume: deci *Zeița nașterilor*, a *maternității*. Ca *Juno Pronuba* (dela *nubere*, a lua în căsătorie), dânsa prezida la *măritatul fetelor mari*, fapt pentru care la greci se numia *Hera Gamelios* (dela *γάμος*, nuntă) iar ca *Juno Domiduca* (dela *domus*, casă și *ducō*, conduc), era adorată ca *Zeița introducătoare* a miresei în casa soțului. În fine *Junona* mai avea numele de *Juno Unxia* când era invocată în ziua *maragiului* fiind rugată să asiste la obiceiul ce aveau *Romani*, că în momentul când tinerii căsătoriți intrau în casă, atât porțile cât și ușile se ungeau cu ulei sau grăsime ca să nu scârție, având credința că acest lucru îi apăra de orice rele precum și de efectul fermecătoriilor. Pe lângă acestea *Junona* mai avea și

numele da *Caprotina* ce i s'a dat în următoarea circumstanță: După ce Roma fusese copleșită de Gali, popoarele vecine profitând de slăbiciunea în care căzuse întreaga putere a statului, făcură o invaziune contra Romei având în capul lor pe *Posthumius Livius* din Fidenes. Intre altele dâșii cereau să li se predea toate femeile tinere împreună cu fetele mari, amenințând în cazul contrariu cu distrugerea totală a cetății. Dar iată că pe când senatul era în fierbere discutând ce anume hotărâri trebuiesc luate, de odată o sclavă romană numită *Tutela* sau *Philotis* vine și se oferă în numele tuturor celorlalte sclave ca, îmbrăcate în costumul femeilor libere, să se ducă ele în locul acestora pentru a satisface plăcerea inamicului. Propunerea fiind admisă stratagema a reușit în mod complet. În adevăr, pe când în mijlocul nopții vrăjmașii dupe o îmbuibată desfătare se aflau în repaus copleșiți de un somn adânc, de odată sclavele dădură romanilor un semn din vârful unui smochin sălbatic (*Caprificus*). Atunci toate femeile și întreaga populație în grabă eșiră din cetate, și prin surprindere învinsă în mod complet pe inamic. La rândul său întregul Senat, recunoscător pentru acest mare serviciu, a dat complecta libertate tuturor sclavelor constituind fiecareia câte o bogată zestre din tesaurul public. Pe lângă aceasta, în fiecare an în ziua de 7 Iulie s'a instituit sub numele de *nona Caprotina* mari serbări și jocuri în onoarea Junonei, ce de atunci a luat și numele de *Caprotina*, fiind considerată ca inspiratoarea acestei mari idei prin care femeile romane au putut fi scăpate. În această zi de sărbătoare toate femeile libere împreună cu sclavele aduceau abondente sacrificii marelui Zeițe Junona *Caprotina* sub un smochin sălbatic făcând să curgă prin largi incisiuni sucul din acest arbore, drept reamintire al acestui mare eveniment salvator. În fine prin faptul că dânsa stătea pe un tron de aur, mai avea și numele de *Chrysothrona*. Junona era cu desăvârșire cinstită și pudică (rușinoasă), astfel că dintre toate Zeițele Olimpului dânsa a fost singura care nu și-a înșelat bărbatul, deși după altă legendă ar fi greșit și ea de câteva ori. Se mai spune despre această Zeiță că deși măritată, și-a păstrat însă virginitatea, căci în fiecare an dânsa luând o baie în apele unui izvor numit *Canathos* din Argolida, se făcea din nou virgină. De aceea și era adorată în Plateea sub numele de *Junona Parthenia* adică Junona fecioara. De asemenea dânsa se mai numea și *Lacina*, după localitatea Lacinum, unde avea un mare templu. Se zice, că un consul luând niște bucăți de marmură dupe acoperișul acestui templu ca să acopere templul Zeiței Fortuna din Roma, a fost lovit de moarte subită, iar senatul roman imediat a restituit acele olane de marmură. De asemenea se zice, că *Anibal* voină să ia din acest templu o coloană de aur, Junona i s'a arătat în vis amenințându-l cu orbirea dacă ar face acest sacrilegiu, când Anibal de frică a renunțat. Legenda mai spune, că numele scrise pe tablele de marmură din acest templu dispăreau

dela sine, când aceia cari aveau acest nume trebuiau încurând să moară.

La Romani Junona eră considerată ca Zeița Cerului (Dea Urania) și a stelelor (Dea Călestis). La Greci, cultul Junonei eră cel mai răspândit având numeroase temple aducându-i-se ca sacrițiu junice albe, viței și capre. Dar mai cu deosebire în *Mycena*, *Sparta* și *Argos* se aflau cele mai frumoase și mărețe temple, dintre care cel din valea muntelui Eubea devenise celebru, așa că printre alte obiecte prețioase se vedeă însăși statuia acestei Zeițe în aur și fildeș precum și patul său de culcare. În acest templu se dedeau mari serbări și jocuri numite *Heree* la fiecare 5 ani, și unde cel victorios obțineă ca premiu un scut de aur și o coroană de lămâiță.

După poeți, *Junona* reprezintă *aerul dens, gros*, adică atmosfera pământului; și numai pentru acest cuvânt dânsa a trebuit să se amestece cu aerul mai subtil din sfera mai înaltă, fapt ce a determinat pe *Joe* să o ia de soție, ca unul ce reprezintă *etherul* în care se află răspândit. Și precum agitațiunile acestei atmosfere turbură liniștea senină din aerul superior, s'a zis că aceasta reprezintă *cearta casnică între Joe și Junona!*

Adevărul este, că această mare Zeiță mândră și inflexibilă până la încăpățănare—iubind pe soțul său și fiindu-i foarte credincioasă—eră de o susceptibilitate extraordinară provocând mari turburări în Olimp; și aceasta cu atât mai mult, că dânsa când eră supărată, se închideă în camera ei de aur construită de *Vulcan*, unde nici însuși *Joe* nu puteă să intre, de oarece secretul de a-l deschide nu-l aveă decât dânsa: acesta fiind singurul privilegiu ce nu aveă nici unul din Zeii din Olimp. La un moment dat însă cearta între ei luase un caracter așa de ordinar, încât dacă *Vulcan* n'ar fi intervenit puindu-se între ei, s'ar fi luat poate chiar la bătae! Dar *Vulcan* a fost pedepsit pentru această îndrăsneală, căci *Jupiter* furios îl apucă de cap și-l asvârli din cer pe pământ, unde după 7 zile și 7 nopți căzând drept în picioare își rupe piciorul stâng și astfel rămâne schiop. După aceasta își răsbună și pe *Junona* legându-i de ambele picioare câte o grea nicovală, iar în urmă strângându-i mâinile cu un puternic lanț de aur îi dă drumul, rămâind astfel spânzurată în aer și în mijlocul norilor.

Poeții văd în această legendă simbolul de putere al lui *Joe*, care fiind supărat aruncă în furia lui fulgerile pe pământ, unde căzând se rup producând trăsnetul: imagină reprezentată prin *Vulcan* Zeul focului și făuritorul săgeților lui *Jupiter*, a cărui rupere de picior nu e decât frângerea fulgerului lovind pământul. Cât privește pedeapsa la care a fost supusă *Junona*, aceasta iarăși ne arată puterea nemărginită a lui *Joe* că voind el, toate turburările din cer pot să dispară fiind înlănțuite de el, și prin care întreaga atmosferă intră în liniște: imagină reprezentată prin fixarea *Junonei* cu lanțul de aur strălucitor, care, plecat din cer pe pământ, nu e decât *curcubeul*, care prin fașile sale ce scânteiază

printre nori și picăturile de ploae, ne anunță să fim liniștiți, căci puterea supremă s'a împlânzit, și deci teamă să nu mai avem. Odată lucrurile liniștite, împăcarea conjugală e făcută. Aceasta s'a întâmplat astfel: Joe ascultând de sfatul unui rege *beoțian* având numele de *Citheron*, se preface că vrea să ia în căsătorie pe frumoasa nimfă *Plateea*, cea mai dragăstoasă și mai frumoasă fiică a râului *Asopos*. Auzind de aceasta, imediat Junona aleargă, se asvârle asupra noii sale concurente, și infuriată fiind la culme îi smulge hainele după dânsa. Rămase însă încremenită, văzând că drept răsbunare nu a obținut decât un arbore având în el o simplă *păpușă* (fig. 13). După altă legendă, presupusa Nymphă eră în realitate o statuie de lemn semănând însă în mod perfect cu *Plateea*, și care fiind îmbrăcată în cele mai frumoase haine, Joe o puse în carul său, și plimbându-se cu ea în toate părțile spunea tuturilor că o duce în *Olympe* să o ia de nevastă nemai putând să trăiască cu Junona. Când deci marea Zeiță aude de intențiunea soțului său, repede ca fulgerul aleargă după car, și coprinsă de furie sfășie veșmintele presupusei Nymphe; văzându-se însă păcălită, a răs și dânsa de spirituala glumă a lui Joe. În urma acestei decepțiuni, singurul lucru ce i-a rămas, a fost să se împace cu soțul său care — poate fiindcă ea eră mai în etate ca el — alergă și dânsul după alte draguțe mai tinere. În orice cas, reconcilierea aceasta ne arată, cât de ușor se împacă între ei niște soți cari se iubesc, fapt ce a produs următoarea inspirațiune poetului *Demoustier*:

Après un moment de dèpit,
 Dèvorant sa honte secrète
 Elle rougit; Jupin sourit...
 Un baiser: voilà la paix faite!

Atunci Junona, convinsă că nu poate să-și răsbune direct asupra soțului având putere mai mare decât ea, se decide să-și răsbune pe altă cale și anume în mod indirect. Cu toate acestea, a fost și dânsa acuzată de infidelitate cel puțin în două rânduri și anume: se zice că odată, la un mare banchet în onoarea lui Joe, dânsa voind să aibă un copil ar fi mâncat cu prea multă poftă dintr'o lăptucă oferită de *Apolo*, care de altfel eră și medicul său curant, când pe dată a și născut pe *Hebe*. Altă dată iarăși se zice, că fiind geloasă pe Joe că a născut pe *Minerva* eșind direct din capul său, a rugat pe Zeița *Flora* să-i arate și ei un asemenea secret. Și în adevăr, această Zeiță dându-i o floare, se țice că Junona pe loc ce a atins-o și a mirosit-o, a și născut pe *Marte*:

Notă. — Cu siguranță, de aci va fi provenit și proverbul nostru așa de ironic când avem aerul că apărăm pe o fată mare căzută în ispită zicându-i: *a născut din flori*; precum de asemenea când suntem cruzi din firea noastră și voim să lovim în demnitatea unui om ce ne stă în cale, îi zicem iarăș, «*ce copil din flori*».

Această legendă a produs din partea lui Demoustier urmă-

Fig. 13. Junona, umilită de gelozia sa, cere lui Joe ertare îmbrățișându-l.
toarea fină inspirație și destul de răutăcioasă :

Quoique d'une vertu severe
Armée autrefois jusq'aux dents,
Elle fit deux petits enfants,
Dont Jupin ne fût pas le père.

Aceste versuri, noi le traducem astfel :

Junona, deși cu totul frumoasă
Și Zeiță prea frumoasă,
A născut și ea doi bujori,
Cum se zice : cam din flori,

Iară Joe a crezut,
Că dânsa cu el i-a făcut :
Căci bărbatul când iubește,
Și nevasta'l păcălește (!?)

Junona a fost de o cruzime cumplită în persecuția tuturilor femeilor, Nimfelor sau Zeițelor cari au avut legături amoroase cu soțul ei. Și pentru a fi și mai sigură în răsbunarea amorului său propriu, și ca nu cumva din diferite împrejurări să fie înduplecată în ura ei, dânsa mai'nainte de a începe persecuția făcea jurământul sacru pe fluviul Styx, ce este singura putere de temut pentru puterile cerești: căci o dată acest jurământ făcut, nu se mai putea reveni asupra lui. Eată jurământul:

J'en jure par le Styx, ce fieuve inexorable.
Aux célestes pouvoirs seul pouvoir redoutable.

CAP. IX. — Răzbunările Junonei

I) *Pigas*, regina Pigmeilor îndrăsnind să zică cum că dânsa e mai frumoasă ca Junona, a fost pe loc transformată în cocor, ce în grecește se chiamă gheranos (*γέρανος*), de unde apoi *Pigas* e cunoscută și sub numele de *Gherana*. Astfel metamorfoasă, într'o zi dânsa zboară și ocolește de jurîmprejur casa fiului său Moshos, când fu pe loc ucisă de Pygmei. Dar când acești bravi soldați, cari adorau pe regina lor, descoperiră că acel cocor nu era decât ea însuși, pe dată porniră o luptă de exterminare contra acestor pășări, luptă pe care o repetau regulat în fiecare an pe marginea Oceanului, iar după alți în Thracia, și care a devenit celebră fiind cunoscută sub numele de lupta Pigmeilor contra cocorilor.

II. *Fetele lui Prætus*, tot pentru acelaș cuvânt au fost metamorfosate în vițele furioase.

În această privință dăm următoarele amănunte destul de interesante.

Pretus. Rege în Argos. Dânsul înșelând pe fica fratelui său Acrisius a fost gonit de acesta din statele sale fugind la curtea regelui din Lycia, și anume la *Iobatei*, unde a luat în căsătorie pe Anteia fica aeestuia, după care fu restabilit pe tron. El a avut apoi un fiu *Megapenthe* și 3 fete numite *Pretide*. Acestea lăudându-se că sunt mai frumoase ca Junona, i-au despuiat statuia de bogatele vestminte cu cari era împodobită și s'au îmbrăcat dânsese cu ele. La moment însă fură isbite de nebunie; și crezându-se transformate în vaci umblau rătăcite și zăpăcite cutreerând întregul Pelopones și comunicând delirul lor la toate fetele mari și femeile tinere. Ele fugeau de frică să nu fie înhămate la căruțe; și pentru aceasta se repezeau asupra trecătorilor ca și cum ar fi voit să-i împungă cu coarnele ce credeau că au.

Aceste fete în număr de 3: *Lysippe*, *Iphianase* și *Euryale* re-

prezintă după unii prostituția delirantă împinsă la exces. În fața acestei situațiuni, fratele lor Megapenthe recurge la ajutorul lui Melampus. Acesta s'a oferit să le vindică cu condiție, ca *Pretus* să-i dea a treia parte din regatul său. Regele refuzând, nebunia s'a întins peste tot, când una din fete moare și când regele cedează unor pretențiuni și mai mari, dându-i în acelaș timp în căsătorie pe Iphianase.

Vindecarea s'a obținut cu planta *eleborul negru*, ce a fost apoi numită *melampodium*. În memoria acestei vindecări *Pretus* a ridicat un templu în onoarea lui *Apolo* în *Sicyone*. După altă legendă, *Pretus* este care a gonit pe *Acrisius* din Argos și că *Perseu* l'a omorât prezentându-i capul de *Medusă*. Tot astfel se zice că și *Bacus* a pedepsit pe aceste fete, din cauză că i-a desprețuit cultul serbărilor sale, transformându-le în lilieci.

Notă. — Fapt principal este vindecarea boalei prin *elebor*, ce este o plantă fără alte proprietăți medicale decât fiind cel mai *drastic purgativ*, așa că se întrebuințează mai mult în medicina veterinară. E probabil deci, că sus numita nebunie a fost o *nevrosă*, ce a luat caracterul epidemic și a careia patogenie stând într'o *auto-intoxicație*, ne explică acțiunea salutară a eleborului. De altfel se mai cunoaște în medicină o boală cu turburări neuroase și îmbrăcând caracterul epidemic. Astfel, prin secolul al XV-lea a apărut în ducatul *Souaba* din Germania un fel de pornire iresistibilă a locuitorilor către fugă și către saltare în sus ținându-se unii pe alții de mână, fapt pentru care s'a și dat acestui straniu fenomen numele de *Choree*, dela χορεία—dans, horă, joc, sărituri, etc. Boala aceasta s'a mai numit și *danse de Saint-Guy* după numele unei mănăstiri din *Ulm* ridicată în onoarea acestui Sfânt, și unde se aduceau bolnavi cari prin *post* și *rugăciuni* reușeau să-și capete vindecarea.

Ca reminiscență am avut și noi actuala biserică numită *Icoana*, ce servea ca spital de nebuni, și unde singurul tratament și prin care se obține vindecări miraculoase era postul și rugăciunea. De aci și expresiunea: «trebuie dus *pe la Icoană*», ce se zicea acelei persoane cu aer de infumurat și tot în sensul acesta se zicea în cântecele populare :

*Du-l, du-l, du-l la mânăstire,
Să-și vie boeru 'n fire!*

S'a mai văzut în fine multe alte boale rezultate dintr'o sdruncinare sau mai bine zis din stricarea echilibrului fluxului nervos a unei întregi populațiuni. Astfel *Hipocrat* a descris o boală imaginară a *Scitilor*, constând în aceia că tot poporul se credeă *impotent* în așa grad, că bărbații se îmbrăcau în haine de femei, și nu făceau decât slujba de femei, lucru pentru care afecțiunea s'a numit *evirațiune*. Prin evul mediu deasemenea s'a văzut porniri în masă de oameni, ce nu făceau decât *unii să se roage* rămâind în extas, *alții să predice* iar alții *să-și aplice lovituri* grave pe corpul gol, numindu-se pentru aceasta *flaglaanți*, etc, etc.

Toate aceste fenomene s'au atribuit unei influențe particulare ce ar avea aerul asupra organismului nostru, fapt care a și dat naștere boalelor numite *constituțiuni medicale, atmosferice*. În orice caz boalele acestea sunt fără leziune materială: *sine materia*: și astfel fiind, *sugestiunea* și *derivati-vele* joacă cel mai mare rol atât ca propagare cât și ca mijloc de vindecare. Și fapt curios este, că întocmai ca și în epidemia *mitologică*, purgativele drastice au dat cele mai bune rezultate făcându-se din aceasta o adevărată metoadă terapeutică, apărută cu multă căldură de *Hamilton*.

Această digresiune are importanța ei relativ la spiritul de observație, care după cum se vede n'a lipsit omului nici în timpurile de cea mai extraordinară și fecundă imaginație.

Poate că s'ar obține tot așa bun efect cu *eleborul* și pentru încetarea actualei nevrose în care oménirea se sbate de 5 ani; căct fără îndoială fiind și aceasta tot o nebunie *sine materia*, nu-i trebuie decât un alt *Melampus*, pentru ca luând în primire și pe răsboinici și pe cei cu înalta lor politică, să le aplice drasticul său tratament, astfel că atât ei cât și întreaga lume să se liniștească viindu-si în fire; căci precum stau azi lucrurile, parcă se adeverește proverbul: că Dumnezeu pe cine voește să piardă îi ia mai întâi mintea: *Deus quen vult perdere prius dementat*.

III) Marea răzbunare a Junonei a fost nu numai contra Troenilor din cauză că Paris, fiul regelui Priam, a dat premiul de frumusețe lui Venus iar nu ei dar; a urmărit cu o furie și cruzime neînchipuită chiar și pe Eneea, căutând să-l împedice a nu ajunge în Italia când a plecat din Troea după distrugerea acestei cetăți, (vezi răsboiul Troei și Eneida).

IV) O altă răzbunare crudă din partea Junonei a fost contra Nympei *Echo*, care deși făcea parte din suita sa, totuși a înșelat-o cu Joe, iar după alții că i-a tânuit amorurile ce Joe avea cu alte Nympe și Zeițe. Dânsa mai întâi o înflăcărează făcând-o să se amurezeze de păstorul *Narcisse*, fiul lui *Cephis* Zeul fluviului cu acest nume, care izvorând din muntele Parnas percurgea Phocida și Beotia. Acest tinăr eră așa de frumos, încât nu se putea ca o ființă femească să-l vadă fără a nu cădea pe dată sub jugul lui. Dînsul însă în mândria ce avea, o desprețuește fără să-i arate cea mai mică înclinațiune. Totuși *Echo* îl iubește așa de mult, încât de dorul lui se usucă cu desăvârșire. Atunci Junona o și transformă în stâncă, păstrându-i însă vocea, dar numai într'atât că la orice întrebare răspunsul să nu fie decât *ultima silabă*, ea rămânând veșnic coprinsă de neincetate gemete și plânsete.

Dar și Narcis, în urma multiplelor rugăciuni și plânsete către Zei din partea tuturor victimelor ce el făcuse, a fost pedepsit cu moartea astfel: precum el eră mândru și îngâmfat cum că altul nu poate fi mai frumos ca dânsul, din întâmplare se privește într'o fântână limpede și luminoasă. Aci vânzându-și chipul și crezând că este un concurent al său, e coprins de atâta ură și gelozie, încât asvârlindu-se contra lui ca să-l prindă, se precipită în fundul apei, unde isbinduse de o stâncă rămâne mort. Eată și alte amănunte, Narcis fiind de o frumusețe rară, desprețuia pe toate nimfele ce se amurezau de el. În special nimfa *Echo* a fost cea mai nenorocită victimă a lui. Legenda spune că, *Narcisse*, fiind copil, mama sa *Lirôpe* a întrebat pe

Fig. 14. Narcisse în fântână se amurezează de el însuși (Dupe Courtois zis și Bourguignon, celebru pictor frances născut la Franche-Comté în 1621 și mort la Roma 1676).

profetul *Thiresias*, dacă fiul său va

ajunge la adânci bătrânețe. Acesta i-a răspuns: „*da; însă cu condiție să nu se cunoască*“. Se zice, că una din nimfe — fiind desprețuită și ea de el și văzând și chinul la care a fost supusă *Echo* uscându-se de dorul lui, iar apoi fiind transformată în stâncă — l-a blestemat zicându-i: „*să iubești și tu, dar să n'ai parte de ființa iubită*“. Vocea ei a fost ascultată numai prin aceea că el s'a repezit în fântână pentru a prinde imagina lui însăși, unde s'a și înecat, dar chiar și în infern el neîncetat ce uită în fluviul *Styx*, unde iarăși amurezat de el însuși și în complect supliciu este chinuit de acest amor imaginar. Dar Zeii în compătimirea lor au transformat pe *Narcisse* în floarea ce poartă numele său, cunoscută la noi și sub numele de *fulie* sau *coprină* precum și de *zarnacadee*, a căreia culoare galbenă reprezintă *emblema geloziei*.

Mai este și următoarea legendă a lui *Narcisse*: Se zice că el avea o soră care așa mult seamănă cu dânsul, că nu se putea distinge între ei luându-se unul drept altul. Dar *Narcisse* iubea foarte mult pe sora sa. Dânsa moare însă foarte tânără. Atunci el, copleșit de iubire și durere, venea în toate zilele la cea mai limpede fântână să se privească pe el însuși, numai în scopul ca să mai revadă pe iubita lui soră și să-și mai îndulcească astfel mâhnirea de care era comprins.

După poeți, această grațioasă legendă a lui *Narcisse* reprezintă floarea ce poartă numele său, floare care crește pe marginea isvoarelor, și unde în timp de primăvară se privește reflectându-și frumusețea pe care o admiră, pe când în timpul cel călduros al verei dânsa își apleacă ramura din ce în ce mai tristă, până când vestejindu-se cu totul termină prin a muri.

Relativ la *Echo* mai e și următoarea tradiție: *Echo* una din cele mai renumite *Nymphe* ale pădurilor era în acelaș timp cea mai plăcută și iubită de *Diana*, căci o desfătă prin vorbirea, glumele și spiritul său cel patrunzător. Dar înzestrată fiind cu asemenea calități devenise foarte mândră și ambițioasă, așa că îi plăcea singurătatea fugând și de oameni și de Zei. Se zice că *Zeul Pan*, fiind respins de dînsa și în acelaș timp foarte gelos de talentele sale, a întăritat contra ei pe toți păstorii din lume, cari sfâșiindu-o în bucăți i-ău risipit membrele pe întreaga suprafață a pământului, unde ea prețutindeni geme, plânge și se vaetă. Dar pedeapsa cea mai acreditată este aceea dată de *Junona* infiltrându-i amor pentru *Narcis*.

Cât privește chinul în care se află *Echo*, se vede în următoarele versuri:

*Echo n'est plus un son qui dans l'air rétentisse:
C'est une Nymphe en pleurs qui se plaint de Narcisse.*

Boileau.

Notă. Numele de *Echo* se aplică la figurat unei persoane, care

repetă cele auzite ducând vorba din gură în gură. De aci probabil s'a format și la noi proverbul *gură de mahala*. Dar tot acest nume se aplică și unui mare centru de cultură și mișcare cum e de exemplu *Parisul*, ce este considerat ca ecoul întregii lumi.

În poezie s'a numit *vers în ecou*, un fel de versificare unde ultima silabă a versului se repetă în formă de ecou, așa precum se vede în acestea, ce au fost făcute sub formă de cântec la adresa marilor financiari din secolul al XVIII-lea :

<i>Et l'on voit des commis</i>	<i>Qui sont venus</i>
Mis,	Nus
<i>Comme des princes</i>	<i>De leur provinces.</i>

Relativ la *Eccho*, se citează ca fenomen fizic unele lucruri ce au devenit celebre, prin aceia că nu se mărginesc a repetă numai ultima silabă dar chiar o întreagă melodie. Astfel în Italia într'un castel al lui *Simonetta* ar fi un ecou, ce repetă de 40—50 de ori sgomotul produs de dăscărcarea unui pistol. De asemenea, astronomul *Gassendi* vorbește iarăși de un ecou, ce repetă de 8 ori un vers din Eneida lui Virgiliu; în apropiere de *Goblenez* pe marginea rinului se află iarăși un ecou, care repăta de 15—20 ori un cuvânt de 1—2 silabe, și în fine mai este un ecou în Scoția pe marginea unui lac într'o pădure, ce repetă de mai multe ori cântecul unei trompete, iar sunetele melodiei se sfârșesc prin slăbirea treptată de intensitate devinind din ce în ce mai slabe pînă încetează.

V) Ura Junonei s'a resfrânt și asupra Nympei *Io*, fica lui *Inacus* regele Argosului, pe care Jupiter din cauza relațiunilor amoroase o transformase în juncă spre a nu fi recunoscută. Junonă însă o descoperă ca una ce știa totul. Atunci ea pretinde lui Joe prin lingușiri și rugăcuni stăruitoare și blânde, să-i dea ei această unică fiindu-i foarte mult dragă: lucru ce Joe a trebuit să facă pentru a nu da loc la banuială. Astfel *Io*, de unde era foarte mult iubită de Junona căci făcea parte din suita ei, fiind una din cele mai frumoase și dragăstoase Nympe, acum intrată pe mâna ei, a fost supusă la cele mai groaznice chinuri: căci pentru ca să împedice întâlnirea ei eu Joe, pune să fie supravegheată pas cu pas de *Argus* ce avea 100 de ochi. Din această cauză numele *Argus* a rămas în limbajiu și a devenit sinonim, cu omul prevăzător și ca un supraveghetor foarte incomod, în special în chestiunile de amor. «De îndată ce amorul devine gelos, el are 100 de ochi ca *Argus*; dar din acești 100 de ochi nu sunt 2 cari văd exact».

(W. Müller).

Le sieur Argus avait cent yeux ;
Leur secours lui fût inutile :
L'amour voit plus avec deux
Que la jalousie avec mille.

Demoustier

Argus avea capul acoperit cu 100 de ochi, dintre cari câte 2 pe rând se odihneau, pe când ceilalți stăteau de pază urmărind pe *Io* în orice mișcare, și uitându-se după dânsa chiar când el era întors cu spatele. Chinul la care era supusă *Io* era îngrozitor, căci ziua deși avea voie să pască, nu se hrănea însă decât din frunze uscate ce cădeau din pomi și din iarbă amară, iar când avea sete, se adăpa din apa râurilor mocirloase. Indată după apusul soarelui dânsa era luată și închisă într'un coșar, unde stetea legată cu puternice lanțuri împrejurul gâtului. Ast-fel pribegită, chinuită și neputând spune la nimeni suferințele ce o torturau căci vorbirea se înlocuise prin mugete, ajunsese în fine odată la țârmurile fluviului *Inachus* ce era tatăl său. Aci privindu-se în apa cea limpede și văzându-și coarnele crescute pe cap se înspăimântă de ea însăși. Atunci dânsa, neputând să vorbească, trase cu piciorul pe nisip literile *Io*.

«Nenorocitul de mine! zise tatăl. Tu ești oare pe care te caut peste tot pământul? Negăsită fiind erai o jale mai mică pentru mine, decât că acum te-am găsit și te văd».

Dar Argus, în loc de compătimire la asemenea plânsete și jale, dă la o parte pe întristatul părinte, pe *Jo* o târaște la pășuni îndepărtate, iar el se urcă în vârful unei stânci de unde se uită și o urmărește pas cu pas.

Dar *Joe*, neputând să mai rabde acest supliciu al iubitei sale, chiamă repede pe *Mercur* și i dă ordin să omoare pe Argus. Porunca fu îndeplinită astfel: Mercur transformându-se în păstor începe să cânte din fluerul său în așa chip duios, că toate turmele de oi și capre vin împrejurul său. Argus, la rândul lui pe deplin transportat, îl roagă să vie la el sus pe stâncă unde va găsi iarbă multă și fragedă pentru turmă. El primind se urcă, dar, prin farmecul și dulceața câtecelor auzite, încetul cu încetul Argus începe să moțăie închizându-și pe rând ochii unul câte unul. Iar când Mercur îl atinge cu bagheta sa magică, somnul devine cu totul profund. Atunci Mercur cu o sabie de aur, în formă de coasă, îi taie dintr'o singură lovitură capul și gâtul, după care apoi din vârful stâncei îl aruncă în prăpastia de jos.

Junona însă drept recunoștință îl metamorfozează în păun, căruia printre alte podoabe îl înzestrează cu acea coadă măreață care când se desfășură, oferă ochilor acele puncte frumoase și strălucitoare simbolisând cei 100 ochi ai lui Argus. Dar cu aceasta *Io* n'a fost scăpată de persecuție, căci Junona o urmărește pindu-i în spinare *streacha* (tabanus), care înțepându-o mereu o silește să rătăcească prin diferite părți ale Europei și Asiei până ce în fine ajunge în Egipte, unde își reia forma de femeie. După altă legendă însă se zice, că *Io* ajunsă în Egipt s'a întâlnit cu *Joe* și a dat naștere unui copil numit *Ephaphos*, care a fondat orașul *Memphis* și care apoi s'a identificat cu *Apis* (boul Apis). După altă legendă, *Io* ar fi luat în căsătorie chiar pe Zeul egiptean *Osiris*. De aci probabil au rezultat atâtea nenorociri pentru a-

cest rege-Zeu, ce nu erau decât continuarea persecuțiilor *Junonei* resfrânte asupra lui din cauza lui *Io*, care și dânsa tot ca pedeapsă îl căută pretutindeni sub forma și numele de *Isis*, când el fusese pus într'o ladă și aruncat în mare iar apoi tăiat în 14 bucăți și asvârlite în diferite direcțiuni (vezi mitologia Egiptenilor). Poeții însă văd în *Io* Luna, care străluce pe bolta cerească înconjurată de stelele scânteietoare, ce nu sunt decât ochii lui *Argus*. În fine se crede că *Jo* este începutul de comunitate între credința religioasă a Grecilor cu a Egiptenilor. În privința acestei legende mai este și următoarea explicare poetico-filosofică și anume: Gigantul *Argos* cu cei 100 de ochi simbolizează noaptea înstelată în plină splendoare și strălucire, pe când *Mercur* simbolizează crepusculul de dimineată. Deci ast-fel fiind, pe măsură ce acest crepuscul își face apariția, stelele încep una câte una să pălească, până când crăpându-se de ziuă toate dispar până la ultima: imaginea cum *Argus* treptat își închide ochii la cântecele lui *Mercur* până ce mai'nainte ca să apară soarele auriu în locul crepusculului, ultimul ochi al lui *Argus* dispare cu totul. Pentru aceasta *Mercur* se mai numește și *Argophontes* adică ucigătorul lui *Argus*.

VI) Răzbușnarea *Junonei* contra lui *Calisto*, fca lui *Lycaon*, a fost astfel: Dânsa deși făcea parte din cortegiul nimfelor sale, dar surprizând-o în relațiuni amoroase cu *Jupiter* a transformat-o imediat în *ursoaică*. Mai mult, dânsa având cu *Joe* un fiu numit *Arcas* care era bun vânător, *Junona* îi pune în cale pe mama sa pe care o și ochește pentru a fi omorâtă. Atunci *Jupiter*, observând că aceasta era o perfidie a *Junonei*, fu coprins de compătimire și imediat transformă pe mamă și pe fiu în două constelațiuni cunoscute și astăzi sub numele de urșa mare și urșa mică (carul mare și carul mic).

Locuitorii din *Arcadia* văd în această *Nymphă Calisto* care însemnează cea mai frumoasă (*χάλιστα*) pe însăși *Diana*, căci și dânsa era venerată sub acelaș nume. Cât privește pe *Lycaon*, el nu e decât *Zeul Lycian*, iar *Arcas* unul din cei mai puternici, și cu cel mai înflăcărât entusiasm; de aci și numele său provenit din *ἀρκις* ce însemnează conducător, strălucit. Scopul acestei legende este, că *Arcadienii* voesc să arate, că origina lor e de proveniență divină având ca strămoș pe *Arcas* fiul lui *Joe*, precum de altfel susțin și *Romanii* că se pogoară din *Venus* prin *Eneca*: lucru ce ne bucură și pe noi, ca unii ce cu drept cuvânt ne mândrim că am eșit din acelaș sânge nobil roman.

VII) Răzbușnarea contra *Latonei*, fca titanului *Ceosl* nu e din cele mai puțin crude. În adevăr, imediat ce dânsa a aflat de infidelitatea lui *Joe* cu această *Zeită* și descoperind că e și însărcinată, a interzis pământului să o primească a naște pe vre-un loc din ținutul său; pe *Neptun* fratele său l-a pus să jure ca să oprească și el toate insulele existențe pentru acelaș scop, iar pe *Iris* (curcubeul) a pus-o pe vârful unui munte să observe orice.

mişcare a Latonei și să-i comunice dacă ordinele date se execută. Neptun însă având milă de suferințele ei, scoase din mare o insulă plutitoare, *Delos*, care nefiind în numărul celor arătate de Junona și deci crezându-se scăpat de jurământ a dat ospitalitate Latonei, unde vine de se stabilește sub forma unei păsări. Din cauză însă că Zeița nașterilor *Ilithya* lipsea, oprită fiind în Olymp de dânsa ce o învăluisse într'un nuor de aur, suferințele Latonei deviniră îngrozitoare, căci nu putea să nască. Atunci toate Zeițele fiind comprinse de milă rugară pe Iris, Zeița curcubeului, dându-i cadou un lanț de aur de nouă coți, ca fără știrea Junonei să aducă pe Zeița nașterilor pentru a înlesni facerea. Dânsa fiind convinsă primește; Zeița *Ilithia* deci fu adusă și astfel Latona a născut pe Apolo și Diana pe această insulă plutitoare, care apoi a devenit permanentă și stabilă. De atunci această insulă a primit numele de *Delos*, ce însemnează lumină, strălucire, fapt pentru care Apolo se numește și Zeul *Delios* sau *Delianul* (*Δήλιος*). Pe de altă parte, aceasta insulă mai poartă numele și de *Ortygia*, dela *ὄρνις*, ce însemnează prepeliță sau pitpalac, din cauză că Nimfa *Asteria*, soră cu Latona, ca să scape de persecuțiile amoroase ale lui Joe a fugit din pădurea sacră din Creta, și rugând pe Zei s'a transformat în prepeliță și astfel s'a asvârlit în mare, unde afundându-se s'a transformat în insulă plutitoare. După altă legendă însă, Joe văzând-o fugind în formă de pasăre pe suprafața mării, a afundat-o transformând-o în stâncă în adâncimea apelor. După un timp oare care însă dânsa se ridică la suprafața mării formând insula *Asteria*, ce însemnează strălucitoare: după numele ei, căci *Asteria* era considerată ca Zeiță ce strălucește la lumina stelelor, iar numele de *Ortygeea*, s'a dat fiind patria prepelițelor. În orice caz legenda spune, că dânsa auzind plângerile și vaețele sorei sale Latona, a eșit din fundul mării, și astfel Latona a putut să nască în brațele ei, când a și primit numele de *Delos*, ce are acelaș înțeles de insulă strălucitoare.

Înțelesul acestei legende însă este, că prepelița fiind o pasăre matinală ce cântă dis de dimineață înainte de răsăritul soarelui, dânsa a fost care a anunțat în Archipelag pe timp de primăvară nașterea lui Apolo; cu alte cuvinte aparițiunea soarelui e precedată de cântecul prepeliței. Legenda mai spune, că timp de 9 zile și 9 nopți Latona a fost în prada celor mai crude dureri de facere, deși avea în jurul ei pe toți Zeii nemuritori afară de Junona (*Hera*). În mijlocul acestor dureri, dânsa îmbrățișează cu ambele sale brațe un curmal (palmier, *φόνικς*) și rezemându-și genunchii pe iarba verde naște pe Apolo, care pe loc saltă la lumina strălucitoare a zilei, iar pământul sub el surâdea de bucurie, pe când toate zeițele scoteau și ele strigăte de veselie. În acelaș timp o lebădă, din insula *Meonia* (Archipelag), a ocolit de 7 ori insula *Delos* anunțând prin frumoase și înălțătoare cântece această naștere divină; și

tocmai în memoria acestui fapt, Apolo a pus cele 7 coarde la lyra sa. De altfel, numărul 7 din fiecare lună fiind considerat ca ziua de naștere a lui Apolo, el mai avea și epitetul de *Evdomeios* (Ἐβδομαίος) și *Evdomaghenis* (Ἐβδομαγενής) ce însemnează cel născut în ziua a VII-a, și care a jucat un mare rol în credința populară, crezându-se acest număr ca fiind de bun augur. Dar să revenim:

Persecuția însă n'a încetat, căci Junona pune pe șearpele cel mai îngrozitor numit *Piton* să o urmărească pretutindeni. Ea însă scapă de el punându-i înaintea copiii ce purtă în brațe, la vederea cărora șarpele, înspăimântat de puterea lor de Zei, fuge. De aci Latona ajunsese la muntele *Chimera* format numai din flăcări; aci coprinsă de o sete arzătoare voește a bea apă dintr-o vale, pentru ca astfel să-și răcorească laptele înfăbântat din sânul său. Locuitorii însă îndemnați de Junona nu numai că au oprit-o, dar cu toții intră în acel isvor sau fântână și s'aturbură apa amestecând-o cu nomol. Latona infuriată și prin puterea ei de Zeiță blestemă pe acești locuitori, ca toată viața s'o petreacă în baltă și îi transformă imediat în broaște.

Notă. — Cine se duce la Paris iar apoi la *Versailles*, printre nenumăratele frumuseți are să vadă și o lucrare de artă a fraților *Marsy*, ce constă într'un *basin* mare și circular având împrejur o mulțime de broaște ce aruncă apă—prin gura lor căscată și limbele scoase afară—pe o femeie care stă în mijlocul basinelui, ținând în brațele sale doi mici copii. Acest *basin* reprezintă pe Latona cu Apolo și Diana fiii săi, care neîncetat sunt udați cu apa de locuitorii din *Lycia* transformați de Latona în broaște, ca semn de pedeapsă că i-au turburat apa de băut.

Se zice că, în cele din urmă, Joe a scăpat pe Latona de această persecuție dând poruncă unor lupi, să o conducă pe malurile râului *Xanthus*, de unde bând apă a uitat toate necazurile iar râul fu închinat lui Apolo.

Latona, e dată ca model de resignare și iubire nemărginită pentru copiii săi, pe cari fiind mici veșnic îi poartă cu ea ținându-i în brațe în drumul ce-l face prin *Lycia*, *Creta*, *Delos* și alte multe locuri fugind de persecuțiunile Junonei.

În figura 15 se arată, cum șarpele *Python* trimis de Junona îi iese înaintea pentru a o sfâșia, dar căruia dânsa prezentându-i pe micul *Apolo*, acesta prin puterea lui divină, arătându-i micuța lui mână, înspăimântă pe șarpe silindu-l să fugă din calea lor.

Fig. 15. Latona în pribegie amenințată de șarpele Python

După altă legendă, *Latona* eră Zeița nopței și a întunericului

profund, de unde și numele ei dela *λανθάνω-άνειν* ce însemnează a stă ascuns, a nu se vedea: deci noapte întunecoasă. Prin urmare Joe luând-o în dragoste, aceasta reprezintă, după poeți, unirea cerului luminos cu noaptea, din care a eșit *Soarete* cu razele sale binefăcătoare precum și *Luna* cu farmecul ei încântător, ce risipește prin lumina ei întunerecul, pentru a putea să continuăm a admira frumusețea naturii din timpul zilei-

Alții văd în *Latona* simbolul propagării acțiunii binefăcătoare a *Hygienei*, reprezentată prin distrugerea germenilor morbizi cu ajutorul razelor *Soarelui*, precum și răspândirea civilizațiunii cu puterea strălucitoare a *Lunei*. *Apolo*, se mai numește și *Cynthius* iar *Diana* *Cynthia*, după muntele *Cynthus* din insula *Delos*, unde s'au născut. *Latona*, la rândul ei mai poartă numele și de *Phytia* din următoarea cauză. Se zice că *Galathea*, fiica iui *Eurythus*, luase în căsătorie pe *Lamptos*, un mare puternic dŃn *Phestos* din *Creta*. Dânsul însă dorind să aibă un băiat pretinde femeii sale ce era însărcinată, că în cazul de va naște o fată, imediat s'o omoare. *Galathea* însă dând naștere unei fete este coprinsă de milă, ascunde lucrul și crește fata sub formă de băiat dându-i numele de *Leucipe*. Totul merse bine câți va ani; la epoca maturității însă lucrul nu s'a mai putut ascunde, așa că nenorocita mamă văzându-se amenințată de a vedea moartea copilului, se aruncă la picioarele altarului și roagă cu lacrimi fierbinți pe *Latona* să transforme pe fată în băiat, *Zeța* îi ascultă rugăciunea și astfel schimbă sexul copilei făcând-o băiat. Din această cauză *Latona* a primit numele de *Latona Phytia*, ce însemnează creatoare. În memoria acestui lucru s'a instituit o serbare anuală, când se reprezintă o fată desbrăcându-și hainele sexului său și apărând apoi sub forma unui frumos flăcău.

VIII) *Contra* lui *Hercule*, născut iarăși din infidelitățile lui *Joe* cu *Alcmena*, răzbuarea *Junonei* s'a executat astfel: Chiar fiind în leagăn, *Junona* îi trimise doi șerpi monstruoși, pe care însă el deși copil, i-a sugrumat. Devenit mare fŃ supus la alte încercări ce au rămas celebre și cunoscute sub numele de *muncile lui Hercule* în număr de 12, dar pe care le-a învins cu puterea lui nemărginată. În aceste munci el a fost urmărit de *Eurystheu*, un executor al ordinelor *Junonei*. Aceste munci au fost: 1) A luptat contra unui *leu* furios care pustia pădurea din *Nemea*, vărsând vârtejuri de flăcări și de fum. *Hercule* îl strânse în brațele sale, îl doboară la pământ și îl ucide cu o măciucă făcută dintr'un trunchi de arbore. După aceea îi a pielea, pe care apoi a purtat-o ca un simbol al victoriei sale. 2) Se află în balta dela *Lerna* din *Pelopones* un animal înspăimântător numit *hydra*, (*scorpie*) ce eră de o mărime colosală avind 7 capete iar dupe alții mult mai numeroase mergând pună la 100. De aceia une ori *hydra* se numia *hecantocefal* (100 capete) iar altă dată *Amphicranos* (capete multe). Din aceste capete însă cel din mijloc eră nemuritor, pe când cele alte imediat creșteau la loc când vre unul din ele

se tăia, pentru care se mai numia și *Palimblastes* ce însemnă a crește din nou. De aceea cuvântul acesta a rămas în uz, când vom să arătăm că numai sfârșim cu o stare rea de lucruri: «*hydra anarhieii*». Animalul acesta provocase cele mai groasnice devastări locuitorilor, căci chiar simpla privire a urmei pașilor săi producea moartea. Hercule întreprinde exterminarea acestui animal, dar nu reușește, căci nu numai că fiecare cap după ce era tăiat creștea la loc, dar Junona trimite un *rac*, (*stacoj cancer-cancri*) care mușcând pe Hercule la călcâi îi produce o plagă, când fu silit să întrerupă lucrarea până ce Apollo îl vindecă de acea rană și când racul fu pus pe bolta cerească sub numele de cancer, formând unul din cele 12 semne ale Zodiacului. După ce Hercule s'a vindecat a revenit la luptă, și fiind sfătuit de Minerva taie dintr'o singură dată cu o coasă de aur toate capetele hydreii împreună cu cel nemuritor. Dupe aceasta își moaie săgețile în sângele ce curgea iar apoi arde toate trunchile capetelor cu un tăciune aprins, când nemai putând să renască, hydra s'a exterminat. Prin ungerea săgeților în sângele hydreii, toate plăgile ce producea Hercule cu ele deveneau mortale fiind otrăvite. 3) A prins o caprioară sălbatică numită *Cerynites* ce era favorita Dianei și care avea coarnele de aur și picioarele de aramă și pe care nimeni nu o putea prinde, din cauza iuțelii cu care fugea prin muntele Cyreneu. Dânsul o prinde vie dupe ce o urmărește un an întreg, dar o cruță dela moarte fiind rugat de Apollo și Diana și o aduce lui Eurystheu care rămase uimit de victorie. Această capră împreună cu altele erau ale Dianei și a fost îndemnată de Junona să fugă rătăcind prin munte ca să-l chinuiască pe Heccule. Pe cele alte 4 capre, Diana le inhămă la carul său când mergea în excursiune. 4) Tot aceeași soartă a avut-o *porcul mistreț* din *Erimanthe*, pădure în Arcadia, la vederea căruia Eurystheu de frică s'a ascuns într'o puțină de aramă; 5) A exterminat prin lovirile mortale ale săgeților sale niște *păsări de pradă* din *Arcadia* numite *Stymphale*, dupe locul cu același nume în jurul căruia se aflau. Aceste păsări aveau capul, aripele și ciocul de fier, iar prin ghiarele lor ascuțite și tăioase omorau pe locuitori, ale căror cadavre infectau aerul producând boale molipsitoare; 6) A domesticit taurul monstruos din insula *Creta* ce eșiea din mare din ordinul lui Neptun și care pustiise țara, și astfel îmlânzit l-a adus la picioarele lui Eurysthene, care lăsându-l liber în Pelopones din nou a devenit furios producând mari pagube, pînă ce mai târziu fu omorât de Theseu. Se zice că acest porc fusese dat de Neptun lui Minos regele Cretei pentru a i-l aduce ca jertfă; dar Minos oprindu-l pentru el, porcul a fost transformat în animalul cel mai furios posibil. 7) A curățat *grajdurile lui Augias* regele Elidei, lucru ce niminea nu reușise până atunci în afară de el, care schimbând cursul râului Alpheu îndreaptă apele sale în acest grajd curățindu-l de toate murdăriile. După acest serviciu, prin care scapă întreaga populație de infecție, a omorât și pe regele,

căci n'a voit să-i dea jumătate din turmele sale după cum îi făgăduise în caz de reușită. După o legendă, Ogias eră fiu bastard al Soarelui or al lui Neptun și a avut 3 băieți și o fată. Dânsul a luat parte la expediția Argonauților și eră extrem de bogat în turme avînd 3000 de boi. Grajdul însă nu fusese curățat de 30 de ani. Hercule venind la el se angajează să facă curățenie, cu condiție însă de a-i da $\frac{1}{10}$ parte din turmă. Ogias fiind sigur de nereușită îi promite, când Hercule primește luând ca martor pe Phileu copilul său. Dupe aceasta Hercule reușește să curețe grajdurile aducând printr'un canal fluviul Alpheu și Peneu: idee ce a fost inspirată de însăși fiica lui Ogias numită Menedema. Dar Ogias nu se ține de promisiune și chiar o neagă; dar în fața judecătorilor pierde prin mărtusirea lui Phileu adus ca martor. Atunci Ogias din nou refuză, pretextând că această muncă Hercule a fost silit să o facă fiindu-i impusă de Eurystheu. Atunci Hercule îi declară războiul lui Ogias când îl și omoară, puind în deplină posesie pe Phyleu în semn de reconfiștință. Dupe altă legendă însă, Ogias a murit de bătrânețe fiind luat captiv de Hercule.

Nota.—In literatură, grajdurile lui Ogias au rămas în uz, când voim să arătăm nevoia unor mari reforme într'o societate; sau din contra, când voim să luăm măsuri din vreme ca societatea să nu se infecteze ca grajdurile lui Ogias și a fi apoi siliți să recurgem la măsuri Herculeane: căci nu or cine e în stare a face aceasta, și nici speranță în aparația unui alt Hercule nu putem să mai avem.

8) A învins renumitele *Amazoane*, cari stabilite pe râul Termodon pe malul mării negre pusese în pericol existența locuitorilor, prin faptul că le omoră toți copiii de sex masculin. Munca aceasta i-a fost impusă lui Hercule de Eurysteu, din cauză că fiica sa dorea să aibă cingătoarea *Hipolythei* regina Amazoanelor, ce-i fusese dată de Zeul Marte. Se zice că Hercule sosind la Termodon pe marginea mării negre unde locuiau Amazoanele și anunțându-se cine este, regina care auzise de taima numelui ce avea Hercule, a eșit întru întâmpinarea lui. Dar Junona temându-se ca nu cumvâ să rezulte de aci vre-o bună înțelegere, imediat s'a transformat într'o Amazoană, și amestecându-se prin mulțimea celor alte fugea în toate părțile scoțând țipete disperate, că niște streini au venit să le răpească pe regina iar apoi să le extermine. La auzul acestora, toate Amazoanele se adunară și înarmate cu tot ce aveau, porniră în ajutorul reginei. Lupta ce s'a dat a fost din cele mai crunte; rezultatul însă a fost victoria deplină din partea lui Hercule și luarea în captivitate a reginei, care fiind apoi dată lui Theseu, a născut cu ea pe Hipolyte. 9) A omorît un *câine cu două capete*, care păzea turmele de boi ale unui rege monstru numit *Gerion* din Cadix (Spania), care își hrănea vitele cu carnea supușilor săi. La rîndul său fû și el omorît și dat acelorăși vite ca mîncare. 10) A omorît *dragonul* (balaurul) *cu 10 capete* ce păzea cele trei mere de aur din renumita grădină a *Hesperidelor*, fiicele lui Atlas, ce erau în număr de trei. 11) A fost pus

să fie *locul lui Atlas* purtând pe umerii săi întreaga lume, în special cerul; și în fine al 12) A luptat contra *Cerberului* păzitorul infernului, pe care legându-l a liberat pe *Teseu*, iar în al doilea rând pe *Alceste* femeia lui *Atmet* regele Thesaliei, care se oferise a muri ea în locul soțului său mergând în infern.

Scăpat de toate aceste munci gigantice, Junona nu se oprește în răsbunarea ei. Astfel, însuflându-i pasiunea amorului, el se luptă cu râul *Achelous* răpindu-i fidanțata, numită *Dejanira*, fica lui Enea. Dar în călătoria făcută se oprește în fața unui mare râu, (*Evenos*) și este silit să-și încredințeze soția centaurului *Nessus* pentru a o transporta de cealaltă parte. Acesta însă fiind coprins de un mare amor de soția lui, a răpit-o, din care apoi a rezultat că *Hercule* a murit în modul cel mai tragic posibil, după cum vom arăta într'un capitol special.

După poezi însă, fiecare victorie luată în parte este un simbol, ce ne arată acțiunea binefacătoare a razelor solare reprezentate de *Hercule* asupra diferitelor elemente rele din natură, or altă alegorie. Astfel, lupta cu *leul din Nemenea*, este victoria soarelui contra norului furtunos din care iese tunetul cu sgomotul său răsunător întocmai ca și mugetul leului în pădure; *hydra dela Lerna* este victoria Soarelui asupra bălților mlăștinoase, pe care el prin razele sale le usucă; *porcul mistreț* și *pasările din Stymphale* este lupta soarelui contra furtunelor și văturilor viscoloase; *Capra* din muntele *Cyreneu* reprezintă luna cu coarnele sale aurite, ce e urmărită de Soare tot anul; *grajdurile lui Augias* este imagina acțiunii purificatoare ce soarele exercită asupra atmosferei; *Taurul din Creta* este furtuna eșită din mare ce devastează coastele acestei insule, dar care e risipită de razele soarelui; *Amazoanele* reprezintă turburările furioasei mări, ce se risipesc și se înlănțesc de soare; *merele de aur* însemnează zilele întunecoase din extremul occident și de unde soarele le readuce la primăvară, și în fine *descinderea lui Hercule în infern* și înlănțuirea câinelui *Cerber*, simbolizează întunerecul, noaptea întunecoasă, iar ieșirea lui *Hercule* din infern personifică reaparițiunea dimineței la lumina zilei.

Notă.—Din faptul că *Hercule* sau *Heraclis* a obținut aceste strălucite victorii luptând în mod separat cu fiecare în parte adică individual, s'a format în limba greacă proverbul că „nici *Hercule* contra doi” οὐδὲ Ηρακλῆς πρὸς δύο sau pe latinește: *Neque Hercules contra duos*.

Prin aceasta se arată, că nimeni nu poate să lupte deodată contra mai multora și cu atât mai puțin contra întregii lumi.

Aluzia este vădită pentru *Regi* și *Impărați*, că declarând războiu să nu-și expue poporul la nimicire puindu-l sa se bată cu toată lumea, căci atunci rămân bătuți și de oameni și de Dumnezeu.

IX) După nașterea lui *Bachus*, pentru a-l scăpa de furia *Junonei*, *Joe* dăte ordin lui *Mercur*, să-l ducă la fetele râului *Lamos* pentru a-l crește. Dar *Junona* află, și pretinzând răsbunare din partea lor, ele erau gata să-l omoare. *Mercur* însă îl ia pe aripele

sale și-l duce la *Ino*, sora *Semelei*, ce era soția lui *Athamas* regele *Thebei*, și care avea și ea un copil, *Melicertes*. Dânsa primește să crească pe *Bachus* împreună cu fiul său la acelaș sân, dându-i ca păzitoare pe *Mystis*, care prin mistificările ei ținea în bună pază copilul având aspectul de fată iar nu de băiat. *Junona* îl descoperă și voește să-l omoare; e însă din nou scăpat de *Mercur*, care îl încredințează *Cibelei*, mama zeilor. Dar *Junona* nu-l pierde din vedere timp de 9 ani, când și devine nebun. El fu îndemnat să se ducă la *Dodona*, în *Epir*, un oracol vestit. Aci la *Dodona*, se credeă că presidează însuși *Joe* și că el dădea inspirațiuni oracolului după sborul porumbeilor, după sunetul produs de un bazin de bronz și mai ales după sgomotul vântului determinat de freământul frunzelor stejarului, ce era arborele iubit de *Joe* și consacrat cultului său: aceasta fiindcă la început oamenii se hrăneau din ghindele acestui copac. Dar pentru ca cineva să ajungă aci, trebuia să treacă prin multe pericole, fiind nevoit să străbată prin niște lacuri imense ce înconjurau acest templu. Se zice că, prin una din aceste bălți, *Bacus* a fost trecut de un măgar, căruia drept recunoștință l-a înzestrat cu darul vorbirei puindu-l și în constelațiunea din bolta cerească. De altfel, măgarul a jucat un mare rol în viața misterioasă a lui *Bacus*. Astfel dânsul când a ajutat pe *Joe* în lupta *Titanilor*, el s'a prezentat călare pe măgar, care începând să sbiere, toți cei revoltați contra lui *Joe* au fugit fiind speriați de niște asemenea sbierete asurzitoare și nemai auzite. Deasemenea iarăși *Silene*, preceptorul lui *Bacus*, nu mergea decât călare pe măgar. De acolo *Bacus* merse în *Frigia*, unde fu vindecat de *Gybela*, și astfel scapă de persecuție cel puțin pentru moment, căci a avut încă multe de suferit. Asupra lui *Ino* și soțului său, *Junona* trimise din infern *Furiile*, la vederea cărora amândoi au înebunit, iar *Ino* coprinsă de groază se urcă împreună cu fiul său în vârful unei stânci, de unde se aruncă prăvălindu-se în fundul mării. Aci *Neptun*, prin rugăciunea lui *Venus*, îi transformă în nemuritori: pe *Ino* sub numele de *Leucothea* iar pe *Melicerte* de *Palemon*.

X) Din cauza răpirei *Europei* de către *Jupiter*, furia *Junonei* se resfrânse asupra fratelui ei *Cadmus*, regele *Thebei* și a soției sale *Harmonia* (vezi războiul *Thebei*).

XI) Răzbnarea *Junonei* contra lui *Perseu* născut din amorul lui *Joe* cu *Danaia*, a fost astfel. Dânsa însuflă lui *Acrisius* regele *Argosului* și tatăl *Danaei*, că are să fie omorît de fiul acesteia. Atunci el pune pe *Danaia* și *Perseu* într'o luntre și îi aruncă în mare lăsându-i în voia valurilor. Dar barca se oprește în insula *Seriphe* una din *Ciclade*, unde regele îi primește și dădu lui *Perseu* aceeași creștere ca și a copiilor săi. Făcându-se mare, regele *Polydecte* voind să ia pe *Danaia* de soție caută să scape de *Perseu*, dându-i misiuni periculoase. I se cere deci să omoare *Medusa*, una din cele 3 surori numite *Gorgone*. Aceste ființe monstruoase în loc de păr al capului aveau șerpi și se serveau

de un singur ochi și dinte, pe care și le treceau succesiv una alteia. Locuința lor eră într'o peșteră în ocean. Două din ele dormeau regulat fiind păzite de a treia, care pe oricine privea, la moment eră transformat în stană de piatră. În ajutorul lui Perseu a venit Minerva dându-i casca sa, ce îl făcea a nu fi văzut, iar Mercur i-a dat aripele sale dela cap și picioare precum și o spadă de diamant numită *Herpe*. Astfel înarmat, Perseu merge spre Gorgone dar cu spatele către ele spre a nu fi petrificat. El însă le vede prin casca ce aveă, fără a fi văzut. Apoi cu o iuțeală de fulger se repede și taie capul Medusei. Celelalte două surori anume Stheno și Euryale întristate de mortea sorei lor au vărsat șiroae de lacreme, iar din suspinurile precum și din sueratul ce scoteau serpii dupe capul lor, Minerva le-a întrunit într'o bucată de trestie formând flautul cu cântece plângătoare. Din sângele Medusei a eșit calul Pegas inaripat, care ridicându-se în aer se oprește pe muntele *Helicon*, unde Musele îl făcură comisionarul lor. Fratele lui Pegasse născut iarăși ca el din sângele Medusei s'a numit *Crysoar*, fiindcă s'a născut cu o sabie de aur în mână (*χρυσος*, aur și *ἄωρ* sabie)

Nota. — Calul Pegas a rămas în literatură simbolul de avânt și înălțime a geniului poetic, presupuind că el duce în sbor pe poeți până la muntele *Helicon*, unde capătă frumoase și înălțatoare inspirațiuni. De aceea, când un poet a reușit bine în producțiunile sale, zicem că a *incălicat pe Pegas*! Din contra, zicem că *Pegas e nărvavaș* și nu se lasă a fi încălicat, atunci când vrem să arătăm unui poet, că e lipsit de talent și că deci bate câmpii pisând lumea cu fleacuri.

Perseu prin aripele lui Mercur zboară apoi în Mauritania, unde domneă gigantul *Atlas*, căruia arătându-i capul Medusei îl petrifică în munte ce poartă numele său, din cauză că n'a voit să se uite la el. Motivul pentru care *Athlas* nu s'a uitat la Perseu și nu i-a dat ospitalitate a fost, că oracolul îi spusese, că puterea lui va fi luată de un fiu a lui *Joe*. Trecând în *Ethiopia*, găsește pe *Andromeda*, fiica lui *Cepheu*, legată de o stâncă și gata a deveni prada unui monstru marin. Având promisiunea tatălui că de o va scăpa o va da lui de soție, el taie capul monstrului. Phineu însă unchiul *Andromedei* opuindu-se la această căsătorie, Perseu îl petrifică arătându-i capul Medusei. În fine întorcându-se la *Polydecte* îl petrifică și pe el din cauza insultelor ce aducea mamei sale *Danaia*. După aceasta predă toate darurile ce primise dela Minerva și Mercur și pleacă împreună cu mama lui în *Pelopones* pentru a lua parte la niște jocuri în *Larisa* fiind date de *Acrisius* în memoria tatălui său *Tentamius*. Acolo venise și bunicul său *Acrisius*, dar care fu omorât de Perseu în timpul jocului de un disc ce aruncase. Și astfel s'a îndeplinit răzbunarea *Junoinei*, că tatăl va fi ucis de fiul fiicei sale.

Ca rezultat al persecuțiunilor *Junonei* este și renumita *expediție a Argonautilor*, ce va fi descrisă într'un capitol special.

CAP. XI. — Răsbunările lui Jupiter

I) Ele nu sunt numeroase, dar totuși destul de crude. În prima linie a pus pe *Atlas* regele Mauritaniei și mult aplicat la studiul astronomiei să ție pe umerii săi întreaga lume cu bolta cerească (Fig. 16). De aceea și prima vertebră pe care stă capul omului se cheamă prin analogie, tot *athlas*. Această pedeapsă i-a fost dată, din cauză că *Atlas* fiind unul din frații Titanilor dăduse

Fig. 16. *Atlas* având în spinare globul ceresc

ajutor acestora în războiul ce *Joe* avusese cu ei. După o altă tradiție, *Atlas* refuzând ospitalitatea lui *Perseu* acesta îl orbește cu lumina capului de *Meduză* ce avea, metamorfozându-l în numele ce poartă numele său.

II) Ca manifestație ostilă contra *Junonei*, ce pusese pe favorita ei *Hebe* ca paharnică la masa Zeilor, *Jupiter* aduce în locul ei pe frumosul *Ganymede*, ce pășteă turmele tatălui său *Tros* pe muntele *Ida* din *Troada*. El gășind că frumusețea acestui băiat e prea mare pentru pământ, se metamorfozează în vultur și aducându-l în *Cer* ca o podoabă strălucitoare îi dă funcțiunea de paharnic. Drept consolațiune tatălui ce plângea pierderea fiului său, *Jupiter* îi dete un tezaur și niște cai ce fugeau mai repede ca vântul, iar pe *Ganymede* l-a puțin constelațiunea cerească sub numele de *Vărsătorul*.

III) Fiul Titanului *Japet*, numit *Prometheu*, a îndrăznit să facă un om din lut de pământ așa de frumos încât *Minerva* s'a amoretat de el. Dar pentru a-i da viață a furat focul din *Cer* cu ajutorul *Minervei* fără voia lui. Atunci *Joe* a dat ordin lui *Vulcan* să-l lege în lanțuri de o stâncă deasupra unei prăpăstii pe muntele *Caucas* pe timp de 30.000 de ani, și unde un vultur trebuia mereu să-i ciugulească noaptea ficatul, ce în fiecare zi crește la loc. Se zice însă că pedeapsa n'a durat decât 5000 de ani, căci el a fost scăpat de *Hercule* omorând pe vultur. În urmă a fost ertat și de *Joe*, din cauză că-l prevenise, că de va lua în căsătorie pe *Thetis*, va fi detronat de fiul ce va eși din această unire. Zeița *Thetis*, fiica lui *Ne-reu*, Zeul mărilor înainte de *Neptun*, eră de o frumusețe răpitoare, așa că *Joe* a voit s'o ia de soție. Consiliul Zeilor însă a hotărât să fie dată unui muritor, care fu *Peleu*.

IV) *Jupiter* voind să se convingă prin el însuși de natura omenească s'a pogorit din cer pe pământ, să vadă în ce fel de mod oamenii respectă poruncile sale. Auzind însă că *Lycan*, un rege din *Arcadia*, avea obiceiul crud de a omorâ pe toți străinii ce

veneau prin țara lui, Joe se transformă în om și se prezintă acestui rege împreună cu Mercur, Prin unele semne însă el a dat mulțimei să înțeleagă că e vorba de un Zeu, în care toți locuitorii crezură. Singur Lycaon a râs de credința lor, și ca probă a dat mâncare Zeului un trup de om. Joe însă face ca întregul palat să fie coprins de flăcări, de care Lycaon înspăimântat fuge prin oraș, dar imediat fu transformat în lup, ce poartă numele său (λύκος).

V) Marea răzbunare a lui Joe a fost contra lumii întregi, când convingându-se că toți oamenii sunt răi, dânsul face un consiliu cu toți Zeii și Zeițele și hotărăște să piardă lumea. La început își propuse a pierde lumea prin trăsnete asvârlite din Cer. Temându-se însă că *etherul*, ce se află răspândit în întreaga atmosferă, să nu ia foc și astfel să se aprindă tot universul și deci împreună cu pământul să fie distrus și Cerul, a renunțat la această idee. Atunci dă ordine vântului *Notus* dela sud a face să cadă ploii abondente din cer, oprește pe *Aquilon* vântul de nord ca să nu gonească norii, iar pe *Zephir* dela apus și *Euros* dela răsărit să nu dea căldură și uscăciune. După ce ordinul fu adus la îndeplinire de *Eol*, Zeul vânturilor, Joe pe de altă parte dădu un alt ordin fratelui său, Neptun, să reverse toate mările pe suprafața pământului. Întregul neam omenesc a pierit astfel prin acest potop, afară de *Deucalion* și soția sa *Pyrrha*, cari singuri fiind găsiți credincioși și oameni buni, fură scăpați cu luntrea în care se aflau, oprindu-se la muntele *Parnas* ce nu fusese acoperit de apă. Atunci Joe retrage toate apele, iar *Deucalion* cu soția sa intră într'un templu ce singur rămăsese nedoborât, unde rugară pe oracol a le spune ce trebuie să facă pentru ca lumea să fie din nou creată? Acesta le răspunse, că pentru renașterea lumii să-și acopere figura și să arunce la spate pe pământ oasele strămoașei lor. După multă cugetare și inspirațiune zeiască, *Deucalion* înțelese că prin strămoașă sau mamă se înțelege pământul, iar prin oase pietrele acestuia. Astfel încredințați, ei în mersul lor aruncau la spate în mod continuă pietre, din care au eșit oameni, care au populat apoi din nou pământul. Din pietrele aruncate de *Deucalion* a eșit sexul masculin iar din ale *Pirei* cel feminin. După ce a scăpat de potop, *Deucalion* a ridicat un mare templu în regatul său din *Thesalia* în onoarea lui *Zeus*, instituind și niște serbări numite *hydrophoria*, în amintirea acestui potop.

Notă. — Din faptul că oamenii s'au renăscut din piatră, am putea deduce pe de o parte răceala de care inima unora din noi e stăpânită privind la nenorocirile semenilor noștri, iar pe de altă parte cum necazurile, suferințele și amarăciunile ce întâmpinăm în viața noastră, se isbesc de noi fără a ne răpune, întocmai precum apa prin valurile sale lovește în zadar o stâncă fără a putea să o prăbușească decât cu multă greutate și după un timp foarte lung.

VI) O altă răzbunare a lui Jupiter a fost contra lui *Belle-*

rophon, numit astfel pentru că din greșeală a omorât pe fratele său *Bellerus*, ambii fiii lui *Glauchus*, regele Epirului. De el se amurezează *Stenobia* soția lui *Pretus* sau *Proitos* regele Argosului, unde se refugiase; dar fiind desprețuită, ea îl calomniază soțului ca atentator la onoarea ei, zicându-i: «*Pretus! or tu trebuie să te omori, or tu ești dator să omori pe Bellerofonte, de oarece n'a siluit și mi-am pângărit patul nupțial*». Acesta însă nevoind să-l omoare el însuși, îl trimite cu niște scrisori închise și bine pecetluite la *Iobate* regele *Licieii*, sub cuvânt de a se interesa de el, de oarece eră tatăl *Stenobei*. În realitate însă îi cerea răzbunarea prin moarte pentru ultragiul. De aci și numele rămas de: *scrisorile lui Bellerofonte*, când se întinde cursă cuiva prin asemenea mijloace, precum de asemenea el a rămas reprezentantul onestității și jocul intrigelor femești. Scrisoarea însă a fost desfăcută tocmai după 9 zile de bună ospitalitate. *Iobate* la rândul său nevoind să-l omoare el însuși, îl trimise să se lupte cu *Chimera*: un monstru îngrozitor, ce aveă mai multe capete de leu, corp de capră și coadă de șarpe și care aruncă din gura sa torrente de flăcări asfixiante și arzătoare. Intors victorios din această misiune și descoperindu-i-se inocența, *Iobate* îl face ginere și împarte regatul cu el. Din această căsătorie au eșit *Isandru*, *Hipoloc* și *Laodamia*. Din *Isandru* s'a născut viteazul *Glauos*, iar din *Laodamia* a eșit *Sarpedon*, făcut din amor cu *Joe*. Pe *Isandru* l-a ucis *Marte*, fiindcă a luptat contra *Solynilor* ce eră un popor iubit de el.

Belerofonte însă în mândria lui împrumută dela *Minerva* calul *Pegase*. Acest cal, eșit din sângele *Medusei* când *Perseu* i-a tăiat capul, eră provăzut cu aripi foarte puternice. *Belerefont* îl încalecă și voind să se urce până la *Cer*, *Jupiter* pentru a'l pedepsi de această îndrăzneală, înțeapă calul cu un tăun, care astfel speriat aruncă pe *Belerofont* la pământ, unde își sfârșește viața într'o profundă melancolie și de lungă durată. După legendă, *Pegas* printr'o lovitură de picior a făcut să iasă din muntele *Helivon* o fântână numită *Hipocrena*, (*ἵππον κρήνη*, fântâna calului) unde poeții veneau săbea din acest isvor pentru a se inspira iar *Musele* pentru a sescălda. De aceea povestea cu *Belerofont* reprezintă alegoria avântului puternic al sufletului, care împins prea departe duce la rezultate funeste.

VII. O altă răzbunare a lui *Jupiter* a fost următoarea: Fiind în călătorie împreună cu fiul său *Mercur* prin *Asia*, se oprește în *Frigia*, unde în calitate de oameni lipsiți de ajutor și obosiți de drum au cerut ospitalitate la locuitori, de cari însă în unanimitate au fost respinși și desprețuiți. O singură pereche de oameni: *Philemon* cu soția sa *Baucis* — deși bătrâni și cu totul săraci și neavând ca locuință decât cel mai modest bordei din localitate — le dă cu multă plăcere ospitalitatea cerută, puindu-le la dispoziție drept ospăț toate merindele ce aveau, deși foarte puține. Atunci *Jupiter* ia pe bătrâni cu dânsul, și urcându-se pe un

deal, deodată provoacă inundațiunea generală a orașului distrugând totul, împreună cu locuitorii. O singură casă mai rămăsese și anume: coliba bătrânilor, pe care sub ochii lor o vede că se ridică și se transformă într'un templu frumos. Bătrânii văzând această minune recunosc puterea cerească și roagă pe Joe, ca să le dea lor darul de a fi preoții acestui templu, și că el împreună cu bătrâna lui soție să fie și pe pământ și în cer nedespărțiți. Jupiter le satisface dorința, și după ce au murit au fost transformați: ea într'un falnic tei iar dânsul într'un stejar, ce a eșit din trupurile lor îngropate în fața templului.

Même instant, même sort à leur fin les entraîne ;
Baucis devient tillieul, Phillémon devient chêne.

La Fontaine.

VIII. La aceste răsbunări trebuie menționat și următoarele *Choricus* regele Arcadiei avea 2 băeți: *Plexipus* și *Enetus* precum și o fată *Palestra*. Aceasta fiind amanta lui Mercur îi spune, că frații săi tot jucându-se împreună au inventat arta cea mai perfectă în luptă. Atunci Mercur provocându-i la concurs îi birue obținând o deplină victorie. Aceștia însă la culme înfuriați se plâng tatălui lor, care în loc să-i liniștească, din contră îi întărește și mai mult îndemnându-i să-și răsbune cât mai rău posibil. Atunci ei pândesc pe Mercur când dormea pe muntele Cylenius, și repezindu-se asupra lui îi tae ambele mâini dela pumn în jos. Dar Joe fiind viu mișcat de această nenorocire a iubitelui său fu și credincios comisionar al ordinelor și mai ales al întreprinderilor sale amoroase, smulge mâțele lui *Choricus* și le transformă în cimpoi, obligând pe *Plexus* și *Enetus* ca prin acest instrument să cânte jalnic nenorocirea tatălui lor, simbolisând prin sunetele produse tipetele celui pedepsit. Aceasta cu probabilitate trebuie să fie înțelesul acestei legende, precum și duioasa melodie a cimpoiului.

IX. Una din crudele răsbunări ale lui *Joe* este și aceea contra lui *Salmoneu*. Acest erou Thesalian era fiul lui *Eole* regele vânturilor și frate cu *Sisyphé*. El a domnit mai întâiu în *Thesalia* iar apoi în *Pelopones*, unde a ridicat un oraș ce poartă numele său. Dânsul în orgoliul de care era stăpânit, a căutat să imiteze fulgerile lui *Joe*. Pentru aceasta a construit un mare pod de aramă precum și un voluminos car iarăși de aramă și care fiind provezut cu anume mecanism mergea singur. El așezat fiind în acest car, se plimbă cu mare iuteală pe pod făcând un sgomot asurzitor, în care timp arunca în toate direcțiile asupra locuitorilor niște torțe aprinse ce simulau fulgerile. Atunci *Joe*, drept pedeapsă pentru această trufie, l-a pedepsit trăsându-l cu fulgerile sale; iar apoi fu aruncat în infern, unde focul iadului îl arde dar fără să-l consume fiind astfel supus unui chin etern. În aceste grozave torturi nenorocitul *Salmoneu* a fost văzut și de *Eneea* când s'a pogorit

în infern, și despre care *Virgiliu* vorbește în *Eneida* sa la pag. 64 din cartea VI.

X. *Sisyphé*. Regele legendar al Corintului, fiul lui *Eole* regele vânturilor și tatăl lui *Glaucus* făcut cu *Merope*, iar după unii și al lui *Ulise* înșelând pe *Anticlea* logodnica lui *Laerte*.

Sisyphé era cel mai înțelept dar în acelaș timp și cel mai șiret dintre oameni. El a instituit jocurile istmice, a clădit *Corintul* făcându-i și un mare zid de apărare. El stetea retras în cetate și pândea pe toți călătorii, și nu le dădea drumul apoi de cât luându-le preț enorm de răscumpărare. Intr'o zi însă atacând pe *Theseu* se zice, că acesta intrând în luptă cu el 'l-ar fi omorât. După altă legendă, *Asopus* marele fluviu din Boeția, căutând pe *Egina* răpită de *Joe*, dânsul primind o bună sumă de bani spuse unde era ascunsă. Atunci *Joe* drept răsbunare trimise pe *Thanatos*, Zeul morței, dar pe care *Sisyphé* îl birue și-l pune în lanțuri, din care abia a putut fi scăpat de *Marte* fiul lui *Joe*, când *Sisyphé* fiind el acum legat, fu silit să meargă în infern târit de *Thanatos*. La plecare el roagă pe soția sa a nu-i face onorurile funebre și nici să-l îngroape. Aflând însă că porunca lui n'a fost ascultată, vine pe pământ înșelând pe *Ptutone* cu astfel de rugăciuni și jurăminte că imediat după ce va da pedeapsă femeii sale pe loc se va reîntoarce în iad, încât acesta crezându-l îl lasă să plece. Dar nemai voind să părăsească pământul, fu adus cu d'asila în infern de către *Mercur*, unde, fiind că a voit să înșele pe *Zeii*, *Joe* îl condamnă așa : îl pune ca întruna să ridice un enorm bolovan de piatră pe vârful unei stânci foarte înaltă. Dar tocmai în momentul când răușiă, bolovanul cădea rostogolindu-se cu mult șgomot. Atunci *Sisyphé* din nou începea munca și chinul, pentru că din nou piatra să cază, iar el să n'aibă voie să se odihnească măcar un minut fiind într'una bătut de *Furie* cu biciul chiar când numai putea să răsuflă. După unii, *Sisyphé* reprezintă chinurile unde poate duce pe om ambiția fără margine, așa că această muncă a rămas drept simbol : căci stânca lui *Sisyphé*, zicem când voim să arătăm o muncă sdrobitoare, fără nici un folos, și la care din nou trebuie să începem a lucra tocmai când credem că am terminat-o. Printre alte răsbunări ale lui *Joe* se mai citează și următoarele : I). *Ophioneu*, unul din *Giganți*, după ce a revoltat pe *giganți* contra lui *Joe*, a fost asvârlit de acesta pentru tot'dauna în fundul *Tartarului*. II). *Pandareu* fiul *giganțurilor* sale ; ba ceva și mai îndrăsneț : se zice că el a furat căinele de aur din templul lui *Joe* din *Creta*, căine pe care apoi *Tantale* și'l apropiază. În cele din urmă *Pandareu* fu pedepsit de crimele sale fiind într'o zi trăsniț de *Joe* cu un puternic fulger. Se mai spune de acest *Pandareu* (*Pandareos*) că era așa de lacom și răpitor, încât *Zeita Ceres* îi dăduse voie să mănânce or și ce și or-ce ar fi voit fără să simță vr'o indispoziție sau greutate la stomac. Dupe ce a furat acel câine de aur ce fusese fa-

bricat de Vulcan, a fugit în Atena, iar de aci în Sicilia unde a murit împreună cu soția sa Harmothoe. Dupe altă tradiție, dânsul cerând în zadar căinele dela Tantale și neobținându-l, a fost transformat în piatră de Jupiter. Pandareu a avut o fată numită Aidon ce a fost metamorfoasă în privighetoare.

Cap. XII. Răsbunările celorlalți Zei și Zeițe.

§ I. MERCUR (Hermes) copil eșit din adulterul lui Joe cu Maia. Este singurul Zeu care a întrunit cele mai multe calități și aptitudini, în special către hoție. Astfel încă fiind mic — după unii chiar în leagăn — iese din peștera *Cylene* ce se află în Arcadia și prinde o broască țestoasă, pe care omorînd-o face din țeasta ei o liră cu 7 coarde, din mațe de oaie.

Aplicarea lui către furtișag a înspăimântat întregul Olymp, furând lui Neptun *tridentul*, Venerii *cîngătoarea*, lui Marte *spada*, iar lui Vulcan *unelte*; lui Jupiter însă i-a respectat fulgerul. Acesta admirând istețimea lui l-a făcut părtaș la ospățurile din Olympe. La masa Zeilor se servea ambrosia, o mâncare delicioasă și de 9 ori mai dulce ca mierea ce întreține și dădea nemurirea acelora cari gustau din ea; apoi nectarul, ce era băutura cea mai fină și gustoasă și se însoțea de veselie și bucurie exagerată. Masa Zeilor se luă în Olimp și era presidată de Joe; el avea la dreapta pe soția sa Junona și de unde nu lipseă: *Neptum, Mercur, Apolone, Diana, Marte, Vulcan, Ceres, Minerva, Cibela și Venera, fiind toți înconjurați de alte Nimfe și Zeițe*. Nectarul se vărsa în pahare aurite de Zeița tinereței numită *Hebe*, care după *Hesiode* era fca Cerului și a pământului iar după *Homer* însăși fiica, nu a lui Joe ci a Junonei. Hebe vărsa or mai bine zis turnă nectarul în pahare sub prezența Zeilor cu așa mare grație, în cât zicând unei domnișoare în asemenea ocașiuni de ospățuri că este o Hebe, este tot ce se poate zice mai galant ca expresiune din partea unui distins tânăr către o domnișoară în semn de curtenire.

Hebe (Ἥβη, tinerețe), se mai numea și *Calisphya* ce însemnează a avea picioare frumoase (Fig. 17). Acest număr de 12 Zei, compus din 6 Zei și 6 Zeițe, formă marele consiliu al lui Jupiter, consiliu ce purta numele de *Consentes Dii*. Dâșii dedeau ordinele convenite dupe care întreaga lume trebuia să fie condusă. Dar, afară de aceste divinități, Joe mai avea un consiliu secret din alți Zei, al căror nume era necunoscut, pe care însă Joe îl consulta or de câte ori voia să turbure sau să schimbe ordinea lucrurilor stabilită în marele consiliu, unde însă dorința sau părerea lui nu fusese pe deplin ascultată. Dela început până la sfârșit veselia era însoțită de cântece armonioase vocale și instrumentale, iar *Momus* (Fig. 18) un Zeu subaltern, numit caraghiosul sau *bufonul* Zeilor, avea meșteșugul, ca prin glumele lui spirituale și râsul ce provocă, să ridice bucuria și veselia ospățului la punctul cel mai culminant: deși făcând pe nebulul spuneă multe adevă-

ruri crude batjocorind slăbiciunile, une-ori destul de josnice ale celor nemuritori ! Și probă e, că Momus a fost gonit din Cer de Joe, fiind supărat pe el că și-a permis să critice și să răză de taurul, prin care el răpise pe Europa.

Răzbunarea lui Mercur a fost asupra lui *Battus* din următoarea cauză: dânsul furând *boii lui Apolone* — pe când acesta pășteă turmele pe pământ trimes fiind de Jupiter drept pedeapsă că omorâse pe Cyclopi — el își mărturisii furtul către Battus, rugându-l să nu divulge la ni-

Fig. 17. Hebe, Zeița tinereței.

meni faptul, dându-i și ca recompensă un taur. După aceasta apoi el se transformă într'un bătrân, și prezentându-se din nou sub chipul lui Apolo îi promite 2 tauri, dacă-i va spune unde sunt boii. Acesta, din lăcomie că recompensa eră acum îndoită, îi arată locul și-i spune adevărul. Atunci Mercur arătându-i-se cine este, îl transformă într'o piatră, care și azi a rămas sub numele de *piatra de încercare*. Dar Apollo îl duce la Jupiter, unde cu toată argumentarea lui totuși mărturisește furtul. Fiind condamnat să-i predea boii, merge împreună cu el la peștera unde îi ascunsese. Dar acolo Mercur începe să cânte așa de frumos cu lira — ce o făcuse din broasca țestoasă — încât Apollo îi cerú lira dându-i în schimb boii. Tot astfel Mercur reușește să satisfacă pe Apolone prin cântecele lui de dete iarăși o *baghetă magică* numită *Caduceu*, învălită cu șerpi fermecători și prin care adormea pe cine lovea. Deci, Mercur prin acest schimb a arătat spiritul negustoresc ; prin puterea de argumentare că nu e vinovat a arătat elocința; prin răpirea de lucruri străine a probat furțișagul iar prin aripele cu care eră înzestrat la cap și picioare a arătat iușeala în mers, și în fine prin faptul că creșterea lui fusese încredințată anotimpurilor, eră obișnuit cu toate intemperiiile. Pentru aceste multe calități el fu numit și *Hermes Trismegist* ca fiind inventatorul darului frumos de a vorbi (elocința), al artelor și tuturilor științelor. În acelaș timp el fu ales de Jupiter ca *mesager al Zeilor*, prin care își trimitea fiecare ordinele pe pământ. Astfel el a executat ordinul lui Jupiter orbind pe *Argus*, înlănțuind pe Pro-

meteu, puind pe roata de tortură pe *Ixion*, dând ajutor lui *Pluton* la răpirea *Proserpinei* și aducând în acelaș timp toți morții în infern conducându-i cu bagheta magică. În fine aproape nimic nu se făcea pe pământ fără ca să nu fie el și fără ca el să nu asiste la serbări, întruniri publice, în discuțiuni contradictorii dând răspunsuri și sărind în ajutorul hoților sau la prinderea lor. Cultul său se celebra mai cu seamă în *Creta*, unde i se aducea ca sacrificiu *limbi* de dife-rite animale ca simbol al elocinței. Prin furtul boilor se personifică în Mercur *crepusculul*, care fură razele soarelui când apune.

Mercur, sau *Hermes*, a avut un copil din amor cu Zeița frumuseței *Venus* sau *Afrodita*; și fiindcă seamănă la perfecție cu

amândoi, copilul a fost numit *Hermafrodit*. Dânsul era de o frumusețe rară, din care cauză *Salmacis* una din nimfele *Naide* se amurează de el. Dânsul însă fiind absolut indiferent, *Salmacis* îl urmărește până când îl surprinde scăldându-se într'un râu. Atunci ea se aruncă după el și îmbrățișându-se împreună se zice că amândoi și-au împărțit sexul, rămânând fiecare pe jumătate bărbat pe jumătate femeie: ceea ce se și înțelege în medicină prin cuvântul *hermafrodit*. Acest vițiu de conformație eșit din mitologie, e luat ca alegorie a slăbirei puterilor noastre fizice și morale, când ne dăm în brațele plăcerilor.

Mercur a mai avut un amor fervent și cu fiica lui *Cecrope* numită *Herses* având cu ea un copil: *Cephal*. Sora ei însă *Aglaura* — ce era invidia personificată — denunță tatălui lor acest amor ce-i fuse mărturisit chiar de Mercur, în urma căruia *Herses*

fu pedepsită în mod oribil până la moarte Aunci Mercur, infuriat, lovește pe *Aglaura* cu canduceul și o transformă în stană de piatră. Se zice că invidia *Aglaur*ei a fost așa de mare, că însăși piatra n'a putut să rămână albă ci s'a pătat. Afară de acestea, Mercur a avut legături amoroase cu *Proserpina*, după unii și cu *Penelope* mama lui *Ulyse* din care a eșit *Pan* Zeul păstorilor, apoi cu *Diana* și alte nimfe. Mercur mai era considerat și ca zeul cerealelor în tovărășie cu *Ceres*. De aceia prin 495 a. ch. fiind la Roma foamete, se ridică un templu lui Mercur, când se înființează și o taxă pe grâu numită *annona* precum și corporația *negusto-*

Fig. 18. Momus, caraghiosul Zeilor.

rilor de cereale sub numele de *mercuriales*. *Cephale* devenit mare, pleacă din Tesalia unde domnea tatăl său Mercur, și ia în căsătorie pe o princesă ateniană numită *Procris*. Fiind însă la vânătoare, Cephale din greșeală o isbește cu o săgeată mortală. Atunci el în disperare se aruncă din vârful unei stânci și rămâne mort în insula, ce a luat numele de Cephalaria în memoria lui.

Cu privire la Mercur precum și la episoadele sale adăogăm încă și următoarele:

Fig. 19. Mercur Misionarul Zeilor.

Din faptul că Mercur (*Ερμης*) a avut ca tată pe Joe, Zeul cerului, iar ca mamă pe *Maia* cea mai mare din Pleiade considerată ca o divinitate a nopții, dânsul reprezintă după poeți atât Crepusculul de seară cât și pe cel de dimineată. Pentru aceasta Mercur mai are și numele de *Argeiphantes* adică acela prin a căruia lumină face obiectele vizibile. Din această îndoită însușire ca *Zeul al dimineței și al serei* se explică toate calitățile fie bune fie rele de care eră înzestrat Mercur. Astfel: ca Zeu prezidând aparițiunea dimineței el apare înaintea Aurorii și a Soarelui, și astfel fiind, el devine nu numai misionarul lui Joe ce reprezintă cerul luminos, dar și al tuturor celorlalți Zei: ca unul ce apare cel dintâi pe cer. Apoi, toată activitatea și inspirațiunea ce produc artele, știința, literatura și însăși exercițiile corporale își au

izvorul la aparițiunea dimineții. De aceea Mercur sub numele de *Trismegiste* (de trei ori mare) e considerat ca inventatorul *elocinței*, *al artelor și tuturilor științelor*. Din contra, ca Zeu al crepusculului de seară, el e adorat de toți pungașii, care numai la întunerec își pot exercita mai liber meseria lor, precum deasemenea și el însuși tot ca Zeu de noapte are misiunea să conducă sufletele morților la ultima lor locuință în întunericul infernului, fapt pentru care se mai numește și *Psychopompos* adică conducător de suflete.

La Romani, *Hermes* a fost introdus și identificat cu *Mercur*, al cărui nume provine dela *merx-mercis* ce însemnează *marfă*, căci eră dejă adorat ca Zeu al comerțului.

II) *Mercur* numit uneori și *Cyllenius*, după muntele Cyllen din *Arcadia* unde se născuse, aveă în cap o bonetă rotundă frigiană numită *petasă*, care în grecește însemnează coif, iar la picioare, la umeri, la călcâe și uneori chiar și la bonetă purtă aripi ca simbol de iuteală, prin care execută ordinele Zeilor și în special ale lui *Joe*, mai ales în întreprinderile amoroase pe care le aduceă la îndeplinire cu cel mai mare zel și devotament. Pe lângă aceasta mai aveă în mână o vergea numită *caduceu*, având proprietatea să fascineze și chiar să adoarmă pe cei cari erau atinși cu ea. Se reprezintă Zeul acesta ca tipul ideal al unui flăcău tânăr având corp robust și svelt în urma exercițiilor de gimnastică. El aveă părul capului scurt și încârlionțat (frisat) ca toți oamenii tineri din vechia *Grecie* fiindu-i și cei mai credincioși devotați și adoratori (Fig. 19).

III. Relativ la *Batus* păstorul trupelor regelui *Neleu* din *Peloponez* — și care din cauza lăcomiei a fost transformat de *Mercur* în piatră de încercare ce servă a se cunoaște prin mijlocul său natura și puritatea metalelor. — *Sabatier*, care a făcut un lung articol asupra acestui subiect, termină astfel :

O ! que dans le siècle où nous sommes,
Plein de vices et de vertus,
Il se trouve parmi les hommes
Des Mercure et des Battus !

IV. Relativ la amorul *Salmacisei*, se zice că *Hermaphrodit* deși nu aveă decât etatea de 15 ani, totuși a părăsit muntele *Ida* unde fusese crescut de nimfelē *Naiade* și se duse în *Caria* din *Arhipelag*. Aci la poalele muntelui *Halicarnas*, fiind obosit, se oprește a lua o baie într'o fântână plină cu apă limpede și plăcută. Atunci fiind văzut de nimfa *Salmacis*, care posedă această fântână, dânsa se amurezează în așa chip de frumusețea lui, că îmbrățișându-l roagă pe *Zei* să le unească trupurile ; ceeace s'a și făcut. Se zice că apoi, orișicine lua o baie în acea fântână, pe loc devenea hermafrodit.

V. *Aglaura* (*Agraula*), fiica lui *Cecrops* regele *Athenei*, a veă

ca surori pe *Herse* și *Pandrosa*. Dintre toate, *Aglaura* eră preoteasa favorită a sanctuarului Minervei și eră considerată ca personificând fertilitatea pământului, lumina strălucitoare a cerului și chiar a soarelui însuși ce dă splendoarea Athenei. Dânsa aveă un sanctuar special, unde tinerimea ateniană înainte de a plecă la războiu veneă să jure pentru apărarea patriei. O mahala (dème) din Athena purtă numele său ca reamintire pentru devotamentul ce a arătat aruncându-se din vârful unor stânci din *Acropole* pentru salvarea patriei, în ziua când oracolul a cerut aceasta ca sacrificiu. De aceea *Aglaura* eră venerată la *Athena*, *Salamina* și în insula *Cipru* cu victime umane, ce se aduceau ca sacrificiu în memoria acestui devotament.

Dar iată și altă legendă :

Mercur fiind foarte mult amoretat de *Herse*, a rugat pe *Aglaura* sora ei, să-i deă ajutorul convenit pentru a-l introduce la iubita lui promițându-i în schimb o mare recompensă. *Aglaura* fiind înduplecată primește bucuros. Cum însă dânsa supărase pe *Minerva* din cauza unei indiscrețiuni, Zeița îi inspiră ca răzbunare un înfocat amor pentru *Mercur*, ceea ce o face, că pe lângă iubire e cuprinsă și de gelozie așa de mare contra surorii sale, încât cu toate stăruințele, ea nu număi că refuză să mai introducă pe *Mercur* la *Herse*, dar divulgă acest amor tatălui lor *Cecrope*, care imediat pedepsește pe *Herse* cu moartea. Atunci *Mercur* grozav infuriat o transformă pe loc în stâncă de piatră, care se zice că a eșit peste tot plină cu pete negre, simbolizând invidia Aglaurei. Lui *Herse*, drept compătimire, *Atenienii* i-au ridicat un templu.

§ II. APOLLO. La început eră cunoscut sub numele de *Phoibos* (Φοῖβος) ce însemnează lumină: dela *φῶς φωτός*, deci Zeu luminător și sub care eră numit în cer, iar acela de *Apolo* dela *ἀπέλλω*, depărtez, adică respingerea întunericului și înlocuirea lui prin lumină, cum eră cunoscut pe pământ De aceea victoria lui asupra șarpelei *Python* simbolizează triumful zilei asupra nopței, a luminei senine asupra norului întunecos: căci acest șarpe rămânând singurul dintre viețuitoare după potop când numai *Deucalion* scăpase, el stătea ascuns în mlaștinile întunecoase dela *Delphi*, de unde prin suflarea lui răspândeă cea mai groaznică infecțiune. De aceea în locul acesta s'a ridicat un mare templu în cinstea lui *Apolo* numit *Pythien*, reamintind distrugerea acestui focar de infecțiune prin razele sale binefăcătoare, și când la fiecare 9 ani se celebrau mari serbări numite *Septeria* (dela *στέρω-στέρειν* a încoronă), căci se aduceau multe coroane reamintind această mare victorie. Tot ca simbol al binefacerii sale aduse — când în calitate de păstor la curtea lui *Admete* regele din *Thesalia* unde fusese condamnat la acest sclavagiu de *Jupiter* căci omorise pe *Cyclopi* — a fost numit *Apolo Lycian* fiindcă distrusese lupii (*λύκος*, lup) cari devastau turmele de oi. În fine *Apolo* — ca Zeu solar având o îndoită influență asupra vegetațiunei de a o face fructiferă când e mo-

derat sau a o distruge când își pune în activitate întreaga sa putere, eră invocat sub numele de *Thargelios* (dela $\theta\epsilon\rho\varsigma$, vară, căldură și $\eta\lambda\iota\omicron\varsigma$, soare) precum deasemenea se mai numea și *Apollo Smintheus* (dela $\sigma\mu\iota\nu\theta\epsilon\varsigma$, șoarice) ca distrugător al șoaricilor cari mănâncă și distruge grâul. Și iarăși, prin faptul că prin căldura lui prea mare distruge *lăcustele* — încă un vrășmaș al agriculturii — a fost numit *Apollo Parnopios* (dela $\pi\alpha\rho\nu\omega\psi$, locustă). Dar chiar moartea lui *Hyacinthus* — acel tânăr *Laconian* rămas mort prin lovirea discului aruncat de *Apollo* — nu e decât iarăși un simbol de acțiunea distrugătoare a căldurii intense a soarelui în timpul primăverii asupra floarei *hyacinthus* (Zambilă), ce imediat se vestejește neputând să reziste la marea arșiță a căldurii solare. Apollo mai avea și alte nume: astfel se chemă *Xanthos* și *Chrysochomos* din cauza părului blond și a pletelor aurite ce-i stăteau atârânănd pe spate precum și acela de Zeu *Akersecom* ($\alpha\kappa\epsilon\rho\sigma\epsilon\kappa\omicron\rho\rho\tau\epsilon\varsigma$) din cauză că părul său cel strălucitor n'a fost nici odată tăiat. În fine se mai numește Zeul *Aighenetas* ($\alpha\epsilon\iota\gamma\epsilon\nu\epsilon\tau\epsilon\tau\epsilon\varsigma$) adică acela care neîncetat renaște ceea ce corespunde cu expresiunea lui *Horatium* numindu-l *alius et semper idem* adică: altul și totdeauna acelaș. Apollo avea și numele de *Stemmatius* fiindcă fruntea lui eră împodobită cu o bandeletă sau panglică pentru ca părul să nu-i cadă pe figură. Iarăși dorienii numiau pe Apollo

Fig. 20. Apollo Zeul soarelui

Zeul conducător: *Aghitor* ($\alpha\gamma\eta\tau\omicron\rho\rho$) având credința că el i-a condus în mersul lor spre partea de sud a Greciei și a presidat la diferitele lor stabiliri. De aceea prima zi a serbărilor ce se dădeau în Sparta în onoarea lui Apollo se numea *Aghitoria* iar preotul Zeului purta numele de *Aghites*. La Delos, Apollo eră onorat sub numele de Zeu *Ulios* ($\omicron\upsilon\lambda\iota\omicron\varsigma$, integru) adică Zeul sănătății, pentru care cuvântul cei tineri îi aduceau ofrande și-i depuneau ca sacrificiu, la picioarele altarului, părul lor tăiat pentru prima oară. Dar iarăși Apollo sub numele de *Ulios* eră considerat ca Zeu funest, când prin căldura lui cea arzătoare și îndelungată distrugea toată vegetația pământului. Imaginea acestui Zeu eră deasemenea expusă în toate gimnasiile ca model ceresc de sănătate, de vioiciune și frumusețe de om tânăr. În adevăr, Apollo eră considerat ca un bărbat plin

de putere și vioiciune la prima etate a tinereții cu părul său cel auriu fâlfâind pe umerii săi cei largi; dar acest model de frumusețe juvenilă plină de grație și atracțiune eră cu totul lipsit de moliciune, ci din contra reuneă într'nsul toată energia și toată puterea.

Apollo (Fig. 20) eră Zeul cel mai frumos dintre nemuritori. El imediat după naștere a fost învălit de Nymphe în scutece de mătase și feșe de aur, iar ca hrană i se dedea din ambrozia și nectarul Zeilor. Când fú mare, Joe îl chiamă în Olymp și îi încredințează conducerea Soarelui într'un car tras de 4 cai: *Pyrous*, *Eous*, *Ethon* și *Phlegon*. (Fig. 21) Prin acești cai el regulă mișcările precum și tăria căldurei. Fie care din acești cai aveă anumită funcție conform cu etimologia numelui său: Astfel *Pyrous* însemnează foc, deci căldură; *Eous*, lumină, dimineață, adică aurora; *Ethon* cel care arde iar *Phlegon*, cel care aprinde. Prima răsbunare a lui Apollon a fost contra șarpelui *Python*, care din ura Junonei 'l-a persecutat

Fig. 21.

Apollo conducând soarele fixat de carul său tras de 4 cai.

pe el fiind copil iar mai târziu foarte mult pe mama lui. Dânsul ucide prin arcul său pe acest monstru, care după legendă rămăsese singur pe pământ în urma potopului numit al lui Deucalion; și se zice că eră mai mare decât întinderea a 4 pogoane de pământ, iar prin suflarea lui veninoasă nu puteă trăi nici o ființă viețuitoare. El aveă 100 de capete și scoteă deodată din tot atâtea guri urlete îngrozitoare, ce prduceă spaimă chiar și Zeilor. Răsbunarea aceasta reprezintă mai mult o alegătorie, prin care se arată acțiunea binefăcătoare a Soarelui asupra mlăștinilor, iazmelor pământului și miasmelor atmosferice. Orcum ar fi, Apolon din cauza acestei victorii a luat și numele de *Zeu pythian* iar în onoarea lui se dedau cele mai renumite serbări numite *jocurile pythice* la templul dela *Delphi* din Phocida. Templul acesta eră

așezat la poalele muntelui *Parnas*, și s'a ridicat cu cheltueli enorme din partea Grecilor, a Persilor și altor națiuni împodobindu-l cu cele mai bogate ornamente; în mijlocul templului se află o stăleu de aur reprezentând pe Apollon. Aci era locul de întâlnire al regiilor și popoarelor ce veneau să consulte voința Zeilor. Pe frontispiciul templului era scris cuvântul «*Tu însuți Apollo*» (tu ipse Apollo) iar la intrare «*cunoaște-te pe tine însuți*» (Noșce te ipsum : γινώσκῃ σε ἑαυτόν). Afluența lămii la acest templu mai provenea și de acolo, că Joe voind să afle unde e centrul pământului, a dat drumul la 2 vulturi trimițând pe unul dela răsărit iar pe altul dela apus. Se zice că vulturii s'au întâlnit tocmai la Delphi, la picioarele muntelui Parnas, unde Jupiter a și hotărît centrul pământului. Se cerea pentru consultarea și înblânzirea zeilor felurite animale pentru sacrificiu. Condițiunile erau foarte riguroase, refuzându-se animalele ce nu păreau demne precum și obiectele cu aspecte sărăcicioase. Prealabil se udau animalele cu apă rece și dacă nu tremurau, însemnă că nu sunt bune sau nu sunt date cu devotament și deci trebuiau schimbate. Deasupra acestei peștere era un scaun în formă de trepid, unde după terminarea ceremoniei și sacrificiilor se așeză marea preoteasă numită *Pithia dela Delphi*, care mai întâiu luă o baie de curetenie în isvorul Hipocrene ce dedea inspirație; apoi îmbrăcată în haine albe și cu cununi de dafin se urcă pe acel scaun pentru a comunica cu voința Zeului. Tot misterul constă în exalarea unor vapori mephitici (stricați) și în special a sulfului și a acidului carbonic ce se exală din peșteră, în urma cărora preoteasa era coprinsă de amețeli mergând până la convulsii epileptiforme, ce câte odată inspiră milă și groază asistenților. În această situațiune de adăvărată tortură, ea pronunță cuvinte cu jumătate înțeles, ce se puteau interpretă totdeauna în favorarea oracului, orcare ar fi fost rezultatul. Astfel se zice că *Darius* regele Persilor în războiul contra Grecilor a consultat acest oracol, precum și alți mulți regi și luptători. Dar tuturor li se dedau răspunsuri evasive, așa că prezicerea oracolului rămânea sfântă. Bogățiile ștrânse în acest templu erau așa de mari, încât cu ocaziunea jefuirei lui de către locuitorii din *Phocida*, s'a evaluat la 15 milioane de talanți de aur. (Valoarea talantului în moneda actuală este de 5800 de lei). Preoteasa dela Delphi la început era o virgină, dar în urma unor scandale s'a înlocuit cu femei mature. Prezicerile, ce constau în exclamațiuni și vorbe neînțelese, se culegeau de 1—2 preoți numiți *profeți* și se compuneau în versuri; după dominațiunea Romanilor se admise și proza. Cel mai reputat profet a fost *Lysandru*, ce se zice că atât el cât și ceilalți erau aleși dintre Spertiati, ce erau inițiați de aspirațiunile consultantului și deci se puneă în curent *Pithia* cam în ce fel de chip să vorbească. Aceste jocuri au fost înființate chiar de Apolo după ce a omorât șarpele *Pithon* (580 a. Ch.). Concursul la început era numai din cântece cu vocea și instrumente cu coarde, la fiecare 8 ani. Mai târziu s'a

instituit niste delegații numiți *amphyctioni* pentru conducerea și organizarea jocurilor, când s'a adăugat cursa de cai, alergări pe jos și lupte de forță musculară numite *pancrace* (πᾶν, tot și κρατός, putere), în care eră permis orice lovitură cu pumnii, piedici între picioare, strânsoare în brațe etc., afară de mușcăături. Asemenea jocuri fură apoi introduse și la Roma, unde luară mare desvoltare sub *Caligula* (37 p. Ch). Jocurile se repetau apoi la fiecare 4 ani, iar ca premiu se dedea un trepied și mai ales o coroană de laur: căci frunza de dafin eră cea mai plăcută lui Apolo, de când cu amorul fatal ce a avut cu *Daphne*. Eată acum și alte amănunte.

Delphes (Delfi). Oraș în *Phocida*, vechea Grecie, renumit prin oracolul ce se dă în numele lui Apolo. Cuvântul vine dela *δελφοί*: pânțec, sân, mitră, partea de mijloc a corpului, ceea ce a coresponde cu credința că aci Jupiter fixase centrul pământului. După legenda lui Diodore, origina acestui oracol a provenit dintr'o largă deschidere formând o gaură adâncă pe vârful muntelui *Parnasse*, din care eșiă un abur ce aveă proprietatea să producă asupra caprelor un efect curios, așa că începeau să joace între el. Se zice iarăși, că un păstor avînd curiozitatea să cunoască prin el însuși cauza acestui efect atât de extraordinar, s'a apropiat de acea deschidere inspirând vaporul exalat, când pe loc fû coprins de niște mișcări violente și începe să pronunțe niște cuvinte pe cari el nu le auzea, dar din cari s'a prezis ceva pentru viitor. Făcându-se și alte experiențe cu acelaș rezultat, vestea se răspândește în toate părțile, astfel că nimeni nu se mai apropiă de acel loc decât cu mare frică și în or ce caz cu mult respect, avînd credința că în acel abur eră ceva divin și cu putere supra naturală. Atunci s'a pus d'asupra acestei găuri un scaun în formă de *trepied*, care din cauză că eră îmbrăcat cu piele a fost numit de Romani *Cortina*. În jurul acestui loc s'a format încetul cu încetul orașul numit *Delphi*. Oracolele nu se dedeau orcînd și nici fără buna dispoziție sau contra voinții profetesei numită *Pythia*, care pe lângă alte preparative și sacrificiuri, dînsa trebuia ca să nu mănânce nimic timp de 3 zile. Astfel se zice, că *Alexandru-cel-Mare* venind la Delfi ca să consulte oracolul, *Pitia* n'a voit să-l deă, sub cuvînt că eră *zi nefastă*. Iar *Alexandru* când a voit să o urce cu d'a sila pe jețul numit *trepiede*, atunci *Pitia* zise: *O fiul meu! ție nimeni nu-ți rezistă*. Această expresiune a fost de ajuns pentru *Alexandru*, așa că a plecat fără oracol spuind tuturor că *Pitia*, inspirată de *Apollo*, l'a declarat *invincibil*. Se zice iarăși, că *Cresus* regele *Lydiei* mulțumit de oracolul favorabil ce primise, a trimis atâtea lăzi cu aur și obiecte din cele mai scumpe și atât de numeroase, că s'au prețuit la 40 milioane lei monedă actuală.

Profețiile oracolului dela *Delphi* erau renumite prin îndoitul înțeles ce aveau, după punerea virgulei înaintea sau în urma unui cuvînt, ceea ce schimbă cu desăvârșire înțelesul, rămîind însă totdeuna în favoarea oracolului orcare ar fi fost rezultatul întreprinderii. Astfel este următoarea frasă rămasă celebră: *ibis re-*

dibis nunquam peribis: te vei duce te vei întoarce niciodată vei peri. Aşa că, dacă virgula se puneă înainte sau după *niciodată*, profetia totdeauna eşiă bine, ex.: *te vei duce, te vei întoarce, niciodată vei peri*; sau: *te vei duce, te vei întoarce niciodată, vei peri*

Relativ la puterea profetică a oracolului acesta, se povesteşte următorul fapt: În timpul invaziunii *Galilor* în Grecia pe la 270 a. Ch. soldaţii porniră direct pentru jefuirea *Delfilor*. Eră pe timp de toamnă; deodată însă în mijlocul luptei celei mai crâncene şi când victoria părea asigurată *Galilor*, ca din senin izbucneşte o furtună inspăimântătoare însoţită de fulgere, trăsnete, cu ploaie torenţială şi cu grindină, ce totul făcea să curgă din munţi şiroaie întinse de apă şi pietrele cele mai voluminoase. În faţa acestui fenomen, preoţii altarului profită de credinţa poporului şi repezindu-se cu părul despletit, privirea rătăcită şi mintea turburată se adresează către armată şi mulţimea grămădită zicând: „*El e aci! 'l-am văzut spintecând bolta templului cu picioarele sale. Acesta eră Zevs! iar două fecioare: Minerva şi Diana înarmate de sus până jos îl însoţeau de o parte şi de alta. Am auzit şuerătura arcurilor şi zăngănitul săgeţilor. O voi Grecilor! alergaţi pe urma paşilor Zeilor voştri, dacă voiţi să împărţiţi victoria cu dânşii*”.

Scena acesta împreună cu nişte asemenea vorbe *fatidice*, a produs un efect extraordinar de încurajare pentru Greci şi deprimare pentru *Gali*: căci de unde generalul lor *Bremus* în trufia lui se adresase batjocorind pe deputaţii ce-l rugau să nu devasteze templul zicându-le: „*Zeii cei bogaţi trebuie să fie darnici cu oamenii*”, sau cu verbe de acestea: „*Cei nemuritori n'au trebuinţă să le grămădiţi averi, când grija lor zilnică este de a răspândi bani oamenilor!*” etc. etc. acum îşi pierduse cumpătul cu desăvârşire atât el cât şi întreaga lui armată. Şi în adevăr: frigul, ploaia, vijelia şi prăbuşirea bolovanilor din muntele *Parnas* produse aşă panică printre *Gali* — în opoziţie cu entuziasmul şi curagiul Grecilor — încât, din cauza vuetelor şi a zăpăcelei, soldaţii nemai putând să audă nici comanda şefilor, crezură şi dânşii în cele din urmă că în adevăr aci e vorba de o *putere divină* şi încă *infuriată de mânie*. În consecinţă şi în desordinea cea mai mare toţi fugiră care încotro au apucat: şi astfel templul dela *Delfi* a scăpat prin minune dela o primejdie neînchipuit de mare.

Pe lângă alte amănunte relative la *Pythia* sunt şi acestea: *Pythia*. Marea profetasă dela *Delphi*. Ea nu dădea decât o dată pe an oracole şi anume la începutul primăverei, căci în restul timpului se prepară pentru profeţii cu anume mijloace. *Pythia* profetisă prin mijlocul trepiedului şi al dafinului lui *Apolo*. (*Pythia profatur tripodae et laura Apolonis: Phoebi*). Atât fruntea profetesei cât şi trepiedul erau înconjuraţi cu dafin. Cei cari voiau să consulte oracolul, trebuiau să se apropie şi să stea la gura peşterii unde se exalau vapori cari le dedeau inspiraţiunile, ce şi le comunicau apoi unii altora precum şi profetesei. Mulţi însă din ei erau coprinşi de un mare delir, aşă că să aruncau d'a dreptul în

abis, de unde nu mai eşiau. Pentru aceasta trepiedul a fost pus la intrarea peşterii spre a împiedica asemenea accidente. Când *Pitia* trebuia să intre în funcţiune, începea să mestice în gură foi de dafin şi să bea apă rece din fântâna *Castalia* ce dădea inspiraţiuni. După aceea, *Apolon* îşi anunţă sosirea printr'o sguduitură a templului din cap până la temelie, în urma cărui semn preoţii aşezau pe *Pythia* d'asupra trepiedului. Idată ce fumul începea s'o agite, părul capului ei se sburleă ridicându-se în sus, privirea devenea sălbatică, gura era plină de spume iar o tremurătura grozavă zguduia întregul său corp. Atunci începea să scoată ţipete şi urlete, ce produceau asupra asistenţilor o frică sfântă. *Pythia* nemai putând să reziste Zeului care o agită, dansa se lăsa liberă în voia lui: şi căzută într'un fel de letargie începea să bâlbâie din când în când cuvinte rău articulate, pe cari apoi preoţii le culegeau punându-le de obicei în versuri.

Pythia, zice *Plutarc*, nu cunoştea absolut nici un fel de parfum sau orce altă esenţă de vreun gust rafinat produs din imaginaţiunea femeilor: dafinul şi făina de orez erau toate podoabele sale. Dar pe lângă aceasta se căută ca dansa să fie din familie săracă şi crescută într'o absolută ignoranţă a tuturor lucrurilor: căci numai într'un astfel de suflet credinţa se poate stabili, deşi unii zic, că preoţii numai dintr'o aşă fiinţă puteau să aibă un instrument blând, ascultător şi pe deplin convins de spusele lor. Cu siguranţă aci era vorba pur şi simplu de specula unor cunoscători de magnetism animal şi fenomenele isterice la femei, pentru aparaja cărora se cere o fiinţă naivă, tânără şi lipsită de orce cultură, aşă precum se alegea de preoţi, servind apoi drept instrument orb în mâna speculanţilor. La început era o singură *Pythie*; cu timpul însă renumele oracului crescând s'a mărit şi numărul profeselor precum şi al consultaţiunilor ce deveniseră considerabile: dar şi când degenerarea n'a întârziat să apară în aşă grad, că şi însăşi profetele începură să se convingă de realitate dând oracole fără sens, contradictorii şi chiar ridicole. Afară de aceasta, chinul la care se expuneau fiind periculos de oarece unele mureau chiar, ele se abţineau să se urce pe trepied, or nu voiau să vorbească. Pentru aceasta *Hercule* supărat odată de profunda tăcere în care căzuse *Pythia*, i-a răpit trepiedul, de unde a urmat apoi o mare scaurtă între el şi *Apolone*, care l'a silit să restituie acest sfânt scaun.

II) A doua răzbunare a lui Apolo a fost contra lui *Midas*, regele Phrygiei. Se zice că Apolo drept pedeapsă că omorise pe Ciclopi, fusese gonit din Olymp ca să păzească turmele lui Atmet regele Tesaliei. Aci Midas, deşi nefiind cunoscător de muzică, s'a pronunţat în favoarea lui *Pan*, Zeul păstoriilor, atunci când acesta a provocat pe *Apolone* la concurs Apolon drept răzbunare că lyra sa a fost pusă mai prejos de flautul lui *Pan*, a pedepsit pe *Midas* lungindu-i urechile cât ale unui măgar, (vezi *Midas* la adaose mitologice).

III) *Marsyas* — un renumit cântăreţ în flaut din Phrygia, —

despre care se zice că prin cântecele lui duioase a reușit ca riurile să-și reverse apele provocând mari inundațiuni dar cari au oprit invaziunea Galilor — a provocat și el la concurs pe Apolon. O altă legendă spune, că Minerva cântând din flaut în fața Venerei și a Junonei, acestea au început să râză de dânsa că se schimonosește. Atunci ea aruncă flautul, pe care îl prinde satirul Marsyas și cu ajutorul său a învins pe Apolo la prima încercare. Cum însă primul cânt eră al Zeiței, la a doua provocare Marsyas n'a mai putut scoate nici un sunet melodios; deci fu învins rămând cu strâmbături în figură ca un caraghios. Mai probabilă este acea legendă, care face din Marsyas inventatorul *flautului*: instrument cu sunete scoase prin mijlocul aerului, în opoziție cu *lira*, instrument cu coarde. Ar fi deci vorba aci de lupta dintre Asia și Europa, respectiv Grecia. Dar or cum ar fi, condițiunea eră că cel învins are să fie la dispoziția învingătorului. Inșă flautul lui Marsyas a fâst învins de lira lui Apolo în fața tuturor Muzelor.

Fig. 22. — Marsyas legat de un arbore, e jupuit de Apolo

Atunci drept răzbunare, Marsyas a fost jupuit de piele iar cada-

vrul spânzurat de un arbore. Din sângele lui a eşit un mare fluviu cu apă spumoasă și curgătoare, ce a dus plângerile celui învins trecând prin toate mările, astfel că a aflat întregul pământ de această biruință a lui Apolo. Se mai zice că din această piele s'a făcut un burduf, care la cântecul flautului se sbârceă: ca symbol al suferințelor lui Marsyas, pe când la acela de liră rămâneă indiferent. Eată și alte amănunte.

Marsyas. Personagiu devenit celebru prin arta de a cântă cu flautul, el fiind inventatorul acestui instrument. După altă legendă nsă, el ar fi găsit flautul într'o fântână unde îl aruncase Minerva fiind supărată că a schimonosit-o cântând cu el. Lucrul acesta l-a constatat uitându-se în oglindă și când Junona cu Venus a început să facă mare haz râzând de ea. Marsyas eră nedespărțit de Cybela, căci o însoțea în toate călătoriile scoțând sunetele cele mai plăcute cu flautul. La curtea regelui Nysa diu Phrygia întâlnind pe Apolo îl provoacă la concurs și a cântat așa de frumos, că Apolo cu multă greutate a obținut premiul dela Muzele ce erau arbitre numai cu un singur vot în plus: și acesta a fost al Calliopei ce eră amanta lui. Apolo furios îl spânzură de un brad și-l jupoae, deși unii zic că această cruzime s'a făcut de un sclav Scit pus de Apolo iar nu că el l-a jupuit. Dar oricum ar fi, după comiterea crimei, Apolo regretând faptul a rupt coardele dela liră și le a depus împreună cu flautul într'o peșteră a lui Bachus, consacrandu-i aceste instrumente. Fapt însă este, că Apollo, pentru aceeași neînchipuită cruzime a fost numit *Tortor*, adică *calău sau gâde*, având și un templu la Roma în care eră reprezentat jupuind pe nenorocitul Marsias. Unii zic că Apolo, drept compătimire, a schimbat pe Marsyas într'un fluviu luând numele lui, iar după Ovidiu că flautul acesta a isvorit chiar din sângele lui Marsyas. Mai'nainte de a începe cântecul, Marsyas a invocat pe Minerva.

IV) Apolo întreținea relațiuni amoroase cu una din cele mai frumoase nimfe: *Coronis*. O cioară însă, din perfidie, spuse lui Apolo că a văzut pe Coronis în brațele unui tânăr. Infuriat el o rănește cu o săgeată trimeasă din arcu său provecându-i o rană mortală. Înainte de a muri ea îi spune că este inocentă, iar el convingându-se pe pedepsește cioara schimbându-i *penele albe* ce aveă până atunci cu altele cu totul în *negru*, făcând-o pasăre de rău augur. Cum însă Coronis eră însărcinată și gata a naște, el îi spintecă pântecul și scoase copilul, care eră *Esculap* (Asclepios), pe care îl și dete centaurului *Chiron* ca să-l crească în peștera sa. Dela acest centaur, ce eră un monstru jumătate om și jumătate cal. Esculap a învățat arta de a vindeca. Fica lui Chiron însă numită *Ocyrhoe*—din cauză că fusese născută din nimfa *Chariclo* pe malurile nnu fluviu cu apă curgătoare repede ce poartă acest nume — cunoscând secretul îl desvăluie prin cântece deasupra leagănului, prezicând între altele și diferite nenorociri copilului. Apolo drept pedeapsă transformă această divulgătoare de secrete în *iapă*.

V) Apolo avusese legături amoroase cu nimfa *Clitia*. Dânsul însă o părăsește schimbând-o cu *Leucothea* fca lui *Orchamus* regele Persilor. *Clitia* aflând aceasta, divulgă faptul părintelui nimfei care în furia lui o omoară. Apolo drept răsbunare înflăcărează și mai mult amorul *Clytiei* către dânsul, care însă o desprețuște. După un chin îndelungat însă o transformă într'o floare, care veșnic stă aplecată când nu vede soarele, pe când se ridică și se desvoltă la aparițiunea lui, ori în ce punct se ivește. Această este *heliofropul* sau floarea soarelui. (L'amant du soleil sau tournesol).

După o legendă, *Clytia* era cea mai frumoasă nimfa născută din *Oceanos* și *Thetis*. Disperată de infidelitatea lui Apolo, care după ce a înșelat-o a părăsit-o schimbând-o cu *Leucethea*, a fost coprinsă de așa întristare, încât desgustată de viața s'a lăsat a muri de foame. La rândul său Apolo drept compătimire, iar după alții drept răsbunare că i-a divulgat amorul tatălui *Leucetheei*, care a omorât-o, a transformat-o în *Heliotrope* sau floarea soarelui, fiind condamnată astfel la acel supliciu de a se învârti fără nici un folos și fără nici o milă din partea lui în jurul razelor soarelui.

Se face dese alusiuni la această gingașă și grațioasă imaginație mitologică:

Clytie! ouvrez vos feuilles d'or ;
L'amant dont vous pleurez l'absence
Vient ranimer par sa presence.
Les feux dont vous brulez encor.

De Bernis

Voyez ici la jalouse Clytie
Durant la nuit se pencher tristement,
Puis relever se tête appesantie
Pour regarder son infidèle amant.

Parny

VI) *Apolon* fiind atras de frumusețea *Cassandrei*, una din ficele *Hecubei* și lui *Prian* regele Troei, a investit-o cu darul profetiei, cu condiție însă de a avea amor numai cu el. Dânsa însă arătându-i-se ingrată, *Apolon*, care numai putea să-i ridice darul ce-i dădu-se fiindcă jurase pe fluviul *Styx*, îi cere drept ultimă favoare să o sărute în gură; dar prin aceasta el o pedepsește prin aceea, că prevestirile ei numai erau crezute, fiind luate în răs de toți, iar ea considerată ca zăpăcită sau chiar nebună. De aceea lumea desgustată și chiar plictisită de profetiile ei, o închise într'o peșteră. Dar și acolo dânsa n'a încetat să prevestească toate nenorocirile ce așteptă *Troia*, din cauză că *Paris* a răpit pe *Helena*. Când cetatea era în flăcări, *Cassandra* se duse spre templul *Minervei* ca să se ascunză. Dar chiar la intrarea templului a fost violată de *Ajax* un prinț locrien. După această fû răpită de *Agamemnon*, iarăși pentru frumusețea ei și dusă în

Grecia. Aci însă *Clytemnestra* nevasta lui își răzbună omorându-i pe amândoi, împreună și cu eei. doi copii ce aveau. După moarte s'a ridicat pentru Cassandra câte un templu atât la Troia cât și în Grecia la Leuctra.

La Fontaine reprezintă pe Cassandra sub forma unei rân-dunici, care deși a dat mereu sfat micilor păsărele ca să înghiță sămânța de cânepă ce un țăran semănă, spuindu-le că din ea vor eși mulțime de lațuri prin cari vor fi prinse, totuși întocmai ca și Cassandra nunumai că n'a fost ascultată dar chiar luată în răs, deși soarta le-a fost identică.

Les oisillons, las de l'entendre.

Se mirent a jaser aussi confusement

Que faisaient les Troyens quand la pauvre Cassandre

Ouvrait la bouche seulement.

Il en prit aux uns comme aux autres :

Maint oisillon se vit esclave retenu.

Nous n'écoutons d'instincts que ceux qui sont les nôtres.

Et ne croyons le mal que quand il est venu.

(Fables de La Fontaine : L'hirondelle et les petits oiseaux pap. 40)

Notă. — Cuvântul *Cassandra* se întrebuintează când voim să arătăm îndărătnicia cuiva sau chiar a unui popor, ce nu voește să asculte bunele sfaturi ce i se da de cineva și nici nu se uită la el. Faptul e analog cu expresiunea: *vox clamantis in deserto*, ce se atribue *Sf. Ioan Botexătorul* adresată Evreilor, ca el e glasul celui care strigă în pustiu, și că deci este în zadar ca să le mai spue adevărul.

Altărăsbunare a lui Apolo a fost contra nimfei. Arceea, care în calitatea ei de maiastră în arta de vânătoare, se laudă pretușindeni că e mai ușoară în alergare decât însuși soarele; Atunci Apolo imediat a transformat-o în căprioară sălbatică.

După aceste răzbunări, Apolo a suferit câteva restriste destul de crude între care mai principale două: prima, a fost din cauză că înșelând pe *Climena*, una din Oceanide din care s'a născut *Phaeton*, o părăsește. Pedepsa a fost astfel: acest copil fiind ațâțat de *Epaphus* instigat de *Junona* ca nefiind fiul lui Apolo, vine la el și îl roagă, că pentru a spulberă asemenea calomnie să-i făgăduiască, că-i va da orice va cere. Apolon care îl iubea foarte mult îi făgăduiește jurând pe râul *Styz*. Atunci *Phaeton* îi pretinde să-i dea să conducă el însuși soarele. pentru o singură zi. Cu toată opunerea și sfaturile părintești că cererea este periculoasă, a trebuit să cedeze în urma jurământului făcut, ce era sfânt și irevocabil. Atunci *Phaeton* luând conducerea carului, cei patru cai înhămați se sperie iar soarele pierzându-și mersul normal îmbrățișează deodată întregul pământ apropiindu-se foarte mult de el. De atunci se crede că a rămas pe pământ rasa neagră și galbenă produsă după intensitatea arșiței soarelelui din Etiopia, precum și pustietăți din Libia au provenit din secarea desăvârșită și ireparabilă a tuturor apelor și izvoarelor. Se zice că și *Neptun*, de trei ori a încercat să-și scoată mâinele din apă dar

n'a putut suferi căldură din aer. La rândul său însuși Plutone sare în sus după scaunul său nemai putând să rabde arșița soarelui ce pătrunsese până în fundul pământului. Atunci Nimphele, râurile, pământul și toate viețuitoarele ridicară plânsete și rugăciuni către Joe, să le scape de acest foc mistuitor și de înecurile provocate din topirea ghețarilor. Dar mai presus de toți și de toate, Cybela mama Zeilor sfâșiată de o arșiță necunoscută e cuprinsă de gemete, se svârcolește, se chinuește și cuprinsă de groază și furie, ridică spre cer capul ivăpăiat și privind fix cu ochii pedepplin uscați, adresează cu o voce aproape stinsă următoarea rugăciune către stăpânul Zeilor: «*Dacă am meritat mânia ta; dacă lumea și oamenii sunt nevinovați, atunci trăsnește pe mama lor cea vinovată, dar scutește cel puțin pe fiii săi. Sfârșete având milă de chinurile ce mă muncesc. Phebus mi-a uscat strălucita mea cingătoare, mi-a sbârcit, mi-a înegrit fruntea, mi-a uscat ochii, mi-a ars părul podoaba capului meu și mi-a sleit înreaga fecunditate. Decât să fiu o nenorocită nemuritoare, te rog puternice stăpâne și pe voi toți Zeii din înaltul cerului, ridicați-mi această imortalitate*». La aceste cuvinte, regele cerurilor înduioșat de nenorocirea Cybelei convoacă imediat un mare consiliu al tuturilor Zeilor; și îngrijat fiind, că și el însuși putea să fie amenințat de acest dezastru, se ridică după scaun și apucând fulgerul în mână îl asvârle cu puternicul său braț și isbește cu furie pe îndrăznețul fiu al Clymenei; și astfel Phaeton devenit jocul vânturilor și al fulgerului se rostogolește și cade în Eridan, ale cărui unde arzătoare îi împinge către nesfârșitul Ocean corpul său pe jumătate consumat.

După poeți, această tragedie reprezintă uscăciunea și marea secetă a pământului. Iată acum și alte amănunte în aceasta pri-vintă:

Moartea lui *Phaeton* (Fig. 23) se datorește iarăși intrigelor *Juno-nei*, căci acest tânăr, ce intrase în grațiile *Venerei*, se laudă mereu și în toată lumea că el e fiul lui *Apolo* și că pentru aceasta e iubit de *Venus*. Dar cum *Junona* avea ură pe această Zeiță fiindcă obținuse premiul de frumusețe dela *Paris*, pune pe *Epaphus* fiul lui *Joe* cu *Io* să-l tachineze într'una, susținând cum că nu e ade-vărat că el este fiul *Soarelui*. Atunci el se plânge mamei sale *Climena*. Aceasta, ca să forțese pe *Apolo* să declare în toată lumea amorul lui cu dânsa, sfătuește pe *Phaeton* să se plângă direct lui, cerându-i să conducă el însuși *carul* *Soarelui*. Atunci *Apolo* fără să bănuiască ce are să-i ceară fiul său, îi promite jurând pe râul *Styx* că îi va satisface orice dorință. Când însă *Phaeton* își arată ce vrea, *Apolo* îl roagă dându-i sfatul să nu primească, fiindcă se expune la pericol de moarte; el însă per-sistând în cererea lui, *Apolo* a trebuit să-l satisfacă, de oarece jurase pe *Styx*. Cu modul acesta *Junona* triumfă provocând moartea lui *Phaeton*.

Cât privește scena petrecută între *Apollo* și *Phaeton* cu a-

ceastă ocaziune, cred că următoarele rânduri datorite poetului *Demoustier* merită a fi reproduse, ca exemplu de cea mai fină ironie ce s'a putut face lui *Apollo*. Eat-o: «Adorat de oameni, iubit de Zei și favorizat de Zeițe, *Apollo* se vedeă în culmea gloriei și a plăcutelor desfătări; dar el *eră tată*; și astfel fiind, lacrămile nu sunt niciodată departe de inima unui părinte. În adevăr, în

Fig. 23. Moartea lui Phaeton. (Dupe Miguel — Anghel numit și Busnarote, cel mai celebru artist italian, născut în Toscana 1474 mort 1564.)

mijlocul strălucitului său palat el vede că se apropie cu un pas tremurând un tânăr muritor, asupra căruia atențiunea fiindu-i atrasă, își întoarce privirea către el, aplecându-și în aselaș timp și fruntea sa majestoasă pentru ca să-l observe mai de aproape. Dar pe când Zeul suprem al zilei admirră cu o emoțiune secretă trășaturile încântătoare ale acestui tânăr — ce părea a nu-i fi necunoscut, — rămâne surprins văzându-l că se repede la picioarele tronului, unde îngenuchind și coprins de o voce întreruptă de suspine strigă tare: *O tatăl meu!*

A ce mot, Phébus se troubla;
 Mais il se trouvait fort en peine:
 A qui dois-je cet enfant-là?
 Est-ce à Leucothoé, Clytie ou bien Clymène,
 Ou tant d'autres? Quel embarras!
 Je sens bien que je suis son père;
 Mais déceument je ne puis pas
 Lui demander quelle est sa mère (!)

Noi traducem aceste versuri astfel:

La acest cuvânt *Apollo* se zăpăcește,
 Căci pe loc în sine el gândește:

Acest copil cine oare l'o fi făcut?
 Leucothea, Clytia, Clymenă cu cari am avut
 Amor înfocat, de toți Zeii cunoscut?
 Or o fi și alta pe care n'o mai știu,
 Căci nu pe toate în minte le mai țiiu.
 Ce ciudată 'ncurcătură!
 Ca p'a ta progenitură
 Să fii silit să o privești,
 Fără ca să îndreșnești
 Să 'ntrebî, cum se chiamă
 Aceea, cui îi zice mamă?

În fine când *Phaeton* îi spuse că el e fiul *Climenei*, și că ea însăși l'a trimis la dânsul să-i acorde cererea, pentru ca astfel să-și răsbune contra lui *Epaphus* ce-i tăgăduia această calitate, atunci *Apollo* care iubea foarte mult pe *Climena*, îi promite orce ar cere jurându-i pe fluviul *Styx*.

După o legendă, *Phaeton* fiind trăsmit de *Joe*, corpul său a căzut în *Eridan*, azi fluviul *Pô* din *Italia* numit de cei vechi: *Eridanus* regele fluviurilor: *Eridanus rex fluviorum*. În această regiune însă domnea blândul *Cycnus* fiul lui *Sthelenus* ca rege al *Ligurienilor* care, deși monarh și om foarte tânăr, deci aspirând la o viață lungă, avea însă o inimă cu totul sensibilă și plină de sincer devotament. El era bun amic și iubea mult pe *Phaeton*. Când deci vede corpul amicului său prăvălindu-se, el pe dată se repede pe marginea fluviului, și întinzându-și brațele către cer roagă cu multă căldură pe Zei, să-i îndeplinească înfocata lui dorință, ca pentru ultima oară să-și îmbrățișeze scumpul său amic. Se zice că dorința lui a fost pe dată îndeplinită fiind transformat în *lebedă*. Atunci prin înot el reușește să ajungă corpul amicului său, pe care acoperindu-l cu aripele sale întinse își exprimă durerea printr'un strigăt jalnic și melodios, după care însă dispare apoi împreună cu dânsul. De atunci *lebedăa* se numește *Cycnus* pe latinește.

Se zice că însuși *Apollo* a transformat pe *Cycnus* în *lebedă*, care prin albeața penelor și a întregului său corp reprezintă simbolul de curățenie sufletească a omului. Pe de altă parte se zice de asemenea, că această pasăre își prevede moartea, și că în ultimul moment scoate din pieptul ei un cântec de jale dar foarte mișcător prin acentele sale melodioase, după care tremurând, pe loc și moare. În literatură cântecul de *lebedă* se aplică acelor *poziți, literați* sau *musicanți* cari au devenit celebri prin înălțimea spiritului, puritatea stilului, sau dulcea melodie eșită din instrument sau voce. Iar când o așa mare operă e ultima din viața artistului, atunci drept compătimire zicem: *asta e cântecul lebedei*.

Cât privește pe surorile lui *Phaeton*, ele privind pe marginea fluviului această nenorocire, au fost coprinse de așa mare întristare, încât nu s'au mai putut mișca din loc stând cu brațele în-

tinse de disperare; și aceasta cu atât mai mult că aveau muștare de cujet că, după o legendă, ele însăși ar fi înhamat caii la carul soarelui. Dar orcum ar fi, încetul cu încetul ele văd că picioarele li se îngroapă în pământ iar brațele li se lungesc din ce în ce mai mult, până când în cele din urmă au fost transformate în 3 mari pleopi, ale căror frunze *Grațiile* le culeg pentru toaleta lui Venus.

Mai este și altă legendă, spunând că Phateon a fost îngropat în mormânt unde s'a și pus o piatră, având pe ea gravată următoarea înscrispțiune făcută de *Naiade* nimfele mărilor: „*Aci zace Phaeton vizitiul carului părintesc, pe care dacă nu 'l-a ținut, a căzut din pricina marelor lui îndrăselni*“. Și tot după această legendă, cele 3 surori ale lui Phateon și anume *Lampetia*, *Phaetusa* și *Phebe*, în nemărginita lor iubire frățească nu s'au mai ridicat după mormântul lui plângând, astfel că Joe din milă le-a transformat pe câte trele în acel arbore cu rămurile în jos numit *salcie plângătoare*, ce și azi punem ca simbol de mahnire și neștearsă reamintire pe mormântul celor ce am iubit și am pierdut. Relativ la acest arbore există și la noi următorul cântec de jale în poesia noastră populară, care pe cât este de simplu și natural, e tot așa de mișcător fiind și foarte frumos. Eată-l:

SALCIEI

Te lasă, te lasă,
Salcie pletoasă,
Să te-apuc cu mâna,
Să 'mpletesc cununa,
S'o port totd'auna.

Te lasă, te lasă
Salcie pletoasă,
Să te bată vântul,
Să săruți pământul,
Să-mi umbrești mormântul.

Relativ la gonirea lui Apolo din cer care a fost încă una din restriștele sale, este și această legendă:

Apolo indignat că Jupiter prin trăsnetele sale turbură cerul în zilele cele mai plăcute și frumoase procurate de el, a voit să-și răsbune asupra Cyclopilei cari fabricau aceste fulgere Zeului a tot putinte. Deci el străpunge cu săgețile sale pe toți Ciclopii. Indată muntele Etna încetează să mai verse vârtejuri de flacări; nu se mai aude loviturile groasnicelor ciocane, cari isbind în nicovale făceau să geamă prăpăstioasele peșteri ale pământului și adâncimile fără fund ale mării; iar fierul și arama nu mai erau lustruite de ciclopi și prin urmare începuseră să ruginească.

Atunci *Vulcan* stăpânit de furie iese din cuptorul său; și cu toate că era schiop, el se ridică însă cu multă precauțiune în Olimp, unde ajunge nădușit și plin de praf ca un tăciune. Aci mijlocul adunării Zeilor se plânge cu multă amărăciune de cele întâmplare, cerând o dreaptă și aspră răsbunare. *Jupiter*, înfuriat foc și plin de milă pentru *Vulcan*, imediat apucă pe *Apolon* și gonindu-l din cer îl așvârle pe pământ.

Apolon lipsit astfel de razele sale — ce rămaseră însă fixate de carul său, care deși gol, totuși continuă să meargă procurând

oamenilor zilele și nopțile împreună cu schimbarea regulată a anotimpurilor — fu nevoit să se facă păstor și să păzească turmele regelui *Admete* din Thesalia. Incepe deci să cânte din flaut. Incetelul cu incetelul toți ceilalți păstori veneau la umbra ulmilor pe marginea unei limpede fântâni ca să asculte plăcutele sale cântece. Până aci dâșii duceau o viață sălbatică și brutală; ei nu știau decât să-și conducă turmele, să tundă oile, să le mulgă laptele și să facă brânză: incolo totul eră un deșert înspăimântător. Indată Apolone a arătat acestor păstori mijloacele cari pot să le facă viața plăcută. El începe deci să cânte florile de care primăvara se încoronează, mirosul plăcut ce răspândește și verdeța ce naște în mersul ei. După aceasta el cântă desfătătoarele nopți de vară, când dulcele zefir răcorește pe oameni și când roua dimineții înfrăgezește pământul. El întruneste de asemenea în cântecelile sale poamele aurite prin cari toamna răspândește munca pământului, apoi iarna care dă odihna și când sburdalnică tinerime se joacă și se desfătează împrejurul focului din vatra casei. În sfârșit el cântă pădurile dese și întunecoase care acoperă munții precum de asemenea și văile adânci, unde râurile prin miile lor încolăcături par că se joacă în mijlocul pajștelor rătătoare. El arată păstorilor care este farmecul vieții câmpenești, atunci când cineva știe să guste ceiace natura simplă are mai frumos și minunat, etc. etc.

În urma acestora, păstorii prin flautul lor se văzură mai fericiți decât regii, iar colibele lor atrăgeau cu grămada plăcerile inocente cari fug din palatele aurite. Jocurile, râsetele și toate desfătăririle urmau pretutindeni pe acei păstori, ce aveau inima lor plină de sinceritate și inocență. Toate zilele erau pentru ei zile de sărbătoare; nu se mai auzea decât ciripitul păsărilor sau dulcea suflare a Zefirului cletinând ușor rămurile copacilor, sau murmurul limpede al unei ape căzută din vârful oarecăror stânci, sau în fine cântecul ce Muzele inspirau păstorilor cari urmau pe Apollo. În afară de aceasta, Zeul a învățat pe păstori să obție premiul în alergări, să vâneze cu săgeți căprioare, cerbi și țapi sălbatici etc. etc.

Însuși Zeii văzând toate aceste lucruri deveniră geloși, căci *o asemenea viață li s'a părut mai dulce și plăcută ca întreaga lor glorie*. Pentru aceasta un mare consiliu al Zeilor au rugat și au înduplecat pe Joe să cheme pe Apollo în Olimp, ceea ce a și făcut. (Din Telemaque).

§ III. DIANA. Sora lui Apolon și amândoi copiii Latonei cu Jupiter. Eră foarte mult iubită de Joe, pentru care îi dăduse, ca la nici o altă Zeiță, un mare cortegiu de nimfe având fiecare specialitatea ei: unele pieptănându-o, altele îmbrăcând-o etc., etc. Dânsa însă împresionată de suferințele mamei sale, a rugat pe Joe să-i permită ca niciodată să nu se mărite ci să rămâe virgină.

După altă legendă se zice, că Diana fiind prima născută și văzând durerile mamei sale când a născut pe Apollo, de frică să

nu aibă și ea aceleași chinuri dacă ar rămâne însărcinată, s'a jurat să nu se mărite nici odată. Diana are un triplu rol de Zeiță : în Cer poartă numele de *Phoebe*, ca Zeiță a lunii : în infern are numele de *Hecata* iar pe pământ de *Diana*, fiind Zeița vânătoarei sub numele de *Arthemisa*. De aceea, uneori e reprezentată cu 3 corpuri. (Fig. 24). Iarși Diana se indentifică și cu altă Zeiță din Creta numită *Britomartis*, ce însemnează fecioară dulce, fiind și dânsa tot Zeița vânătoarei. Dar după altă legendă, *Britomartis* era vânătoarea peștilor, și că dânsa a inventat plasa adică năvodul ; de aci și numele ce mai aveă de *Dyctima*, ce însemnează plasă de sfoară. Relativ la numele de *Hecata*, se afirmă de *Hesiod*, că aceasta a fost prima divinitate a vechilor popoare din *Tracia* și era în acelaș moment înzestrată cu putere desăvârșită în *Cer*, pe pământ și pe mare. Deci *Hecata* aveă în stăpânirea ei gloria cerească, bogăția pământului și victoria de a umblă pe suprafața apelor. Dar conducerea acestor elemente nu puteă să se îndeplinească fără inteligența cea mai superioară posibilă. De aceia *Hecata* puteă să dea celui favorizat de ea dintr'odată și glorie, și bogăție și victorie și mare înțelepciune, precum deasemenea puteă să refuze totul celui năpăstuit de ea. Mai târziu această divinitate împreună cu atribuțiunile sale s'a confundat cu alte Zeițăți, în special cu *Diana* ca fiind cea mai iubită Zeiță de *Joe*, precum de altfel se zice că și *Hecata* a fost iarși fiica lui *Ceres* tot cu acet mare *Ze*.

Arthemisa numită la *Romani* *Diana*, cu toate că este o Zeiță *Lună*, reprezintă însă atribuțiile feminine ale fratelui său *Apolo*. Astfel, după cum acesta produce lumina solară sub numele de *Phoibos* sau *Phoebus*, dânsa luminează lumea în timpul nopței sub numele de *Phoibe*, ce însemnează strălucitoare. Ca și *Apolo* are și dânsa o tolbă, lance și săgeți drept imagini ale razelor lunii, care pe lângă frumusețea și splendoarea oferită ochilor, procură acea răcoare plăcută, făcându-ne să uităm arșița apăsătoare a soarelui din timpul zilei. Pe lângă aceasta dânsa — prin roua ce face să cadă în timpul nopței și ploile abondente și binefăcătoare — asigură nașterea și desvoltarea oricărei vegetațiuni, pe care apoi fratele său *Apolo*, prin căldura razelor sale, dă rod pământului, din care la urmă se scoate hrana îndestulătoare a tot ce există și trebuie să trăiască. Ca și *Apolo*, dânsa e iubitoare de cântece și jocuri, când ia numele de *Artemisa Hymnia*, precum tot așa e pasionată și de vânătoare. Țara de predilecțiune pentru dânsa e *Arcadia* cu munții săi înalți și pădurile frumoase. Pentru aceasta și *Arcadienii*, cari sunt favoriții săi, e un popor iubitor de vânătoare, muncitor, agricol și care se odihnește de munca aspră a câmpului prin cântece și jocuri. În fine dânsa pe cât iubește castitatea fetelor virgine și cinstea celor măritate, pe atât urăște și persecută desfrânarea precum și ingratitudea în modul cel mai cumplit. Dânsa se mai numeă și *Trivia*, fiindcă era adorată prin mici statuete la răspântia străziiilor : *trivium*. Uneori *Diana* sub numele de *Hecata* se ia drept *Proserpina* soția lui *Pluton* ; de asemenea

se confundă și cu *Lucina* sau *Ilythia* Zeița nașterilor (moașă) și chiar cu *Junona*, deși după unii eră însăși fata ei, dar fără știrea lui *Joe*! Diana eră considerată ca Zeița castității, pentru care cuvânt eră invocată să presideze orice căsătorie ca bun augur. Nimfele ce aveă, trebuiau să fie de o cinste nepătată și nebănuită, căci altfel erau pedepsite în mod sever.

Prima răzbunare a *Diane*i a fost contra lui *Acteon* fiul lui *Aristeu* și al *Autonei* fiica lui *Cadmus* regele din *Teba*. Acest tânăr, de o frumusețe rară, aveă pasiunea vânătoarei. Se întâmplă însă, că *Diana* pe când luă o baie într'un isvor numit *Gargaphia* înconjurată de toate nimfele sale, tocmai aci vine și *Acteon*, care din curiozitate se apropie de locul arătat. Cu toate că nimfele se grăbesc să acopere corpul *Diane*i, totuși, dânsa fiind mai înaltă decât ele, *Acteon* o privește cu mult nesațiu. Atunci *Diana* infuriată că a putut corpul ei să fie privit de un muritor, imediat îl transformă în *Cerb*; metamorfoza însă s'a efectuat treptat, pe când *Acteon* voia să se întorcă la bunicul său *Cadmus* în *Teba*. Ingrozit și rușinat de această transfigurare se retrage într'o pădure pe muntele *Cytheron*, unde fu sfâșiat de cele 50 perechi de câini ce aveă și cari veniseră acolo împreună cu alți oameni trimiși de *Cadmus* ca să-l găsească. După unii scena aceasta s'a petrecut la fântâna *Parthenios* din valea *Gargaphia* așezată la poalele muntelui *Pelion* din *Beoția*. Dupe o legendă, pedeapsa a fost dată din cauză că *Acteon* a făcut curte amoroasă *Diane*i, iar dupe altă legendă că ar fi provocat-o la concursul de vânătoare în care eră un maestru desăvârșit, căci centaurul *Chiron* îl preparase făcând din el un adevărat artist, și că prinsese o capră ce era destinată să fie sacrificată pentru *Diana*. În fine după altă legendă, moartea lui *Acteon* a fost provocată de *Joe* fiind că făcea curte *Semelei*, ce eră amanta lui. Se zice că *Acteon* eră așa de mult iubit de câinii săi,

Fig. 24.
Triplă Hecată.

incât aceștia îl căutau pretutindeni ca niște turbați, și că nu s'au liniștit decât dupe ce *Chiron* a făcut o statuie identică cu a lui *Acteon* punând-o la intrarea peșterii. Se mai zice iarăși, că el producea o frică groasă în timpul nopții locuitorilor din *Orchomena* sub forma unei fantome (stafie) și că aceștia n'au scăpat de această persecuție, decât în urma sfatului dat de oracolul de la *Delphi* făcând o statuie în bronz, întocmai cu acea fantomă, pe care au pus-o în locul unde *Acteon* se arătă. Poeții însă văd în *Acteon* aceiași constelațiune cerească ca și în *Orion*, care dispăre la lumina strălucitoare a *Lunei* (*Diana*). Pe de altă parte iarăși, poeții fac din *Acteon* alegoria unde poate duce curiozitatea și indiscrețiunea noastră precum și consecințele la care pot da naștere.

II) Următoarea răzbunare a fost dată în mod foarte crud.

Niobe regina Beoției, deși fusese înștiințată atât ea cât și întregul popor de profeta *Manto*, că oracolul i-a spus să aducă sacrificii și să facă rugăciuni în onoarea Latonei, dânsa însă numai că a refuzat, dar a făcut aspre observațiuni în public, pretinzând că mai mult ei i s'ar cuveni această cinste, de oarece ea în loc de 2 copii are 7 flăcăi și 7 fete din cele mai frumoase de pe pământ. Astfel dânsa a refuzat a lua parte la aceste serbări, unde totuși întregul popor se duse cu multă evlavie. *Latona* plângându-se de această insultă copiilor săi, aceștia au răzbutat-o printr'un masacru de o cruzime rară. Astfel, pe când cei 7 băieți ai Niobei chemase poporul să asiste la cursa lor de cai, *Apolo* și *Diana*, cu săgețile lor, puse la pământ pe cel mai mare dintre copii în timpul alergării de cai. Și astfel pe rând, îndată ce un altul venea să-i dea ajutor eră și el străpuns de săgeți, toți pierind până la cel din urmă. Poporul îngrozit de acest spectacol dă alarma și anunță pe Niobe, care repede se transportă cu cele 7 fete. Dar și ele rând pe rând fură ucise prin aceeași armă, pe măsură ce fiecare plângea îmbrățișindu-și frații deja morți. Una singură rămăsese, pe care Niobe luând-o în brațe și plângând roagă pe *Latona* să o erte; totuși cruzimea s'a efectuat rămânând și dânsa moartă. Sfârșitul a fost, că soțul ei *Amphion*, în fața acestei nenorociri, s'a omorât printr'o lovitură de pumnal dată în piept, iar dânsa fu dusă în vârful unei stânci unde a rămas ținută, sfârșindu-și viața în gemete și plânsete amare. (Fig. 25).

Totuși se zice, că însăși *Latona* coprinsă de milă a grațiat pe ultima copilă numită *Melibee*, dar care înspăimântată de groază și văzând măcelul fraților și surorilor sale, a devenit deodată cu totul verde, când a și luat numele de *Cloris* dela *χλωρος*, verde. Numele acesta a devenit apoi identic cu Zeița *Flora*, ce la greci se numia *Chloris*, iarăși din cauza culoarei verde proprie însă florilor. Mai târziu *Melibee* a ridicat un templu în *Argos* ca recunoștință pentru *Latona*. Dânsa măritându-se cu *Neleu* a născut pe înțeleptul *Nestor*. După o legendă, împreună cu *Melibee* a scăpat și ultimul ei frate numit *Amiclas* devenit apoi rege în *Sparta*.

Dar orcum ar fi, unii spun că *Niobe* — dupe ce cadavrele fiilor săi au fost expuse privirei sale timp de 9 zile din porunca Zeilor — se retrage pe muntele *Sipilos* din *Phrigia* unde fiind transformată în stâncă, își plânge mereu și neconținut nenorocirea. Legenda zice, că în adevăr din depărtare se vedea pe acest munte figura unei femei lipită de o stâncă și plângând de durere; însă de aproape figura dispărea.

După poeți, *Niobe* ar fi personificarea norilor, pe când copiii săi ar fi tot aceeași nori, dar fiind străpunși de razele soarelui se scurg sub formă de picături de ploae, ce nu sunt decât lacrimile unei mame plângând moartea fiilor săi. După alți poeți, durerea ce a transformat pe *Niobe* în stâncă de piatră, simbolizează picăturile de ploae în timp de iarnă, ce sunt silite din cau-

za frigului să fie schimbate în bulgări de gheață mari în părțile muntoase. Alții văd în Niobe însăși iarna, iar fiii săi uciși de Apolo simbolizează zăpada și gheața ce se topește la ivirea primăverii. În fine Niobe mai e considerată ca o *Divinitate* a fecundății pământului, care își vede în timpul verei vegetația (copiii) dispărând la razele prea arzătoare ale Soarelui (Apolo).

Cât privește pe Manto dăm următoarele amănunte.

Manto. Renumită profeteasă din vechea Grecie și sora lui *Tiresias*. După luarea *Thebei* dânsa fu trimisă ca preoteasă la *Delphi* iar apoi a fost însărcinată să fondeze oracolul dela *Claros* din *Ionia* ce a fost cel mai celebru, cunoscut sub numele de oracolul lui *Apolo dela Claros*. Dupe o legendă, *Manto* ar fi avut chiar amor cu *Apolo* dând naștere lui *Mopsus*, care a devenit și el apoi un alt oracol mai superior chiar decât *Calchas*. Astfel se zice, că acesta cu toată reputația lui și înțelepciunea ce a avut — mai ales că el a fost care a dat planul și a sfătuit pe Greci să facă acel enorm cal de lemn prin care armata greacă a intrat în *Troia* — totuși a fost învins în preziceri de *Mopsus*, din care pricină *Calchas* s'a și omorât.

Fig. 25. Niobe dupe pierderea copiilor

III. Alte răsbunări ale *Diane*i au fost contra nimfei *Chionea* și a *Laudamiei* fiicele lui *Belerofont*, care lăudându-se că sunt mai frumoase decât dânsa, *le-a rupt limba* la amândouă.

Se mai citează o *Chionee*, care după unii este fca vântului *Boreas*, iar după alții a fluviului *Nil* și *Calirrhoe*. Dânsa personifică zăpada mai ales în *Atica*. În urma nenorocirilor suferite pe pământ ea a fost ridicată în nori de *Mercur* din ordinul lui *Joe*: ceeace după poeți reprezintă acțiunea vătămătoare a zăpezii pe timp de primăvară asupra plantelor și bucatelor în frageda lor stare născândă.

Mai este o *Chionee* iubită în acelaș timp și de *Apolo* și de *Mercur*, și care fiindcă se lăudă că dânsa e mai frumoasă ca o Zeită, a fost ucisă de săgeți aruncate de *Diana*.

IV. Contra lui *Enea* regele *Calidonului*, a trimes un *mistret* teribil devastând câmpiile din *Etolia*, din cauză că la niște sacrificii aduse *Zeilor* dânsa a fost uitată.

Cu toate că *Diana* eră posedată de o inimă crudă și fără nici o afecțiune, totuși dânsa a fost consumată de pasiunea amorului pentru un păstor *Endymion*, pe care îl primea cu drag în timpul nopței în peștera din *Latmos*. Acestui păstor de o frumusețe rară și fiul *Selenei* amanta lui *Joe*, dânsa obține grația ca el să-și păstreze frumusețea printr'un somn etern. După o legendă, *Endymon* a fost pedepsit la acest somn etern de către

Joe, fiind că transportându-l în Olimp s'a amuresat de Junona. De altfel Endymion ar mai fi avut amor și cu Selene, având cu ea 50 copii. Aceiași inclinare a avut-o și către *Pan* Zeul păstorilor și gigantul *Orion*.

Notă. — Pe lângă aceasta există o legendă populară, că Apolo fiind amurezat de Diana și văzându-se cu indignare mereu respins, o urmărește dar fără să o prinză. Pentru aceasta el în timpul nopții o luminează, pentru ca astfel să-i observe toate mișcărilor: de aci aparițiunea soarelui în timpul zilei și strălucirea lunii în timp de noapte prin reflectul luminei solare.

Diana de obicei e reprezentată ca Zeița vânătoarei, fiind

Fig. 26. Diana, Zeița lunii și a vânătoarei.

îmbrăcată cu o haină ușoară, cu arcul în mână și o tolbă pe umeri, iar pe frunte are o diademă în formă de corn ca o semilună. Ea stă în picioare având mâinile rezemate pe coarnele unei capre sălbatice, pe care o ține la stânga ei. (Fig. 26). În legătură cu răutatea caracterului ei, sacrificiile ce i se aduceau erau de asemenea crude, constând în victime omenesti. Mai ales în templul dela *Chersonesul Tauridei* din Crimeea, toți naufragații erau sfâșiați fără nici-o milă și puși pe altarul Dianei.

În *Ephese* (Asia mică) s'a construit celebrul templu al Dianei, ce face parte din cele 7 minuni ale lumii cari erau:

1. Grădinele suspendate ale Semiramidei, regina Asiriei din Asia;
2. Zidurile de împrejmuire ale Babilonului, capitala Chaldeei pe râul Euphrat;
3. Piramidele din Egipt;
4. Statuia lui Jupiter Olimpianul;
5. Colosul din *Rhodos* format din statua extraordinară a lui Apolo, făcută toată din aramă și așezată la intrarea golfului acestui oraș în Arhipelag și care fu dărâmată printr'un cutremur de pământ;
6. Mausoleul ridicat de Arthemisa fratelui și soțului său Mausole regele Cariei din Halicarnasul Asiei. El murind prea tânăr, dânsa i-a ridicat acest măreț monument, dar pe

care nu l-a putut isprăvi definitiv, căci după 2 ani a murit de înfrîstare și durere, în fine a 7-a minune Templul Dianei. Acestui templu s'a pus foc în ziua nașterii lui Alexandru cel mare regele Macedoniei (500 a. Ch.) de un nebun numit *Erostrate*, în scopul de a se vorbi veșnic de el, ceea ce a și reușit. Istoria mai cunoaște un asemenea pervers numit *Ravallac*, omorătorul marelui rege al Franței, Henric al IV-lea, ce fu ucis în ziua de Paște cu un pumnal, pe când se plimbă cu trăsura în mijlocul mulțimei (1600 d. Ch.) El a pretins că i s'a poruncit în vis de a ucide pe rege ca apostat; în realitate însă a fost instrumentul papismului.

Templul din *Ephes* a fost construit de celebrul arhitect *Ctesiphon* pe socoteala tuturor regilor din *Asia*, lucrându-se la el 209 de ani. Acest măreț edificiu avea lungimea de 420 picioare, iar lărgimea de 220. În interior se află 120 coloane de marmură înalte de 30 metri fiecare, fiind ridicate de tot atâția regi. În privința lui *Erostrat*, care a pus foc templului, se decretase legi cu cele mai grele pedepse și amenzi, pentru cei cari ar fi pronunțat acest nume. Și totuși el e mai cunoscut decât cel care l-a construit.

Notă.— În privința Artemisei se zice, că pe lângă ridicarea acestui mare monument — ce de atunci a rămas consacrat în limbajiu numindu-se *Mausoleu* or-ce monument măreț în memoria morților și în special al eroilor căzuți în războaie pentru binele patriei. — dânsa a oferit și cel mai mare premiu aceluia care va descrie cel mai bun elogiu al meritelor soțului său, premiu ce de altfel a fost obținut de un anume Théopompe din insula Chio. Dar afară de aceasta, se zice că dânsa a cules cenusea lui Mausoleu și pisându-i și oasele prefăcându-le astfel iarăși în cenușă le-a amestecat pe toate la un loc, și apoi în fie-care zi punea din acest praf câte o porțiune în băutura sa pe care apoi o bea, propuindu-și prin aceasta ca din propriul ei corp să facă mormântul iubitului său bărbat. Dar Artemisa n'a trăit decât 2 ani, neputând să lupte cu această puternică lovitură a soartei, rămâind însă ca model neșters de iubire conjugală.

Un alt exemplu de așa devotament e și Armătorul: În timpul lui August, pe lista proscrisilor eră și Ligarius, pe care însă femeia sa îl ascunsesese. Fiind trădată însă de o sclavă, dânsa se duce la triumvirat și zice: eu sunt care merit moartea, căci eu am violat ordinele ascunzând pe un proscris; deci pe mine dați-mă călăului. Dar nefiind ascultată și deci gonită, dânsa se închise în camera ei, unde refuzând or-ce hrană și băutură a murit sdrobită de durere pentru pierderea iubitului său soț.

§ IV. Venus Zeița frumuseței.

La început Zeița aceasta avea numele de *Aphrodita*: dela *ἄσπρος* ce însemnează *spumă de mare*, de oarece se admitea, că dânsa a eșit din spuma rezultată prin căderea în mare a sângelui ce a curs din rana lui *Uranus* făcută de *Saturn*. (vezi p. 8) Dânsa se mai numea și *Anadiomena*, iarăși cu înțelesul ca fiind eșită din apa mării. Numele acesta însă a fost dat de marele pictor *Apelles*, după impresia sub care a rămas văzând pe *Phryneea* eșind din mare unde luase o baie. De aci și numele de *Anadiomena*, dela *Ἀναδομῆαι* ce însemnează a eși la suprafață din fundul mării sau al pământului. Dar expresiunea: *Ἀφροδίτη ἀναδομένη* adică *Arhrodita eșită din mare*, nu trebuie luată drept *Venus* sau *A-*

phrodita propriu zisă, al cărui nume provine din *ἀφρός*, ce înseamnă spumă de mare din care s'a născut, ci numai o simplă comparație între Phryneea, care fiind tot așa de frumoasă ca și Aphrodita a eșit din mare în loc din spuma mării. De altfel, tocmai pentru faptul că Phryneea s'a expus goală în fața publicului în momentul când se celebrau marele serbări dela Eleusis, a și fost dată în judecată ca profanatoare de cele sfinte: impietate (vezi la adaose mitologice).

Fig. 27. Venus Zeița frumuseței.

După legendă se zice, că nașterea lui Venus eșită din spuma mării s'a produs aproape de insula Cythera (Cerge), situată pe coasta de sud în Laconia și nu departe de insula Creta sau Candia din Arhipelag. Toată această insulă a fost apoi consacrată acestei Zeițe, unde i s'a ridicat un templu mareț, și pentru care uneori Venus se numea și Cythera. Dar după altă legendă, Venus

a apărut mai întâi în insula Cypru situată pe lângă Sicilia, pentru care se mai numea și Zeița Cypris, și că de aci apoi a fost dusă de valuri în Cythera, care de atunci a devenit insula cea mai strălucitoare, locul amorului, al plăcerilor și al orcărei desfătări.

De când însă ea a primit premiul de frumusețe din partea lui Paris, de atunci a fost numită Venus: nume provenit dela cuvântul sanscrit *Vana*, ce înseamnă *plăcută* și *atrăgătoare*. Tot din acest radical s'a format și cuvântul în limba latină *venustus-a-um* având aceeași semnificare de *plăcut*, *distins*, *agreabil*. De aci: *gestus venustum*, gest grațios; apoi *venustas-venustatis* exprimând frumusețe corporală: ce zicem unei femei când vrem să arătăm că e frumoasă și încântătoare ca și Venus. Tot în sensul acesta se zice: *mea Venus*, iubita mea; *res Veneris*, deliciul amorului; *dies Veneris*, ziua Venerei (ziua a VI-a din săptămână); *mensis Veneris*, luna Venerei (Aprilie). De asemenea în medicină sunt expresiuni de boale venerice, *corrora Veneris* și muntele Venus. Dânsa mai e numită și *Libidina* dela *libido-libidinis* capriciu, plăcere; apoi *Murcia* dela *mulceo-mulsi*, *mulsum*, *mulcere*, a încânta, a îndulci, a liniști; *Venus genitrix* (*venera mamă*) ce avea un frumos templu în mijlocul forului roman. Pe lângă aceste nume

Venus mai avea și pe acela de *Calva*: delă *Calvus-a-um*, ce însemnează *chiel*, *pleșuv*. Legenda e următoarea: În timpul înva-ziunii Galilor la Roma, acestia ocupară muntele Capitoliu iar Romanii nu puteau să lupte, căci între altele multe lipsuri nu aveau nici sfori pentru a face coarde și fânghiile de care aveau trebuință. Atunci *Domitia* împreună cu toate femeile romane își tăiară părul capului, din care apoi s'au țesut acele unelte necesare. Și cum prin acest sacrificiu s'a obținut un strălucit succes contra inamicului, s'a ridicat în memoria acestui fapt un mare templu în onarea Zeiței sexului feminin, dându-i numele de *Calva*. Dupe altă legendă însă se zice, că într'o zi toate femeile din Roma și-au pierdut complect părul capului rămânând pleșuve, în urma unei boale de piele ce luase un caracter epidemic. Atunci regele *An-cus*, în onoarea femeii sale, a ridicat o statuie având capul pleșuv. Dar în acelaș timp, spre surprinderea tuturilor, femeile își re-capătără podoaba pierdută prin creșterea cu totul repede a părului, când drept recunoștință se aduse mari sacrificiuri în onoarea Zeiței *Venus* numită *Calva*. Unii însă derivă cuvântul acesta din verbul *Calvo-calvi-calutum*, *calvere*, ce însemnează a înșelă: având deci înțelesul că *Venus* totd'auna înșeală pe cei cari o iubesc! sau că cel ce iubește, tot d'auna e înșelat. De altfel verbul acesta se ia și ca verb deponinte având adică forma pasivă cu înțeles activ astfel: *inemet calvor*, mă înșel pe mine însumi; *sapor calvitur manus*: somnul înșeală mâna, face să-mi cadă lucrul din mână; precum iarăși putem zice: amor me calvitur: amorul mă înșeală, râde de mine.

Dar această Zeiță mai avea și alte numiri, căci dânsa avea atribuțiuni aproape în toate actele vieței omenești. Astfel eră numele de *Venus Apostrophia*, ce însemnează a întoarce, a deturna; și se aplică atunci când femeile măritate își calcă legăturile conjugale, sau fetele mari căzând în ispită sunt cuprinse de remușcări și devin nenorocite (?). După alții însă, cuvântul *apostrophia* însemnează că *Venus*, arată calea greșită și smulge astfel sexul frumos dela orice ispită. În fine *Venus* mai avea și numele de *Cloacina* ce însemnează purificare, uitarea greșelelor, împăcare etc. Numele acesta s'a dat în memoria când Romanii fiind în război cu Sabinii din cauză că le răpise fetele, s'au împăcat între ei tocmai prin interpunerea fetelor între luptători și rugăciunile adre-sate către Sabini părinții lor. În acel loc s'a ridicat în onoarea lui *Venus* o mare statuie având în mână ramuri de lămâiță, dându-i în acelaș timp numele de *Cloacina* în semn de recunoștință că a dat femeilor o inspirație așa de frumoasă. Dânsa se mai numește *Venus Pandemos* (din *παν* și *δῆμος*, tot poporul), când e vorba de un amor vul-gar, comun; iar dacă e în joc un amor înălțător ce produce inspirație poezilor sau vitezle luptătorilor pentru mari idealuri, atunci ia numele de *Venus Urania* (*οὐρανός* = Cer). Dacă încurajează și înles-nește măritatul fetelor, se numește *Venus Hetaira*. Dânsa iarăși este Zeița curtezanelor, când ia numele de *Venus Calliphigya*: ca

simbol al *șoldurilor trumoase* sau a *taliei bine făcută*: lucru ce dă grație și atracțiune orărei femei. În fine se numește *Venus Nikiphoreea* (νικτω νικῶ, a învinge): ca drept simbol al triumfului său, când amorul inspirat de dânsa iese pe deplin învigator. În acest caz de reușită, dânsa avea la Romani numele de *Venus-victrix*: dela cuvântul *victrix-victricis*, biruitoare.

Aphrodita sau *Venus* a fost introdusă în cultul Grecilor și Romanilor dela Fenicieni, unde purtă numele de *Astartea*. Dânsa deși eră Zeița trumuseții, totuși prin ironia *Destinului* avea ca bărbat pe *Vulcan*, care pe lângă că eră cel mai urât dintre Zei, apoi eră și șchiop!. Pentru aceasta probabil i-a făcut infidelități nunumai cu Zei cum a fost *Marte* și *Mercur*, dar și cu alți muritori. Astfel a fost și cu *Anchise* din care s'a născut *Enea*, și prin care Romanii se laudau că sunt din tulpină cerească, prin faptul stabilirei lui *Enea* din *Troia* în Italia.

Notă. Relativ la aceia că Romanii se laudau că se pogoară din neam de Zei, este următorul dialog între un comandant din *Moesia*, care se adresează astfel către celalt comandant roman înainte de a începe lupta.

— *Qui vos estis?* (Cine sunteți voi?).

— *Romani sumus gentium Domini* (Romani suntem din neamul Stăpânului; Zeului).

— *Ita fiet, si vos viceritis.* (Asta o să fie, dacă voi veți învinge)

Titlu de noblețe la Romani eră de două feluri: *patricii* sau *familie majorum gentium* ce provenea dela *Romulus* primul lor rege, care alesese din întregul popor 100 de bătrâni numiți *senatori*, și *patricii* sau *familie minorum gentium* proveniți din creșterea numărului celor 300 călăreți sau cavaleri sub *Tarcinius Priscus* al VI-lea rege roman (600 a. Ch). Cei din prima familie se considerau a fi nobili de primul rang, iar ceilalți erau priviți ca mai inferiori. Dar Romanii în mândria lor se considerau că toți în mod absolut sunt cel mai nobil popor (*gentium domini*), ca fiind pogorâți din sângele unuia din cei 12 Zei ce aveau locuința în *Olimp*, stăteau la masă cu *Joe* și formau marele său consiliu, pe care îl adună când eră vorba a se lua hotărâri de o importanță și gravitate excepțională, precum a fost de ex. cu răboiul cotra *Titanilor*, *Giganților* și *pedeapsa omenirei* prin inecul general al pământului.

Notă.— Relativ la Zeița *Aphrodita*, s'a dat în medicină numele de *aphrodisiace*, tuturor acelor substanțe aromatice și feluritelor combinațiuni chimice medicamentoase, cari dacă au proprietatea — fiind luate *intus* or *extra* — de a produce pentru moment excitațiunea și exaltarea sistemului nervos pentru plăceri sensuale, este însă tot ce se poate închipui mai periculos pentru organism, de oarece deschide drumul cel mai sigur, prin care, destrăbălarea tinerilor și ambiția fanfaroană a bătrânilor duce pe individ *fără greș* la moarte, în timpul cel mai scurt și în mod degradator. Din contra: preparațiunile acelea cari se administrează în scopul de a potoli o asemenea pornire nesățioasă, ia numele de *anaphrodisiace*, și prin ele se caută ca organismul să fie readus pe calea normală, caci chiar și atunci când starea afrodisiacă nu este artificială,

dânsa încă trebuie considerată ca o boală și prin urmare trebuie combătută în mod energic și pe loc.

Cu privire la Venus, legenda spune, că imediat ce a fost văzută toate Grațiile împreună cu Nimphele râsului și ale bucuriei alergară pentru a forma un cortegiu al său, și cu mare pompă o duseră în Olimp într'un car diafan, unde Zeii în unanimitate o proclamară ca Zeița frumuseții, împodobind-o cu o cingătoare ce răspândeă toată grația, frumusețea și tinerețea.

Nici o Zeiță n'a fost cântată mai mult de poeți și n'a excitat mai mult talentele sculptorilor și pictorilor ca Venus. Dânsa e reprezentată în felurite chipuri, precum între altele sub forma unei tinere fete eșită din mare și stând cu multă grație într'o luntre sau car în formă de scoică tras fiind de turturele, porumbei, de lebede sau de vrăbii (Fig. 27). Capul său e încoronat cu lămâie și trandafiri având uneori lângă ea pe fluturaticul său fiu Cupidon lovind cu săgeata lui amoroasă în neșire și la întâmplare atât pe bărbați cât și pe femei, sau ochind numai pe cine îi poruncește ea ca mamă. Deasemenea iarăși lângă dânsa stau cele 3 Grații pentru atragerea și mai sigură a victimelor sale. Următoarele versuri arată destul de suficient însușirile acestei încântătoare Zeițe.

Rien ne manque à Venus ; ni les lis, ni les roses,
Ni le mélange exquis des plus aimables choses,
Ni le charme secret dont l'œil est enchanté,
Ni la grace, plus belle encore que la beauté

La Fontaine

Venus avea strălucirea figurei, ochi scânteetori, surâs dulce, cap împodobit cu păr lung și onduos, piept de cea mai perfectă albeață, corp înalt cu talie de cea mai atracțioasă formă, și în fine eră împodobită cu haine țesute de cele 3 Grații. Toate aceste calități a făcut, că Venus să fie considerată ca model de frumusețe și atracțiune, provocând către dânsa cea mai pasionată pornire atât a Zeilor cât și a muritorilor cari o vedeau. Mai ales fermecătoarea sa cingătoare eră inzestrată cu așa putere de seducțiune, încât nimeni nu putea să reziste a nu cădea victima ei. Ba încă se zice, că uneori și ea însăși simțea în corpul ei această aprindere amoroasă, pe care o inspiră și o provocă celorlalți

Cu toate acestea a căzut și dânsa victimă aceluiaș amor, de care mulți au suferit din pricina ei. În adevăr, Venus vede odată pe muntele Ida din Troada pe un păstor, a căruia frumusețe îl apropiă de cei nemuritori. Dar el stătea liniștit și își păzea turmele la numeroasele izvoare de fântâni, unde prin dulci și melodioase cântece, produse de coardele lirei atinse cu degetele sale, făcea să răsunе aerul în modul cel mai plăcut. Pe dată Venus simte că inima ei e aprinsă de focul amorului. Atunci repede

pornește la sanctuarul său favorit din *Paphus*, unde Grațiile o introduc în bae și îi parfumează întregul corp cu ulei având mirosul cel mai plăcut și inalterabil. După aceasta se îmbracă cu veșmintele cele mai strălucitoare, și împodobită cu pietrele cele mai prețioase de aur și argint sboară repede spre Troia, dând la oparte orce nor eșit în calea ei. Ajunsă la poalele muntelui, se ridică pe vârful lui și se oprește la coliba păstorilor. Aci din nou vede pe cel ce o coplesise prin frumusețea și cântecele sale ră-tăcînd pe ici colea cu lira în mână conducându-și turma în liniște și cîntând mereu.

La vederea acestei ființe, păstorul — care nu eră decăt *Anchise* — rămâne cu totul încremenit. El admiră cu un sentiment religios frumusețea, corpul de fecioară și minunata podoabă a celei ce se află în fața lui precum și marama ce-i acoperea figura, ce eră mai strălucitoare ca flacăra; apoi privește cu nesațiu bră-țările ce aveă, cerceii atârnați la urechi, gâtul încărcat cu salbe de aur și în fine pieptul său cel delicat ce strălucea ca și luna când e în splendoarea ei. Atunci dânsa apropiindu-se cu totul de el, îi declară ce este fiica lui *Otreus* regele Phrygiei: și astfel contactul amoros între ei se și face chiar pe vârful muntelui *Ida*. La plecarea însă Zeița îi spune cine este, anunțându-l în acelaș timp că a și rămas însărcinată precum și viitorul ce va aveă copilul lor care va fi numit *Eneea*. Tot deodată îi dă poruncă să spue tutulor, că el a făcut acest copil cu o Nimphă, căci în cazul contrariu divulgând secretul are să fie trăsmit de fulgere chiar de însuși Joe. Se întâmplă însă, că *Anchise* în mijlocul unei mari petreceri, fiind puțin beat spune totul lăudându-se în acelaș timp de un așa mare succes și distinsă favoare personală. După o legendă, imediat *Anchise* fu isbit de trăsnet rămânând mort, iar după unii complect orb, pe când după alții numai paralizat, grație lui *Venus* care, având încă milă și iubire de el, a intervenit în favoarea lui, paralizându-i corpul dela mijloc în jos (pareplegie) condam-nându-l astfel la imobilitate absolută. De aceia, când *Eneea* pleacă din Troia, dânsul e reprezentat de artiști având în cărcă pe *Anchise* ținându-l cu o mână iar cu cealaltă ținând pe micul său fiu *Ascanius*, de oare ce soția sa *Creusa* dispăruse în momentul dezastrului printre ruinele de care a fost lovită Troia. (vezi *Eneida*). Această Zeiță îngânfată de frumusețea ei, eră foarte răzbunătoare pe acelea cari o nesocoteau. Astfel, o iănără fată numai din cauză că atrăsese admirațiunea tutulor și eră considerată ca fiind mai frumoasă decăt dânsa, a trebuit să sufere cele mai teribile per-secuțiuni.

În adevăr, această tănără fată numită *Psicheea* (*Psiceea*), pe lângă frumusețea trupească, aveă o așa curățenie și noblețe a sufletului, încât părea că răspândește în jurul ei adevărate raze de o strălucire cerească. Așa fiind, toți care o vedeau se închinau la dânsa ca la o adevărată ființă nemuritoare. În trecerea ei prin mulțime, toată lumea încetă să vorbească, iar frunțile se aplecau

ca în momentul de rugăciune: credința fiind răspândită că însăși Aphrodita, regina amorului, a venit să locuiască printre oameni transformându-se în această frumoasă fecioară. De aceea, toate altarele și templele Zeiței Venus fură părăsite și rămaseră goale în zadar așteptând sacrificiuri, căci acum toți din toate părțile se întreceau să aducă daruri și ghirlande cu flori precum și cântece însoțite de laude numai pentru *Psicheea*. Atunci Venus, cea născută din spumă de mare, plină de furie și pismă că o muritoare a îndrăznit să-i sfărâme gloria, numele și reputația sa, ia hotărârea să-și răzbune în modul cel mai cumplit. «*Am s'o fac — zise Venus — să plângă ziua când pentru întâia oară lumea a depus la picioarele ei darurile mele. Am s'o isbesc cu un rău așa de crud, că frumusețea ei să devie un obiect de dispreț iar înălțimea la care s'a ridicat nelegiuirea ei mândrie, n'are să însemne nimic pe lângă prăpastia de rușine și chinul în care va fi asvârlită*». Zicând acestea, imediat chiamă pe fiul său *Eros* (Amorul) — acest Zeu așa de puternic care chinuște și ființele divine ca și pe cele muritoare nimeni neputând să reziste săgeților sale otrăvite și arzătoare, căci după gustul și capriciul său aprinde în inima oamenilor căldura unei plăceri nesățioase, or îndulcind otrava din veninul ce posedă îl răspândește în corpul celui atins de săgeată sub forma unui nectar divin, producând totdeauna însă, fie o bucurie ce uneori e vecină cu nebunia, sau fie o mânie și furie ce dă naștere unei aiurări și delir, ce nu se vindică niciodată. —

Eată cum îi vorbește *Venus*. «Iubitul meu copil! Dacă renumele și gloria mamei tale îți sunt scumpe, atunci tu o să te grăbești să faci ceiace îți poruncesc eu. O tânără fată, numită *Psicheea*, care locuiește în Creta, în mândria ei nelegiuită a călcat în picioare divinitatea mea. Cei cari mi se închinau mi-au părăsit templele și se adună în jurul ei admirându-o. Și aceasta se petrece nu numai în Creta patria sa, căci chiar din părțile cele mai depărtate ale Greciei vin corăbiile cu pânzele albe trecând prin apele mărilor pentru ca să vie să admire chipul ei cel frumos. Du-te deci, te rog, și lovește-o cu una din săgețile tale veninoase. Uple-i inima cu un amor pentru cel mai respingător monstru, astfel că o așa pasiune arzătoare și nerușinată să producă oamenilor atât desgust și dispreț, câtă grabă pun ei astăzi ca să-i aducă rugăciunile și admirația lor. Dacă deci mă iubești, îndeplinește-mi fără întârziere voința mea».

Eros pleacă în grabă să execute ordinul mamei sale și să imprime în inima *Psicheei* imaginea unui monstru desgustător și înfricoșat, pe care însă ea va fi silită să-l iubească. Inarmat deci cu arcul și săgețile sale, el se apropie de tânăra fată pe când se află în somnul cel mai adânc și liniștit. Dar aiba el își aruncă privirea asupra ei, când pe loc brațul cade în nesimțire iar săgeata îi scapă din mână: căci niciodată el numai privise o frumusețe așa de radioasă.

Psicheea, prin farmecul și încântătoarea sa făptură, îi rănește

inima cu aceeași rană fără leac, precum numai el știe să înfigă celor muritori. Indată Cupidon e copleșit de un amor în toată ființa sa și jură că niciodată nici un rău nu se va apropia de ea din cauza lui; jură că nici un altul afară de el, fie om sau monstru, nu va putea să fie soțul Psicheei. Dacă ea are încredere în mine, — zicea el în sine — nici una din acestelovituri n'o va atinge. Am s'o duc departe și ea va fi a mea. Dar până ce Zeii mă vor ierta că mă însoțesc cu o muritoare și până ce mânia mamei mele va fi îmblânzită, eu nu voi veni lângă Psicheea decât noaptea, căci ea nu trebuie să știe cine sunt și nici să vadă figura mea. Când Zeii vor fi pus'o la încercare și o vor fi declarat demnă de mine, atunci eu mă voi arată cine sunt; atunci amorul meu îi va da nemurirea și ea va trăi pentru totdeauna cu mine în splendoarea înaltului cer. Zicând acestea, ușor se apleacă, își ia săgeata, o pune în tolbă și sboară în cea mai adincă tăcere. Rezultatul a fost, că Psicheea deșteptându-se e coprinsă de o indiferență și melancolie crescândă în așa chip, că tatăl ei îngrijat de acest supliciu se duce la oracolul dela Delphi, să ceară sfatul pentru căsătoria ficei sale, crezând că aceasta poate fi cauza deplorablei stări în care se află, cu atât mai mult că cele alte două surori ale sale fiind dejă măritate, dânsa rămăsese, singură și deci fără distracție suficientă. Mare însă i-a fost groaza, când prin instigațiunea Venerei, Oracolul îi spuse că fica sa n'are să fie soția unui muritor, ci, părăsită pe o stâncă izolată din muntele Ida, are să devie prada monstrului *Talos* cel mai fioros și diform dintre giganți, și că deci acolo ea va fi dusă cu toată ceremonia funebră iar nu de nuntă. Cu toate că atât regele tatăl cât și întreaga familie revoltată până la culme nu voiau să execute porunca Oracolului și îndemnau pe fată să fugă, dânsa însă zise: *O tatăl meu! triste fură zilele când oamenii îmi aduseră darurile lor pe când trăiam în singurătatea sufletului meu. Dar am să mor veselă chiar de n'ar fi să priveșc de cât o singură zi figura soțului meu: căci inima îmi spune că nu e nicidecum un monstru acela ce eu voi lua de soț.*

În urma acestora împăratul, de frica Zeilor, ascultă pe Oracol și-și trimete fata la locul indicat însoțită de cel mai imposant cortegiu unde o și lasă părăsită în vârful muntelui. Aci, după lungă așteptare și grele suferințe, este luată de Zephir pe aripele sale și o așează într'un palat din cele mai strălucitoare. Atunci Venus îndeamnă pe fiul său Cupidon, ca sub formă nevăzută să-i înflăcăreze inima de un amor nemărginit. În adevăr, porunca fiind îndeplinită. Psicheea auzea numai cuvinte desfătătoare și declarații de amor, dar fără să vadă pe nimeni, ci mereau auzea aceeași voce cari îi repetă să nu caute a vedea pe cel care o iubește. (Fig. 28). Însă, după îndelungate chinuri—fie din curiozitate, fie după îndemnul surorilor sale, or fie din convingere că acesta care o torturează este monstrul prevestit de Oracol—se apropie într'o noapte, având o lampă aprinsă în mână, de umbra ce dormea. Dar din greșeală o picătură de ulei cade pe acest corp închiphuit, care

simțind o vie arsură, imediat se scoală și coprins de furie o părește, când și întregul palat dispăre iar nenorocita Psicheea rămâne părăsită în câmp.

Aci în mijlocul unui adevărat chaos pleacă rătăcind prin scorburi întunecate și păduri plângându-și nenorocita curiositate ce a avut de a cunoaște pe iubitul ei contra sfatului ce dânsul îi dase. În mijlocul disperării însă, aude niște cântece foarte melodioase din flaut, de care fiind atrasă pornește către acel loc, unde face cunoștința Zeului Pan, căruia spuindu-i cauza nenorocirilor, acesta îi zice. «Tu ești, deci în căutarea puternicului Zeu Eros? Frumoaso! aș vrea să te ajut; dar amorul odată ce a zburat e greu să-l mai prinzi. E mult mai ușor să reaiuci pe un mort la viață decât să îndupleci amorul să mai revie fiind plecat din cauza neîncrederii. Deci nu pot să-ți dau nici un ajutor și nici să te învăț ce trebuie să faci. Singurul lucru ce-ți rămâne de făcut, e să te duci la templul Zeitei Demeter (Ceres) și acolo rugându-o, dânsa îți va spune unde poți să găsești pe iubitul tău, dacă va fi pe pământ; precum deasemenea de va fi în infern, atunci fiica sa Proserpina primindu-te îți va da tot ajutorul. Imediat Psicheea pleacă pe drumul indicat de Pan, și după lungi oboșeli și necazuri descoperă templul, unde intrând se roagă astfel «O Demeter! puternică Zeiță a pământului! mama noastră a tuturilor! tu care ne dai recoltă aurită, tu care faci să se umfle bobul verde în spic, tu care umpli cu un suc plăcut strugurile purpurii, a-i milă de o muritoare vinovată. Pentru dragostea fiicei tale — cinstita Proserpină, — fi-mi bine-voitoare. Spune-mi în ce loc al nemărginitului pământ pot să găsesc pe Eros, stăpânul meu? or dacă el se află în țara întunecimelor trebuie să mă duc acolo să l caut?». În așteptarea zadarnică a răspunsului Psicheea e cuprinsă de un somn adânc, când Ceres îi apare în toată splendoarea în vis zicându-i: «Psichee! am auzit rugăciunea ta. Îți cunosc durerea: căci întocmai ca și tine am rătăcit și eu pe pământ pentru a-mi găsi copilul inimei mele. Tu deasemenea vei cutreeră călătorind ducând cu tine fără odihnă pedeapsa păcatului tău; căci așa a poruncit Zeii. Iată tot ce-ți pot spune: depărtându-te din ce în ce mai mult de țara nașterii tale, vei străbate munți stâncoși precum și valuri de ape spumoase. Păzește-te să-ți pierzi curăgiul, înainte ca să ajungi la templul

Fig. 28. Amor și Psișeea.
(După François Gérard, mare pictor născut la Roma din tată francez și mamă italiană în 1770. A murit în 1837 în mare chinuri febrile invocând pe Sfânta Fecioară.

Junonei (Hera), soția zeului care vede totul. Dacă dânsa te găsește demnă, ea singură poate să-ți spue unde se găsește prea iubitul tău». Vedenia dispare iar Pisceea se deșteaptă când și pornește la drum. După nenumărate necazuri ajunge în fine și la acest templu, unde ingenunchind se roagă astfel: «O Hera! Zeiță pe tron de aur! tu care stai la dreapta lui Zeus, tu care când se aprind facelle nupțiale conduci pe soț și pe soție la căminul lor și răspândești binecuvântarea peste unirea lor, vino-mi în ajutor și învață-mă unde pot să-mi gădesc pe iubitul meu? Am rătăcit mult și am golit până în fund paharul necazurilor și amărăciunilor, am însă destulă putere în inima mea pentru îndeplinirea oricărei munci, care să-mi mai dea odată amorul ce-mi arde sufletul din pricina unei simple curiozități ce am avut». Astfel a vorbit dânsa plecându-și capul în fața mării și albe statui a Zeiței, când i se pare că vede înaintea ochilor o femeie impunătoare, de o frumusețe extraordinară, cu o haină asemenea cu norii luminați de soarele ce apune, cu o maramă străvezie ca și bruma ce învelește vârful munților, cu o coroană de aur pe cap și cu fulgere scânteietoare ce par că se joacă la picioarele sale, și care fixând-o cu o privire ce pătrunde până în adâncul sufletului îi zice: Pisceea! am auzit rugăciunea ta. Știu că tu spui adevărul, căci eu sunt soția lui Zeus care cunoaște toate lucrurile și nu-mi ascunde nimic. Numi-e necunoscut că tu ai umblat mult și ai suferit mult din răutatea oamenilor: (aluzie la surorile ei cari au îndemnat-o din gelozie să descopere umbra sub care stă amorul). Dar încercări și mai grele vei suferi până îți vei găsi pe iubitul tău. Tu trebuie să te faci sclava Aphroditei, nemiloasa zeiță a amorului. Dânsa are să te supue la aspre munci, înainte ca să te ierte și să te declare demnă de fiul său Eros. Dacă reușești să înfrangi furia ei, atunci chiar și moartea va fi învinsă și nimic nu va mai putea să te despartă de iubitul tău. Du-te deci în valea cea încântătoare, unde dânsa își are curtea sa pe marginea mării. Adu-ți aminte că Zeii binecuvintează și răsplătesc însutit pe aceia cari nu-și risipesc puterea ce ei le-au dat-o: orcât de mică ar fi dânsa.

Zicând acestea apariția dispare, când Pisceea eșind din templu din nou pleacă spre căutarea locului, unde și ajunge după o călătorie de mai multe zile și multă trudă. Aci, prezentându-se Zeiței ce stă pe un tron de aur și eră înconjurată de o mulțime de Nymphe ce jucau în jurul ei impletindu-i coroane de trandafiri și cântându-i imnul frumuseței, îi vorbește astfel: O regina amorului! tu cea născută din spuma mării și cea mai frumoasă dintre ficele Timpului. Tu pe care ceasurile zilei cu părul de aur te sărută în trecerea lor, iar anotimpurile te încoronează cu toate grațiile, Tu, care înainte de tine nu eră decât flacără și chaos iar după nașterea ta toate ființele s'au căutat pentru a se uni între ele iar pământul s'a acoperit de flori, cu arbori și cu toate frumoasele lui podoabe. Surâsul tău e asemenea cu reflectul soarelui pe ape, dar strălucirea privirii tale seamănă cu lumina

scânteetoare a fulgerului. Tu păzitoare geloasă a regulelor sacrificiilor (rituri), tu care sdrobești inima celui care te desprețuește pentru care cuvânt toți te și adoră: căci dela răsărit la apus și de la miază-zi și miază-noapte întreaga lume te respectă pe tine O! Zeiță cu mii de nume...

Dar Venus îi zise: Ce cauți aci Psișee? Nu știi tu că de mult eu nu pot să te sufer? Frumusețea ta a făcut pe oameni să-și uite datoriile ce au către mine și, amețit de tine, chiar fiul meu mi-a înfrânt ordinele date. Tu l-ai pierdut prin nebunia ta; dar sunt fericită că-l văd desfăcut din mrejele tale. Să nu crezi că lacrimile tale au să mă înduioșeze. Cei muritori străbătând aci în sfânta mea vale sunt cei din urmă din sclavii mei; și nenorocire aceluia care nu-și îndeplinește sarcina ce le dau.

O regină! răspuse Psișeea. E tocmai pentru a mă face roaba ta și ca să îndeplinesc voința ta, că am venit în această vale sfântă având speranța să schimb, de voiu putea, mânia ta în iubire, și a-ți da probă că nu sunt nedemnă de iubitul tău copil. Mare a fost greșeala mea Zeiță, când n'am ascultat sfatul său; dar numeroase sunt lacrimile ce am vărsat și dureroasă a fost calea pe care am umblat ca să-i gădesc urmele; dar chiar de ar trebui să mă cobor în locașul cel întunecos al pământului, iată-mă gata s'o fac. Cât pentru cultul ce-mi au dat adoratorii tăi, Zevs—care sondează inimile — știe că inima mea nu s'a ridicat niciodată mai presus de tine, ca fiind umflată de o deșartă mândrie. Nu e oare dela tine că isvorăște toată frumusețea, o puternică Zeiță? Și dacă figura mea are vre-o atracțiune, aceasta e pentru că dânsa reflectează strălucirea ta. Inima oamenilor e slabă, o regină! așa că dâșii cu greu pot să admire privind soarele în toiul strălucirii sale. Nu te supără deci, dacă acești oameni în dosul chipului vremelnic destinat să moară, ei caută pipăind frumusețea ce niciodată nu se trece rămânind neschimbată. Și acum O! regină, te rog în genunchi, dă-mi sarcina cea mai grea, prin care să pot să-ți probez amorul meu; sau în cazul contrariu să mor din pricina lipsei de demnitate.

La vorbele Psișeei, figura Zeiței deveni mai puțin aspră și-i răspunde cu o voce mai dulce. «Cuvintele tale îmi plac Psișee; căci *acea cari nu se dau înapoi dela încercări, sunt plăcuți Zeilor*. Eu am să-ți dau trei lucruri să faci, și dacă răușești să le îndeplinești, te voiu supune la o ultimă probă mult mai grea, care însă te va uni cu acela pe care îl iubești, dându-ți nemurirea»: Aceste sarcini au fost:

1) Să aleagă dintr'un grânar boabele de grâu, ovăz și mieu ce erau amestecate în mare cantitate, făcându-le mușuroi pe fiecare separat unele lângă altele mai înainte ca soarele să răsară. Toată noaptea dînsa a muncit fără nici un folos, căci abea un colțișor imperceptibil putuse a desface din imensa grămadă ce eră. Sdrobită de muncă și lipsită de orice speranță, un somn adânc o copleșește și adoarme în complectă nesimțire. În timpul acesta însă mili-

oane de furnici: unele negre, altele albe iar altele roșii, ies din toate găurile și crăpăturile hambarului, și până să se crape de ziuă, fiecare bob se află așezat unul lângă altul, formând trei rânduri dispuse cu o regularitate matematică dela un cap la celalt al hambarului. Când Psiheea se deșteaptă rămâne înmărmurită văzând această minune, și nu poate decât să adreseze o profundă mulțumire furnicilor, pe care le vede ascuzându-se în găurile lor fugind una peste alta. Când Venus ascultă pe Psiheea care tremurând îi spuse cele întâmplăte, îi zise cu blândețe. Pentru ce oare tremuri? Sarcina ți-ai îndeplinit-o cu prisosință, iar eu nu-ți cer mai mult, de oarece *știu că acele mici furnici nu ajută decât pe cel care se ajută pe el însuși.*

II) După aceasta îi spuse să-i aducă un mănunchi de lână de aur dela niște berbeci cari pășteau pe marginea opusă a unui imens lac, și care berbeci erau păziți de niște tauri sălbatici cari sfâșiau pe orice îndrăzneț s'ar fi apropiat de ei. Și aci Psiheea a fost ajutată de niște trestii, cari au oprit-o să treacă peste țărni cu Iuntrea după cum voia dânsa ci să aștepte apusul soarelui, când berbecii și taurii fiind introduși de păstori în staule, dânsa să se ducă la un mic tufiș, unde pe rămuri se află fire de lână lăsate de berbecii cari pasc pe acolo, iarba fiind foarte plăcută. Prin mijlocul acesta Psiheea se prezintă la Venus cu porunca îndeplinită, spunându-i de cine a fost ajutată. La acestea Zeița zise: *Știu; dar iarăși știu, că numai singuri aceia a căror inimă e curată, pot să auză vocea vântului transmisă prin aceste trestii.*

III) I se dă un pahar de cristal zicându-i: dincolo de această plăcută vale se întinde o mare câmpie neagră și stearpă, la marginea căreia se ridică către cer un vârf de munte, de unde țâșnește un isvor cu apă limpede ce se varsă în formă de cascadă într'un abis. Du-te și adu-mi apa din acel torent; dar bagă de seamă să nu spargi paharul, căci e de un preț nestimat. Zicând acestea îi dă acel pahar ce strălucea ca și un curcubeu. Psiheea pleacă — și când cu cea mai neînchipuită oboseală se urcă în vârful muntelui și vede prăpastia —, neavând nici o rază de speranță se hotărăște să se arunce în fundul aceluia abis, ca în fine să isprăvească odată cu amărăciunea și chinurile vieții. Dar iată că deodată dânsa aude d'asupra capului său o bătae din aripi, înspre care întorcându-se vede un vultur, care se așează pe stâncă lângă dânsa și îi zice: Din înălțimea albastră a cerului te-am urmărit uitându-mă la tine, și am fost martor la toate eforturile ce-ai făcut ajungând în vârful acestui munte. Sufletul tău e prea viu și sincer pentru ca să te las pradă morții. Dă-mi paharul și-l voi umple eu. Tu nu știți că acest torent isvorăște din adâncurile întunecosului Cocyte, acel fluviu al plângerilor ce udă țărni unde locuiesc morții. Nici un muritor nu poate să atingă această apă și să trăiască, și nici unul n'o poate pune într'un vas pământesc. Dar paharul acesta e un *dar* al puternicului Joe, iar eu sunt mesagerul său, și

sunt singurul dintre păsările aerului care poate să privească în față soarele în splendoarea lui. Dă-mi deci mie paharul, pe care îl voi umple și ți-l voi aduce la piciorul muntelui, ca după aceea să-l duci neatins la Zeița Aphrodita. Cu ochii plini de lacrimi de bucurie și profundă recunoștință Psiheea face voia vulturului, care la rândul său într'o clipă își îndeplinește promisiunea. Când Psiceea se prezintă la Zeița și-i spune cele petrecute, aceasta îi zice: Văd că ești întreprinzătoare și credincioasă. De trei ori ai văzut moartea și nu te-ai dat înapoi. Acum trebuie să te pogori în infern, căci nici o femeie nu poate să fie demnă de fiul meu, dacă nu posedă acea frumusețe nemuritoare, pe care lungul șir al anilor nu e în stare să o atingă întru nimic. Dar numai singură regina morților poate să dea un asemenea *dar*. Ia deci această cutie și ingenuchind înaintea ei, roag'o să pue înăuntru esența acestei frumuseți. Făcând aceasta vino în grabă; dar păzește-te să deschizi cutia înainte de a eși din infern, căci parfumul acela evaporându-se vei rămâne pentru tot d'auna în locuința întunecoasă a iadului.

Primind și această ultimă sarcină, din nou Psiheea apucă drumul pribegiei mergând rătăcită fără să știe încotro s'o ia, ca să ajungă acolo unde nimeni nu-i putea da nici o deslușire. Cuprinsă de o totală desnădăjduire se urcă într'un turn, de unde ia hotărârea să se asvârle într'o prăpastie fără fund. În momentul decisiv însă aude o voce care o strigă pe nume zicându-i: Psicee! Psicee! pentru ce vrei să-mi pătezi pietrele cu sângele tău? Eu nu ți-am făcut nici un rău; și cu toate acestea oamenii au să mă urască de acum înainte și să-și întoarcă figura de la stânca pe care stau. De altfel, ceia ce vrei să faci nu-ți va fi de nici un folos, de oare ce în chipul acesta, sufletul tău va rămâne pentru tot d'auna în regatul morților, pe când umbra ta rătăcind fără nici o formă și lipsită de orice putere va veni la aceste pietre să se vaete cu o voce stinsă plângând amorul tău pierdut. La auzul unor asemenea gemete oamenii au să fugă departe de mine, și astfel nimic nu va mai rămâne din mândra mea frumusețe câștigată în lunga scurgere a nenumăraților ani». La aceste cuvinte, Psiceea ingenuchind și sărutând pietrele zise: Sărman turn! departe de mine gândul dea-ți aduce vre-o pagubă. Poate că tu mi-ai putea spune drumul cel mai bun, prin care să duc această cutie la regina morților și să o rog să-mi dea acel *dar* al eternei frumuseți: ca astfel întorcându-mă pe pământ să mă fac demnă de iubitul meu». Atunci vocea turnului îi dă toate explicațiile pe unde să meargă, și în special să ia cu dânsa două monede pentru luntrașul Caron dându-i una la intrare și alta la eșire, precum și două azime de orz și miere pentru câinele Cerber oferite în acelaș mod. După multe și lungi și felurite întâmplări, ajunge în fine în fața tronului marei regine Proserpina, unde pe dată se asvârle la picioarele ei ingenuchind.

— Ce cauți aci copil al pământului? întreabă regina. Nu este loc pentru sufletele celor vii.

— O Zeiță puternică! e o favoare ce implor de la bunătatea cea mare a ta, zise Psiceea scoțând cutia din sân. Pune te rog în această cutie darul nemuritoarei frumuseți, ca astfel reîntorcându-mă pe pământ să fiu judecată a fi demnă ca soție a iubitului meu.

— Tu pretinzi un *dar* fără pereche! Cu toate acestea, îndrăzneala ta îl va avea, căci *mulți sunt aceia cari pleacă să-l caute, dar puțini cari au curagiul să meargă până la capăt.* După aceasta Proserpina luând cutia din mâna Psiheei, o deschide și suflă înăuntru, iar aburul eșit din gură e în totul asemenea cu fumul de smirnă ce arde pe altar.

— Ia acum cutia și întoarce-te la locul de unde ai venit. Păzește-te însă să o deschizi mai înainte de a te fi ridicat pe pământ, căci în regatul lui Hades (Pluton) suflarea mea produce moarte; dar acolo, sus, dânsa dă viață și frumusețe nemuritoare. *Adio!*

Psiceea se ridică având inima plină de bucurie și se grăbește să părăsească palatul întunecos și tăcut. În trecere dânsa aruncă Cerberului a II-a pâine, iar Caron zăbind al II-lea obol o primește din nou în luntre. În drum nici o fantomă nu-i mai iese înainte cerându-i ajutor: dânsa recunoscând prin aceasta că pâinea de orz făcută pe pământ eră care atrăgea umbrele la prima ei trecere. În fine iese din infern și vede din nou lumina soarelui. Bucuria de care eră stăpânită părea că-i pusese aripi la picioare, căci așa de repede ajunsese la valea răsătoare a Zeiței Aphrodita. Aci îngenuchie înaintea tronului său prezentându-i cutia.

— Nu mai îngenuchia la picioarele mele Psișee; zise Zeița. Acum tu ești pusă în numărul celor nemuritoare. Deschide cutia și suftetul tău să soarbă din viața și frumusețea ce nu moare nici odată.

Surăsul Aphroditei e mai strălucitor decât răsfrângerea razelor soarelui pe valurile mărilor, iar contactul mâinei sale pune în fierbere sângele din vinele Psișeei. Ca și fiind în vis dânsa deschide cutia, când un nor de aburi se ridică, îi înconjoară capul și cade leșinată. Când se desmeticește, Psiceea se simpte ridicată în sus și tot mereu din ce în ce mai sus, iar deschizându-și ochii privirea să întâlnește figura aceluia pe care nu o admirase de cât o singură dată. Aripelile întinse ale tânărului Zeu Cupidon se așează d'asupra ei iar el o strânge în brațele sale cu putere și aruncă în ochii ei acea privire, care din două suflete nu face decât unul.

— Scumpa mea, șoptește el, *amorul a câștigat victoria.* În ceasurile cele mai negre ale trudelor tale, eu am veghiat asupra ta și la fiecare pas te înzestram cu o nouă putere. De aci încolo vom locui pentru tot d'auna împreună în câmpiile Cerului, și vom învăța pe oameni să se iubească așa precum ne iubim noi. (Rezu-

mat din *Buckley*. Contes de la Gèce héroïque). După altă legendă însă ce aparține lui *Apulée*, romancier din al II-lea secol al erei noastre și care a descris acest subiect, sub numele de *l'âme d'or*, Psiceea eșită din infern desface cutia, când deodată iese o funigine neagră, pe care dânsa o ia drept cosmetic (suliman), și crezând că acesta era secretul ce dădea frumusețea lui Venus, în dorința de a o întrece făcându-se mai frumoasă ca ea, își aplică pe întreaga figură acest conținut, care însă o desfigurează cu desăvârșire după care fu cuprinsă de un somn letargic. Cupidon însă care o urmărea, văzându-o în această stare fu cuprins de o nemărginită milă, și imediat o ridică și se duce cu dânsa în Cer la Jupiter. Aci, cu toate dojenile mamei sale și îndârjita ei opunere către Joe pentru orce compătımire precum și marea ei stăruință de a fi pedepsit atât el cât și ea, totuși Joe unește pe Amor cu Psișeea, din care apoi s'a născut un copil numit *Voluptas*: voluptatea, ce reprezintă plăcerea personificată.

Din faptul că toată fericirea acestei fete sburase ca și cum ar fi fost suflată de vânt, din cauză că voise să descopere și să cunoască pe autorul desfătărilor sale, poeții au tras concluziunea, că *amorul nu trăește decât prin mister și iluziune*, și că cei ce se iubesc trebuie să se teamă, precum a zis un poet, de privirea îndrăzneată și indiscretă a unei cercetări, ce poate fi nenorocită pentru fiecare din ei:

Le coup d'œil hasardeu
D'un examen fatal à tous les deux.

Nota.— Drept alegorie la jocul amorului, s'a dat numele de *psișee* acelei oglinzi, ce prin anume mecanism se poate întoarce și răsturnă după voința: întocmai precum amorul învârtește și sucește pe cei ce se încred în amăgirile lui. De asemenea această fabulă mitologică reprezintă alegoria curioșității sufletului omenesc precum și consecințele sale funeste.

De aceea credem, că numele de Psicheea e mai corect a fi scris *Psiheea* ca provenit din *ψυχή*, ce va să zică suflet.

§ V. Athena sau Minerva, Zeița înțelepciunii și a tuturor artelor.

Athena provine dela cuvântul sanscrit *Ahana* (strălucitoare), de unde apoi în grecește *Ἀθηνᾶ* (scântee luminoasă). Se mai numește și *Tritogenia* (adică născută din *Tritos* deci fiica lui Tritos). Dar *Arienii* aveau pe *Trita* ca Zeu stăpânitor peste ape, introdus apoi și la Greci sub numele de *Triton* cu aceiași semnificare, și a cărei rădăcină se găsește și în *Amphitrita*: Zeița mărilor ce plutește d'asupra apelor.

Athena s'a mai numit și *Tritonia*, din cauză că după o legendă ar fi eșit din spumă de mare, fapt ce explică rivalitatea între ea și *Posseidon* Zeul apelor furioase, pe care dânsa ca Zeița scânteei luminoase caută să-l liniștească, pentru ca marea să rămâie cu cea mai frumoasă culoare albastră. De aci și numele ce mai aveă *Athena* de *Glaucothea*: din *γλαυκός* ce însemnează

verde albastru (*la déesse aux yeux pers*). Tot pentru frumoșii săi ochi albaştri *Minerva* se mai chemă și *Glaucea*, având aceeași semnificare, cuvântul provenind dela grecescul γλαυκός.

Notă. — În medicină s'a dat prin analogie numele de *Glaucom* unei boale de ochi, caracterizată prin slăbirea vederii și când individul are senzațiunea că vede albastru-verde.

Ea se mai numește și *Glaukopis*, dela γλαύσω, strălucesc și ὄψ, ochi, adică Zeiță cu ochi scânteetori : simbolizând prin aceasta că *Atena* reprezintă lumina fulgerului fixată în ochii săi, și prin care pătrunde totul înlocuind întunericul prin lumina vie și sculptoare. Dar tot ea se mai chiamă și *Tritonia*, fie că se nascuse lângă un lac sau fântână numită *Tritonis* din *Lybia*, sau după numele lui *Triton* fiul lui *Neptun* și unul din principalele divinități ce plutea peste apele albastre ale mării liniștite. De aceea la început dânsa a fost considerată ca Zeița *Aurora*, care în fiecare dimineață iese din apa mării, și străbătând valurile ne procură acea lumină strălucitoare ce fermecă privirea ochilor noștri. După altă legendă, ce se povestește în *Creta*, se zice că această Zeiță stătea ascunsă într'un nor de unde nuvrea să iasă. Atunci *Jupiter* isbește cu capul său acest nor, pe care spărgându-l îi risipește, și astfel *Atena* apare în toată strălucirea ei luminând atmosfera. La rândul său *Joe* trimite din Cer o ploae de aur, ce reprezintă simbolul fertilității, în special al câmpiilor din insula *Rodos*, unde rodienii pretind că s'a produs nașterea Zeiței și căderea ploaii de aur.

Ultima legendă însă este următoarea : După ce *Joe* gonește pe tatăl său *Saturn* din Cer fiindcă aflase că voia să-l omoare, se face stăpân absolut. În această luptă *Joe* a fost ajutat de *Metis* Zeița înțelepciunii și prudenței, care între altele a dat mai întâiu un vomitif lui *Saturn*, prin care a vărsat pe toți copiii ce înghițise între cari mai cu deosebire pe *Junona*, *Plutone* și *Neptun*, fiindu-i de mare ajutor pentru victoria obținută. În urma acestora, *Joe* contractează drept recunoștință primul său amor cu *Metis*: mai ales că pe lângă înțelepciunea ce avea, mai eră și foarte frumoasă. Dânsa însă îl previne mai târziu, că ea simte că are să nască un băiat, un alt *Zeus*, care o să domnească în locul lui uzurpându-i tronul. Atunci *Joe*, ca să preîntâmpine această prezicere fatală, pe loc o înghite. Când însă a sosit termenul de a naște, el fu cuprins de așa mari dureri de cap, încât a fost nevoit să cheme pe *Vulcan*, care spintecându-i capul cu un topor de aramă vede cu surprindere că iese o Zeiță strălucitoare și pe deplin formată, având arme războinice, aurite și scânteetoare. După aceasta *Joe* rămâne pe deplin liniștit.

La această subită aparițiune toți nemuritorii sunt cuprinși de un fior și respect profund, mai ales că dânsa învârtea cu putere și în mod îndrăzneț fel de fel de săgeți în toate direcțiile răspândind o lumină scânteetoare. Impresiunea produsă de această vedenie minunată dar și de temut, repede se transmite din Cer la întreaga natură :

astfel vastul *Olimp* fu adânc sdruncinat de sborul cel îndrăzneț și de privirile celle scânteetoare ale acestei Zeițe ; pământul scoate un sunet cu un șgomot teribil ; marea se svârcolește iar valurile devenite turbure și întunecoase se ridică furioase ca și cum ar vrea să atingă cerul. Se zice că însuși *Apolo* a oprit pentru câțva timp sburătorii săi cai, astfel că *Soarele* nemai fiind condus de carul ce se oprise, un întuneric general s'a produs și lumină nu s'a făcut, până ce această virgină Zeiță nu și-a ridicat după umerii săi armele divine.

Notă. — Din această legendă reese în prima linie, că marea înțelepciune a eșit din marele cap al lui *Joe* ; și nici că se putea altfel, ca o așa mare putere ce conduce lumea, să nu-și aibă izvorul din cel ce stăpânește lumea. Pe de altă parte, prin faptul că *Vulcan* spintecând capul lui *Joe* cu acel topor de aramă s'a produs o scântee care a precedat eșirea Zeiței, aceasta e în legătură cu prima credință, că numele acestei Zeițe nu e decât un simbol al scânteei strălucitoare produsă în creerul omului din frecarea și isbirea diferitelor idei unele mai întunecoase decât altele, dar din a căror ciocnire iese scântea ce ne luminează mintea, ne înalță spiritul și ne face tuturor folositor.

Această Zeiță eră cea mai adorată la Greci, dânșii fiind convinși de protecțiunea ei ca una ce luptă în războaie în primul rând. De aci și numele de *Athena Promachos*: dela *προμάχοις*, a luptă înaintea tuturor, a protejă. Și pentru că într'un războiu ce Grecii au avut cu Persii au obținut victoria invocând-o pe dânsa, i s'a ridicat o mare statue, pe *Areopag* ce a fost înființat de ea, statue enorm de mare făcută de *Phidias* și numai în aramă, cu numele *Athena Promachos*. Iarăși, tot pentru faptul că dânsa eră foarte îndrăzneată și neobosită în luptă stând alături de luptători încurajându-i și dându-le sfaturi înțelepte — în opoziție cu *Marte* care se consideră ca *Zeu fricos, neintelligent și furios* puint lumea să se lupte fără ca el să ia parte, mărgininu-se numai să privească — eră numită Zeița *Atritionia* (*ἀπρόσωρη*, infatigabil), precum și *Athena Nikiforea* sau *Nikea* adică Zeiță învingătoare ; dela *νικηφόρος*, biruitor. Din caracterul războinic al acestei Zeițe a rezultat aplicarea ei pentru *cai* și arta de a fi domesticiti, pentru ca astfel să poată fi conduși în anumit scop: de aceia s'a numit *Athena Hippiia* (*ἵππος* cal), iar în *Corinthe* se numea *Zalinitia* dela *ζάλιτις*, frâu, hături.

Dar *Atena* nu se mărginește să dea numai victoria poporului său favorit, ci le procură și binefacerile unei păci liniștite: de aci numele de *Vulevia* (dela *βουλεύω*, consult sfătuesc, chibzuesc), așa că Senatul din *Athena* eră pus sub protecțiunea ei discutând cu înțelepciune cele de folos pentru pacea cetățenilor ; iar pentru faptul că dânsa în adunările populare dădea inspirațiune și elocință oratorilor precum și înțelepciunea politică cetățenilor, s'a numit *Atheua Agoreea* (dela *Ἄγοραία*, reflexiune). În fine, din cauza că ea întretine și desvoltă puterea tinereței, a fost numită și Zeița sănătăței : *Hygia*, atribuindu-i-se vindecări extraordinare. Astfel se zice, că la construcția *Propyleei* (poarta monumentală a sanctuarului din *Athena*), arhitectul *Mnesicles*

căzând după schelă s'a lovit așa de tare, încât bolnăvindu-se n'a putut fi vindecat de nici un medic, astfel că eră condamnat la moarte. Atena însă apare în vis lui *Pericles* și-i spune mijlocul prin care să aducă repede la viață pe bolnav, ceea ce s'a obținut. În reamintirea acestei vindecări miraculoase *Pericle* a ridicat Zeiței *Ἥγεια* (*Higia*) o mare statue de aramă chiar la *Propylee*, adică la poarta altarului.

Din cauză că *Atena* a rămas curată fecioară, e supranumită și *Pallas*, cuvânt ce provine dela *παλλας*, fată tânără sau *παλλας* flăcău, de unde și *παλληγάρι*, om în floarea vârstei. Dar n'a fost nici-o artă care să nu fi fost înființată de *Athena*, căci și însuși

Fig. 29. *Minerva* în luptă de concurență cu *Neptun* făcând să iasă din pământ măslinele simbol de pace.

arhitecții și sculptorii o invocau. Dar mai ales arta de a țese pânza a fost cea mai iubită de *Athena*, în care și eră neîntrecută. Numai *Arachneea* a întrecut-o, pentru care imediat a și fost transformată în păianjen, fiind astfel pedepsită să prinză muște; de aci proverbul: *Arachneea muscas capit*.

Dar Grecii mai iubeau mult pe *Athena* și pentru aceea, că

atunci când *Cecrops* primul lor rege construind o frumoasă cetate a cerut Zeilor să-i spună, ce nume să-i dea? La acest concurs prezentându-se *Neptun* și *Minerva*, se hotărăște de *Joe*, în urma unui consiliu, că acela va obține premiul, care va oferi lucrul cel mai folositor oamenilor. Atunci *Neptun*, isbind pământul cu *tridentul*, face să iasă un cal cu ochi scânteetori, coama sburlită, gura spumegândă, nechezând și bătând cu picioarele pământul cu tot atâta mândrie și putere. *Minerva* însă îl birue, făcând să iasă din pământ un *măslin* cu rodul său plăcut, fiind simbol de pace. (Fig. 29). Poetul zice :

Plus modeste dans ses bienfaits,
Minerve, préférant le bonheur à la gloire,
Fit naître l'olivier, symbole dela paix,
Et Minerve obtint la victoire.

De atunci cetatea — ce se numea *Cecropia* după numele fundatorului — s'a numit *Athena* : fapt pentru care locuitorii o iubeau așa de mult fiindu-le *nașă*. Se zice că *Neptun* infuriat de această înfrângere a înecat toată *Atica*. Pentru ca să împace pe *Neptun* a fost numit de *Joe* regele *Trezeni*. Dar *Minerva* a mai învins pe *Neptun* și la concursul deschis de *Inachus* primul rege al *Argosului*, când a obținut premiul format din foile de curmăle (palma), pentru care *Neptun* de necaz a secat toate râurile acestei țări inclusiv și fluviul *Inachus*, așa încât întregul regat a suferit de secetă neavând apă de cât pe timp de ploae. *Athena* a fost introdusă la Romani sub numele de *Minerva* : cuvânt ce derivă dela sanscritul *manas*, ce însemnează *spirit*, și de unde probabil s'a format cuvântul latin *mens* : minte, înțelepciune, inteligență, perspicacitate etc. De aceea, când vrem să arătăm că un lucru a eșit nu din prea multă înțelepciune și talent, zicem că s'a făcut în *ciuda*, în *necazul*, *fără știreă*, *fără voea Minervei* : *invita Minerva*.

Fig. 30. Minerva. Dupe Semart.

a științelor și a tuturor artelor. (*Minerva* fuit *Dea litterarum, scientiarum et omnium artium*). În timpul republicei s'a ridicat în onoarea acestei Zeițe trei mari temple și anume: pe muntele *Celius*, *Aventin* și *Capitoliu*, unde de altfel eră și statuia lui *Joe* precum și a *Junonei*. Iarăși în onoarea ei se dedeau mari serbări la *Roma* despre care avem să vorbim.

Minerva de obicei e reprezentată stând în picioare, având un aer sever, cu îmbrăcăminte lungă majestoasă, cu armură strălucitoare pe piept reprezentând rapiditatea și mișcarea violentă a fulgerului. D'asupra armelor puse pe capul său, iar uneori în mână, se află o cucuvea: pasăre în care a transformat pe nimfa *Myctimene*, care a făptuit amor incestuos cu tatăl ei *Nycteu* regele *Éthiopiei* chiar în templul ei. În mâna dreaptă (fig. 30) ține o lance lungă, drept simbol de străpungerea inteligenței, iar jos are scutul său numit pavăză de protecție, pe care se află capul *Medusei*: o tânără fată, care având imprudența să zică cum că ea e mai frumoasă ca dânsa iar după alții că Neptun amuzat de ea s'a transformat într'un cal aripat și a violat'o chiar în templul Minervei, imediat a fost pedepsită prin aceea, că frumosul ei păr lung și blond a fost transformat în numeroși șerpi, cari fiind încolăciți pe al ei cap îi dădea un aspect îngrozitor. Pe lângă aceasta, prin ochiul fioros al *Medusei* încrustat pe acea pavăză (egidă), *Minerva* putea să petrifice pe oricine ar fi îndrăsnit s'o privească cu intențiune rea sau dușmănoasă. La partea stângă a picioarelor are uneori un cocoș: drept simbol al vegherei, sau o lebădă simbolizând ultimul cântec al victimei sale, or diferite instrumente reprezentând alegoria tuturilor artelor în care această Zeiță era cu totul desăvârșită, așa precum se vede în fig. 31.

Minerva era cea mai desăvârșită în arta de a țese broderie, tapiserie și covoare; de aceea nu suferea sub nici un cuvânt comparațiune și nici chiar discuțiune asupra talentului său. Pentru aceasta *Arachneea*, fiica lui *Idmon* regele *Colofonului*

din insulele Ionice, fiind și dânsa o maestră în aceeași artă a fost crud pedepsită, nu numai pentru faima ce-o răspândise, dar mai ales pentru sfidarea ce i-o arătă strigând în gura mare, că dacă *Minerva* are curjul, să se pogoare din *Cer* spre a concura cu dânsa. La auzul acestora *Minerva* se prezintă în adevăr la *Arachneea* sub forma unei femei bătrâne, sfătuind-o a înceta cu provocările ce-i pot fi funeste. Dânsa însă repetând aceleași amenințări, *Minerva* se descopere și o provoacă. Se zice că *Arachneea* a țesut așa de

Fig. 31. *Minerva*, sub altă formă

admirabil pe o pânză întreagă viața și metamorfosa tuturor zeilor și mai ales amorurile lui Jupiter, încât dânsa înfuriată o isbește în cap cu *răsboiul* pe care lucră. Atunci Arachnea de ciudă voește să se spânzure în colțul casei; acolo însă pe loc Minerva o și țintuește transformând-o în *păianjen*, pedepsind-o astfel ca întreaga sa muncă și talent să nu aibă ca rezultat decât să prinză muște. (*Aranea muscas capit*).

Minerva în concursul artistic avut cu *Arachneea*, a țesut lupta ei cu *Neptun* relativ la numele ce trebuia să se dea orașului *Atena*. Poeții însă văd în concursul acesta rivalitatea de industrie între *Asia* și *Grecia*, de oarece *Arachneea* era după unii fiica lui *Idmon* regele *Lydiei*.

O altă răzbunare a Minervei a fost asupra lui *Thyresias*, fiul nimfei *Chariclo* soția centaurului *Chiron*, care din cauză că a îndrăznit să se uite la dânsa pe când era în bae, a fost orbit pe loc ne având etatea decât de 7 ani. De oarece însă Minerva avea multă afecțiune pentru Nimfă, ca să o consoleze l-a înzestrat dându-i darul profeției și de oracol, iar în acelaș timp i-a dat și un baston din lemn de corn, cu ajutorul căruia mergea tot așa de sigur ca și cum ar fi avut vederea completă. Acest *Tiresias* îl vedem jncând cel mai mare rol în tragedia *E dip*, căruia îi descopere, în calitate de trimis al zeilor, crima în care zăcea având pe mama sa de soție. (vezi *răsboiul Thebei*).

Grecii și în deosebi Atenienii adorau pe Minerva ca fiind nașa *Atenei*. Pentru aceasta au ridicat în onoarea ei cel mai strălucit templu ce a putut să existe. Intregul acest edificiu numit *Parthenon*, făcut pe muntele *Acropol* din *Atena* de arhitectul *Phidias*, al cărui nume a rămas celebru, era zidit în întregime, inclusiv învălitoarea, numai din marmoră de *Paros*. În interior erau sculptate întreaga mitologie, dar mai ales luptele lui *Zervs* contra *Titanilor* și *Giganților*, concursul și cearta între *Minerva* și *Neptun* (*Poseidon*), luptele contra *Amazoanelor* și *Centaurilor* etc, etc. În mijlocul templului se află statuia Minervei înaltă de 12 metri, toată în aur și în fildeș. Acest templu ce s'a ridicat în timpul lui *Pericle* (400 a. Ch.) a trecut prin multe vicisitudini, până când cu invaziunea *Turcilor* în Europa (1460 p. Ch.) fu transformat, ca și Sf. Sofia din *Constantinopl*, în *geamie*: iar de atunci nu e decât o ruină cu restul unui *minaret*. În onoarea Minervei erau date serbări la *Atena* numite *Panathenee*, unele mai mici anuale iar altele grandioase la fiecare 5 ani.

§ VI. *Vulcan*. Numit de greci *Hephaistos* sau *Hephæstos*, era *Zeul* focului. Unii susțin, că *Junona* ca să-și răsbune contra lui *Joe* de infidelitățile făcute, l-a trădat și ea la rândul său.

Și probă despre aceasta este faptul că — pe deoparte fiind muștrată de conștiință, iar pe de alta că drept pedeapsă din partea destinului acest copil eșit din adulter fu născut așa de urât în cât întregul *Olimp* văzându-l a isbucnit în hohote de răs — *Junona* a aruncat pe *Vulcan* din cer pe pământ sub mo-

tiv că e urât : în urma cărui lucru el rupându-și un picior a rămas schiop. În sprijinul acestei idei mai este și aceea că Jupiter, cu toată lipsa de afecțiune a Junonei, îi dedea în necazul ei așa atențiune lui Vulcan, încât fiind mare i-a dat în căsătorie pe Venus. Credem iarăși că Junona, tot din infidelitate a născut și pe *Hebe* la care ținea foarte mult făcând-o paharnică a Zeilor. Și aci iarăși Joe, tot în necazul Junonei, a înlocuit pe Hebe mai întâiu cu Mercur iar apoi definitiv cu Ganimede. Totuși într'una din zile, Vulcan amestecându-se în cearta dintre părinți și luând apărarea Junonei, fu apucat de picior și aruncat pentru a doua oară din Cer, de data asta de Jupiter, în insula Lemnos unde a căzut către seară la apusul soarelui dupe ce a fost învățit de vânturi în aerul atmosferic în tot timpul zilei (vezi p. 38). Aci el fu primit de Thetis Zeița mărilor. Aci el își stabilește imensul său atelier de fierărie cu ajutorul Ciclopilor foarte numeroși, dintre cari cei mai renumiți erau *Brontes și Poliphen*, unde zi și noapte el lucra cu mult devotament construind fulgerile lui Joe precum și armele tuturor Zeilor și Zeițelor, așa că prin șgomotul ciocanelor grele ce isbeau în nicovale, se producea o adevărată turburare infernală în peștera din Etna și Lemnos împiedicând liniștea locuitorilor. Vulcan la Egipteni se numia *Opas or Aphatos*; la Greci, *Hephestos* iar la Romani, *Vulcanus*. Pe lângă aceasta, Grecii mai adăogau ca poreclă : *Amphigyeis* adică schiop de ambele picioare ; *Chalcipus*, picior de aramă ; *Chytotechnus* : artist îndemănat ; *Chyllopode* : schiop de picior, *Pamphanes*, strălucitor ; *Hephestos* : gata să i-a foc. Romanii îl numiau și ei : *Etneus* : din muntele Etna ; *Lemnius* : din insula Lemnos ; *Ignigenus* : născut din foc ; *Junonigenus* : fiul Junonei ; *Tardipes* : tardif, schiop și în fine *Opifex trisuli fulminis deus* : Meșterul Zeu al fulgerului cu 3 săgeți. Cu toate că Vulcan era cel mai urât dintre Zei, totuși numai că a avut de soție pe Venus, Zeița frumuseței, din care s'a născut Cupidon, dar au fost amuresate de el chiar și *Aglaia* una din cele 3 grații ; apoi *Cabira* mama Cabirilor : până și însăși Minerva se zice că a fost sedusă de o dragoste suspectă pentru acest Zeu inșpitor, născând pe *Erechtenius*. Bă ceva și mai mult și fapt unic în mitologie e următoarea : se zice că o scânteie eșită din cuptor în momentul când Vulcan bătea fierul roșit în foc, lovind în piept pe o nimfă *Preneste* a rămas gravidă născând apoi un copil, care având ochi așa de mici și scânteetori s'a crezut că e orb ; pentru acesta s'a și numit *Căveus*, și care mai târziu a fondat orașul *Preneste* din Latium ; și tot astfel din alte multe amori au eșit multe alte progenituri. Pe lângă aceasta Vulcan era înzestrat cu așa calități, că dânsul procură cele mai plăcute desfătări Zeilor, astfel că, atunci când a surprins pe Venus cu Marte și de rușine s'a jurat că nu are să mai vie în Olimp, Zeii nemăi având veselie fără el au recurs la Bacus să-l înduplice renunțând la hotărârea luată. Se zice că Bacus a reușit la aceasta puindu-se la chef cu el, și îmbătându-l a fost adus în Olimp.

Vulcan de obicei e reprezentat stând în picioare și resemat pe o nicovală ; are o barbă stufoasă, e îmbrăcat în mod neglijent, picioarele lui sunt strâmbe, iar într'o mână ține un clește pe când în cea-laltă un ciocan, așa precum se vede în fig. 32. Uneori Vulcan e reprezentat încojurat de cuptoare, cu brațele goale și nervoase, cu părul vulvoi or cu o scufie rotundă sau cu vârful ascuțit. Alte dăți e reprezentat înlănțuind pe Prometheus, surprinzând pe Venus cu Marte, fabricând armele lui Achil, ale lui Enea, or asistând la nunta lui Peleu cu Thetis, sau creând și însuflețind pe Pandora prima femeie. Printre obiectele de artă ale lui Vulcan este clădirea din Olimp, a palatului Zeilor făcut din oțel și aramă poleită, în care fie-ce Zeu avea camera lui separată ; tot el a făcut palatul Soarelui, zeprul lui Agamemnon, salba de gât a Harmoniei fatală celor care au purtat-o, și în fine coroana Ariadnei etc. Iată și alte amănunte :

Hephaistos. Zeul focului cunoscut în deosebi sub numele de *Vulcan*, eră numit la Greci sub acela de Hephaistos. Acest cuvânt ar proveni din *Yavishtha*, ce la *Indieni* ar însemna *foc terestru* corespunzând cu *Agni* și având înțeles de cel mai tinăr : pentru că focul nu-și pierde nici odată din tinerețea și nici din puterea lui. Și tocmai pentru cuvântul că Vulcan reprezintă focul, de aceea el nu are corpul drept căci s'a născut șchiop, simbolizând astfel flacăra focului care nu e dreaptă ci oscilantă, *tremurătoare*. Iarăși când fû aruncat din *Cer*, el se retrage în insula *Lemnos*, unde își stabilește marele său atelier și unde prin grelele lovituri de ciocane produce groasnice șguduituri, ce imaginează exploziunile vulcanice și cutremurile la care este supusă această insulă ; și dânsa nu se liniștește decât atunci când acest Zeu încetează de a lucra și când satisfăcut se urcă apoi și el în *Olimp*. Dânsul e considerat ca amicul omenirei, căci el a inventat arta metalurgică, prin care oamenii și-au făcut instrumentele trebuincioase pentru construirea locuințelor comode și frumoase în locul scorburilor și cavernelor primitive, ce erau demne pentru animale iar nu pentru om. El în fine este care poate da vieață chiar și corpurilor inerte : astfel dânsul cu scânteia focului său a însuflețit pe *Pandora*, prima femeie, alcătuită de el din lutul pământului. Din faptul că *Vulcan* este în stare să facă maleabil orice metal se mai numește și Zeul *Mulciber* : dela *mulceo-mulcere*, a înmuia, a netezi. După o legendă Zeul acesta — binefăcător și principiu al focului terestru atât de folositor pentru vieața și civilizațiunea oamenilor — ar fi avut de soție pe *Maia*, o veche Zeiță latină, supranumită *Maia Vulcani*, căreia i se dedeau toate onorurile în luna lui Mai, când cu o ceremonie specială se poleiau trompetele și toate obiectele metalice, cari apoi serveau diferitelor necesități și în special serbărilor numite *Vulcanalia*, ce se celebrău în luna August, luna cea mai arzătoare prin căldura de vară. În fine *Vulcan* eră considerat și ca *Zeul incendiurilor*, ca acela care le aprinde și ca acela ce trebuie rugat ca să le stingă.

De aceea, casele se puneau sub protecțiunea lui și a unei Zeițe scumpă lui, numită *Stata Mater* (dela *stare*, a opri), căci prin intervențiunea ei, focul putea să fie oprit în mersul său. Această statuă, stând lângă aceia a lui Vulcan, a fost așezată de *August* chiar în mijlocul *forului roman*.

Prima răsbunare a lui Vulcan a fost chiar contra mamei sale Junona, pe deoparte că-l născuse urât iar pe dealta că-l aruncase din cer. Pentru aceasta el a fabricat un scaun de aur, însușindu-i proprietatea de a fixa pe cel ce se va așeza pe dânsul. Scaunul sau tronul acesta provăzut cu lanțuri invisibile, a fost fabricat de el în atelierul său din fundul Oceanului, trimițându-l apoi drept cadou prețios mamei sale în Olimp, pe care așezându-se nu s'a mai putut ridica dupe el, decât forțat fiind de Marte, când de frică i-a dat drumul.

A doua răsbunare a fost contra soției sale, care întrețineă legături amoroase cu Marte. Faptul acesta fiind văzut de Apolon, în calitatea lui de Soare, a fost denunțat lui Vulcan. Atunci el construiește o pânză de aramă de o subțime extraordinară, în care îi surprinde pe amândoi, când îi și expune întregii adunări a Zeilor, la care asistă și însuși Jupiter.

Vulcan a surprins pe soția sa *Venus* în tandrețe amoroasă cu *Marte* grație următorului fapt: Marte avea asemeni întâlniri cu *Venus* numai în timpul nopții. Și pentru ca să nu fie surprins de Apolo care îl urmărea, puse pe credinciosul său servitor *Alectryon* să vegheze și să-l anunțe de răsăritul soarelui. El însă odată dându-se somnului a adormit, când Apolo apărând pe cer îl vede, și din gelozie chiamă pe Vulcan arătându-i pe amândoi în plină dragoste. Atunci el imediat îi prinde în acea pânză de aramă. La rândul său Marte infuriat, pe loc transformă drept pedeapsă pe *Alectryon* în *cocoș*, ce de atunci poartă numele său: *αλεκτροών*: cocoș pe grecește și *Galus* pe latinește, de oarece servitorul acela era cunoscut la romani sub acest nume.

Notă.— De atunci această biată pasăre e silită să cânte mereu în timpul nopții din când în când până se luminează de ziua, anunțând astfel aparițiunea soarelui ca să ne deștepte, nu însă pentru a ne sustrage ferindu-ne a nu fi surprinși în fapte incorente, ci pentru a fi cu mintea limpede ca să lucrăm în timpul zilei cu cinste și folos atât pentru noi cât și pentru toți.

Din această legendă. Grecii au divinizat cocoșul instituind jocul numit *Alectryomachie*, ce constă în aceea, că un cocoș era pus în mijlocul unui cerc, având 24 despărțituri, unde se aflau scrise cele 24 litere din alfabet, și unde se puneă în dreptul fiecărei litere câte un bob de porumb. După aceea combinând literile din care cocoșul a luat boabe, dâșii formau un cuvânt prin care apoi preziceau diferite oracole.

În urma acestui lucru și probabil din cauza umilinței cât și a faptului că fusese de două ori gonit din Ger, Vulcan a refuzat să se mai urce în Olimp. Totuși după dorința Zeilor el a fost adus de *Bachus*, după ce prealabil l-a îmbătat. După altă legendă, Vulcan a fost chemat din exil chiar de *Joe* ca să libereze

pe Junona după acel scaun pe care stetea fixată, ca unul ce numai el cunoștea secretul lucrului, când refuzând a fost adus amețit de vin de către Bacus. Faptul acesta este alegoria de fertilitate a terenurilor vulcanice în producerea de viță și bun vin: deci o strânsă amicizie între Bacus Zeul vinului și Vulcan Zeul focului, care prin căldura ce se radiază din pământ, încălzește și coace strugurii dându-ne vinul cel plăcut de băut.

Intre alte lucrări de artă, Vulcan a făcut după ordinul lui Joe pe prima femeie numită *Pandora*, cu o frumusețe extra ordinară. Vulcan era foarte iubit și stimat în special de Atenieni,

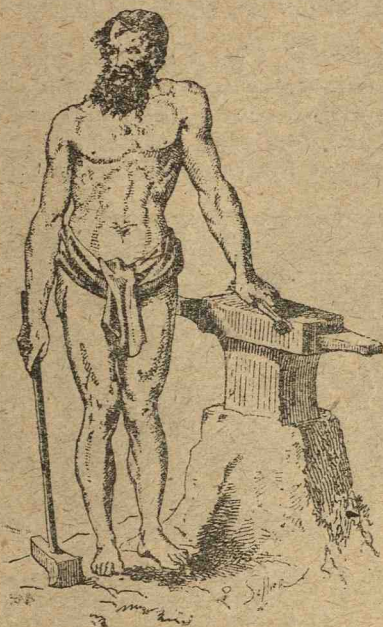

Fig. 32. Vulcan, Zeul focului și al artelor metalice.

în onoarea căruia instituiseră niște jocuri de curse numite *Lampadophore*, adică purtătoare de lumină, de oarece fiecare alergător își transmitea unul altuia câte o torță aprinsă, care trecea din mână în mână fără să se stingă. Poeții au făcut din aceasta simbolul vieții omenești, ce se transmite din om în om în toate generațiunile. El este reprezentat având în mână un ciocan mare, stând pe o nicovală și cu picioarele sucite. fig. 32.

De oarece Vulcan era Zeul metalelor, poeții au făcut din el simbolul năzuinței omului pentru câștigul bănesc.

Un affreux serrurier, laborieux Vulcain.
Qu'èveillera bientôt l'ardente soif du gain.

Boileau

Vulcan la început a voit să ia în căsătorie pe Minerva, dar fiind respins s'a însoțit cu însăși Cibela, din care a eșit *Erychtheu*

(Erichthonios) dar care fu părăsit de mama sa. El fu însă găsit de Minerva, care puindu-l într'un coș, îl încredințează celor 3 fete ale lui Cecrop: *Pandrosa*, *Aglaura* și *Herse* cu ordin a nu căuta să vadă ce este înăuntru. Ele însă — afară de Herse — nu s'au putut stăpâni. Vestea aceasta a fost adusă Minervei de către o cioară pe când lucra la fortificarea Athenei. Se zice că auzind aceasta, Minervei din supărare îi cade o stâncă ce ținea în brațe, de unde apoi a eșit muntele *Lycabethus* la o distanță mai departată de zidul de fortificație al orașului. Minerva a pedepsit aspru pe surorile indiscrete; pe Herse a recompensat-o însă cu mari onoruri, iar din *Erechtheu* a făcut mai târziu cel mai viteaz rege atenian. După altă legendă *Erichthonius* a fost în adevăr făcut

de Vulcan cu Minerva, fapt în care poezii văd comunitatea de natură între flacăra focului (Vulcan) ce se însoțește cu lumina strălucitoare (Minerva).

§ VIII. **CYBELA** soția lui Saturn, deși eră mama Zeilor, totuși fu copleșită de amor pentru tânărul *Atis*, un frumos Frigian. Surprinzându-l însă în dragoste cu *Sangaris*, fiica fluviului *Sangarius*, nimfa unui copac, dânsa imediat tae copacul, când nimfa neputând trăi fără el moare. Pe *Atis* însă îl pedepsește insuflându-i o excitațiune erotică așa de mare, încât coprins de nebunie își smulge organele genitale; dar în momentul când a voit să se spânzure, *Cybela* având încă milă de el îl metamorfozează în *molift*.

Altă răsbunare a fost contra *Atalantei*, fiica *Clymenei* și a lui *Iasos* regele *Arcadei*, care nunumai că eră de o mare frumusețe, dar nimeni nu o putea întrece în alergările de curse, din cauza extremerii sale ușurințe ce aveă în mers. Și precum erau foarte mulți pretendenți care o cereau în căsătorie, dânsa fiind mândră de calitățile ce aveă, refuză pe toți, zicând că nu va lua în căsătorie decât pe acela care o va întrece în asemenea alergări de curse. Dar nu numai că nici un pretendent n'a reușit s'o învingă la acest joc, dar au plătit cu viața lor îndrăzneala ce au arătat. În adevăr, cu toate că la început dânsa se lăsa a fi întrecută înadins, în urmă însă îi ajungea, apoi îi urmărea și în fine prinzându-i le străpungea pieptul cu sulița omorându-i pe loc. *Hippomenus* însă fiul lui *Meropē* și *Megara*, rugând pe *Venus*

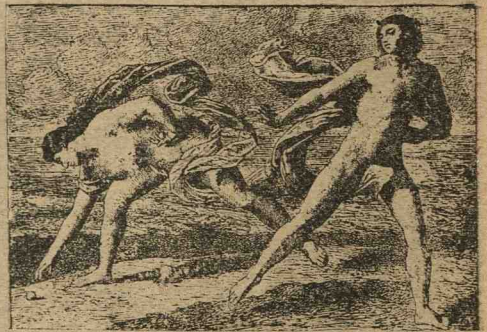

Fig. 33. *Atalanta și Hippomenus*.
Muzeul Neapoli. (După *Guido-Reni*,
mare pictor italian născut în Bologna
1575 și mort în 1642)

iar după alții pe *Minerva* să-l ajute, aceasta îi dete 3 mere de aur, prin care învinge pe *Atalanta* în chipul următor: luându-se la întrecere, în momentul când el vedeă că e aproape a fi ajuns de dânsa, îi aruncă în cale unul din mere, când ea oprindu-se să-i admire frumusețea, el câștigă în fugă. Și tot astfel treptat aruncând și pe celelalte două mere câștigă premiul în aclamațiunea asistentilor și chiar a regelui tatăl fetei. Partea principală din aceste mere este, că *Atalanta* nu numai că își pierdeă timpul privindu-le, dar fiecare măr fiind băgat în sân produceă o greutate a corpului din ce în ce mai mare, așa că nemai având ușurința obișnuită în alergare a pierdut premiul. După aceasta, luându-o în căsătorie face o frumoasă excursiune de plăcere. Din cauză însă că el a uitat să aducă sacrificiu în semn de mulțumire pentru Zeița care l-a ajutat, aceasta își răsbună prin aceea, că făcându-i să rătă-

cească într'o pădure, au fost siliți să intre în templul Cibelei pentru a se adăposti. Dar acolo profanând templul printr'o faptă nesocotită, Zeița Cibela la moment i-a transformat în 2 lei. După o legendă, Atalanta a subjugat prin frumusețea ei și pe Meleagru, celebrul luptător contra porcului mistreț din Calydon.

§ VII. Ceres. Fiica Gybelei și a lui Saturn. Dânsa devenise de o frumusețe încântătoare, astfel că mamă-sa o iubea așa de mult, în cât îi dădea toate îngrijirile îmbrăcând-o, pieptănând-o și la culcare desbrăcând-o etc. Vede însă cu surprindere, că din zi în zi cingătoarea n'o mai ajungea, din cauză că pântecul creștea mereu!. Stupefacția mamei atinge culmea, când se convinge că iubita ei fiică eră însărcinată!. Prima legendă este, că Joe răpit de frumusețea ei a sedus'o; dar că în urmă și Neptun cuprins de aceeași dorință o urmărea pretutindeni, și că dânsa pentru a scăpa de el s'a transformat în mânăzată: dar a fost în zadar, căci luând și dânsul forma unui tânăr și frumos armăsar a sedus'o și a dat naștere unui cal numit *Arion*, ce avea și darul vorbirei. Alegoria însă în ambele cazuri este, că Ceres fiind Zeița agriculturii nu poate să dea roadele convenite fără iubirea celui a tot puternic, precum de asemenea dânsa are trebuință și de apele dulci ce se varsă în mare unde stăpânește Neptun: ape reprezentate prin calul Arion ce personifică—prin săltăturile și lovirea din picioare—isbucnirea ivoarelor de ape necesare agriculturii și orcărei vegetațiunii. Deci, pe dată ce sarcina nu se mai putea ascunde, Ceres, de rușine și cuprinsă de profundă întristare, a fugit din Olimp și s'a ascuns într'o peșteră cu totul necunoscută Zeilor. Aci dânsa fiind astfel retrasă, pământul fu isbit de secetă în așa grad, că lumea eră amenințată să moară de foame. Toți din toate părțile o căutau și nu puteau s'o găsească. Din întâmplare Zeul *Pan*, fiind într'o zi la vânătoare prin pădurile din Arcadia, este atras într'un loc de niște gemete adânci și plângătoare, unde mergând vede pe Ceres copleșită în dureri de facere. Atunci imediat el se urcă în Olimp și anunță pe Joe, care la rândul său pe loc trimite pe Apolo, medicul Olimpului, când Ceres, grație ajutorului dat precum și a unei poțiuni de infusie de *capete de mac*, se liniștește și dă naștere frumoasei *Proserpine* (*Persephata*). Cu toate acestea totul lângezea pe pământ și în special grâul stătea ascuns neputând să răsară, așa în cât toți oamenii ridicau rugăciuni ferbinți către Cer implorând ajutorul acestei Zeițe binefăcătoare agriculturii. Induplecată și având milă de omenire, Ceres în fine se hotărăște să iasă din peșteră, când fu primită cu cel mai mare entuziasm și neînchipuită bucurie de întreaga suflare de pe pământ. Dânsa avea ochii plini de o dulce oboseală, iar pe fruntea ei se vedeau urmele unei palidități. Ea ținea la sânul său în brațele atârănânde pe Proserpina, fructul tinereții și durerilor sale: Ceres a plătit scump de tot gloria de a fi atracțioasă. iar ochii săi cei frumoși au fost făcuți să verse lacrimi.

Ses yeux etoient remplis d'une douce langueur,
 Et son front conservoit un reste de p leur.
 Proserpine pendoit encor   sa mamelle :
 Objet de sa tendresse et fruit de ses douleurs.
 C res paya bien cher la gloire d' tre belle...
 Les beaux yeux sont donc faits pour r pandre des pleurs !!

Demoustier.

La această inspirație poetică, adăugăm  i noi următoarea :

Amorul, de c nd e amor,
 Focul lui cel arzător
 Nu se stinge cu nimic,
 Dec t cu lacrămile care pic,
 Din ochii cui a fost aprins :
 Femeia, ... totd'auna ea l-a stins.

Ceres, Zeița agriculturii  i produselor nutritive ale pământului, er  considerată ca simbolul abundenței, fapt pentru care la Romani sub numele de *Alma* (roditoare) er  ad rat   i invocată pre-tutindenii. Dânsa ave  la Greci  i Romani diferite nume ca : *Ceres Achaea* sau *Achthea* din cauza gemetelor  i plânsetelor scoase când fii-c sa Proserpina a fost răpită de Pluton ; deasemenea se mai nume  *Ceres Aloeea*: ca producătoarea boabelor gr ului (treerat); *Ceres Alumne* sau *Alma*: hrănitoare ; *Ceres Auxithales*, care m re te vegetațiunea ; *Ceres Viadora*: datătoare de viața ; *Ceres Eryneea* sau *Furia*: din cauza excesivei nervosit ii în care căzuse după răpirea Proserpinei.  i în adevăr, această mamă cu totul desolat  a cutreerat întregul pământ să- i găsească fata, dar în zadar. Atunci în disperare aprinde două mari tor e pe muntele *Etna* din Sicilia, hot r t  să o caute până chiar în fundul pământului, unde  i intră. Aci însă e văzută de *Arethusa*, care chem nd-o  i zice : *Fii sigură ; eu știu cauza lacr milor tale. Eu sunt Aretusa fost  Nymphă a Dianei pe care o  nso eam pe marginea fluviului Alpheu. Dar acesta îndată ce mă vede mă  i iubeste. Eram t n r ,  i deci  i faci idee c t eram de sensibilă. Alpheu mă urm re , pe c nd eu, vai ! fugeam de el precum or  i cine fuge de ceiace iubeste ! Zeii însă ca protectori ai virtu ei mă schimbară în fântână, ca să mă sustragă de urmarirea lui. Dar el devenit furios se retrage în ad ncimea pe terilor întunecoase  i cere ajutor Amurului, care înduplecat  i deschide drumul în undele mele. Eu, plângând pe  ubitul meu, dau voe apelor noastre cu se sărute :  n scopul ca să-l împac. Merg nd deci să mă  nesc cu scumpul meu Alpheu, am văzut pe Proserpina trecând în brațele lui Pluton ;  i ca probă, eată si cingătoarea, care din gre ial  a căzut în apă  i*

pe care o păstrez. Deci, fiica ta este în infern». La auzul acestora Ceres imediat sboară în Olimp și prezentându-se lui Joe îl roagă îmbrățișându-i genuchii precum se vede în figura 34 plângându-se contra lui Pluton. Cum însă el furase pe Proserpina cu știrea și consimțământul lui Joe, acesta n'a putut să promită Zeiței Ceres, fosta lui amantă, liberarea fiicei sale, decât cu condiție să nu fi mâncat nimic de când a fost dusă în infern. Dar cercetându-se lucrul, *Ascalaphe*, ce aveă serviciul de fecior în casa lui Pluton, declară, că a văzut pe *Proserpina* mîncînd dintr'o rodie. Atunci Ceres

Fig. 34. Joe rugat de Zeița Ceres să-i redea pe fiică-sa *Proserpina* răpită de *Pluton* Zeul infernului.

la moment schimbă pe acest denunțator în *bufniță*, iar dânsa a trebuit să se mulțumească cu aceea, că *Proserpina* să stea cu ea pe pământ 6 luni iar cu *Plutone* alte 6 luni în mod alternativ.

Notă. — După poeți, această poveste mitologică reprezintă *grâul*, care după ce se culege apoi se seamnă în luna Septembrie, și stă astfel în sânul pământului până în luna Martie când apoi răsare, pentru ca iarăși să crească și să se desvolte înveselind și hrănind lumea. De asemenea cei inițiați în secretul Zeilor văd în acest lucru *simbolul morții* când *Proserpina* se pogoară în infern, iar când apare pe pământ reprezintă *simbolul învierii*. În reamintirea acestui fapt erau date la Eleusis în Atica renumitele serbări numite *micile Eleusiene* în timpul toamnei iar *marele Eleusine* coexistând cu venirea *Proserpinei* pe pământ în timpul primăverii.

Zeița Ceres e reprezentată de obicei stând în picioare, cu un aer serios, cu roche lungă majestoasă, dar de culoare neagră

în semn de doliu pentru răpirea Proserpinei. Dânsa are într'o mână un snop de grâu iar în cealaltă ținând o seceră. Capul său e în-

Fig. 35. Ceres, Zeița agriculturii și producătoarea tutulor bogățiilor pământului.

încolțește semințele orcărei vegetațiuni. În cazul acesta poartă numele de *Persephone*, simbolizând lumea întunecoasă, pentru care se și confundă uneori cu însăși Proserpina, Zeița infernului, care este numită încă și *Core*, ce însemnează fată tânără.

O adevărată calamitate se deslănțuise asupra *Dryadelor*, nimfele pădurilor, din partea lui *Erysichton*. Acest nevropat — de și se laudă că eră nepotul lui *Neptun* — devenise spaima locuitorilor din întreaga *Thesalie*, unde se urcase pe tron ca rege în locul tatălui său *Triopas*. Dânsul — pe lângă îngâmfarea, disprețul și cruzimele lui — merse până acolo că a căutat să distrugă însăși religiunea, căci oprise pe oameni dela adorațiunea Zeilor, până chiar a nu le permite să aprindă nici tămâie pe altarele lor. În furia și necredința de care eră prins, a tăiat cel mai frumos și bătrân stejar dintr'o pădure, ce eră locuința Nimfelor numite *Dryade*. Prin aceasta însă el a făcut și un sacrilegiu, de oarece stejarul e un arbore sfânt, căci *Jupiter* prin el a hrănit la început pe oameni învățându-i să-i mănânce fructul, adică *ghinda*. Din copacul dărâmat a eșit cea mai principală din *Driade*, care fiind și favorita Zeiței *Ceres* o roagă împreună cu celelalte să le dea răzbunare. Aceasta chiamă pe una din *Oreade* (nimfele munților) și o trimite la *foame*, care venind se infiltrază în timpul somnului în ființa lui *Erysichton*.

podobit cu o coroană făcută din spice de grâu. Uneori stă lângă ea o bufniță și o șopârlă reamintind metamorfozele lui *Stellio* și *Ascalaphe* (fig. 35). Alte dăți e reprezentată cu două mari torțe aprinse, pe care le ține în mâini și mergând iute în amintirea călătoriilor pentru găsirea Proserpinei, precum de asemenea uneori în locul snopului de grâu are un mănunchiu de *capete de mac*, reamintind *opiul* dat de *Apolo* și care i-a ușurat durerile în timpul facerii.

Ceres fiind considerată ca factor indispensabil al protecțiunii grâului și fructelor ce formează alimentele hrănitoare ale omului, e numită la greci *Demeter*: dela *δα* sau *γη*, pământ și *μητηρ* mamă; căci întocmai ca și o mamă dânsa nutrește întreaga lume. Dar tot dânsa e considerată și ca Zeița părții mai adânci a pământului unde

La deșteptare deci el fû coprins de o foame groasnică și fără sațiu, căci pe cât mănca pe atât foamea crește și mai mult: patimă numită în medicină *bulemie*: dela βουρ βουρ bou și λυπόρ, foame. Mai târziu, în nerăbdarea lui, luă orice fel de aliment fără nici un fel de preparație: deci crude, amestecate unele cu altele, și astfel fără nici o alegere le băgă cu grămada în stomac, rănâind însă tot flămând: boală numită *malacie*, ce însemnează moliciune, nesimțire. În fine ajunsese să adune or și ce întâlnește în drum ca: pietre, cărbune, var, nisip, lemne, etc., până chiar și murdăriile oamenilor și dobitoacelor: patimă numită *pica*: dela πικρ, coțofană. Aceste lucruri iarăși grămădite una peste alta le înghițește cu lăcomie, dar iarăși fără nici un folos, căci mereu se vaită că moare de foame. Acum, din toată bogăția lui rămase cu o singură fată numită *Metra*, care având milă de el s'a rugat Zeului *Neptun* să-i dea puterea *metamorfozei*, pe care obținând-o, dânsa luă chip de diferite animale, când prezentându-se nenorocitului său tată el o vindește, iar cu banii căpătați își cumpără de-ale mănărei. Dar cu timpul nici cu aceasta neputând să se îndestuleze, și-a isprăvit chinul mâncându-se pe el însuși: *autofagism* (din αὐτὸρ și φαγεῖν = a se mânca pe sine).

Notă. — Această descriere mitologică ne arată iarăși o alegorie și anume: unde putem ajunge, când nu căutăm să ne stăpânim ura, ce nu e decât exaltarea sistemului nervos, care transformată în *nevrosă*, ne duce prin diferite peripeții până ne sfârșim prin sinucidere.

Iată însă și altă explicație poetico-filosofică:

Notă. — *Erysichton*. După unii scriitori, sub numele acesta este personificarea muncii pământului cu plugul, care mereu cere dela pământ o supra-abundență în producerea alimentelor populației mereu crescânde, iar nu să fie lăsat la discreția și producerea spontanată ca în epoca de aur a omenirii. De aci și numele de *Erysichton*, ce însemnează devorant, sfâșietor (ἔριδων) pe care îl are acast erou; iar pedeapsa dată de *Ceres* este tocmai simbolul omului setos de lăcomia de a avea cât mai mult aur, scos din cultura pământului. Mai este un *Erysichton* fiul lui *Cecrops* și *Aglaura*, care a introdus cultul Zeilor și altor divinități la Atena.

Zeița *Ceres* s'a mai răsunat contra unor țărani din *Lycia* transformându-i în *broaște* fiindcă i-a turburat apa unui isvor din care a voit să se răcorească. Altădată fiind coprinsă de foame a intrat în bordeiul unei femei sărace numită *Bauba*, (de aci poate și cuvântul *baba*) care nu a putut să-i dea decât un fel de *terci*. Pe când însă ea îl mănca cu lăcomie, un copil numit *Stellio* sau *Stelle* a început să răză de ea asvârlindu-i peste figură apă murdară, când imediat a fost transformat de *Ceres* în șopârlă. (*Stellio* — onis: șopârlă).

Tot astfel a fost pedepsit și *Ascalabos* fiul regelui *Misme* din *Atica* în următoarea împrejurare: *Ceres*, disperată și obosită în căutarea fiicei sale, fiind copleșită de o sete arzătoare, cere să i se dea ceva de băut. Atunci *Ascalabos* îi oferă o cupă plină cu un amestec de menthă și făină numită *Ciceone* (κικέων), pe care Zeița îl soarbe cu multă aviditate, când *Ascalabos* zise în bat-

jocură să i se aducă un butoi ca să o sature. Dar Ceres înfuriată pe loc îl transformă în șopărlă.

În fine Zeița *Ceres*, în indignarea și disperarea ei, a mai dat și următoarea pedeapsă: După răpirea fiicei sale Proserpina, dânsa a căutat-o fără preget nu numai ziua dar chiar și noaptea, făcând să lumineze pământul prin două mari fapte ce steteau continuu aprinse pe muntele *Etna*. După multe umblete ajunse pe malurile râului *Cyana* făcut din corpul nimfei cu acelaș nume de către *Plutone*. (Vezi pag. 16). Din întâmplare însă, în trecerea lui *Plutone* cu *Proserpina* căzuse acesteia cingătoarea dela brâu, care încă plutea pe undele apei. *Ceres* imediat o recunoaște, și luând-o începe a scoate strigăte de durere și amenință tot pământul cu foamete. Atunci apare *Arethusa*, o nimfă al cărui isvor fiind din ocean și trecând prin infern îi spune că a văzut acolo pe *Proserpina*. Auzind aceasta, *Ceres* imediat se duce la *Jupiter*, dela care pretinde să-i înapoeze fiica, ce de altfel eră și a lui (vezi fig. 34). Dânsul îi acordă cererea sub condițiunea, că *Proserpina* să nu fi gustat din nici un fruct al infernului. Cu această promisiune *Ceres* se duce în infern să-și ia fata. Din nenorocire însă *Proserpina* mâncase dintr'o rodie, și nimeni nu o văzuse decât *Ascalaphus* fiul râului *Acheron* cu nimfa *Avernului* numită *Orphneea*, care divulgând faptul, *Proserpina* rămase în infern. Atunci *Ceres* pedepsește pe *Ascalaphus* transformându-l în *cucuvea*, pasăre de cobe și jale al cărui nume e identic cu cel pedepsit.

§ VI. Muzele. — Ele sunt ficele lui *Joe* (vezi pag. 32) și aveau în mână câte un obiect drept simbolul atributului său. Astfel: *Clio* (istoria) ținea într'o mână un sul de hârtie iar în cealaltă o carte, și stă în atitudine de povestitoare; *Euterpe* (muzica) avea în mâini un *dublu flaut*. *Thalia* (comedia) îmbrăcată în *Bacchantă*, ținea într'o mână *masca teatrală* iar în cealaltă un rulou de hârtie. *Melpomene* (tragedia) cu *mască* și *pumnal*. *Terpsichore* (dansul) ținea cu ambele mâini o *liră*. *Erato* (cântece de amor) cu *lira inventată* de ea însăși, iar după alții de *Mercur* din broasca țestoasă (vezi pag. 51). *Polymnia* (imne religioase și altele) cu atitudine serioasă și gânditoare stă sprijinită pe *altar*, având în mână *lira*. *Urania* (astronomia) încoronată cu *stele*, ține în mână o mică *vergea* arătând pe un *glob* și în fine *Caliope* (epopea, voce dulce, vorbire frumoasă), are *tăblițe* și *condei* de scris. Toate aceste Muse locuiau în muntele *Olympe* la poalele sale, în locul numit *Pierie*, de unde s'a și dat *Muselor* uneori numele de *Pierie*; altădată stăteau în *Parnas* iar inspirațiunile și le luau din isvorul *Hippocrene* (vezi pag. 58).

Iată acum răsunarea lor: Este vorba de fetele lui *Pierus*, un rege din câmpiile dela *Pela* (*Thesalia*), cari îngâmfate că au un mare talent la cânt și o voce dulce, insultau *Musele* zicându-le că sunt mai superioare ca ele; și drept probă le provoacă la concurs. Atunci *Musele* primesc luând ca arbitri pe *Nimfe*. *Pieridele* în număr de 9 se prezintă; iar cea mai mare dintre

ele numită *Pierida* începû să cânte ridicând în slavă pe Giganti și înjosind aproape pe toți Zeii, cari în lupta ce au avut cu dâșii au fost siliți să se transforme în animale și să fugă: *Jupiter* cu coarne de animal, *Apolo* ca cerb, *Bachus* ca țap, *Diana* ca pisică, *Venus* ca pește și așa mai departe. Se zice însă că Musele au cântat și ele așa de frumos, încât Nimfele s'au pronunțat în favoarea lor. Atunci *Caliope* Zeița cântului, care în special învinsese pe concurente, începû să insulte pe aceste *Pierede*. Ele însă luând în batjocură amenințarea lór, *Caliope* invocând puterea Zeilor, le pedepsește transformându-le în *coșofene*. Și astfel fură pedepsite, ca în loc de a scoate cântece melodioase, să țipe în mod strident, desgustător și fără nici un înțeles: ca orice coșofană.

O altă răsbunare a Muselor a fost contra lui *Pyreneu* din următoarea cauză: atunci când Musele se duseră a se stabili în *Parnas*, ele descinseră la acest *Pyreneu* ce eră rege în *Thesalia*. Dânsul însă făcea parte dintr'un neam barbar; și fiind lipsit de orce cultură își propusese ca în timpul nopței să omoare Musele, iar după alții să le violeze. Ele aflându-i însă cugetul perfid, cerură ajutorul lui *Apolo* ca unul ce eră Zeul și șeful lor. Dânsul atunci le dete niște aripi, prin care fugiră în vârf de munte. Atunci *Pyreneu* cu totul furios le urmărește în aer; dar tocmai când le ajunge, deodată se prăvălește din vârful stâncei unde Musele își luaseră sborul, și căzând în cap pe pământ rămase mort scâldat în sânge: *alegorie de pedeapsa prigonitorilor talentului și geniului omenesc*.

Notă. — Există un alt *Pyreneu* rege în *Thracia*, care a avut o fată numită *Pyreneea*. Dânsa fiind înșelată de *Hercule* a născut un șarpe, când fiind coprinsă de groază și furia tatălui sau fuge în munții ce desparte *Franta* de *Spania*, și unde a fost sfâșiată de fiarele sălbatice. De atunci acești munți se numesc *pyrenei*.

§ VII. *Neptun*. După ce *Ajax* violează pe *Cassandra* (vezi răsboiul Troei) și își perde flota într'o furtună pe mare, el se urcă pe o stâncă, de unde începe să insulte pe toți Zeii adresându-le cele mai josnice expresiuni și ameițindu-i cu pumnul. *Neptun* infuriat contra lui, spintecă stâncea iar el prăvălindu-se în mijlocul valurilor fu înghițit de mare. Celalt frate numit tot *Ajax*, și amândoi cunoscuți ca cei mai groasnici luptători în răsboiul Troiei, în ura lui că a fost bătut de *Ulyse*, a măcelărit o turmă întregă de boi crezând că sunt Greci, iar când vede că s'a înșelat, de necaz înebunește și se omoară cu o spadă ce luase dela *Hector*. (vezi *Ajax* la adaose mitologice).

§ VIII. *Theseu*. Deși nașterea acestui erou sau semi-zeu se atribuie lui *Joe* iar după alții lui *Neptun*, totuși el este considerat ca fiul lui *Egeu* cu *Ethrea* fica lui *Pitheu* regele Trezenei din vechea Grecie. Acest *Egeu* părăsind locuința sa Trezena din Argolida ce eră o parte muntoasă, a ascuns sabia și sandalele sale sub o stâncă foarte mare, lăsând ca moștenire fiului său, că

ajungând la maturitate să scoată aceste arme, dacă voește să devie erou; după aceea el pleacă spre Athena.

Notă. — Legenda în această privință e următoarea: *Egeu* părăsind pe *Ethra* care deja era însărcinată își depuse obiectele numite sub acea stâncă zicând: că dacă fiul ce se va naște va fi un erou, atunci devenit mare să ridice acea stâncă și să ia armele depuse, după care apoi în secret să vie după el la Atena. Dupe poezi, *Ethra* reprezintă aerul cel curat din atmosferă, *Egeu* pe acela al valurilor mării ce isbesc stâncele și malurile, iar *Theseu* care se naște, reprezintă soarele, care dimineața își ridică capul d'asupra valurilor în splendoarea unui cer senin.

Fapt este că *Theseu*, crescut fiind la curtea bunicului său *Pitheu*, pe fie-care zi crește în putere și în curagiu. Ast-fel se zice, că *Hercule* dupe un timp oarecare venind în vizită la acest rege îmbrăcat în pielea leului ce omorâse, *Theseu*, ce era băețandru, se și repede cu un topor asupra lui *Hercule*, crezându-l că în realitate este leu. Acest lucru a produs o mare impresiune asupra lui *Hercule*, pentru care mai târziu 'l-a și luat ca însoțitorul său în cele mai multe expedițiuni.

Teseu îndată ce s'a făcut mare a fost provăzut de o putere colosală, așa încât cu multă înlesnire ridică piatra stâncoasă unde erau ascunse armele depuse de tatăl său, prin mijlocul cărora distruge o mulțime de monștri și fiare sălbatice în drumul ce a făcut la Atena pe uscat iar nu pe mare precum îl sfătuiseră bunicul său *Pitheu*; și a făcut aceasta numai în scopul ca în luptele cu diferiți monștrii să devie și el tot așa de glorios ca și *Hercule*. Ajuns însă în Athena, *Medea* ce trăia în concubinaj cu tatăl său, având presimțirea cine este, a voit să-l otrăvească. Dar în momentul când *Teseu* luase paharul cu otravă și era gata să-l bea, *Egeu* zărind sabia și recunoscând-o vede că e fiul său, după care gonind pe fermecătoarea *Medea* domnește împreună cu el. Acî *Teseu* deși avea etatea numai de 16 ani, a obținut cele mai strălucite succese omorând pe cei trei tâlhari numiți *Sinnis*, *Sciron* și *Procuste*, cari prin cruzimile lor înspăimântase întreaga lume. În adevăr, locuitorii ce erau prinși se supuneau la torturi îngrozitoare, ce constau în aceea, că se îndoiă un arbore și se fixă corpul omului cu lanțuri la ambele extremități, iar când arborele după aceea se îndreptă, ei rămâneau sfâșiati. Alți nenorociți erau puși într'un pat de fier, și în cazul când erau prea lungi li se tăia picioarele iar fiind mai scurți se lungeau, până ce rămâneau morți. Supliciu acestă era executat de *Procuste*, al cărui nume—ce însemnează a lungi—provine tocmai din mutilarea ce făcea nenorociților căzuți în mâna lui, cărora sau le tăia sau le lungea picioarele. Dar și el a fost ucis de *Theseu* fiind supus întocmai la același chin.

Notă. — În literatură se zice la figurat *patul lui Procuste*, când e vorba de legi și instituțiuni tiranice, sau de înmări slabe și ciuntite din operele marilor artiști sau renumiți literați. În privința lui *Sciron* sunt și următoarele amănunte.

Sciron. Unul din cei 3 bandiți renumiți prin crimele lor și

de care Atena a fost scăpată grație lui *Theseu*. Se zice că el stetea ascuns între stâncele dintre Atena și Megara; acolo prinzând pe locuitori îi aruncă în mare ca să îngrășe broaștele testoase din care el se hrăneă. Aceasta e legenda ateniană. După tradiția megarienă însă, *Sciron* a fost un foarte bun comandant în armata megară, și a declarat război tuturilor criminalilor protejând pe toți oamenii cei buni. El a fost socrul lui *Eaque*. Aceste aprecieri și legende opuse provin din antagonismul ce există între *Megara* și *Atena*; așa că cecece eră om virtos la Megarieni, eră din contră tot ce poate fi mai rău la Atenieni.

Se mai află prin câmpiile din *Marathon* un taur sălbatic, care pustiise locurile. Și pe acesta Teseu îl prinde viu, îl plimbă

Fig. 36. — *Theseu omorând Minotaurul.*

pe toate străzile Athenei în admirațiunea tuturilor, iar apoi îl sacrifică în onoarea Minervei și lui Apolon.

Dar succesul cel mai strălucit al lui Teseu a fost următorul: se află în Creta renumitul rege *Minos*, fiu bastard al lui *Joe* care avea de soție pe *Pasiphaia*, o Zeiță iarăși bastardă având cu ea patru copii: *Deucalion*, *Androgeu*, *Ariadna* și *Phedra*. Dintre aceștia, *Androgeu* a fost ucis din invidie de Egeu tatăl lui Teseu. Prealabil însă există în Creta faimosul Labirint construit de *Dedal*, care eră astfel dispus prin nenumăratele despărțituri și încolăcitură, încât cine odată intră acolo eră peste putință să mai iasă. Se întâmplă însă că *Pasiphaia* soția lui *Mi-*

nos — în urma unei infidelități făcută cu un taur alb trimis după cât se zice de Neptun (Poseidon)—născuse un monstru având corpul de om iar capul de taur numit *Minotaurul*. Din cauza însă a pierderii lui Audrogeu, Minos declară război Atenienilor, pe cari înconjurându-i le impune ca tribut, ca în fiecare an să trimeată câte 7 flăcăi și 7 fete în Creta, unde introduși în Labirint erau mâncați de Minotaur, ce fusese închis aci de Minos.

Notă. — Minos proclamându-se regele Cretei și voind să aducă sacrificiul lui Neptun, a rugat pe Zeu să-i trimită un taur în acest scop. Rugăciunea fiindu-i primită, imediat animalul iese din valurile mării și se prezintă la țarm unde se găseă Minos rugându-se, și i se oferă pentru sacrificiu. Dar puterea extraordinară a taurului precum și minunata lui frumusețe a fermecat pe Minos în așa chip, încât uitând promisiunea făcută, oprește taurul pentru el înlocuindu-l cu un altul din turmele sale. Din această cauză Neptun turbează taurul, care pe lângă multe nenorociri produse locuitorilor, inspiră iarăși prin voința zeiască un amor contra naturei din partea Pasifaei către taur. Atunci Dedale, un foarte priceput mecanic, ca să înlășnească furia nebună a reginei, a construit o vacă de aramă în care intrând a atras taurul, care coprins de escitațiune și crezând că în adevăr are aface cu o vacă, execută actul de împreunare, în urma căruia dăua naște acel copil monstru cu trup de om și cap de taur numit Minotaur. După altă legendă însă, acest monstru a ieșit din amorul criminal ce Pasifaia avea cu *Taurus* un curtesan dela curtea regală, și că întâlnirea lor se făcea chiar în casa lui Dedale. Așadar numele de Minotaur provine dela *Minos* și *Taurus*. Dar or cum ar fi, Minos descoperind crima și pe complicile ei, a pus pe Dedale să construiască un labirint după modelul celui din Egipt, în care însă a închis nu numai monstrul dar și pe Dedale împreună cu fiul său Icare, cărora nu le dădea ca hrană decât carne de om. După o legendă poetică însă, Pasifaia este *Luna* sub formă de junică, ce se amurezează de Soarele taur.

Dedale însă a făcut niște aripi din pene de pasăre, pe cari lipindu-le cu ceară pe umeri a fugit trecând marea *Egee* în zbor. Fiul său Icare însă ridicându-se prea sus și ceara topindu-se de căldura Soarelui, aripele s'au deslipit, iar el căzând s'a înecat într'o porțiune a mării, ce de atunci a luat numele de *marea Icarienă*. *Dedale* zburând din Creta s'a pogorât la *Cumes* (*Cumanus*) lângă Sicilia, unde a ridicat un mare templu în onoarea lui *Apolo*. Dar nici un prinț din insulă nevoind să-l primească, având frică de furia lui Minos, el se duse direct la *Cocalus* regele Siciliei, care primindu-l bine, dânsul i-a împodobit regatul cu cele mai frumoase și mărețe monumente. Totuși Minos cerându-i extrădarea, regele a refuzat puind să omoare pe *Dedale* spre a nu cădeă în mâinile lui. De altfel se zice că și chiar Minos a fost ucis de acest rege sicilian, după unii din eroare iar după alții înadins, fiind pus într'o bae fierbinte unde a murit sufocat. Lucrul acesta s'a făcut de fiii lui *Cocalos* îndemnați chiar de el, atunci când Minos a plecat din Creta cu intenție războinică pentru a obține pe *Dedale*. Poetii văd în moartea lui Minos în Sicilia—ce reprezintă Occidentul în raport cu insula Creta—personificarea Soarelui, care ajuns la sfârșitul mersului său se aruncă spre seară în valurile fierbinți ale mării, reprezentate prin sunumita bae, unde dispare.

Teseu revoltat, chiar fără să fi fost însărcinat de tatăl său, se duce să lupte contra acestui monstru și să libereze patria sa de un asemenea tribut rușinos și criminal. Ajuns aci, *Ariadna* prinse compătimire de el, așa încât i-a arătat secretul cum să iasă din Labirint: prin aceea că i-a dat un ghem de sfoară, al cărui căpătâi fixat la intrare i-a servit în urmă ca conductor pentru a eși. Și în adevăr Teseu odată intrat în Labirint omoară pe Minotaur (Fig. 36), și eșind la lumină victorios ia pe *Ariadna* de soție și pleacă spre Atena împreună și cu *Phedra*. După o lungă călătorie ajunse în insula *Naxos*, unde părăsește pe *Ariana* pentru a luă pe *Phedra*. Dupe etimologie, semnificarea cuvântului *Ariadna* ar fi cea mai sfântă, cea mai plăcută. În ea s'ar personifică pământul producător de roade bune, întocmai ca și *Semela*. Dupe unii, dânsa a fost părăsită în insula *Naxos* din marea *Icaria* de către *Theseu* dupe porunca zeilor amurezându-se de *Egleea*, care prin frumusețea ei cea strălucitoare personifică pe Zeița *Aurora*; precum iarăși tot din porunca lor, *Bachus* înflăcărat de frumusețea *Arianei* a luat-o de soție dându-i ca dar o frumoasă și bogată coroană de aur, dar care în urmă ar fi fost ucisă fiind prinsă în adulter. De aceea, *Ariadna* este reprezentată sub două forme: una foarte tristă stând pe marginea mării când e părăsită de *Theseu* (Fig. 37.) iar sub cealaltă formă din contră e foarte veselă și rătăitoare, când primește declarația de amor a lui *Bachus*. Ambele aceste forme sunt dupe poeți simbolul naturei, care pe timp de toamnă și iarnă lăncezește, dormitează și e lipsită de viață; pe când în timp de primăvară și vară se redeșteaptă, devine vioae, înfloritoare și plină de toate farmecele tinereții și serioșitatea maturității. Simbolul acesta e analog cu al zeiței *Ceres* și *Proserpina*. După altă legendă, *Ariadna* prin firul ce a dat, înseamnă scânteia inteligenței, precum *Theseu* reprezintă lumina soarelui, care străbătând distruge orice nor și întuneric — cum eră cel din labirint — și prin care se ucide germeul rău al omenirii reprezentat prin *Minotaur*.

Dupe unii poeți, *Minotaurul* reprezintă furtuna și în special iarna cea monstruoasă, care e învinsă de *Theseu* erou solar. Tot astfel e și cu numărul victimelor fixat la 7, știut fiind că acest număr eră consacrat lui *Apolo* ca fiind născut în a 7-a zi a lunii *Mai* (vezi p. 48). Alții însă consideră cele 7 fete și cei 7 flăcăi, ca imagina celor 7 luni ale frumosului anotimp ce sunt sacrificate monstrului sfâșietor reprezentând iarna, dar care sunt scăpate de *Theseu*, în care se personifică lumina strălucitoare de primăvară.

Fig. 37. *Ariadna* părăsită de *Theseu*. (Dupe *Jean François Millet*, pictor frances născut la *Gréville* (*Manche*) în 1815 și mort în 1875).

Notă. — Cât privește legenda că *Ariadna* ar fi fost ucisă de *Bacus* din cauza unei infidelități, aceasta probabil e o alegorie la abuzul ce uneori facem de acest *Zeu* bând prea mult din produsul său, care cu toată veselia ce ne procură la început, la urmă însă ne ia mintea și facem cele ce nu trebuie provocându-ne chiar moartea.

Dar *Teseu* imediat fu isbit de începutul nenorocirilor sale, căci intrând în port el a uitat să pue pe corabie un steag alb, precum se înțelesese cu tatăl său *Egeu* în caz de va veni victorios. De aci a rezultat, că dânsul nevăzând acest semn, a crezut că *Teseu* e mort, și deci se asvârle în mare unde se înecă, și care de atunci fu numită *marea Egee*. Odată rămas stăpân, *Teseu* deși la început a arătat destulă înțelepciune, mai târziu însă s'a dat în brațele plăcerilor și desfrânărilor până a răpi pe *Helena* ce nu avea decât etatea de 10 ani. Sărindu-i însă în ajutor frații săi *Castor* și *Poluce* dânsa a fost reluată, iar drept pedeapsă pentru *Teseu*, dâșșii i-au luat pe *Ethra* mama lui și a făcut-o sclava *Helenei*.

Notă. — Locul unde fusese ascunsă *Helena* răpită de *Theseu*, a fost divulgat de un cetățian numit *Academus*, care singur el știa acest lucru. Drept recunoștință pentru acest mare serviciu, *Lacedemonienii* or de câte ori făceau invaziuni și pradări asupra *Atheni*, nu se atingeau de grădinile lui *Academus*, ce se aflau lângă *Athena*. Aceste grădini luară cu timpul numele de *Academie*, nume ce a devenit celebru prin lecțiunile filosofice profesate de *Platon* în acel loc și transmis apoi în toate părțile din lume, înțelegându-se prin *Academie* localul de cea mai înaltă instituție culturală a unui popor.

Dar culmea destrăbălării a fost când *Teseu* a făcut cunoștință cu *Pirithous* și s'au dus împreună să răpească pe *Core* fiica lui *Aidomeus* regele *Moloșilor*, drept recunoștință că l'a ajutat să răpească pe *Helena*. După o versiune, regele prinde pe *Pirithous* pe care îl omoară dându-l spre sfârșire câinelui său atb, iar pe *Teseu* îl leagă. După alții însă, *Teseu* revoltat de moartea acestui prieten, exprimă insulte triviale la adresa lui *Pluton*, contra căruia se și duce în infern cu hotărîrea d-ai răpi pe soția sa *Proserpina*. *Plutone* însă înfuriat își răsbună contra lui legându-l cu lanțuri de un scaun și condamnându-l a stă astfel pentru eternitate. *Teseu* însă a fost scăpat de *Hercule*, fapt care a rămas menționat în cele 12 victorii ale sale.

Notă. — Relativ la prietenia lui *Theseu* cu *Pirithous* dăm următoarele amănunte: Se zice că *Pirithous* fiind gelos de gloria lui *Theseu*, a voit să pue la încercare puterea acestuia furându-i boii ce aveau, pe când păștau pe câmpiile din *Marathon*. Atunci *Theseu* urmărind pe răpitor se prezintă în fața lui și-l provoacă la luptă. Dar pe când ambii adversari se priviră unul pe altul, fiecare fu cuprins de o admirațiune mutuală adică reciprocă, și în același timp simultanată, în urma căreia, în loc ca să intre în luptă își dădură mâna jurându-și unul altuia o eternă amicitie. Astfel se explică strânsa legătură între acești doi eroi precum și unirea lor în aceleași întreprinderi mitologice, cum a fost de exemplu ajutorul dat de *Theseu* lui *Pirithous* în lupta acestuia contra centaurilor, precum de asemenea și *Pirithous* a luptat pentru *Theseu* contra *Amazoanelor* răpind pe *Antiopa*, din care s'a născut *Hipolythe*.

Cap. XIII Compătimirile Zeilor și Zeițelor.

§ I. *Arion*. Istoricul acestui mare cântăreț are legătură cu *Periandru*, ce făcea parte din numărul celor 7 înțelepți ai Greciei, celebrii între altele prin concepțiunea ce aveau asupra guvernării unui stat, arătându-și fiecare părerea sub formă de sentință. Astfel: 1) Dupe *Solon* din Atena, guvernarea perfectă este aceea unde insulta unui cetățean ar fi simțită de toți; 2) după *Bias* din Priene: unde legea ocupă locul tiranului; 3) după *Thales* din Milet: unde domnește egalitatea abundenței; 4) după *Pittacus* din Mitilene: unde omul onest conduce și nici odată cel rău; 5) după *Cleobule* din Lindos: unde temerea de remușcare e mai puternică decât legea; 6) după *Chilon* din Lacedemonia: unde legea vorbește în locul oratorului și în fine 7) după *Periandru* din Corinhe: unde domnește aristocrația

Acest *Periandru* (650 a Ch.), numit și tiranul Corintului, a mers cu cruzimea până acolo, că și-a omorât soția *Melisse* fiind gravidă călcând o în picioare. Această femeie, de origină obscură, printr'o întâmplare curioasă regele văzându-o dând apă de băut la niște muncitori pe loc se amurezează de frumusețea corpului său și o și ia de nevastă. Fiul său *Lycophron* revoltându-se contra acestei crime fu exilat în insula *Corcyre*. Iar atunci când mai târziu dânsul fiind bătrân îl cheamă pentru a-i predă tronul, fiul îi trimise răspuns, că el nu poate locui în acelaș oraș cu omoritorul mamei sale. *Periandru* îl anunță că pentru a-l satisface, el consimte să se retragă la *Corcyre*. La auzul acesteia toți locuitorii se revoltară; și pentru a împiedecă stabilirea tiranului în orașul lor imediat au ucis pe *Lycophron*! Auzind de aceasta, *Periandru* cu totul infuriat își războună prin mari vărsări de sânge, exilarea și executarea multor persoane distinse.

Și totuș acest crud *Periandru*, eră protectorul cântăreților și poeziilor. Astfel, în timpul său există un cântăreț cu lira așa de celebru încât, întocmai ca și *Apolo*, fermecă până și chiar animalele din pădure fără nici o deosebire. De aceia lumea îl credea că este frate cu *Apolo*. Acest cântăreț numit *Arion*, trăia în mare stimă la curtea regelui *Periandru*. După ce face o lungă călătorie în *Sicilia*, unde prin talenul său câștigase o avere respectabilă, *Arion* pornește cu o corabie spre *Corint*. Marinarii văzând asemenea bogăție își propun să l'omoare. *Arion* văzând că toate rugăciunile sunt zadarnice, reușește a obține grația, ca înainte de moarte să-i dea voie să cânte din liră. Dânsii consimțind, el începe să cânte așa de frumos, încât însuși Zeii împreună cu *Apolo* l-au admirat. Și precum ei știa intențiunea marinarilor, trimiseră mai mulți delfini în jurul vasului. Isprăvind cântecul, deodată *Arion* — așa cum se găsea înbrăcat în hainele cele mai scumpe și frumoase — se aruncă în valurile mării împreună cu lira. Un delfin însă, din porunca *Zelor*, fu gata să-l primească pe spatele

său; și astfel *Arion* imblânzind însăși marea prin cântece fii condus de delfin pe țărmul Peloponesului, iar de aci ajunse înaintea marinarilor la curtea regelui, căruia îi povestește cele întâmplate. Marinarii crezându-l mort erau foarte vesele de prada făcută.

Fig. 38 *Arion* mare poet și muzicant, care a fost scăpat de un delfin

turi de astrul delfinului pe *calea laptelui*: pe acea fâșie albă, vapo-roasă și cu margini neregulate ce se vede pe Cer în nopțile senine, și fiind compusă dintr'un însemnat număr de stele.

Salvarea acestui poet, simbolizează protecțiunea ce Zeii acordă marilor artiști scăpându-i dela orice pericol.

Ca episod al acestei legende se zice că bunul *Delfin*, ca să pue și mai în siguranță viața lui *Arion*, a sărit cu el din mare pe țărm la o foarte depărtată distanță. Dar *Arion* odată scăpat, s'a dus direct la curtea lui *Periandru* fără să se mai ocupe de binefăcătorul său, care înămolit fiind în nisip și nemai putând să sară în apă, a murit pe uscat: în locul poetului care trebuia să moară el în valurile mării. Se zice că *Periandru*, cuprins de compătimire, a îngropat pe delfin ridicându-i un frumos mormânt, iar Zeii tot în vederea acestui devotament l-au pus în constelațiunea cerească purtând numele său. Relativ la acest fapt poetul *Demoustier* exclamă zicând:

Hélas! tel est souvent le destin des mortels
 Qui consacrent leurs jours au bonheur de la terre:
 Vivants, on les délaisse au sein de la misère;
 Morts, on leur dresse des autels.

Traducere cu aluzie la poetul *Bolintineanu* și *Eminescu*.

Vai! așa e soarta unor muritori,
 Cari, ziua și noaptea până'n zori,
 Lucrează la a lumii bucurie,
 Crezând că-i sfântă datorie.
 Dar atâta cât trăesc,
 La ei nimeni nu gândesc.
 După ce însă-au murit
 Toți văd cât au strălucit;

S'atunci un monument măret
 Li se ridică cu orce preț:
 Când mulți dinei, cuprinși de jale,
 Au murit săraci sau p'în spitale

Notă. — Delfinul, din cea mai depărtată vechime a lumii, a fost considerat ca bun amic al omului. În special marinarii când văd un delfin, iau precauțiuni de apărare contra unei furtuni, ce le este prevestită de acel delfin. Între alte multe calități ce posedă aceste viețuitoare, sentimentul de recunoștință ce-l păstrează celui care le-a făcut un bine, este tot așa de extraordinar ca și de neînchipuit. Între altele se citează următorul fapt: Se zice că un anume *Ceranos* din Milete a cumpărat mai mulți delfini dela un negustor și le-a dat apoi drumul în mare scăpându-i astfel dela moarte. Dupe un oare-care timp *Ceranos* făcând o călătorie pe mare fu apucat de o groasă furtună. Dar eată că pe neașteptate apare un delfin din cei răscumpărați, care prin minune scapă numai pe binefăcătorul lor, pe când toți ceilalți tovarăși ce erau cu el s'au înecat. Un alt fapt e descris de *Pausanias* ca văzut cu ochii săi: Un tânăr vindecase pe un delfin de o rană grea, dupe care apoi îi dă drumul în mare. Ei bine, delfinul acesta recunoștea vocea binefăcătorului său în așa grad, că or de câte ori îl chema, dânsul venea în grabă la marginea țărmlui excitând admirațiunea tovarășilor în mijlocul cărora se află și cu atât mai mult că delfinul nu venea decât la chemarea acestui tânăr. În general delfinii au mila și iubesc în deosebi pe cei tineri. Astfel se zice că un flăcău numit *Enalos*, aflând dela oracol că iubita lui fusese aruncată în mare, se asvârli și el în aceleași valuri ca să moară lângă dînsa. Un delfin însă coprinș de milă îl i-a în spinare și-l conduce viu și neatinș în insula *Rhodos*. Iarăși se zice că un asemenea delfin a scăpat dela pericol de moarte și pe *Telemac*, ce căzuse în mare fiind copil. Drept recunoștință și plăcută reamintire, *Ulise* a gravat imagina delfinului pe inelul său, ce neînțecat îl avea în deget și la care mereu se uita aducându-și aminte de bunul delfin. În fine delfinii sunt foarte iubitori de muzică și adoară pe poeți. Cei vechi reprezentau delfinul ca simbol de *liniște pe mare* în special pe *Mediterana*, ca o *expedițiune fericită*, și ca personificarea puterii maritime (*Thalassocrație*). Delfinii de asemenea formează atributul divinităților născute din mare, sau care locuiesc în acest element precum e *Venus*, *Thetis*, *Nereu*, *Proteu*; dar mai ales pentru *Neptun* au un profund devotament fiind cei mai credincioși misionari ai săi. Egiptenii de asemenea fac din delfini un atribut al Nilului, unde ei se luptă cu multă înverșunare contra crocodililor. Iar drept probă ca și însuși Zeii iubesc pe delfini, este că mulți din cei muritori au fost transformați în aceste animale în semn de compătimire: așa precum s'a făcut cu *Ino*, *Melicerte* și alții.

II. Un copil al Zeului *Bachus*, făcut cu o *Nimfă*, rătăcind prin pădure a fost găsit de niște marinari, ce veniseră acolo pentru distracție. Atrăși de frumusețea peste măsură a acestui copil, îl luară cu dâșșii și îl duseră în port, unde trebuiau să se imbarcheze pentru a pleca spre insula *Naxos*, una din Cicladelele Arhipelagului. *Acœtes* însă comandantul vasului, impresionat de fap-tura copilului a presimțit că e ființă de Zeu, și deci a refuzat să-l primească, dând sfat marinarilor să-l lase liber. Dâșșii însă se opuseră cu îndârjire, așa că fără voia lui porniră corabia. În mijlocul mării însă corabia e amenințată să se oprească. Toți marinarii lucrau din răsputeri a înpinge vasul din loc, dar fură treptat transformați în delfini și precipitați în mare. Singur *Acœtes* a rămas neatinș: și aceasta numai din grația Zeilor cari făcură astfel, că vasul porni singur din loc și îl aduse drept în insula

Naxos. Aci dânsul fără să fi suferit nici o vătămare, aduce sacrificii de mulțumire Zeilor. După o legendă, copilul acesta eră însuși Bachus metamorfoșat, care în lupta dată contra mateloșilor se transformase în leu provocând complectă lor nimicire.

III. În insula Cypru eră ca rege *Cinyras* cel mai vechi și iubit rege, inventatorul diferitelor arte precum și al flautului. Se credea că el e fiul lui Apolo, pe care de altfel l-a provocat la concurs; fiind însă învins de lira lui Apolo s'ar fi omorît de rușine și necaz. După altă legendă însă, el a trăit 150 de ani, fiind încărcat cu daruri și toate onorurile de către Venus, în al cărui templu servea ca preot. El a avut o fată cu cele mai perverse inclinațiuni numită *Myrrha* sau *Smirna*. Dânsa în oarba ei pasiune profită de un moment dat, și se introduce în timpul nopței în patul mamei sale Cinchreisa efectuând incestul cu însuși tatăl ei, fără știrea și voința lui. După aceasta dânsa simțindu-se însărcinată fuge în Arabia, unde naște pe *Adonis*, care pentru extraordinara lui frumusețe a fost numit al doilea *Cupidon*. Sunt mai multe legende în această privință. Astfel se zice, că Cinchreisa mama Smirnei, lăudând peste măsură pe fiica sa că e mai frumoasă decât orice Zeiță, Venus infuriată de această sfidare a inspirat Smirnei acel amor nelegiuit și rușinos numit incest. Iar când tatăl descopere crima făptuită și aleargă furios după fiica sa ca s'o străpungă cu sabia, Venus a fost care a transformat-o în arborele ce produce tămâia, și că Cyniras isbind cu furie copacul a eșit din el Adonis cu totul format și de o frumusețe extraordinară și de care Venus imediat se și amurezează. După altă legendă însă, Smyrna ca să înfrângă această criminală pasiune, s'a spânzurat cu cingătoarea dela brâu, dar că doica sa sosind la timp a tăiat streangul de mătase, și astfel scăpată dela moarte dânsa prin mijlocirea doicei se introduce în patul părintesc în noaptea serbărilor Zeiței Ceres, și astfel îndeplinește voința destinului. Dar or cum ar fi, dânsul, adică Adonis, devenind mare se făcuse așa de frumos, în cât Venus văzându-l imediat e cuprinsă de o înflăcărată pasiune amoroasă pentru el.

Scena aceasta s'a petrecut la Biblos în Phenicia, unde Venus eră cunoscută sub numele de Astartea. Se zice că la început Adonis s'a arătat foarte indiferent la pornirea amoroasă a lui; Zeița însă îl convertește foarte ușor prin mijlocirea nimfei *Epidamia*, ce avea darul să înflăcăreze la moment amorul cel mai înfocat în inima or cui pentru iubita sa stăpână. Pentru acest cuvânt, această nimfă eră mult adorată în Epidaur sub imaginea lui Venus, aducându-i-se mari sacrificiuri de toți aceia cari doreau să obție succese amoroase cât de repede posibil. De aci a rezultat faptul, că Adonis cuprins de flacăra amorului, în momentul când Cupidon sărută pe dulcea sa mamă, de odată el (Adonis) asvârle o săgeată amoroasă care izbește pe Venus drept în sân: deși unii zic, că însuși Cupidon din greșeală a rănit pe Venus. Dar or cum ar fi, atunci dragostea Zeiței a crescut și mai mult nemai

putând să trăiască fără de el nici chiar în Olympe. Dar cum Adonis iubea foarte mult vânătoarea, Venus înainte de a se urca în Olymp îl roagă în special, să nu atace animalele fibroase, și în orice caz să nu plece nici odată fără să nu fie însoțit de ea. După ce Adonis promite totul, Venus pleacă sburând în Olymp veselă și plină de bucurie: dar orice bucurie e fragilă și trecătoare, mai ales când e amorul la mijloc. În adevăr, Adonis neputând să reziste unei impulsii fatale, atacă un porc mistreț pe când se afla în excursiune în pădurea din muntele Liban; dar fiorosul animal îl mușcă producându-i la pulpa piciorului o rană mortală. În privința aceasta e și următoarea tradiție: astfel se zice, că Marte și Apolo curtau cu înfocare pe Venus dar fără ca ea să se uite la ei, așa că dâștii se simțeau foarte umiliți de această indiferență. Când Marte descopere amorul lui Venus cu Adonis și deci cauza disprețului arătat, pe loc inspiră slabului său rival o poftă nebună de luptă și o sete arzătoare de pericole; și reușește la aceasta cu atât mai ușor, cu cât dragostea, repausul și lănghezeala începuse să-l obosească dacă nu chiar să și plictisească pe tânărul amurezat. Atunci se zice, că însuși Marte s'a transformat în acel porc mistreț rănind pe Adonis. Altă versiune, dă pe Diana drept complice, pe de o parte ca să răzbune pe fratele său Apolo iar pe de alta din cauza geloziei și a unei vechi certe avută cu Venus, așa că pe nevăzute dânsa a infuriat cu turbare acel porc mistreț, iar după alții că ea însăși ar fi rănit pe Adonis cu una din săgețile sale. Dar ori cum ar fi, îndată ce faptul s'a produs, Zefirul pe loc zboară în Olimp și vestește pe Venus de cele petrecute, care la moment copleșită de jale și disperare se asvârle din Olimp pe pământ, străbate ca un fulger prin mărăcini și stânci, și aruncându-se pe corpul prea iubitului său își smulge marama după figură puind-o la rană, pentru ca să oprească scurgerea de sânge; dar a fost prea târziu. În zadar ea strânge în brațe acest corp sleit de viață, precum în zadar a fost și suflarea divină eșită din gura ei amoroasă ca să-l încălzească, căci totul a rămas fără nici un folos: Adonis se stinsese, moartea îl răcise și-l înghețase pentru totdeauna, și nimic de aci înainte nu-l mai putea să-l chema la viață. Pe deplin convinsă de această nenorocire, *Cypris* (Venus) dorește ca cel puțin o dulce reamintire a iubitului său să rămâe pe pământ. Se zice că din sângele lui Adonis au eșit trandafiri albi, iar din lacrimile lui Venus au eșit brebenei. După altă legendă, Venus în precipitarea ei s'a întepat în niște ciolini la un deget dela mână, și că sângele acesta curgând în picături pe trandafir a rămas pătat: ceiace explică origina petelor roșii de pe frunzele trandafirului alb. (Fig. 39).

Notă — Azi cuvântul Adonis exprimă în literatură tipul frumuseței genului masculin, așa ca zicând unui bărbat: e un Adonis, este a-i spune că e cel mai frumos din lume.

Odată ce Adonis dispăre, sufletul său ca al oricărui muritor se duce în imperiul lui Plutone (Hades). Aci Proserpina văzându-l

e cuprinsă de acelaș amor de el ca și Venus, de unde a provenit mare ceartă ce a fost adusă la cunoștința lui Joe, care însă n'a putut să le împace decât acordând lui Venus, ca Adonis timp de 8 luni să stea cu ea pe pământ iar 4 luni cu Proserpina în infern. Atunci Adonis își alege primăvara, vara și toamna adică timpul vegetațiunei, al florilor și fructelor să fie nedespărțit de iubita lui, iar zilele friguroase și triste ale timpului de iarnă să stea închis în infern lângă Proserpina.

Fig. 39. Venus inspăimântată privește moartea lui Adonis.

Numele Adonis corespunde la *Phenicieni și Asirieni* cu *Tammous* ce însemnează *Domn mare* (seigneur) fiind exprimat prin cuvântul *Adoni*, ce era considerat ca *Zeu Soare*, care strălucește primăvara și vara în toată splendoarea lui, lungezește apoi toamna, pentru ca în cele din urmă să dispară pe timp de iarnă. Cultul său a fost introdus din Asia la Greci și în deosebi în insula *Cypru*

și *Rodos*, unde era chiar o societate cu caracter religios (tahmă) membrii săi având numele de *Adoniaști*. Mai târziu cultul acesta, fu introdus și în *Atena*, unde pe timpul lui *Tucidide* luase o dezvoltare foarte mare. La aceste serbări, numite *Adonia*, femeile unite în grupuri mari expuneau pe străzi imaginea divinului vănător, îndeplinind toate ceremoniile funebre și exprimându-și mâhnirea și durerea prin plânsete, țipete și cântece duioase cu fluere frigiene. În *Alexandria* din Egipt, aceste serbări erau tot așa de importante ca și foarte luxoase: astfel imaginea Zeului era pusă pe un pat de argint înconjurat de verdeață și vase mari prețioase, care fiind pline cu flori înconjurau patul mortual: acestea erau *grădinele lui Adonis*, cari au trecut în limbajiu comun, și prin ele se exprimă alegoria lucrurilor de scurtă durată: *bucurie trecătoare, efemeră*.

IV. *Midas*, regele legendar al Frigiei din Asia mică, era renumit prin bogățiile sale extraordinare. După unii se zice că era fiul *Cibelei*. El este care a răspândit cultura vitei în văile Frigiei dând o mare extensiune în acelaș timp și cultului lui *Bachus*. Auzind de aceasta, Zeul Bacus împreună cu preceptorul său *Silene* vine în persoană să vadă lucrul. În această călătorie însă *Silene* se rătăcește de Bacus; este însă găsit beat de niște locuitori, cari îl aduc lui *Midas*. Acesta îi recunoaște și îl ține în ospitalitate 10 zile, când și fu găsit de Bacus. Acest Zeu după ce inspectează viile sădite de *Midas*, rămâne încântat și foarte mulțumit. Pentru acest lucru precum și acela că a cinstit cu deosebire pe tovarșul său, în semn de recunoștință îi făgăduiește jurând pe râul *Styx* să-i îndeplinească orice dorință ar voi. El în lăcomia lui, deși foarte bogat, cere dela *Bachus* să aibă darul ca pe orice ar pune mâna să se transforme în aur. Cerința fiindu-i satisfăcută, *Midas* imediat vede, că aceasta era pentru dânsul cea mai mare nenorocire, de oarece nu numai obiectele ce atingea se transformau în aur, dar chiar și însăși mâncarea și băutura. Fiind astfel amenințat a muri de foame în mijlocul unei imense bogății, el roagă din nou pe *Bachus* să-l desfacă de acest dar zeesc. Și cum *Bachus* jurase pe *Styx* de a-i satisface orice dorință, având compătimire de el îl desleagă poruncindu-i, să se ducă în vârful unui munte și să găsească izvorul râului *Pactole*, unde spălându-și capul și mâinile ce erau de aur, va fi scăpat. El făcând aceasta revine în starea normală, iar de atunci apele ca și malurile râului acesta a luat culoarea galbenă, grație prafului de aur cu care a fost impregnat. (Vezi adaose mitologice).

V. *Jupiter* împreună cu *Neptun* și *Mercur* călătoreau pe pământ. Ajungând în *Beoția* fură bine primiți și ospătați de un bătrân *Hyrieus*, care în onoarea lor pe lângă altele a sacrificat și un bou. Atunci Joe drept mulțumire îi făgăduiește orice va voi. Bătrânul însă îi spuse că are o adâncă mâhnire, din cauză că își pierduse soția fără să aibă nici un copil.

Notă. — Se zice că *Herie* soția lui *Hyriens* ce era una din cele mai frumoase Nimfe, a fost coprinsă de așa mare întristare de moartea singurului sau copil, încât a vărsat atâtea lacrimi de durere, că din ele a isvorât o fântână ce a purtat numele său.

De aceea, la propunerea lui *Joe*, el zise că singura lui dorință ar fi să aibă un băiat dar fără să se însoare, căci el a jurat soției lui de a rămâne singur toată viața. *Jupiter* zice atunci să îngroape pielea boului sacrificat și să o păstreze timp de 9 luni. La termenul fixat a eșit *Orion*, care pe măsură ce creștea luă proporțiuni enorme, așa încât cu capul atingea chiar norii. După o altă legendă, *Orion* era fiul Zeiței *Cybela* iar după alții al lui *Neptun*, care îl și înzestrăse cu facultatea de a pluti pe valurile mării. El fusese înșurat cu *Sideea*. După moartea ei însă a cerut în căsătorie pe *Meropa* care era una din *Pleiade* și fusese măritată cu *Sysyphé*. După moartea acestuia, *Meropa* s'a măritat cu *Cresophonte*. Pe acesta însă îl omoară *Polyphonte* împreună cu doi copii și ocupă tronul ce avea în *Mesenia din Peloponez*. Ajuns astfel rege, constrânge pe *Meropa* să-l ia de soț. Dar în mijlocul ceremoniei sosește *Epitos* al treilea fiu al *Meropei* și ucide pe *Polyphonte* chiar în templu. Rămasă astfel văduvă, *Meropa* este cerută în căsătorie de *Orion*. Tatăl ei însă *Oenopion*, fiu bastard al lui *Bacus*, se opune din toate puterile, deși *Orion* scăpase țara (*Chio*) de ravagiile unor bestii sălbatiche. Atunci *Orion* intră cu forța în camera *Meropei* și o violează. Tatăl *Meropei* face recurs la *Zeul Bacus* implorând ajutor, ce fu obținut dându-i un anumit vin, cu ajutorul căruia îmbătând pe *Orion* îi scoate amândoi ochii. Dar iarăși: Zeii drept compătimire îl sfătuie printr'un oracol, că de se va uita la răsăritul Soarelui, dânsul își va recăpăta vederea. Zeița *Aurora* văzând pe acest tânăr voinic și frumos în insula *Lemnos* e cuprinsă de compătimire și dragoste așa de mare, încât îl răpește în *Cer* ca pe un soț al său. Dar aci, *Diana* e cuprinsă și ea de înclinațiuni amoroase către acest tânăr.

Atunci *Apolone* fratele său privind cu ochi răi lucrul acesta, îi spune că dorește să se convingă de arta ei de a ochi bine; și arătându-i un punct negru spre răsărit, o îndeamnă să tragă cu săgeata în el. Dânsa în ambițiunea ei se supune; dar înemerind acel punct omoară pe însăși *Orion*, care plutea în nori d'asupra mării. Drept compensație el fu așezat în constelațiunea cerească sub aparența unui *Gigant*, care strălucește până în luna lui. No-embrie când încep ploile de iarnă. Unii zic, că *Orion* după ce și-a căpătat vederea, el ar fi trăit ca vânător cu *Diana* în *Creta* și că *Terra* (pământul) ar fi trimis un șarpe veninos, (*scorpie*) care mușcând de picior pe *Orion* pe dată a și murit. Aceasta s'a făcut, din cauză că el plănuise să extermine toate animalele de pe pământ prin arta lui de mare vânător. Dânsul și scorpiea au fost puși în constelațiunea cerească ce poartă numele lor. El avea un câine foarte credincios și isteț numit *Sirius*, care în limba sancrită însemnează *Soare*. El face parte din constelațiunea câinelui mare, și este cea mai strălucitoare stea din bolta cerească, fapt pentru care astronomul *Humbold* o

numește o *insultă, în univers*. În adevăr, dânsa scântează cu cea mai puternică intensitate, deși se observă cu greu fiind prea aproape de orizont.

Notă. — Relativ la nașterea lui *Orion* există o legendă, pe care însă o reproducem deși e cam indecentă, cunoscut fiind proverbul, că cele naturale nu sunt rușinoase (*naturalia non sunt turpia*). Astfel se zice că la ospățul oferit au asistat 3 Zei: *Jupiter, Mercur și Neptun* și că fiecare pe rând au urinat pe acea piele de bou iar dupe alții de junică, și că dupe aceea a fost îngropată în pământ unde a stat 9 luni când a eșit *Orion*: acest Gigant care când intră în mare se rezemă cu picioarele pe fundul său rămându-i corpul și umerii d'asupra valurilor, precum de asemenea când mergeă pe pământ, capul său se pierde în nori. Cât privește pe soția sa *Sideea*, dânsa a murit fiind trăsnită de *Junona* și aruncată în infern, din cauză că s'a laudat ca fiind mai frumoasă decât dânsa. De asemenea *Orion* fiind orb s'a dus în insula *Lemnos*, luându-se după sgomotul produs de loviturile ciocanelor și nicovalelor *Ciclopilor*. Se zice că ajuns aci, *Vulcan* i-a dat pe un anume *Cedalion* spre a'i servi de conducător, pe când altă legendă spune, că însuși *Orion* intrând în uzină a luat un băiat pe care punându-l în cărcă, i-a poruncit să-l ducă către răsăritul soarelui. După ce și-a recăpătat vederea, *Orion* pleacă în insula *Chio* ca să-și răsbune contra lui *Enopion*: dar acesta fiind ascuns de ai săi credincioși, n'a fost găsit, așa că *Orion* s'a restabilit în *Creta* însoțind pe *Diana* la orice vânătoare. În ceea ce privește constelațiunea în care a fost transformat *Orion* și care răsare și apune în marea Mediterană, dânsa fiind prevestitoare de furtună, nori întunecoși și ploaie a primit numele de *nimbosus, imbrifer și aquosus*. În fine se zice că *Orion* chiar și pe bolta cerească are frică de scorpia ce l-a mușcat; așa că, fiind și dânsa transformată în constelațiune, *Orion* apune când scorpia răsare, astfel că nici vreă să o vază și nici să se întâlnească cu dânsa.

V. Din întreaga Mitologie, *Procne* și *Philomela* reprezintă culmea tragediei ce s'a putut efectua. Ambele aceste surori au fost ficele lui *Pandion*, un rege din *Atena*, și erau născute dintr'o frumoasă Nimfă *Zeuxippe*. Dânsul fiind atacat de *Labdacus* regele *Tebei* și fiind învins, cere ajutor lui *Tereus* regele *Traciei* și fiul lui *Marte*. *Pandion* drept recunoștință că prin el a câștigat victoria, îi dă în căsătorie pe *Procne*. Se zice că la această căsătorie, deși celebrată cu cel mai mare lux și bucurie, n'a luat parte nici un Zeu sau Zeiță afară de *Eumenidele*, sub care însă se ascundeau Furiile, adică *Erynele*: ființe de rău augur precum și o cucuvea. Totuși căsătoria s'a celebrat, iar *Tereus* pleacă cu *Procne* transportat de bucurie în regatul său din *Tracia*. După cinci ani de căsătorie capătă un fiu numit *Itis*, ce mărește bucuria părinților precum și a regatului întreg. Dar acum *Procne*, fiind coprinsă de un mare dor de soră-sa, trimete pe soțul ei la *Atena* ca să o aducă. El primește; însă îndată ce ajunge și vede pe *Filomela*, rămâne încântat de frumusețea ei. Bătrânul părinte se opune la plecarea ficei sale; *Tereus* își îndoește însă rugăciunile, în urma cărora el pleacă cu *Filomela*. Indată însă ce ajunge în *Tracia*, se retrage cu dânsa într'un castel, unde pe de o parte îi spune că soră-sa a murit, iar pe de alta că el în amorul nemărginit ce are pentru dânsa n'a spus adevărul, numai în scopul de a veni, și că el dorește să o ia de soție. Dânsa însă respingându-l și opunind multă rezistență, ei o violează; iar la protestările și blestemele ei fiu coprins de o așa mare furie, încât îi taie limba

ca să nu poată spune cele petrecute, și pe urmă o pune sub paza severă chiar a fratelui său *Dryas*. Chinul acesta al Filomelei a durat un an de zile, în care dânsa veșnic eră plânsă de sora sa Procne, căreia Tereus îi spusese că a murit. Filomela însă în secret brodează pe o pânză întreaga sa nenorocire precum și siluirea la care a fost supusă, și reușește a o trimite sorei sale, despre care auzise că trăește. Aceasta înțelegând alegoria desemnului, aleargă la dânsa și împreună jurară răzbunare. Ocaziunea se ivește în timpul unor mari serbări date în onoarea lui *Bachus*, când ele amândouă, costumate în bachante obțin cel mai mare succes. După serbări se prepară un mare ospăț în palat. Procne furioasă de această crimă, făptuește și dânsa o alta și mai mare omorând pe *Itis*, singurul fiu ce avea și preparând din el mâncare pentru soțul său. Pe când acesta se arată foarte vesel și satisfăcut, cere să i se aducă copilul să-l vază. Procne însă îi răspunde, că *ceea ce dorește este în el însuși*. El neînțelegând și continuând cu întrebarea că unde este copilul? de odată apare Filomela, care îl isbește drept în față cu însuși capul fiului său. Dânsul îngrozit de spaimă se repede în prima linie contra fratelui său, pe care îl omoară cu spada crezându-l trădător. Dar pe când se repede și asupra Procnei și Filomelei, ele scăpară sburând, căci Zeii din compătimire, în momentul acela chiar transformase pe Filomela în *privighetoare* iar pe Procne în *rândunică*. Tereus fu transformat în *pupăză*: simbolul murdăriei, iar copilul *Itis* în *sticlete*.

Poeții văd, mai ales în pasările în care au fost transformate persoanele din această tragedie, anumite simbole. Astfel: *pupăza*, care e pasărea ce-i place a stă în locuri nu tocmai recomandabile precum e de ex. băligarul, arată moravurile și pornirile murdare ale lui *Tereuseu*, iar sborul acestei pasăre fiind greoi înseamnă că el nu putea să ajungă pe ambele surori: fuga sa fiind mai puțin iute ca a lor. *Privighetoarea*, căreia îi place tufșurile, pare că simbolizează cum *Philomena* își ascunde rușinea în care se află, iar *rândunica* ce mereu vine, se duce, și mereu se întoarce vizitând aceiași casă, arată neliniștea în care se găsește *Procne*, căutând în zadar pe fiul său cel omorât de ea însăși.

VII. Compătimirea zeilor s'a manifestat și asupra nimfei *Pythis* (*Pitys*), care eră cea mai tânără și frumoasă. Dânsa eră foarte mult iubită de vântul de miazănoapte numit *Boreas*, pentru care de alt-fel avea și dânsa multă simpatie. Se întâmplă însă că *Pan* Zeul păstorilor, deși eră așa de urât încât toată lumea râdea de el, totuși avea darul să cânte foarte frumos din fluer. Odată aflându-se în mijlocul tuturor nimfelor care îl pusese să le cânte, el cu toate că prin figura lui urită și bizară aducea spaimă or unde se prezentă producând frica numită *panică* — de care se zice că au fugit chiar și Giganții în lupta dată contra lui *Joe* când l-au văzut — totuși cu această ocaziune Zeița *Pythis* fiind de față fu așa de plăcut impresionată, încât capătă dragoste

de el. Dar tocmai când dânsul transportat de bucurie îi spunea dorul său pe un vârf de munte, Zeul *Boreas* îi surprinde. Atunci el în furia lui suflă cu o putere așa de mare asupra nimfei, că se prăvălește ca într'un abis. Zeii, și în special Gheea Zeița pământului, având compătimire de dânsa, i a eternizat numele transformând-o într'un arbore numit *Pin* (molift) ce corespunde cu numele său. Din partea sa *Pan*, ca o dulce amintire, a purtat de atunci pe capul său o coroană făcută din ramurile acestui arbore, iar frunzele moliftului geme când suflă *Boreas*, în semn de compătimire pentru amorul său de care n'a avut noroc. Această imagine poetică simbolizează sentimentele ce avea această *Nymphă* virgină pentru ambii săi adoratori: împodobind pe unul cu ramurile sale și plângând pe cel alt cu șueratul frunzelor aceluiaș arbore.

VIII. *Hesperidele* erau niște Nimfe în număr de trei, ficele

Fig. 40. *Polyppen* surprinde pe *Acis* în tandrențe amoroasă cu *Galathea*. (Duce *Pascal Ottini*, pictor italian născut la Verona în 1570 și mort în 1630).

Fig. 41. *Triumful Galathei*. (Duce *Raphael*, *Sanzio de Santo*, concurentul lui *Miguel Angel* născut în 1485 și mort în 1520).

noptei și ale lui *Hesperos* fiul lui *Atlas*. Ele erau de o frumusețe rară și steteau într'o grădină numită *Hesperida*, plină cu mere de aur și păzite de un monstru, după unii cu 10 iar după alții cu 100 de capete. Din această grădină *Hercule* a luat trei mere. (Vezi pag. 52). *Esacus* fiul lui *Priam* căruia îi plăcea foarte mult vieța câmpenească, zărește pe malurile unui râu pe una din *Hesperide*, și răpit de frumusețea ei se îndrăgostește imediat. Dânsa fugind însă trece printr'o pădure, unde călcând un șarpe fu mușcată de acesta și moare imediat. Atunci *Esacus* în disperarea

lui se aruncă după vârful unei stânci în mare. Aci *Thetis* una din Zeițele mării având milă de el îl înzestrează cu niște aripi, prin care rămase plutitor pe apă. Dânsul însă nemulțumit de această compătimire se ridică din nou și caută să se afunde, dar nu reușește; și tot astfel încercând într'una să se scufunde — în necazul ce avea — refuză să se mai hrănească, până când încetul cu încetul slăbind, se transformă într'o pasăre plutitoare cunoscută sub numele de *scufundaci* (plongeon).

Aceste Hesperide în număr de trei: *Eglea*, *Eritea* și *Hespera* fiind recalitrante orcării amor, se mai povestește de ele și următoarea: *Eroii* din expedițiunea Argonauților văzându-le se opriră atrași fiind de frumusețea lor. Și pentru deschiderea unei

Fig. 42. *Pygmalion* admiră statueta de marmură făcută de el. Muzeul Louvre. (Dupe *Roux*, pictor francez născut la Montpellier în 1667 mort în 1734).

conversațiuni fură rugate, să le arate un izvor de apă, unde să-și potolească setea. Ele însă cunoscându-le intențiunea se amestecară în pulbere; iar când eroii continuară mereu cu insistențele lor, într'o clipă de ochi ele se transformată în trei arbori: *Hespera* în *plop*, *Erytea* în *ulm* iar *Eglea* în *salcie*.

IX. *Galathea*, fiica lui *Nereu* regele mărilor și a *Dorsierei*, fiind una din cele mai frumoase *Nereide* — nimfele mărilor —, excită amorul *Tritonilor* și altor locuitori subalterni marini. Dânsa însă iubește cu multă pasiune pe *Acis*: un tânăr și frumos păstor în

Sicilia, fiul lui *Faunus* Zeul păstorilor și al soției sale *Symetis*. Dar în același timp ea este iubită și de gigantul Cyclop *Polyphen*, care o urmărește în toate părțile declarându-i amor prin cântecelele cele mai duioase, la care însă dansa era cu totul indiferentă. *Polyphen* însă o urmărește neîncetat și o surprinde odată într'o peșteră stând în brațele lui *Acis* (fig. 40). Atunci el scoate un strigăt așa de grozav și amenințându-i pe amândoi cu moartea, încât *Galathea* înspăimântată fuge pe vârful unei stânci, de unde pentru a scăpa de urmărirea Gigantului se aruncă în mare, unde e primită de surorile sale Nereidele. *Acis* la rândul său ridică rugăciuni fierbinți către Zei, ca să-l primească și pe el în fundul mării, unde se și duce să se arunce. În drum însă este ajuns de fărămiturile unei mari stânci asvârhiă de *Polyphen*, în urma căreia și moare.

Din sângele lui *Acis* a ieșit un izvor cu apă limpede și curată ce poartă numele său. Aceasta s'a făcut de *Neptun* rugat fiind cu multă căldură de *Galathea*.

După poeți, *Galathea* personifică marea liniștită și strălucitoare, iar *Acis* prin amorul său este simbolul fluviului cu apele sale dulci, care vine de se varsă în mare. El e dat ca personificarea exploasiunii vulcanice amoroase.

Această imaginație mitologică din figura arătată, e reprezentată în grădina *Luxembourg* din Paris numită fântâna *Medicis*; iar fig. 41 ce se află în muzeul din Roma, arată triumful *Galathei*, care aruncându-se în mare cade pe un *delphin* și se sprijină pe un *Triton*, care o ține în brațe și o duce în mijlocul surorilor sale.

IX. *Pygmaleon* era un sculptor celebru; dar ca un mare artist era și vizionar. El rămăsese decepționat de sexul frumos, din cauza moravurilor foarte ușoare ce se dezvoltaseră în insula *Cypru*. Pentru aceasta se hotărăște a nu se însura niciodată, deci a rămâne celibatar. El însă reușește să alcătuiască din fildes o femeie după idealul său; și reușise atât de bine în această întreprindere, încât el însuși se amurezează de această statuie, căreia îi imprimase absolut toate grațiile. (Fig. 42). Pe când se celebra o mare sărbătoare în onoarea *Venerii*, se duse și el la templu și roagă ferbinte pe Zeiță a-i da o soție așa precum și o închipuia el prin statuia ce făcuse. *Venera* fu coprinsă de mila lui și îi ascultă rugăciunea în așa mod, că întorcându-se acasă deodată vede surprins, că statuia se transformase într'o ființă cu adevărat vie. Transportat de bucurie aduce cele mai fierbinți mulțumiri Zeiței, care după rugăciunile lui a asistat chiar la căsătoria ce a făcut-o. *Pygmaleon* a avut cu această statuie un fiu numit *Paphus*, care mai târziu a fundat un oraș în insula *Cypru* cu același nume dedicându-l în onoarea *Venerii*, care pentru aceasta mai era numită *Venus Paphia*. Se zice, că însăși *Venera* s'a arătat în vis lui *Pygmaleon* și i-a inspirat a face acea statuie; iar însuflețirea ei s'a produs printr'un sărut ce *Venus* a depus în timpul nopții pe buzele de marmură ale *Galathei*.

X. Compătimirea zeilor s'a arătat și asupra a doi tineri *Pyramus* și *Thisbea* din Babilon. Dânsii își avea locuințele lipite, și erau pătrunși fie-care de un amor nemărginit unul către altul. Părinții însă se opuneau la unirea lor, precum și chiar la întâlnire. De aceea ei își comunicau sentimentele de dragoste prin zidul ce le despărțea camerele, unde se zice că era o crăpătură invizibilă, ce permitea să-și audă vocea unul altuia. Voind să sfârșească însă odată cu această situațiune penibilă, se hotărâsc să părăsească casa părintească dându-și întâlnire la o peșteră anumită. *Thisbea* e cea dintâi care fuge dinspre ziuă din cameră. Trecând însă printr'o pădure întâlnește o leoaică, care o urmărește; dânsa fuge însă lăsând în drum marama ce o avea pe cap și pe care leoaica în furia ei o ia în gură, pătând-o cu sângele ce deja îi curgă în urma altor prăzi ce făcuse. Ea însă scapă și intră în peștera convenită. *Pyramus*, care a plecat ceva mai în urmă, merge pe acelaș drum; dar vede cu groază la rădăcina unui dud marama iubitei sale, pe care recunoscând-o imediat rămâne convins că *Thisbea* a fost ucisă de fiare. În disperare, pe loc se străpunge cu spada ce avea și moare la mo-

Fig. 43. *Pyramus și Thisbea*. (După *Coyvel*, pictor francez născut la Paris 1628 mort 1672).

ment. La rândul ei *Thisbea*, neliniștită că iubitul ei nu mai sosește, iese din peșteră pentru a-l întâlni în drum. Când vede însă cadavrul lui *Pyramus* rămâne îngrozită și atunci ridicând rugăciuni către cer impioră curajul de a nu mai trăi fără iubitul ei. Atunci pune mâna pe aceeași spadă cu care se omoară, pătând și ea cu sângele ei arborele precum îl pătase sângele iubitului său. Dânsii fiind urmăriți de părinți fură găsiți; ei au inspirațiunea să-i pue pe amândoi în acelaș mormânt la rădăcina copacului, unde s'a petrecut această nenorocire. Zeii din partea lor, în semn de compătimire și pentru a li se perpetua memoria, au hotărât ca fructele acestui arbore — ce era un dud — în loc de a fi negre ca până atunci, să fie de aci înainte colorate în roșu, simbolizând sângele acestor doi iubiți. În figura 43 se arată apotheosa lui *Pyramus* și *Thisbea* continuându-și dragostea lor sub arborele unde trebuia să se desfăteze.

§ XI. *Hyacinthus*. *Apoio*, căpătase o dragoste nemărginită de un tânăr frumos numit *Hyacinthus*, fiul regelui *Amiclas* din Sparta. Legăturile dintre ei erau cu totul intime; ba chiar exagerate după zvonii. Fapt este, că s'a născut — dacă nu ceartă — cel puțin o răceală

manifestă a lui Hyacinthus către Apolo. De aci credem a provenit partida de plăcere ce i-a oferit Apolo, și care a constatat în jocul cu discul. Amândoi se puseră deci la distanțe extraordinare de mari: unul la răsărit iar altul la apus. Apolo asvârlind discul cu putere mare cade în apropiere de Hyacinthus, care împins de curiozitate se apropie de el. Discul însă printr'o săritură elastică îl isbește drept în frunte rămâind mort pe loc. La această moarte se zice că a contribuit vântul Zephyre, ce iubea și el foarte mult pe Hyacinth; dar fiind refuzat împinge prin suflul său discul drept pe capul lui Hyacinth isbindu-l de moarte. În orice cas, Apolo apropiindu-se și văzând dezastrul, în semn de compătimire și iubire îl transformă în *zambilă*, (*Hyacinthus*) consacrand sărbătoarea lui în fiecare primăvară, și lăsând ca la toate serbările date în onoarea lui să se poarte această floare. Pe foile acestei flori eșită din sângele lui Hyacinth, și care dupe unii reprezintă emblema morții, se văd unele mici pete de culoare roșie, în care unii zic că văd literile Ai (Vai, aoleo) sau Ya din numele Hyacinth. Dupe unii, aceste litere au fost scrise chiar de Apolo cu mâna lui însăși.

De aceia la serbările numite Hyacinthia ce se dădeau în Laconia în memoria acestui tânăr, care fiind de o frumusețe rară eră iubit și de vântul Boreas precum și de Zephyre și care din gelosie contra lui Apolo au precipitat acel disc drept pe capul acestui tânăr, la aceste serbări zicem, prima zi eră consacrată demonstrațiunilor de tristeță, plângându-se frumosul adolescent și floarea sa dispărută, și depunându-se în acelaș timp ofrande funebre pe mormântul său ce eră așezat la statua lui Apolo; a II-a zi însă, răsunau cântece din chitară și flaut iar mulțime de flăcăi și fete celebrau prin coruri vesele apotheosa lui Hyacinthus, nemurirea tinărului-erou, simbolisând astfel încrederea oamenilor în renașterea periodică a strălucitei vegetațiuni, distrusă pentru un timp determinat de Zeul de vară prin căldura lui cea arzătoare.

Relativ la compătimirea lui *Apolo* pentru *Hyacinthus* se spune următoarele:

În *Amyleea*, oraș vecin cu Sparta, se ridicase un sanctuar în onoarea lui Apolo, ce pentru aceasta primise și numele de *Apolo amyleanul*. Tot aci se ridicase și mormântul lui Hyacinthus, unde se crede că se află și corpul său și împrejurul căruia se celebrau serbările numite *hyacintheene*.

Notă. — Ca episod dela Amicleeni avem, că lor fiindu-le neîncetat frică de o năvalire din partea Spartiaților ce erau geloși de prosperitatea lor, ajunseră a fi jucăria tuturor, căci la cea mai mică discuție îi speriau cu soșirea Spartiaților, deși lucru nu se îndeplinea. Pentru a fi scăpați de asemenea amenintare falsă ce le turbură fără încetare liniștea, au decretat o lege cu cele mai mari pedepse contra acolora, cari vor mai răspândi astfel de șgote. Se întâmplă însă că într'o zi, ei fură atacați de o groaznică invaziune, care deși eră prevăzută, însă din cauza numitei legi nimeni n'a avut curagiul să o denunțe, așa că au suferit absolută pierdere. De aceia a rămas proverbul: *tăcerea a pierdut pe Amycleeni*.

Cât privește pe *Hyacinthe*, care după unii a fost fiul lui *Pieros* cu muza *Clio*, poeții văd în această dramă o simplă alegorie, astfel: numele *Hyacinthe* provine din *Hyas* ca și al *Hiadelor*; prin urmare conține ideea de ploaie sau umiditate fecundă. *Hyacinthul* deci reprezintă vegetațiunea tânără și fragedă de primăvară, pe care razele arzătoare ale Soarelui o usucă, o vestejește și deci o omoară. De aceea serbările ce se dedeau lui *Apolo* la *Amyclea*, erau însoțite de scene alternativ cu expansiune de bucurie și întristare, simbolizând reînvierea primăvăritică a plantelor, sau distrugerea ei prin căldura cea arzătoare a Soarelui de vară pe timpul lunii de cuptor.

XII. Dupe ce *Apolo* părăsește pe nimfa *Clitia*, fu copleșit de o pasiune extraordinară către sora ei *Leucothea*: ambele fiice ale lui *Orchamus* regele Babilonului și a *Eurinomei*. Ca să poată ajunge la ea, *Apolo* se metamorfozează în însăși mama *Leucothei*, și astfel intrând în cameră depărtează toate servitoarele ce erau în număr de 12, și rămâne singur el cu fata. Atunci *Apolo* arătându-se în deplina lui strălucire își ajunge scopul. *Clitia* sora ei însă, divulgă fapta bătrânului lor tată *Orchamus*, care în furia lui îngroapă pe *Leucothea* de vie profitând de absența lui *Apolo*. Acesta nemai putând să repare dezastrul desgroapă cadavrul; iar în semn de iubire și compătimire varsă peste el *nectarul divin*, iar prin ajutorul lui *Joe* a eșit din *Leucothea* planta miroitoare, din al cărui trunchiu se extrage acea rezină, care prin aprindere exalează parfumul particular numit tămâie: *incensum*.

Notă.—Din acest cuvânt *incensum* s'a format în franțuzește *encens*, ce se ia la figurat ca elogiu, laudă, de unde și expresiunea: a da cu tămâie, când vrem să zicem de cineva că e linguşitor către cei mari (*l'encens de la flatterie*).

XIII. Tânărul *Cyparisus* din insula *Cos* (marea Egee) avea o dragoste foarte mare pentru o cerboaică, de care nu se putea deslipi. Intr'o zi părându-i-se că cerboaică nu mai ține la el fu-rișindu-se în pădure, dânsul în semn de glumă aruncă o săgeată: mai mult ca să o sperie. Din nenorocire însă rana produsă i-a cauzat moartea. Atunci *Chiparos* în desperare roagă pe *Zei* și în special pe *Apolo* cu lacrimi și plânsete, ca cel puțin să i se permită a plânge toată viața neincetat și cu prisosință. Rugăciunea i-a fost satisfăcută, în sensul că din lacrimile lui a răsărit arborele numit *Chiparos*, care reprezintă simbolul tristeței și al doliului când se pune pe morminte, iar al veseliei, când florile se oferă în alte ocazii de bucurie ca logodnă, nuntă, ospățuri etc. în reamintirea când *Chiparosul* se desfătă cu cerboaică aceasta.

XIV. Se zice că într'o discuție de superioritate a calităților între dânsii, *Cupidon* a probat că e mai puternic ca, *Apollo*, căci rânindu-l cu săgeata amorului se copleșește de iubire către nimfa munților numită *Daphne*, fiica fluviului *Ladon* cu *Gheea*. Pe când însă *Cupidon* atinsese pe *Apollo* cu o săgeată având vârful aurit, din contra, săgeata trasă în *Daphne* a avut vârful de plumb. De aci a rezultat o fierbințeală amoroasă dintr'o parte iar din cea-

laltă, o răceală de marmură, dacă nu de ghiată. Sfârșitul a fost, că *Daphne* fiind mereu urmărită de *Apollo*, — ca să scape odată de un amor pentru care nu avea absolut nici o înclinațiune, iar pe de altă parte fiind prea obosită de a se tot ascunde pentru a nu fi văzută, și în fine ca să nu mai audă plângerile disperate și declarațiunile amoroase care în loc de iubire și atracțiune îi provocă displăcere și repulsiune, — se hotărăște a pune capăt la acestea toate aruncându-se cu disperare în râul *Peneu*, din *Thesalia*, iar dupe alții în râul *Ladon* din *Arcadia* ce era însuși tatăl său. Aci, prin rugăciuni fierbinți către el și către Zei, rămase stând în picioare, și treptat se transformă într'un frumos *Daphn*. Dupe altă legendă, însăși *Gheea* (Pământul) în calitate de mamă, având milă de a ei fică, și-a deschis pântecul primind-o în sânul ei, după care apoi a făcut să crească dafinul: acel arbore ce totdeauna e verde fără să se vestejească vreodată. În orice caz, când *Apollo* urmărind-o vede această minune, îmbrățișând arborele, din nou îi declară amorul său, și se leagă prin jurămintele că o va iubi și sub forma aceasta. De atunci a rămas, că *Apollo* își împodobește lira și arcul cu frunze de dafin; apoi tot el a consacrat, ca semnul de cea mai înaltă onoare — când e vorba a se răsplăti virtutea și curagiul în războaie și orice faptă ce trebuie luată ca exemplu — să fie coroana de dafin, ce se va pune pe capul generalilor, literaților și tuturor iubitorilor de bine.

După altă legendă, *Daphne* a fost iubită de *Leucipos* fiul regelui *Enomaos* din *Pise*, care se transformase în față tânără ca să o însoțească. Atunci *Apollo* din gelozie sfătuește și constrânge, atât pe *Daphne* cât și pe tovarășa ei, să ia o baie împreună, când *Leucipe* fiind descoperit, pe loc a fost ucis. Această *Nimphă* dedea oracolele la *Delphi* mai înainte ca *Apollo* să fi pus stăpânire pe acest templu.

Notă. — *Daphinul*, în latinește *laurus* (arbore totdeauna verde), a rămas simbolul gloriei literare și al poezilor: *Lauri Apollonis*. De aceea, un scriitor ajuns la înaltă glorie, se zice că e acoperit cu *lauri*, precum dacă se lenevește și nu mai lucrează, i se zice că doarme pe *lauri*, iar când da înapoi și își compromise renumele câștigat, atunci își vestejește *laurii*.

Imaginațiunea Greacă a interpretat în diferite sensuri acest amor al lui *Apollo* pentru *Daphne*. Astfel, *Daphne* este rând pe rând o *Nimphă* profetică a muntelui *Parnas*, o interpretă a Zeiței *Gheea* (pământul), o fică a divinului profet *Thiresias*, o o fică a lui *Ladon* arcadianul sau a lui *Peneu* din *Thesalia*. În calitatea ei de frumoasă și curată fecioară este mult iubită de *Apollo*, ea însă fuge dinaintea Zeului care o urmărește; dar acesta deși o ajunge, o apucă și o strânge cu putere în brațele sale. În momentul însă când era pe punctul să răușească, Zeia *Gheea* aude strigătul disperat al fiicei sale, când la moment îi deschide brațele primind-o la sânul său, iar în locul unde a dispărut *Dafne*, deodată a răsărit un arbore verde: *laurul* care va fi obiectul cel mai scump lui *Apollo* (*Phæbus*). Dupe *Max Müller*, cuvântul

grec. $\Delta\alpha\phi\upsilon\eta$, provine din cuvântul sanscrit *Dahanā*, iar acesta, din rădăcina *dah* ce înseamnă a străluci, a arde, și e sinonim cu Aurora cea arzătoare și strălucitoare. Prin urmare, Daphne nu e de cât frumoasa și tânăra Zeiță Aurora, care fuge dinaintea soarelui ce răsare, dar care însă moare, pe dată ce soarele o îmbrățișează cu strălucitoarele sale raze, sau după o expresiune poetică: *Aurora expiră, îndată ce Soarele începe să respire.*

XV. Mercur având amor cu *Herses*, fiica lui *Cecrope* întemeietorul și primul rege în Athena, a dat naștere unui copil, *Cephalos*, care făcându-se mare a luat în căsătorie pe o princesă din Thesalia numită *Procris*, fiica lui *Eurystheu*, și care eră cea mai frumoasă din toată Grecia. Dar în mijlocul fericirii în care se găseau, Zeiță Aurora înamoratată fiind de el îl răpește pe când se află la vânatoare și zboară împreună cu el în cer (fig. 44). Neputând stinge însă iubirea ce el avea pentru soția lui și rezistând oricărei tentațiuni, dânsa

Fig. 44. — *Cephale*, răpit de Zeiță *Aurora*, e pus în carul său și se ridică cu dânsul în cer. — (Dupe *Anibal Carache*, pictor italian născut la Bolognia 1560, mort 1609).

liberează. Drept răzbunare însă introduce o mare intrigă, spuindu-i că în zadar el își iubește nevasta, de oarece dânsa îl trădează; și drept probă îl învață la lucrul următor: *Cefale* se prezintă la femeia sa transformat într'un foarte elegant călător cu cele mai prețioase lucruri de vânzare, și începe a-i face declarații de amor. Pentru marea lui decepțiune vede regretabila înclinațiune a nevastei sale; dar în momentul când ea cedează, el deodată se descoperire arătându-se în adevărata lui formă. Atunci dânsa cuprinsă de rușine, umilință și mustrare de conștiință, fuge în Creta la regele *Minos*, care o favorizează prin multă afecțiune, din care cauză însă *Pasiphaia* soția lui *Minos* devenind geloasă silește pe *Procris* să plece. Atunci dânsa se retrage în pădure cerând protecțiunea *Dianei*. Aci, în mijlocul *Nimfelor*, ea nu face decât să blesteme amorul, care a fost cauza tuturor nenorocirilor sale. Singura ei consolație eră numai vânătoreea, în care devenise neîntrecută grație unui câine ager și iute, dar mai ales a unei săgeți de o perfectă siguranță ce-i fusese dată de *Diana*. La rândul ei însă după scurtă vreme, *Procris* se duce și ea la *Atena* după *Cefale* și îi aplică aceeași stratagemă, când sub forma unei curtesane elegantă îl încântă și astfel cade și el în cursă. După ce se descoperire cine este, se împacă intrând în aceeași iubire ce aveau. În același timp dânsa îi dă și acea săgeată cu adevărat fermețătoare, prin care însă fu ea însăși omorâtă din cauza geloziei împinsă la exces. În adevăr, dânsa e cuprinsă de așa bănuială ne-

având încredere în fidelitatea soțului său, încât îl urmărește pretutindeni până chiar și prin păduri, unde el se ducea să se desfăteze în cântece și vânatoare. Odată însă Procris apărând subit printre capaci, *Cephal* speriat și crezând că e un cerb pe care îl urmăreă, sau vreo fiară or altă pradă de vânatoare, imediat întinde arcul, trage cu săgeata drept în ea și rămâne moartă pe loc. Atunci *Cephal* văzând acest dezastru, imediat se aruncă din vârful unei stânci în mare și rămâne mort căzând într'o insulă, care de atunci a luat numele de *Cephalonia* în memoria lui. Cât privește pe *Procris*, Zeii în compătimirea lor au transformat-o în rouă.

Notă. — Eata acum explicarea poetico-filozofică a acestei imaginațiuni mitologice pe cât de naivă pe atât și de frumoasă: 1) *Cephalos* (κεφαλή, cap), este aparițiunea sau răsăritul Soarelui; 2) *Procris* este roua sau picăturile de ploae după etimologia sanscrită. Deci *Cephalos* care iubește pe *Procris*, este Soarele care absoarbe roua dimineții; 3) *Eos* adică *Aurora* care se amurezează de *Cephalos*, este vechea poveste *ariană*, relativ la iubirea ce *Aurora* adică dimineța are pentru *Sore*; 4) Infidelitatea arătată de *Procris* către *Cephal* transfigurat, nu e decât razele Soarelui reflectate și colorate în picăturile de rouă ce reprezintă *Procris*, cari raze însă oricât de multe variațiuni ar avea, totuși ele nu se alterează fiind unul și același lucru, adică *Soarele*; 5) Cât privește ultimul episod adică uciderea cu săgeata a soției sale *Procris*, aceasta e pur și simplu absorbirea totală a picăturilor de rouă de *Soarele* ce apare dimineța, iar precipitarea lui *Cephal* și inecul său, nu e decât apusul Soarelui în toată splendoarea lui în mare.

XVI. Din amorul lui Apollo cu nimfa *Caliope* s'a născut *Orpheu*, la ale cărui cântece duioase și fermecătoare nunumai animalele sălbatice se îmblânzeau venind să-l asculte, dar însăși plantele până și chiar stâncile se mișcau. Dânsul în expedițiunea Argonauților a fost unul din factorii principali, care prin cântecele și lira sa i-au făcut să se învezească și să nu dea atențiune necazurilor și peripețiilor prin cari au trecut. După terminarea acestei întreprinderi, întorcându-se în *Tracia*, se căsătorește cu *Euridicea* una dintre cele mai frumoase nimfe. Dar din nenorocirea lui o pierde foarte repede. Moartea Euridicei a provenit din cauză că păstorul *Aristeu*, fiul lui *Apolo* și al *Cyrenei*, a voit s'o fure. Dânsa fugind în pădure fu muscată la un picior de un șarpe și-i produse moartea. Dupe poeți însă *Aristeu*, întocmai ca și tatăl său *Apolo*, a urmărit pe frumoasa Euridice precum a făcut și el cu *Aurora*. Dar oricum ar fi, în urma acestui dezastru, toate Nimfele revoltate, ca să răzbune pe Euridicea, au omorât albinele lui *Aristeu*, ce pentru el eră un cult și învățase pe oameni cu creșterea lor. Adânc mâhnit se plânge mamei sale, care îi dă sfatul să consulte pe *Proteu* fiul lui *Neptun* și păzitorul turmelor sale compuse din foc numite viței de mare. El eră înzestrat cu darul proorocirei; aveă însă și puterea să se transfigureze luând diferite forme de animale și obiecte, pentru ca astfel să scape de imbulzeala lumii, ce veneă să-l consulte. De aceea eră foarte greu de găsit, și imposibil când nu vrea el. *Aristeu* urmărindu-l, îl surprinde dormind într'o peșteră din insula *Carpathos*,

când imediat îl și leagă în lanțuri. Pentru a scăpa, Proteu a fost silit să învețe pe *Aristeu* cum să-și recapete albinele, dându-i sfatul să sacrifice 4 tauri și 4 junci, prin care să se imblânzească *Zeii Mani*, ce erau furioși de moartea Euridicei. El făcând aceasta vede, minunat, eșind încetul cu încetul din măruntaele deja putrefiate ale acestor animale un mare roi de albine. Poetii și scriitorii au extras din acest fapt mitologic, posibilitatea de a se naște o societate bună din alta rea: *ca albinele lui Aristeu*.

Notă. — În medicina, drept alegorie s'a dat numele de *boală proteică* afecțiunii numită *Eczema*, tocmai din cauză că se ascunde sub așa numeroase și felurite forme, încât trebuie multă practică, inspirație și știință pentru a fi descoperită: ca și cum ar fi vorba de aflarea lui *Proteu* în metamorfozele sale.

Dar să revenim.

În disperarea lui și coprins de cea mai sfâșietoare durere, Orpheu se duce chiar în infern.

Fig. 45. *Euridice* prăvălită din nou în infern. (După *Drolling*, pictor născut în Alsacia în 1752 și mort în 1817).

nemărginita lui dragoste nu s'a putut abține, așa că abia sosit la gura infernului se întoarce către ea privind-o cu mult drag și nesațiu. Dar în aceeași clipă *Euridice* din nou și pentru totdeauna fu precipitată în infern, când el disperat n'a putut zice decât: adio pentru totdeauna: *eternum vale*. (Fig. 45).

XVII. Orpheu dupe pierderea din nou a *Euridicei*.

Notă. — Această stare (fig. 46) ne reprezintă situațiunea cu totul disperată a unui suflet amărât de loviturile *Soartei*, și când lipsit de orice speranță de îndreptare nu-l mai impresionează nimic rămâind gânditor, melancolic și disprețuitor a tot ce-l înconjoară convins fiind, că nici o rază de mângâere pentru el nu mai există și că nici o plăcere nu-l mai poate atrage. De aci și expresiunea

Aci prin cântecile lui duioase, el imblânzește nenumărat pe *Cerber* păzitorul infernului — care sub nici un cuvânt nu permitea intrarea în infern a unui om viu căci imediat eră ucis precum nici eșirea celor morți sperându-i prin țipete îngrozitoare — dar impresionează chiar pe *Plutone* în așa mod plăcut, încât coprins de compătimirea lui pentru dragostea arătată soției sale *Euridice*, liberează pe aceasta din infern. Îi pune însă condițiune, ca să nu se uite la dansa mai'nainte de a fi pe pământ. El însă în

„e trist ca Orpheu“ ce putem să întrebuițăm în literatură, când vom să arătăm mahnirea și desnădăjduirea de care e coprins cineva.

Orpheu, fiind fiul lui *Apolo* cu muza *Caliope*, avea o așa putere divină în poezie și cântec, încât nu se mărginea să înduioșeze numai brutalitatea sufletului omenesc și să pue în admirație pașările din aer, animalele din pădure și peștii din fundul mărilor exercitând asupra lor o adevărată fascinațiune magică, dar însuși arborii și stâncile erau mișcate de cântecele sale cele dulci. Acum însă, fiind stăpânit de această profundă melancolie, el mergea rătăcind prin lume, arătând un desgust și dispreț în special pentru sexul feminin. Dar tocmai lucrul acesta i-a cauzat ultima lovitură, căci a fost ucis în *Thracia* de *Mimalonide* sau *Menade*, *Nimfele lui Bacus*, revoltate fiind, că prin nimic n'au putut să-l atragă către ele. Dânsul se retrăsese aci, căci, dupe unii, el avea ca tată legitim pe *Eagru*, care era rege în *Thracia* și al fluviului cu acelaș nume.

Corpul lui *Orpheu* a fost aruncat apoi în fluviul *Hebru* (*Maritza*), care în valurile sale ducea rostogolindu-i membrele sfâșiate, dar unde pe o mare distanță se vedeă capul lui *Orpheu* plutind, iar buzele sale decolorate pronunțând numele iubitel sale *Euridice*. În fine corpul lui *Orpheu* se oprește în insula *Lesbos*, patria poeziei lirice unde, fiind îngropat, privighetorile cântă pe mormântul său mult mai mult și cu mult mai multă dulceață ca nici într'o altă parte din lume.

Aristeu. După etimologie înseamnă excelent (*ἀριστος*). El era considerat în Grecia veche ca un Zeu ajutător, intim amestecat în viața agricolă și preocupările câmpenești. Legenda cu privire la origina și adevărata sa natură variază după țările unde era onorat. Astfel după unii el era fiul Cerului (*Uranos*) și al pământului (*Ghea*); după alții însă al centaurului *Chiron* care l-a crescut instruindu-l pe muntele *Pelion* împreună cu Musele în arta de a vindeca boalele instruindu-l și cu darul de profet fiind hrănit cu nectar și ambrosie. Alții însă îl cred fiul lui *Caryste* erou din *Eubeea*. Tradiția însă în general admisă este, că el e fiul lui *Apolo* cu nimfa *Cyrene*, după cum susțin în special locuitorii orașului *Cyrene*. Dar și în altă localitate cultul lui *Aristeu* era foarte răspândit; în special în *Thesalia*, *Beoția* și *Arcadia* Zeul acesta se bucură de adevărată venerațiune, ca unul ce le apără câmpiile, de căldurile și arșița arzătoare a soarelui precum și de toate celelate calamități. Cu deosebire în *Arcadia* *Aristeu* se bucură de cea mai înaltă reputație, așa că *Virgiliu* îl numește *magister Arcadius*. Tot astfel este și cu persoana lui însuși fiind cunoscut sub diferite numiri. Astfel în *Arcadia* el se confundă cu *Apolo* protectorul

Fig. 46. *Orpheu* după pierderea din nou a *Euridicei*. (Dupe *Julbert*, sculptor francez, născut la *Beziers* în 1845).

pășunilor, pe când uneori însuși Apolo era numit Aristeu; în fine în unele locuri era identificat cu Zeus și venerat sub același titlu: aceasta din cauza multor atribuțiuni ce i se dădea când să și luă drept fiul lui Bachus. Și probă e, că în Siracusa, statua lui Aristeu e pusă în templul lui Bachus. Dar în deosebi el se consideră inventatorul coagulării laptelui și propagatorul culturii albinelor (apicultură). Se zice că în Sardinia s'a găsit o statuie de aramă reprezentând un om tânăr având tot pieptul acoperit cu albine, lucru ce se susține a fi Aristeu. Agricultorii de asemenea îl invocă pe timp de secetă căci după o legendă, în insula Ceos își aveau locuința nimfele protectoare pământului și cari au crescut pe tânărul Aristeu. Un leu însă, simbolul căldurilor mari, a gonit nimfele, după care apoi a urmat o grozavă secetă care a pustiit toată localitatea. Atunci Aristeu rugându-se a obținut dela Joe, ca vânturile etesiene (numite astfel cele două vânturi de nord, din cauză că în fiecare an: ἐτέσιον, anual, suflă timp 6 săptămâni din spre Marea Mediterană), să răcorească țara și să aducă ploi binefăcătoare și fecundante.

Aristeu luând în căsătorie pe *Autonoe*, fiica lui Cadmus și a Harmoniei și sora Semelei, a dat naștere lui Acteon marele vânător și iubit în cel mai înalt grad de Zeița *Diana*.

VII. Compătimirea lui Joe s'a răsfânt și asupra lui *Tithon* — fiul lui *Laomedon* fratele lui *Priam* — ce cră de o frumusețe extraordinară. Zeița *Aurora* (*Eos*) amurezându-se de el fu ridicat în carul său și dus în Cer, unde îl ia de bărbat. Dânsa roagă pe Joe să-i dea nemurirea, ceace i se acordă. Dar *Aurora* a uitat că în același timp să ceară a-i se conserva și tinerețea pe vecie. Pentru aceasta *Tithon* a trebuit să sufere toate consecințele dezastruoase ale bătrâneții, până când în cele din urmă Joe cuprins de milă l-a transformat în greere.

Iată în privința aceasta unele amănunte:

Aurora Zeița cea blondă și strălucitoare era numită de Greci și Romani în diferite feluri având anumite înțelesuri. Astfel: *Eos* (Orientală), *Angeleia* (anunțătoare), *Troceaplepos* (marama galbenă) *Lampos* (strălucitoare) *Rhododactylos*: *Rosea dea* (cu degete de trandafir), *Tithonia conjux* (soția lui *Tithon*), *Palantias* (fiica lui *Palas*). Această Zeiță fiind măritată cu *Perses* a născut vânturile și Zefirul. Dar *Aurora* s'a amurezat de *Tithon* fiul lui *Laomedon* și deci frate cu *Priam* regele Troei, care fiind de o rară frumusețe l-a răpit în Cer și a născut 2 copii: pe *Memnon* devenit regele Etiopiei și pe *Emathion* regele Macedoniei. Din cauză că *Memnon* a avut o moarte tragică, *Aurora* fu cuprinsă de o așa jale, încât lacrimile ei curgeau neîncetat în fiecare dimineață, care scurgându-se jos produce și azi roua ce udă pământul. Pasiunea amoroasă a *Aurerei* a fost așa de vie pentru *Tithon*, că acesta cerându-i drept garanție de iubirea ei să-i dea nemurirea sau cel puțin o viață cât de lungă, atunci dânsa pe loc intervine la Joe, care și acordă cererea. Din nenorocire însă, *Tithon* a uitat să ceară, ca

în acelaș timp să nu îmbătrânească, astfel că ajunsese în așa de-crepitudine, că trebuia să fie înfășat întocmai precum se înfașe un copil d'âl mititel. La urmă de tot fiind cu totul desgustat de o astfel de bătrânețe infamă, ce nu-i lăsase drept semn de viață de cât o voce slabă, pițigăiată și plângătoare în totul indentică cu a greerului, chiar el a rugat pe Joe să-l transforme în greere: insectă, care dacă simbolizează pe deoparte o viață lungă, pe de alta însă ne arată, că dacă dorințele noastre nesocotite se exagerează tot mereu, atunci ne alegem la urmă de tot numai cu eternizarea durerilor și adâncilor noastre păreri de rău, că am dorit mai mult de cât ne-ar fi trebuit.

După o legendă, Aurora fiind copleșită de grația și strălucirea figurei lui Tithon, l-a răpit în cer, unde însăși dânsa a rugat pe Joe să-l facă nemuritor, uitând însă să-i acorde și o tinerețe eternă. Astfel fiind, dânsa se stabilește cu Tithon în strălucita sa locuință pe marginele Oceanului. Dar înfocatul amor al Aurorei n'a fost de lungă durată. În adevăr, părul cel frumos al lui Tithon începe să albească iar pe frunte apare sbârcituri din ce în ce mai multe și mai adânci. În zadar Aurora încearcă să-și întinerească soțul hrânindu-l cu ambrosie și îmbrăcându-l cu frumoase haine, căci bătrânețea își urmează cursul ei în așa grad, în cât iubirea Aurorei se transformă în complet desgust pentru iubitul ei.

Notă — După poeți, Aurora personifică ziua, care nu dispăre nici odată fiind eternă; pe când Tithon reprezintă noaptea: ea simbol de vestejire a unei adânci bătrânețe.

VIII. *Scylla* a fost fiica lui *Nisos*, (frate cu *Egeu*) regele *Megarai* rivala *Corintului*, din care cauză *Minos* declară război. În timpul asediului, *Scylla* amurezându-se de *Minos* își trădează țara astfel. Tatăl său aveă părul capului alb de bătrânețe. Un singur fir de păr însă eră de o culoare caracteristică: *roșie purpurie*, în care eră concentrat viitorul întregii țări. Dânsa în timpul somnului smulge acest fir de păr și-l predă lui *Minos*, când cetatea cade în stăpânirea lui. Atunci *Nisos* descoperind crima fiicei sale roagă pe Zei să-l răzbune. Joe compătimitindu-l desgustează pe *Minos* de trădătoare și o gonește. Atunci *Scylla* disperată se aruncă în mare, unde se transformă în stâncă ce poartă numele său și care devine spaima navigatorilor. După altă tradiție — admisă de *Virgiliu* și *Ovidiu* — *Scylla* ar fi fost transformată în *ciocârlie* (*alauda*), iar tatăl său *Nisos* în *erete*, (*accipiter* — iute, îndrăzneț) care veșnic o urmărește cuprins de ură contra ei.

IX. *Carybda* fiica lui *Neptun* (*Poseidon*) cu *Ghea* a fost trăs-nită de Joe după rugăciunea lui *Mercur*, din cauză că i-a răpit boii ce acesta luase dela *Gerion*. Dânsa rămase lipită de o stâncă așezată în dreptul *Scyllei*. Amândouă provocau cele mai grozave dezastre în *Mesina* din *Sicilia*, căci nimeni nu putea să intre or să iasă din acest port fără a nu trece printre ele, care formau o strâmtoare ce eră astfel dispusă, că voind să scape de una te loveai de cealaltă. De aci și proverbul rămas în

uz: *incidit in Scyllam qui vult vitare Carybdin* (cade în Scylla cel care voește a ocoli Carybda).

X. *Compățimirea Minervei* s'a reflectat asupra *Pennelopei* soția lui *Ulyse* și mama lui *Telemac*. Dânsa eră fiica lui *Loir* regele Spartei. Ulise plecând în războiul contra Troei, ea rămase în Ithaca, (insulele Ionice) unde Ulyse eră rege. Aci timp de 20 ani a rezistat cu cea mai înaltă virtute numeroșilor pretendenți, ce doreau să o aibă din cauza frumuseței sale. Dânsa ca să scape de ei, le-a făgăduit că se va supune dorinței lor, atunci când va isprăvi de țesut o pânză ce va fi pusă pe capul lui *Laerte* tatăl lui Ulyse. Dar această lucrare a durat 3 ani, de oarece în timpul nopței dânsa desfăcea ceea ce lucră ziua. De aci și proverbul: *pânza Pennelopei*, când voim să arătăm un lucru ce nu se mai isprăvește, sau când cineva înadins nu vrea să facă ce i se cere aducând diferite pretexte. Analogul acestia ar fi proverbul nostru: *femea care nu vrea să facă mămăligă toată ziua cerne*. (vezi *Odiseea*).

XI. *Compățimirea Dianei*. Nimfa *Aretusa* din Grecia, eră renumită în cunoștina perfectă a pădurilor, pentru care se bucură de multă afecțiune din partea *Dianei*. Fiind foarte frumoasă, riul *Alpheu* din *Peloponez* se transformă în om; și cuprins de amor o urmărește pretutindeni. Dânsa însă care jurase a rămâne virgină, respingă declarațiunea amoroasă și fuge neîncetat prin toate ascunzătorile. *Alpheu* urmărind-o fără preget o surprinde în Sicilia. Atunci ea implorând ajutorul *Dianei*, această o schimbă într'un *nor gros*. Neputând însă scăpa nici așa de *Alpheu* care o înconjurase, din nou roagă pe *Diana*, care face să curgă din corpul ei o apă limpede, ce se transformă apoi în renumitul isvor numit *Ortygea* din Sicilia ce devine favoritul *Dianei*, pentru care se mai numește și *Diana Ortygea*. La rândul său *Alpheu* își reia și el forma primitivă de fluviu, și astfel amestecându-se cu undele acelui isvor continuă să trăiască cu *Aretusa*, pe care n'a încetat s'o iubească nici așa cum se ascunsese și se schimbase. Se zice că însăși *Diana* s'a amurezat de *Alpheu* în așa mod, încât pentru a scăpa de a nu fi victimă a acestui amor, își spală figura cu noroi ca să nu mai fie recunoscută. În memoria acestei abnegațiuni, locuitorii din orașul *Letrini* i-au ridicat un templu sub numele de *Diana Alpheu*.

XII. *Compățimirea Zeiței Ceres*. În lunga călătorie pentru căutarea fiicei sale *Proserpina*, *Ceres* ajunge în *Atica* unde fu găzduită în palatul bătrânului rege *Celeus*. Acolo însă părinții se aflau în culmea disperării, fiindcă unicul lor băiat eră pe moarte. Zeița în compățimirea ei sărută copilul, când imediat fu readus în viață. După aceasta Zeița ia copilul numit *Triptolem* și voind să facă din el un nemuritor, îl vără în focul ce ardea pe vatră. Mama lui însă *Metanira* fiind speriată, începe să țipe, când *Ceres* întrerupând operațiunea hotărăște, ca acest copil deși rămas muritor, să fie însă propagatorul agriculturii în toate țările. Dar când el fiind mare și ajuns în *Scitia*, dete de un rege barbar numit *Lyncus*, care din invidie și în dorința de a fi el în-

temeetorul agriculturii, își propune să omoare pe *Triptolem* în somn. În momentul însă când ridică arma, în același moment *Ceres* având milă de *Triptolem* transformă pe *Lincus* în răs (*lynx* — *lynxis*, răs). Din această cauză țara *Sciților* a fost mult timp lipsită de produse agricole, pe când în celelalte părți *Triptolem*, ce mergea sburând cu un car tras de 2 șerpi cu aripi dat de *Ceres*, a învățat lumea să are cu plugul inventat de el precum și a face pâine iarăși după sfatul lui.

Nota. — Relativ la cuvântul *lynx* trebuie reamintit și animalul cu același nume, renumit numai pentru prețioasa lui blană dar și pentru ochii săi pătrunzători numiți *ochi de lynx*, și în care animal, după unii, *Lynceus*, ar fi fost transformat, tocmai că ar fi pătruns viitorul agriculturii. De aceea, când vom să zicem de cineva că are un spirit ager și prevăzător, spunem că are ochi de lynx: *le cœur a des yeux de lynx* (M-me Necker). Există încă un personaj numit *Lynceus*, singurul ce a fost scăpat de la moarte de *Hypermenestra* una din fiicele lui *Danaus*, care avea și el ochi așa de pătrunzători, că putea să vadă tot ce se petrece în *Cer* și în *infern* precum și prin zidurile cele mai groase. Acest *Lynceus* a luat parte la expediția *Argonauților*, unde a fost ucis de *Polux*, din cauză că voia să aibă de soție pe *Hilaira* cea mai frumoasă heroină, iubită însă de fratele său *Castor*, pe care apoi a și luat-o de soție având cu ea un fiu numit *Agon*, pentru care din gelozie a fost ucis de *Lynceus*, după care fost și el omorât de *Polux*. După poeți, *Lynceus* ar fi simbolul astronomiei, prin care se străbate orice întuneric al minții omenești.

XIII. — *Compătimirea lui Mercur*. După ce *Ulise* scapă de *Calypso*, fu aruncat de furtună în insula stăpânită de *Circea*. Această Zeiță se zice că eră făcută din amorul lui *Apollo* cu nimfa *Oceanidă Persea*. Frumusețea ei eră extraordinară, dar tot așa de periculoasă. De aceea a rămas în limbajiu expresiunea: *este o Circee*, când vrem să arătăm pe o femeie cu totul înșelătoare, primejdioasă și în același timp foarte frumoasă. Dânsa locuia într'un bogat palat și avea obiceiul să cânte și să facă cele mai fine țesături stând în mijlocul lupilor, leilor și alte diferite animale, cari nu erau decât victimele amorului său. Toți acei călători ce cădeau în cursa frumuseții acestei Zeițe, erau fermețați iar apoi, atinși cu e vergea magică, după gustul ei se transformau în animalele așa precum vrea dânsa. Și în adevăr, *Ulise* ajungând în această insulă numită *Aea*, trimise în explorare mai mulți din tovarășii lui, dar cari ajungând la *Circea* toți fură transformați în porci ordinari, afară de unul care prin minune scăpând vine și anunță pe *Ulise*. Dânsul e ajutat de *Mercur* care-i dă o plantă, grație căreia el nu numai că se ferește de orice cursă, dar subjugă cu dragostea așa de mult pe *Circea*, încât după ce readuce pe tovarăși la forma primitivă ce aveau, a trăit în cele mai intime relațiuni cu dânsa un an de zile, iar apoi reușește să-l libereze și pe el arătându-i drumul cel mai sigur ca să ajungă la *Itaca*, povățuindu-l să consulte pe oracolul *Thiresias* din *Theba* orbit de *Minerva* și să invoace sufletele morților prin Zeii *Mani*. Din acest amor s'a născut *Cassiopeea*, care mai târziu fu luată în căsătorie de *Telemac*. Din cauze necunoscute *Circea* a fost ucisă de *Telemac* iar el de *Cassiopeea* spre a răzbună pe mama sa.

PARTEA II.

SERBĂRILE ȘI JOCURILE CE SE CELEBRAU LA ROMA ÎN LEGĂTURĂ CU LEGENDELE MITOLOGICE, PRECUM ȘI REMINISCENȚA LOR CU UNELE DIN OBICEIURILE ȘI DATINELE NOASTRE.

CAP. I.— Serbări familiare sau intime.

§ I. Cultul Zeilor Lari. — *Larii* (*Lar-laris* și *Lares-um*). Zeii căminului, erau adorați fără distincțiune și de bogat și de sărac sub numele de *Lares cubili* (ai căminului de culcare). La început erau considerați numai ca un geniu bun al casei, fără să aibă atribuțiuni de adevărați Zei și nici fiind de origină divină. Există încă și numele de *Penati*, dar care se considerau ca *Zei pragului casei*. Cu timpul însă aceste două numiri s'au confundat considerându-se a fi sinonime. Ei nu aveau numai o existență închipuită, ci li se dădea o formă concretă sculptată în lemn, în formă de genii fără aripi, îmbrăcați cu o tunică strânsă pe talie, încălțați cu ghete ușoare și într'o astfel de mărime, încât puteau fi luați în călătoriile făcute, considerându-se ca buni auguri. ; de aci rămase și expresiunea de călătorie făcută cu Lari sau *Penati*. Aceștia erau *Lares* privati, în opoziție cu alții cari erau publici, în onoarea cărora chiar se dădeau și mari serbări. Afară de aceștia mai erau *Lares viales* : ai căilor sau drumurilor ; *Lares vicorum*, ai răspântiilor ; *Lares permavini* a-i mărilor ; *Lares compitales*, ai răspântiilor ; apoi *Lares urbani* a-i orașilor ; *Lares hostiles* ce se invocau pentru depărtarea vrășmașilor și în fine *Lares Populania*, pentru frumoasele și bogatele semănături. Credința eră, că acești Lari personificau sufletele oamenilor virtuși trecuți deja prin infern, și deci interveneau către Zei pentru părinți și amici spre a le fi favorabili. Pentru aceasta, cultul lor eră foarte răspândit la Romani aducându-le ca sacrificiu un miel, berbec sau vițel precum și fructe. În timpul lui August, poporul drept recunoștință către dânsul au înființat o nouă categorie de acești Zei numindu-i *Lares Augusti*. Zeii Lari erau doi copii gemeni născuți din *Mercur* cu nimfa *Lara* sau *Larunda*. Fiecare familie aveă în locul cel mai secret al căminului (*penetralia*) o mică statuie al *Zeului Lar*, căruiă adesea eră adăugată și figura unui cățeluș, ca simbolul fidelității de păzitor al casei. Afară de aceasta, *Larii* aveau atârnată la gâtul lor un mărgean numit *bula*.

pe care copiii până la 17 ani o purtau ei la gâtul lor împreună cu haina albă numită *pretexta*. La această etate fiind majori lepădau *pretexta* pentru a lua haina virilă numită *toga* sau *roba*. Atunci bula — numită astfel dela bășicile ce se formează pe suprafața apei când cad picăturile de ploaie — o luau dela gâtul lor și o puneau pe acelea al Larilor, după care apoi tânărul era dus cu ceremonie în *Capitoliu* de către părinți.

Numele de Lar ar proveni după unii dela un cuvânt etrusc însemnând *prinț, domn, stăpân*. Cuvântul *Penat* vine dela *penus-penuris*, ce însemnează lucru de mâncare; de aci apoi *penum*, locul unde se pune și se păstrează alimentele adică *cămara*, ce de obicei e așezată într'un loc retras numit la Romani *penitus*, din cauză că *Zeul Penat* însărcinat cu procurarea celor necesare unui cămin era pus în acel loc. La început *Penatii* au fost considerați la Romani ca protectori ai familiilor; mai târziu însă protecțiunea lor s'a răsfărat și asupra statului. De aci formarea a două clase de *Penati*: *publici* sau *majores*, ale căror imagini se păstrau la Roma în templul Zeiței *Vesta* și apoi cei *minores, familiares* sau *privati*. În general *Penatii* erau considerați ca divinități protectoare fiind numiți mari Zei: *magni Dii* iar la precii Θεοὶ μεγάλοι fiind aduși din Arcadia în Samothracea iar apoi în Italia de către *Eneea* când a fugit din Troia. Adorațiunea Romanilor pentru acești Zei era așa de mare, încât însuși *Joe, Junona, Neptun, Apolo, Minerva* și *Mercur* au fost puși în rândul *Penatilor*, ca unii ce veghiau la prosperitatea republicei. În fine sunt autori dupe cari se admite 4 feluri de *Penati*: ai uscatului, ai apelor, ai părților subterane și ai muritorilor, făcându-se prin aceasta aluziune la sufletul întregii lumi ce este format din 4 elemente: foc, apă, aer și pământ.

Cultul *Penatilor* era foarte răspândit la Romani și se invocau în special la serbările *Saturnalia* și *Compitales* (serbări pentru *Lari*), aducându-li-se ofrande compuse din libațiuni, fumi-gațiuni de sinirnă și tămâie și sacrificiul de animale de către preoții *Zeului Marte* numiți *Salieni*. *Penatii* aduși de *Eneea* erau reprezentați sub formă de om tânăr, în situație șezândă și având în mână o lance. Se crede că *Larii* ar fi personificarea fecundității pământului; și probă e că dânșii erau invocați de frații *Arvali* în serbările câmpenești pronunțându-se numele lor la un loc cu al *Zeului Marte*, care și el la origină era considerat ca o divinitate câmpenească. Astfel fiind, *Larii* (*Lares*) se considerau drept protectorii căminului familiar, pe când *Penatii* erau ai locului unde se păstrează cele trebuincioase pentru hrană, (*penus, cămara, garde manger*), iar *Zei Genii* erau consacrați pentru partea sufletească a omului, care devenea om bun sau rău, dupe calitatea acestor Zei ce se infiltrau în ființa lui, fiind și ei însuși buni sau răi. Dintre toți aceștia însă, *Larii* se bucurau de o mai deosebită iubire, așa că ei erau invocați în călătoriile fie pe uscat, fie pe mare, sau în luptele de războiu: (*Lares viales, marini, mi-*

litares). August a făcut din Lari personificarea religioasă a imperiului ridicându-le 165 temple în diferite puncte ale Romei.

În *Lavinium* însă — ce era metropola religioasă a confederațiunii latine — se află un mare templu pentru cultul Larilor și Penaților publici. Ba încă, dânsii erau onorați chiar în templul Vestei ca personificare personală a statului Roman. În calendar, serbarea lor era fixată la 23 Decembrie sub numele de *Larentalia* sau *Larentinalia*, când se celebra mai ales Acca Laurentia (Lara, Larunda) ce se considera a fi mama Larilor făcuți cu Mercur.

Notă. — Cultul Zeului *Lar* s'a transmis și la noi prin colindele ce se cântă în ajunul Crăciunului. Dar cuvântul *Lar* s'a transformat în *Ler*; de aci rugăciunea adresată lui *Ler* sau *Lerului*:

Lerului Doamne Ler !
Scoală, scoală, ici domn bun.
Și fă focul de crăciun,
Și fă focul mare mare.
Și-mi aprinde-ô lumânare
Și-o lipește între icoane :
    Intinde masa
    În toată casa ;

Peste masă
Grâu revarsă,
C'au venit juni
d'ai buni.
Juni da-i buni colindători
Să-ți colinde
Și să-ți cânte
Și ție și feților, etc.

CAP. II. — Cultul morților sau al Zeilor Mani.

Sufletul nu are definiție proprie, ci se enunță prin rezultanta calităților, ce caracteriză pe om ca ființă superioară. *Simțirea, inteligența, voința, și rațiunea* unite într'un mănuchi, reprezintă ființa vie, ființa ce are suflet. Dar aceste calități le găsim și la animale, dacă nu — pe unele — chiar și la plante. Spre deosebire, s'a dat omului ca atribut simțul *moral*. Dar se pare, că unele animale au și ele noțiunea binelui și a răului dacă nu chiar și a recunoștinței. *Noțiunea însă a frumosului și a demnității personale* nu cred să fi fost găsită la nici un animal afară de om; deci aceasta formează superioritatea sufletului său. În adevăr, orcât am împodobi pe animalul cel mai inteligent, el — odată liber, — se amestecă cu tovarășii lui în acelaș loc de necurățenie, și vine în contact direct cu ei, fără să dea cea mai mică importanță la noua sa situație și nici să aprecieze frumosul : faptul acesta nu se vede la omul cel mai incult și nici chiar la sălbatic. Iar când noțiunile acestea sunt stinse în om, atunci el încetează de a fi om : căci nu mai are acel suflet superior, ci rămâne cu un simplu instinct, ce se poate găsi la orice ființă inferioară orcât de brută ar fi.

Manii erau în deosebi zeități ale Romanilor și Etruscilor ; ei reprezentau sufletele morților fiind purificați prin trecerea *purgatoriului* în infern.

Notă. — Cuvântul purgator (loc de supliciu) a fost introdus de religia creștină, prin care se susținea, că păcatele făcute pe pământ și neexpiate, se reflectau în mod funest asupra sufletului împiedicându-l a se bucura de fericirea eternă.

Pentru curățirea deci a sufletului se cerea din partea neamurilor mortului diferite ofrande ca *pomană*, *parastase* și alte daruri. Biserica cea catolică a înființat în scopul acesta *faimoasele indulgențe*, ce se cumpărau prin bani pentru ertarea sufletelor celor morți. Contra acestui abus s'au ridicat *Luther* și *Calvin* formând *comunitatea protestanților*, numită astfel tocmai pentru că au protestat între altele și contra dogmei purgatoriului. Totuși creștinii ortodoxi deși nu admit purgatoriu prin cumpărare de bani, ei însă ca respect și iubire pentru morții lor le îngrijesc sufletele timp de 7 ani, prin sincere rugăciuni și diferite ajutoare către săraci, dar fără tendință speculatoare.

Cei vechi credeau chiar, că morții își păstrează aceleași obiceiuri ce le avea ca oameni pe pământ, adică să meargă la întruniri, în Forum, și la alte distracțiuni. Se admitea chiar, că o Zeiță numită *Mania* prezidă gruparea lor. Trupurile morților erau puse sub protecțiunea acestor Zei: de unde și formula *Dis manibus* înscrisă pe epitaphuri. Pentru a se evita intervenirea spiritelor rele, trebuia pusă la capul mortului o *lampă mereu aprinsă*.

Din cele mai depărtate timpuri închipuite, oamenii prin ei însuși, fără nici o învățătură filosofică, au considerat moartea nu ca o topire a ființei ci ca o simplă schimbare de a fi a vieții. Dar în special la Romani continuarea acestei a doua existențe — transmisă dela Indieni prin Greci — nu se petrecea nici prin trecerea sufletului în alte ființe ca în *metempsychoză* și nici în stabilirea lui în *Cer* sau în Olimp, care celomult era considerată numai ca o locuință de răsplată a celor virtuși, buni și milostivi. Sufletul rămânea credincios corpului său; el stă lângă el și continuă să trăiască cu el sub pământ. (*Manes profundi*). De aceia, sufletul ce nu avea corpul pe care-l însuflețise, era un suflet fără locuință, un suflet fără odihnă, un suflet rătăcitor. Se cerea deci neapărat, că și corpul din care el a făcut parte să fie fixat în această a doua viață acoperindu-se cu pământ, căci altfel, sufletul nunumai că se simțea nenorocit, dar devenia un rău făcător, stricând semănăturile, aducând boale, chinuind în vis pe cei vii și arătându-li-se chiar aidoma în viziuni sub formă de fantome lugubre (*stafie*), cerând să-i fie adus corpul în același mormânt cu el. Pentru aceasta, în deosebi Grecii, având credința că sufletul omului neingropat nu poate trece riul *Styx* din infern, făceau morminte goale numite *cenotaphe* (*κενός* gol și *ταφός*, mormânt). Deci pentru ca sufletul să nu fie lipsit de odihna eternă, se improviza o ceremonie religioasă cu toată pompa cuvenită, ducându-se la mormânt un *car* sau *pat* întocmai ca și cum ar fi conținut corpul dispărut fie pe câmpul de război, fie în furtunile pe mare sau alte accidente. Și atunci, în fața mormântului gol se ridicau din nou rugăciuni către *Zei Mani*, ca sufletul celui dispărut să vie să se așeze și să se fixeze în acest loc de veșnică odihnă. Și astfel rămânea credința, că prin această slujbă sufletul intră și rămâne închis în mormânt chiar în lipsa corpului. Influențată de această credință, *Antigona* (vezi războiul Thebei), a preferat să moară îngropând pe fratele său *Polinice*, căci zicea dânsa surorii sale *Ismena*: *«mă însărcinez cu îngroparea, fiindu-mi plăcut a muri*

în urmă. Eu mă voi odihni ca o criminală sfântă lângă un frate scump; voi fi pe placul Zeilor mult mai mult decât pe al oamenilor pe acest pământ: căci șederea mea cu ei va fi eternă». Și dacă *Antigona* a făcut aceasta, este că fratele său era pus de regele *Creon*, care dăduse ordinul, în rândul criminalilor; — căci după lege și credință nu se putea da o pedeapsă mai îngrozitoare unui om, decât de a nu fi îngropat, de oarece prin aceasta sufletul lui rămânea într'un chin etern. Și tocmai în vederea acestui lucru, cei condamnați la moarte pentru crime nu se îngropau.

Dar nu era destul punerea corpului în mormânt, ci se cerea să se îndeplinească și slujba religioasă precum și onorurile cuvenite, căci altfel sufletul nu era mulțumit. Se zice că împăratul *Caligula* — care în cruzimea lui îi părea rău că poporul Roman n'are un singur cap spre a-l putea distruge printr'o singură tăetură — după ce a fost omorât de o conjurațiune prin 30 lovituri de pumnal (12 p. Ch.), a fost aruncat în groapă fără nici o ceremonie. De aci a rezultat, că sufletul său în stare rătăcită a apărut sub diferite forme chinuind pe cei vii, până când în cele din urmă s'a decis desgroparea corpului. Și numai după ce i s'a făcut slujba cuvenită și i s'a dat onorurile cu întreaga ceremonie, sufletul lui *Caligula* s'a liniștit.

Din credința că sufletul trăește, a rezultat satisfacerea celor trebuincioase vieții. De aci punerea în mormânt de obiecte ca: bani, vestimente, vase, arme, etc. Se mergea până acolo, că se făceau sacrificii de cai și sclavi, pentru că pe lumea cealaltă să aducă aceleași serviciiuri sufletului, precum făcuseră în timpul vieții. La moartea lui *Cesar* s'a pus pe rug toate ornamentele, vestimentele, armele și bijuteriile ce-i erau mai favorite. Pentru stăvila excesului și risipei ce a decurs din această credință, *Solon* fixase prin lege, că nu e voie a se pune în mormânt mai mult ca 3 haine. *Lucian* exclamă zicând: câte veșminte și câte podoabe n'au fost arse și nu s'au îngropat, ca și cum cei morți s'ar sluji de ele! Din momentul ce s'a admis că sufletul viețuește în pământ, a urmat că trebuie să i să dea și hrană. Astfel la anumite zile se aducea un prânz complect la mormânt. Aceasta avea numele de *inferias* (dela *inferiæ inferiarum*, sacrificiu adus Zeilor Mani), *solemnia parentalia* (dela *parento-avi atum-are*, a celebra o ceremonie funebră): *maiores nostri mortuis parentari voluerunt* (*Lucrețiu*). *Lucien* zice: morții se hrănesc din mâncarea ce le punem pe mormânt și bea vinul ce-l vărsăm: astfel că unui mort căruia nu i se oferă nimic, este condamnat la o foame perpetuă.

În tragedia lui *Euripide*, *Iphigenia* zice: vărs pe mormânt lapte, miere și vin, căci cu aceasta se înveselește sufletul morților. De aseminea, *Electra* făcând libațiuni zice: udătura a străbătut pământul iar tatăl meu a primit-o. La rândul său *Oreste* — depunând în secret flori pe mormântul tatălui său *Agamemnon* după care a și fost recunoscut de soră-sa *Electra* — zice: O! tatăl meu!

dacă trăesc tu vei primi bogate prânzuri; dacă mor însă, tu nu vei avea parte de mâncări fumegânde, din care morții se hrănesc.

Cei vechi nu se temeau atât de moarte, pecăt dacă nu li s'ar face rugăciunea consacrată și ceremonia cuvenită. Iată în adevăr cum Hector fiind învins se roagă către Achil «te conjur pe genunchii tăi, pe viața ta, pe părinții tăi; nu-mi da corpul câinilor; primește darul ce tatăl meu îți va da cu abundență, și dă-i corpul meu, astfel că Troenii și Troenele să-mi dea partea cuvenită onoarei mele».

La Athena s'a pedepsit cu moarte un general, care după o victorie pe mare nu îngropase pe morți, zicând că mortului era indiferent de a putrezi în apă sau pe pământ. La auzul acestei nelegiuiri, părinții și rudele morților îngroziiți de chinul etern la care sufletele acestea erau condamnate, toți până la unul, îmbrăcați în veșminte de doliu, se duseră în corpore cerând dreptate judecătorilor. Aceștia dădură sentința de moarte generalului, pe argumentul că, prin victorie a fost scăpată Atena, dar prin neîngroparea morților s'au pierdut atâtea suflete.

Cei vechi aveau mare compătimire și respect pentru cei morți. Eră obicei ca la finele ceremoniei să se strige de 3 ori numele mortului și să-i dorească a trăi fericit sub pământ: De 3 ori i se zicea: *să fii sănătos; mergi în pace; fie-ți pământul ușor.* Sufletul mortului eră privit ca un Zeu protector; de aceea când cineva vedeă un mormânt se oprea în loc și zicea: «Tu care ești un Zeu sub pământ, fie-mi bine voitor». Eată cum Electra se adresează Zeilor Mani vorbind cu părintele său. «Ai milă de mine tată și de fratele meu Oreste! fă-l să se întoarcă în acest loc; ascultă rugăciunea mea scump părinte și înalță-mi dorințele primind libațiunile mele; dă-mi o inimă mai virtuoasă ca a mamei mele și mâini mai curate ca ale ei». Iată acum și nenorocitul Quintilian cum plânge moartea fiului său stins în floarea vârstei și în ce mod jalnic i se adresează: *O! crudă speranță așa de repede sfărâmată. O fiul meu! Am văzut ochii tăi închizându-se și sufletul tău zburând (vidi spiritum tuum fugientem); am ținut în brațele mele corpul tău rece și neinsuflețit; dară mi-am recăpătat simțurile și am consimțit să trăesc. Ah! prea mult am meritat chinurile ce sufer și tristele suspinuri cărora sunt pradă! Dară dacă am primit să-mi târâsc un rest din viață, silința aceea te va răsbună în destul, căci voi cuantă o hrană acestei vieți, pe care cei mai învățați oameni au găsit că unicul refugiu al nenorociților este literatura. (munca sufletească): Homines doctissimi putaverunt, unicum solatium adversorum esse, litteras.* (Loco citat pag. 122—123).

Notă.— Toate aceste obiceiuri ne-au fost transmise și nouă prin moștenire; și spre cinstea noastră în mare parte le păstrăm le respectăm.

Drept complectare a acestui studiu reproducem și următoarele. Cuvântul Man vine dela manus sau manis ce înseamnă

binevoitor, bun. Cât privește *Cenotaful*, la Romani se numea *tumulus honorarius* dela verbul *tumeo-tumere*: a ridica, a umfla, de unde și în medicină expresiunea de *tumefacție*. În spetă, aceasta însemnează mormânt onorific, în cinstea cuiva: *tumulus inanis* este mormântul gol, neînsufletit, deșert. Cei vechi considerau sufletele morților ca Zei subterani. (Dii inferi) iar mormântul lor se numea *loca religioasa*: în opoziție cu *loca sacra* ce se dedeau templelor și altarelor dedicate Zeilor de sus. (Dii superi).

Notă. — La cei vechi și mai cu seamă la Romani, după îngroparea mortului, familia reîntorcându-se la domiciliu oferea un mare prânz, la care însă toți asistenții trebuiau să păstreze o liniște profunde, mormântala. În adevăr, nimeni nu scotea o vorbă stând ca și niște muți. De aceea prânzul acesta se numea *silicernium* (dela *silere* și *cernere*: a tăcea, a privi): cați toți în cea mai profundă tăcere nu făceau de cât să se privească unul pe altul. Aceasta se făcea din cauză că, după credința generală, Zeul *Manus* — ce reprezintă sufletul mortului — stetea și el de fața trist și tăcut. Dar marele prânz funerar al răposatului (*epula funeris*) se dădea după 9 zile dela înmormântare, pentru care se și numea *epula novendialis*. La acest mare prânz se strângeau în jurul mesei împreună cu familia toți foștii amici ai defunctului, când se ținea și un discurs, prin care se arată calitățile și virtuțile mortului, aducându-i-se cele mai frumoase și mari laude. Acest prânz era de rigoare, astfel că el era prevăzut și în testament, în care însuși mortul pretindea acest lucru fixând și anume sumă pentru cheltueli. Grecii, dela care s'a răspândit acest obicei, ziceau în ironie despre un om rău, că nu se va găsi nimic de laudat după moartea lui nici chiar în ziua prânzului funebru. Noi de asemenea am păstrat aceste obiceiuri prin parastasele și pomenile ce facem în memoria celui dispărut și mult iubit.

-Cei vechi considerau pe om format din trei părți adică I). *corpul* ce se transformă în cenuse dupe moarte, II). *spiritul* sau sufletul ce se reîntoarce în cer și al III). *Umbra* numită *Man* (*Manes*), *Umbra* sau *Simulacrum*, iar în grecește *Phantasma*, care se pogoră în infern păstrând forma pământescă dar fără să aibă nici carne nici oase. Cu toate acestea, umbrele deși erau impalpabile, totuși ele simțiau durerea fizică, atunci când erau condamnate la chinurile infernului; precum de asemenea se bucurau de toate plăcerile și desfătărilor, când erau trimise în Elyseu: drept recompensă pentru virtuțile practicate în timpul cât au trăit pe pământ. Astfel Ulise afirmă, că a văzut în infern curgând șiroaie de sânge din umbra lui Sisyphes. Relativ la acest chin al umbrelor, eată cum îl descrie însuși Eneea când scoborându-se în infern pentru ași vedea pe tatăl său Anchise, vede mai întâi umbra *Didonei* în *pădurea plângerei* ce este locuința acelor chinuți de crudul amor pe pământ, și pe cari nici însăși moartea nu-i scapă de pedeapsă. Dupe aceia, vede pe *Phedra* care a cauzat moartea lui *Hipolit*, pe *Procris* care din invidie a fost ucisă de soțul său *Cephale* fără voia lui, pe *Eryphyla* care pentru o salbă de diamant dată de *Polinice* a trădat pe soțul său *Amphiarus* (vezi războiul Thebei), pe *Pasiphaia* care amurezată de Neptun transformat în taur alb a trădat pe soțul său *Minos* regele din Creta dând naștere *Minotaurului* (p. 122) și în fine pe

Laodamia, care din amorul său cu Joe născând pe *Sarpedon* a fost ucisă cu săgeți de Junona. Intre acestea, zice Eneea, răătăcea în pădurea cea mare Dido de curând lovită de rană: *Interquas, errabat in magna silva Dido recens a vulnere.* (Din Eneida cartea VI. pag. 50--52).

Aceste suflete se împărțiau în buni, când se numiau *Mani* și în răi numiți *Larvi* sau *Lemuri*. Cât privește pe *Mani* se crede că ei sboară în jurul mormântului mai multe zile; de aci obiceiul de a face de 3 ori ocolul mormântului și chemându-i dupe nume. Dupe aceasta *Manii* treceau în infern de unde însă iarăși eșiau de 3 ori pe an pe pământ timp de 3 zile și anume: la 24 August, 5 Octombrie și 8 Noembrie. Și în scopul ca să se celebreze aceste eșiri s'a instituit în onoarea lor anume 3 sărbători, în cari familia trebuia să se abție dela orice afaceri comerciale. Pe lângă aceasta Romanii celebrau memoria morțior, prin serbări publice numite *Feralies* la 21 și 24 Febr. Athenienii de asemenea le consacrase o sărbătoare solemnă în luna Ianuarie, când nu eră permis nici o însurătoare sau petrecere. Toate aceste serbări atât la Romani cât și la Greci se făceau către seară, înconjurându-se mormintele cu ramuri de Kiparos, dupe care se aduceau ca sacrificii o victimă, cu atențiune însă că animalul să fie înjunghiat când aveă ochii fixați către pământ. Dupe aceasta, animalul eră ars dupe ce prealabil măruntaele fusese ră ocolite de 3 ori în jurul mormântului. Acei care voiau să întreprinză o afacere, dormeau pe mormânt rugându-se Zeilor *Mani* (*Dūs Manibus*), pentru a le veni în ajutor. Credința fiind, că sgomotul eră nesuferit acestor Zei făcându-i să fugă, se păstra o tăcere profundă, iar pe de altă parte, lumina focului fiindu-le plăcută, se puneau pe morminte *lămpi tetragone* sau *sepulcrale*, care mereu trebuiau să fie aprinse fiind date sub îngrijirea sclavilor sau altor persoane. Stingerea acestor lămpi eră considerată ca cea mai mare crimă în anticitate, așa că legile romane pedepsea lucrul cu cea mai crudă asprime, considerat fiind ca cea mai îndrăsneată violare a mormântului.

În ceiace privește *Larvele* sau *Lemurii*, ele sunt umbrele sufletelor rele, cunoscute la Romani sub numele de *Larva-ae*; de unde și expresiunea de *plenus larvarum*, când vrem să arătăm pe un om furios, coprins de delir; tot aceiași însemnare o are și cuvântul *Lemures-um*, pentru îmblânzirea cărora se dedeau serbări numite *Lemuria*. Aceste umbre, aparținând *Manilor* celor răi și criminali, se presupunea că dupe moarte ele rătăceau noaptea în jurul mormântului și chiar în alte părți apărând în calea celor vii, nunumai ca să-i sperie dar chiar să-i îndemne și să-i conducă din crimă în crimă și din nenorocire în nenorocire. Aceste umbre fâneste ne-au fost și nouă transmise sub numele de *stafie*, ceși fac apariția pretutindeni până și pe coșul caselor: fără a mai spune că cei creduli le văd punându-se d'acurmezisul în calea lor prin păduri și drumuri întunecoase. Legenda a-

cestor umbre rău făcătoare este aceasta: se credeă la Roma, că *Romulus* dupe ce a ucis pe fratele său *Remus*, furia acestuia dupe moarte a fost așa de mare, încât s'a lipit de *Romulus* și nu s'a deslipit, de el urmărindu-l pretutindeni, până ce nu a înființat în onoarea lui sacrificiuri expiatoare și serbări ce mai întâi s'au numit *Remuria* iar apoi *Lemuria* ce au durat dela 9-13 luna Mai, când toate templele erau închise și nici-o căsătorie permisă. Pentru celebrarea acestor sărbători, tatăl de familie se scula la miezul nopței, și în mijlocul unui profund întunec se ducea la o fântână în tăcere și cu picioarele goale, dar făcând un ușor sgomot lovindu-și degetele mâinelor unele contra altora, pentru ca astfel să gonească umbrele cărora le place locurile liniștite. Dupe aceia își ridică mâinele în sus iar apoi asvârlea în napoiul său boabe negre de bob ce le ținea în gură repetând de 3 ori șoptind: *mă răscumpăr pe mine și familia mea cu aceste boabe*. În urmă, dupe un moment de tăcere, strigă cu glas tare lovind într'un vas de aramă: *Lemuri! Zei ai infernului! ești și plecați din aceste locuri*, dupe care apoi ceremonia se termină aprinzând pretutindeni focuri expiatoare.

Credința și adorațiunea celor vechi pentru Zeii Mani eră așa de puternică, încât credeau că sufletele morților eșiau de 3 ori pe an din locuința lor numită *mundus*, fiind coprinși de înfocata dorință de a vedeă cel puțin pentru un moment lumina zilei. De aci și expresiunea *mundus patet*: mormântul se deschide, arătând tocmai acele 3 zile când acești Mani își părăsesc locuințele lor. Dar și la noi există credința în popor, că sufletul omului mort stă sub streășina casei 3 zile.

Când vreunul din suflete adusese în timpul vieței serviciuri mari patriei sau unui oraș, dâșii din mormântul lor veghiau asupra țării sau orașului, protejându-le ca orice bun șef or căpetenie harnică. Această expresiune de șefi ai unei țări ce se dedea morților, se găsește într'un oracol dat de *Pythia* dela *Delphi* lui *Solon*: *«cinsteste prin cult pe șefii patriei, pe morții cari locuiesc sub pământ»*. Aceasta provenea din marea putere ce vechile generațiuni atribuiău sufletului omenesc dupe moarte. Orice om care adusese un mare serviciu orașului obținând vre-o victorie, sau va fi ameliorat legile sale, devenea prin aceasta un semi Zeu sau erou în fața poporului. Se credeă, că eroii considerați fiind ca semi Zei, (*ἡμιθεοί*) viața lor în mormânt nu eră o existență palidă și decolorată ca aceia a umbrelor simplilor muritori, ci din contra, o viață întreagă și plină de lumină strălucitoare. Ei sunt acolo mai puternici, mai luminoși ca nici o dată și înconjurați de o nouă glorie, ce le-a fost dată din voința Zeilor și admirațiunea oamenilor. Astfel fiind, atunci când ei se arată privirei muritorilor, aparițiunea lor uimește pe cei cari privesc. *Marinarii* spun, că în călătoria lor pe marea neagră ajunși la gurile Dunărei, acolo unde se află monumentul și templul lui *Achil*, au văzut de mai multe ori pe acest erou sub forma unui tânăr

plin de viață, cu o frumusețe cerească, cu păr lung de o culoare blondă; cu o armă de aur, și executând salturi răsboinice în tonă cântece de victorie. Locuitorii din Troada povesteau că *Hector* își avea încă locuința în acele părți și că adesea era văzut spre seară alergând pe vechiul teatru de lupte și asvârlind săgeți scânteietoare luminând câmpia. Pe de altă parte filosoful *Maxime* din Tyr, afirmă, că a văzut de mai multe ori pe *Castor* și *Polux* conducând prin valuri corabia în care se află pe mare, în momentul când era prada furtunelor furioase. El susține, că fiind deștept a văzut cu ochii săi pe *Esculap* și *Hercule*. Credința deci în aparițiunea eroilor, nu era la cei vechi o simplă superstițiune vulgară. Prin urmare acești eroi trăiau în mormânt sub forma unei esențe nemuritoare, că Zeii le au împărtășit o parte din puterea lor și că astfel fiind, dâșii pot să intervie în mod eficace în afacerile oamenilor. Așa dar noi suntem datori să le arătăm respectul cuvenit și să căutăm prin toate mijloacele să căpătăm bună lor voință și să ne asigurăm protecția lor. Neglijarea acestui lucru sau disprețul numelor lor era considerat ca o nelegiuire atrăgând după sine o mare pedeapsă. Și drept exemplu se citează faptul extraordinar, că poetul *Stesichore*, batjocorind în versuri pe Helena, a fost la moment orbit în mod complet. Atunci muzele spuindu-i cauza acestei nenorociri, poetul a retractat insulta făcând o altă poezie plină de laude, în urma căreia pe loc și-a recăpătat vederea. Dar pe cât aceste suflete de eroi sunt cruzi cu cei necredincioși, pe atâta sunt puternici protectori pentru cei cari îi roagă cu credință și blândețe. Astfel se zice, că odată întreaga Grecie era bântuită de o teribilă secetă, așa că animale împreună cu oamenii piereau pe capete. Atunci magistrații din Egina avură ideia să se aducă sacrificiuri și ferbinți rugăciuni lui Eac; acesta înduioșat roagă pe tatăl său Jupiter și obține pe loc încetarea flagelului. Tot astfel s'a întâmplat cu locuitorii Orchomeni din Beoția, cari fiind bântuiți de ciumă s'au adresat oracolului delă Delphi, cărora Pythia le spuse să aducă osemintele lui Hesiodice se afau în Naupacte, ceiace făcând au scăpat de epidemie. La rândul lor cei din Naupacte n'au putut să scape de un geniu rău făcător care sub formă de spectru le distrusese toate semănăturile, până n'au adus oasele eroului Acteon, pe cari puindu-le în mormânt au instituit sacrificiuri și serbări funebre în onoarea lui.

Drept recunoștință a unei asemenea credințe, Lycurg avea la Sparta un templu, preoți, serbări sfinte și anumite imnuri; *The-seu* era un Zeu al Athenei, și i s'a ridicat un templu pe mormântul oaselor lui, iar *Aristhomene* era onorat cu un cult de către *Mesenieni*. Grecii în semn de omagiu și recunoștință au ridicat la rangul de eroi pe orice poet care le-a cântat virtutea și curagiul răsboinic, pe magistrații și legiuitorii, pe toți marii scriitori și renumiți filosofi cum a fost *Hesiod* în Beoția, *Bias* în Priene, *Aristotel* în Stagyră etc., etc. Dar nu era trebuință ca cineva să fi fost un mare om sau un binefăcător; era destul să fi impre-

sionat în mod puternic imaginațiunea contiporanilor săi, or să fi devenit obiectul unei tradițiuni populare, pentru ca astfel să se ridice la gradul unui erou, adică să devie un mort puternic și a cărui protecțiune să fie căutată iar mânia lui să fie de temut. Astfel *Thebanii* secole întregi au oferit sacrificiuri lui *Eteoclu* și *Polinice*. Locuitorii din *Acanthe* (vechea Grecie) aveau un cult pentru un Persan ce murise pentru ei în timpul expedițiunii lui *Xerxes*; apoi *Hippolyte* eră venerat ca un Zeu la Trezena și în fine, *Pyrrhus* fiul lui Achil eră un Zeu la Delphi. Și toate acestea numai pentru simplul cuvânt că au murit în țara lor ca eroi și pentru curagiul or' alte distinse calități ce au arătat în timpul cât au trăit: precum a fost și cazul unui erou numit Philippe din Crotona, ce aveà cult numai fiindcă fusese cel mai frumos om din oraș și în calitatea lui de atlet obțineà toate victoriile la jocurile Olimpice. Athenienii adorau ca pe unii din protectorii lor pe *Eurystheu* deși eră Argien; și aceasta numai pentru lupta dusă contra lui Hercule, căruia Junona din perfidie îi spusese, că el ar putea să devie chiar Zeu, dacă n'ar există Hercule. În realitate însă ea urmărea persecuția contra lui Hercule, care a și fost supus la cele 12 munci sub controlul direct al lui *Eurysteu*. (vezi pag. 50) Eată de altfel și ultimele cuvinte adresate Athenienilor de către *Eurystheu*: «*Îngropați-mă în Atica; eu am să vă fiu folositor, căci în sânul pământului voi fi pentru țara voastră un oaspe protector*».

În cearta dintre *Creon* regele Thebei și *Theseu* regele Athenei, *Edip* a fost de partea acestuia din urmă. De aceea el arată singur locul unde voește a fi îngropat: „*Eu odată mort nu voi fi un locuitor nefolositor în acest ținut; eu am să vă apăr contra vrășmașilor voștrii; am să fiu o pavăză mai puternică decât milioanele de luptători, iar corpul meu adormit sub pământ, va fi adăpat din sângele luptătorilor Thebani*“.

În general morții, orcine ar fi fost dânsii, erau păzitorii țării, cu condiție însă de a li se oferi un cult. Astfel ca probă e, că odată *Megarienii* întrebând oracolul dela Delphi cum să facă ca orașul lor să fie mai fericit? Zeul a răspuns: „*această voință a noastră se va realiza, dacă veți aveà grije să vă consultați cu numărul cel mai mare*». Dânsii înțelegând că prin aceste cuvinte Zeul arată pe morții, cari sunt mai numeroși ca cei vii, *construieră sala lor de consiliu în locul chiar unde erau îngropați cei mai mulți eroi*. Eră o mare fericire pentru un oraș sau cetate să aibă în posesiune morți oricât de puțin însemnați. *Mantineea* vorbea cu mândrie de oasele lui *Arcas*; *Theba* de ale lui *Geryon* iar *Mes-sena* de ale lui *Aristomene*. Pentru procurarea unor asemenea moaște prețioase se recurgea uneori la viclenie, așa precum au făcut *Spartiații* furând oasele lui *Oreste*. E adevărat că aceste oase de cari eră legat sufletul eroului, dădură imediat o victorie *Spartiaților*. De îndată ce *Atenienii* au pus mâna pe putere, primul folos ce au tras din ea, a fost să aducă oasele lui *Theseu* din *Scyros* și să-i ridice un templu, înmulțindu-și astfel numărul Zeilor protectori.

Dar mai ales în timpul războaelor ce Grecii au dus contra Perşilor, acţiunea supra-naturală a eroilor atinsese punctul său culminant. Astfel la *Marathon*, zice *Plutarc*, mulţi combatanţi au văzut *umbra lui Theseu*, care înarmat fiind cu arme strălucitoare mergea în capul batalioanelor ateniene şi le pornea contra barbarilor. În *lupta dela Salamina*, disdedimineaţă, la apariţiunea aurorei, toţi Grecii, prin rugăciuni adresate Zeilor chemau în ajutor cu voce strigătoare pe *Ajax* şi *Telamon*. Se zice că în furia luptelor s'au văzut umbre armate, care din vârful insulei îşi întindeau mâinile lor protectoare peste flota Grecilor: aceste umbre nu erau decât *Eacidii*, cari înduioşaţi de rugăciunea adoratorilor, se grăbiră a le veni în ajutor. De aceea, după terminarea luptei şi obţinerea acelei strălucite victorii, *Themistocle* ridicând mâinile către Cer zise: „*Nu suntem noi care am bătut pe Perşi, ci Zeii şi Eroii noştri sunt cari i-au învins*“.

Dar o asemenea adoraţiune către sufletele morţilor a luat o extensiune şi mai mare, în sensul că nunumai oraşele şi cetăţile aduceau un cult în memoria binefăcătorilor şi marilor literaţi şi filosofi ce au avut, dar chiar şi familiile la rândul lor căutau să aibă nişte asemenea eroi eşiţi din sânul lor. De aci a rezultat că, în multe localităţi din Grecia, o mare parte din morţi erau consideraţi ca eroi. Astfel pe monumentele funebre din Thesalia şi Beotia se vedeă inscripţiunea: „*erou excelent, adio*“ (*ἄριστος ἄναξ*): expresiune, care pe lângă pietate arată nu mai puţin vanitatea familiilor, voind să arate că din mijlocul lor a eşit o fiinţă nemuritoare prin valoarea şi meritele sale excepţionale, pe timpul cât a trăit.

Notă. — Îndoială nu incupe, că aceste înălţătoare credinţe au fost transmise tutulor popoarelor din lume, graţie cărora pietele publice sunt îndobite cu numeroase şi măreţe monumente, prin care se eternizează sufletele celor ce au binemeritat dela patrie lucrând pentru glorificarea ei în diferitele ramuri ale activităţii omeneşti. Noi de asemenea n'am rămas ingraţi către binefăcătorii noştri, ridicându-le frumoase monumente pe diferitele noastre pieţe publice şi cari astfel ne onorează numele ce purtăm.

CAP. III. — Serbările publice.

I. *Saturnalele*. (*Saturnalia*). Ele erau date în onoarea lui *Saturn*, destinate să reamintească timpurile de fericită memoriei, când dreptatea şi egalitatea conducea lumea iar cea mai largă abundenţă eră cu prisosinţă revărsată asupra tutulor. Când Zeul acesta a fost gonit din Cer (vezi p. 11), el pogorându-se pe pământ s'a refugiat în Italia, numită de greci *Hesperia*, unde se ascunde într'o regiune numită apoi *Latium* (*latere*, a se ascunde). Acolo domnea *Iannus* primul rege legendar al Romanilor, sub care locuitorii se găseau foarte fericiţi, căci nici odată nu avuseseră necazuri şi cu atât mai puţin războaie. Ei însă nu cunoşteau agricultura, de oarece trăiau şi se ocupau mai mult prin păduri.

Saturn — al aărui nume el însuși însemnează semănătură (*sata, satorum*) — învață și răspândește gustul agriculturii printre toți locuitorii, ceea ce le procură cea mai mare abundență și mulțumire. Drept recunoștință către *Iannus* — care l-a favorizat și l-a primit cu bunăvoință în imperiul său împărțind chiar domnia împreună cu el — *Saturn* l-a înzestrat cu darul înțelepciunii și al prevederii atât al trecutului cât și al viitorului. De aceea *Iannus* e reprezentat ca un om având *capul cu două fețe*: una ce privește înapoi iar alta înainte; de unde și numele de *Iannus Geminus* sau *bifrons*. Figura 47.

Notă. — Relativ la *Iannus* că avea capul cu două fețe, se zice că *Ovidiu* s'ar fi exprimat, probabil în mod ironic, că dintre toți Zeii, singur *Iannus* a fost acela care a putut să-și vadă spatele, sau cum zicem noi: *ceafa*.

Numele lui *Iannus* provine din contragerea cuvântului sanscrit *Dianus*, iar din acesta s'a făcut *dies*: ziuă, lumină. După legendă, *Iannus* avea ca Zeiță corespondentă pe *Jana* sau *Diana*. Dănsul în calitate de fiu al Soarelui, făcut cu *Nimfa Creusa*, deschide poarta Cerului; de aci și numele lui: dela *Jana* = poartă, pentru ca astfel dimineța să anunțe sosirea zilei, iar apoi închide poarta când apare *seara*, anunțând noaptea. De aceea *Iannus*, cu una din fețele sale privește răsăritul iar cu cealaltă apusul Soarelui. Dupe o legendă, *Iannus* ar fi avut ca soție pe *Venilia*, ce înseamnă Zeița celor ce trebuie să vie, să sosească: fiind în special vorba de sosirile maritime; pe când el avea însemnarea întreprinderilor războinice.

Fig. 47. Zeul *Iannus* având un singur cap, cu două figuri.

Iannus, fiul lui *Apollo* și al *Nimfei Creusa*, a fost Zeul cel mai iubit la Romani și era considerat nu numai ca protectorul întregii națiuni dar și al fiecărui cămin familiar: întocmai ca și un *Zeu Penat*, având în special misiunea să aperse locuințele oamenilor de a nu intra în ele spiritele funeste, răufăcătoare. De aceea aproape în fiecare locuință se afla imaginea acestui Zeu, la care stăpânul și toți membrii familiei se închinau în fiecare dimineță în mod obișnuit, apoi la începutul fiecărei luni în mod mai deosebit iar la începutul anului în mod cu totul solemn și mareț, prin care se serba începutul *lunii Ianuarie*: *Ianuaris mensis*, zisă în onoarea lui. Aceasta era la Romani semnul începerii bucuriilor pe întregul an (*reveillon* actual; îngroparea anului). Dragostea Romanilor pentru *Iannus* reese și din aceea, că pe monedele cele mai vechi se găsește figura lui cu două capete, că el nu numai era considerat ca cel mai mare Zeu, dar însuși Zeul tuturor Zeilor, (*Deus deorum*) și că în fine era pământean iar nu Etrusc sau importat din Grecia; de aceea se și numea *Iannus Quirinus*, origină pur romană. În onoarea lui s'a ridicat pentru prima oară

un măreț templu de către *Romulus*; dar cel mai renumit a fost acela al lui *Numa Pompiliu* în Forul din Roma înzestrându-l cu porți mari. (*Numa Pompilius aedificavit magnas portas Jano Genio*). Ianus reprezintă simbolul păcii și al războiului, căci fiind deschis însemnă că cetatea era în războiu (sub arme) iar fiind închis, că toate popoarele vecine erau liniștite, potolite: *Janus erat index pacis et belli: nam apertus significabat civitatem esse in armis; clausus vero omnes populos circa pacatos*. De oarece însă viața Romanilor a fost dusă numai în războaie, templul acesta în timp de 1000 de ani n'a fost închis în mod mai durabil decât de două ori și anume: sub *Numa Pompiliu* la 700 a. Chr. și sub *Octavian August* (30 a. Chr.) după proclamarea sa ca Imperator. În celelalte rânduri s'a mai închis de 5—6 ori dar de o durată foarte scurtă și fără însemnătate. Romanii în ziua de anul nou (adică 1 Ianuarie) se fereau și chiar eră oprit a se pronunța vreo vorbă rea, având credința că asemenea expresiuni sunt de prost augur. De aceea dâșii toată ziua o duceau făcând vizite și oferindu-și fiecare obiecte ca: *smochine, faguri de niere albă și monede de aur și argint*. Până chiar și cei mai săraci își ofereau asemenea daruri (cadouri) numite *strena* (de unde și cuvântul francezesc *étrennes*). În această zi cetățenii se duceau cu grămada la muntele *Palatin* ca să ofere daruri Capului statului, mai ales pe timpul imperiului, când și el la rândul său împărțea multe și numeroase cadouri în mod abondent: *largam manu*. Tot în această zi de anul nou, înalții magistrați intrau în funcție mergând mai întâi în *Capitoliu* pentru aducerea sacrificiilor, iar de acolo se pogorau în *forum*, unde depuneau legiuitul jurământ. La rândul său și consulul ce se alegea în această zi, se ducea și el în *Capitoliu* îmbrăcat în haine de ceremonie și mergând călare pe un cal alb. În restul zilei, adică după amiază, toată lumea trebuia să se ocupe cu ceva lucrând și înveselindu-se, căci trândăvia ca și cearta se considerau a fi cel mai prost augur pentru tot anul.

Romanii cu începere dela Ianus au numărat primul *secol de aur* (*saeculum aureum*), tocmai pentru a caracteriza fericirea în care se găseau sub stăpânirea acestui Zeu, care împreună cu *Saturn* — el cu spiritul păcii iar acesta cu abundența agriculturii — răspândise fericirea în cel mai înalt grad posibil, ce abia s'a putut descri în splendoarea ei de către geniul poetic. După ce însă *Jupiter* se face stăpânul nunumai al cerului dar și al pământului, condițiunile traiului încetul cu încetul au devenit mai grele, așa încât timpurilor din epoca de aur le urmează o epocă iarăși destul de blândă însă în mai puțin; de aceea s'a numit *secolul de argint* (*saeculum argenteum*). În această epocă se stabilesc anotimpurile, și deci oamenii au fost siliți să-și facă adăpost mai întâi în scorburi de copac iar apoi în colibe pentru a se apăra contra frigului de iarnă, contra arșiței soarelui, contra ploilor și vântului; și iarăși trebuiră să se îngrijească de păstrarea fructelor, ce nu mai steteau în permanență agățate pe arbori, precum de asemenea se

ocupară și de strângerea semințelor etc. etc.: grijuri ce nu existau în epoca de aur. Dar lucrurile se înăsprișă și mai mult când a apărut *epoca de aramă (saeculum cupreum)* care devine și mai aspră din toate punctele de vedere, plus că lumea împinsă de necesități și simțul de conservare începe să-și facă arme de metal nu numai contra animalelor ci și contra lor însuși: de aci lupte, războaie și toate necazurile vieții provenite din desfășurarea patimilor, ce încă erau în stare născândă: căci în *epoca de fier (saeculum ferreum)* care este cea actuală, toate suferințele, mizeria, înșelăciunea, nedreptatea și invidia sunt în punctul lor culminant, așa precum fiecare vedem și simțim. De aceia, chiar dela începutul acestui secol, atât *Pudiciția (Decentia)*, Zeița virtuții, a modestiei și a bunei cuviințe cât și *Astrea* Zeița dreptății, nemi putând să privească decăderea popoarelor, părăsiră pământul ridicându-se la *Cer*, rămâind astfel numai *Sylvanus* Zeul pădurilor din timpul primitiv. După unii, *Astrea* era fiica lui *Astreu* regele Arcadiei cu *Aurora*, iar după alții chiar a lui *Joe* cu *Themis*. Dânsa a rămas pentru totdeauna fecioară și a fost pusă pe bolta cerească în constelație sub numele de *Virginia*.

Dar în acelaș timp și *Adevărul (Veritas)*, la rândul său ne mai fiind ascultat și chiar oprit de a vorbi, s'a ascuns și el în fundul unui *puț*, unde stă ghemuit și gol de tot. Și încă nici azi, chiar din fundul puțului, nu-și poate spune cuvântul său adevărat, decât luând forma și îmbrăcămintea *Fabulei*; sub care din când în când mai apare și el pe acest pământ.

Notă. — Numirea secolului, ce coprinde numărul de 100 de ani, s'a dat după predominanța unor fapte sau fenomene ce s'au produs în viața popoarelor, și adesea ele se enunță prin pronunțarea unui singur nume de om considerat ca promotor al evenimentelor întâmplare. În istoria omenirii se citează 4 secole grupate în jurul a patru persoane rămase celebre. Astfel:

1. *Secolul lui Pericle* (450 a. Chr.), numit astfel din cauză că sub domnia lui, Grecia a ajuns în punctul culminant al gloriei sale atât ca succese războinice cât și ca înfrumusețare de temple, edificii și instituțiuni; dar mai cu seamă se prețuește avântul ce a luat literatură și aparițiunea oamenilor celebrii ca *Anaxagora*, *Socrate*, *Protagoras*, *Aspasia*, *Phidias*, *Sophocle*, *Eurypide* etc. Dânsul a mai distrus partidul oligarhic condus de *Cimon* prin instituirea partidului democrat iar cu el instituțiunile cele mai liberale. În fine întreaga lui viață a fost sacrificată pentru binele public, până când în adânci bătrânețe a murit de ciumă.

2. *Secolul lui Octavian August* (63 — 14 a. Chr.) renumit prin succese războinice glorioase, prin dezvoltarea literaturii, poeziei, elocinței și a întregului geniu latin reprezentat în special prin *Virgiliu*, *Horatiu*, *Titu Liviu*, *Salustiu* și multe alte celebrități, precum și prin înfrumusețarea neînchipuită a Romei, pe care după cum avea obiceiul, se laudă cu drept cuvânt că lasă o Romă în marmora pe care o primise în cărămidă. (*Jure sit gloriatus, Romam marmoream relinquere quam latericium accepisset*).

3. *Secolul numit al lui Leon X-lea* (Jean de Medicis) renumitul *Papă la Roma* în 1513 p. Chr., care iarăși a meritat această favoare, pentru protecțiunea capetelor de operă ale antichității, a artei, literelor, științelor etc. Sub domnia lui s'a produs schisma religioasă provocată de *Luther*, protestând contra indulgențelor și bulei de escomunicare. *Papă Leon al X*, cu spiritul său mlădios, mare și cu multă iscusință, a știut să apere interesele vitale atât ale pontificatului cât și ale Italiei, punându-se în bune relațiuni

când cu Francisc I regele Franței sau cu Carol al V-lea al Germaniei. Sub el s'a făcut cruciada contra Turcilor, când s'a liberat faimoasele indulgențe generale, cari deși după afirmările lui produsul banesc eră destinat pentru terminarea catedralei Sf. Petru din Roma, totuși a provocat acea mare su-rescitare condusă de Luther. Intre alte opere, Leon al X-lea a înfrumusețat biblioteca cu lucrări geniale executate de *Rafael și Michel-Angelo*; și de sigur literatura ar fi câștigat și mai mult, dacă acest înalt personagiu n'ar fi murit în etate de 45 ani, după unii otrăvit.

4. În fine *Secolul lui Ludovic al XIV*, cel mai mare rege al Franței numit încă și *Regele Soare: le roi soleil* (1643 -1713), care a devenit celebru mai cu deosebire că sub domnia lui, literatura, artele, poezia și proza au atins cel mai înalt grad de perfecțiune ce numai că n'a fost întrecut, dar nici chiar nu s'a ajuns la înălțimea în care a fost și nici n'au mai apărut ilustrațiuni și geniuri ca *Racine, Corneille, Molière, La Fontaine, Boileau, Bossuet și Fenelon*: pentru a nu pronunța decât pe aceștia din marea pleiadă ce a dus gloria Franței pe terenul intelectual mai presus decât orice închipuire.

Dar să revenim. Prin serbările Saturnale — care la început nu durau de cât o zi, apoi treptat s'au prelungit la 2, 3 și 5 zile iar în cele din urmă durau 7 zile: dela 16 până la 23 Decembrie în fiecare an, — se celebra egalitatea între toți locuitorii bogați și săraci. În acest timp totul nu respiră decât plăcere și bucurie și când lumea în mare procesiune se ducea la statuia acestui Zeu binefăcător, și i ridică cu multă evlavie acea pânză de lână ce în tot timpul anului îi acoperea picioarele. Sclavii în timpul acesta numai că stăteau la masă cu stăpînii lor dar le luau locul, și îmbrăcați cu o rochie cusută și împodobită cu mă-tase precum și cu o togă albă le dedeau ordine aspre, le porunceau să-i servească cu energie și în fine își permiteau orice îndrăsneală fără a li se face cea mai mică observație. Toate școlile, tribunalele și institutele erau închise; se făceau cadouri reciproce, se ertau datorii și chiar plata chirilor. Sclavii îmbrăcați cu haine de oameni liberi jucau pe străzi în che-furi și beție fără nici un scrupul și fără să se ia în considerație nici o distincțiune socială. În aceste zile nu se putea executa nici un condamnat și încetau ori-și-ce certuri. Prânzurile mari însoțite chiar de orgii se petreceau deopotrivă în casa bogăților ca și a săracilor. Dupe sfârșitul ospățului, mulțimea plecă apoi cu grămada pe vârful muntelui Aventin; simbolisând respirarea aerului cel curat și inocent de țară. Pe lângă aceasta, în timpul acestor sărbători se liberau din temnițe chiar și cei mai groas-nici criminali, car apoi veniau deși depuneau la picioarele lui Saturn, în semn de recunoștință, lanțurile cu care fuseseră legați. Trebuie iarăși menționat, că între alte petreceri, se dedeau și lupte de gladiatori, credința fiind, că vărsarea de sânge eră singura ce putea să onnoreze pe Saturn și să-l facă favorabil pentru îndeplinirea dorințelor celor muritori. În fine eră o bucurie generală până la nebunie pentru întreaga mulțime, fiind totuși unele persoane susceptibile cari pe timpul acestor serbări fugeau din Roma la țară, pentru ca să scape de sgomotul infernal și de destrăbălarea împinsă până la exces. Mai târziu s'a mai adăogat la aceste serbări încă două zile complimentare numite *Sigilaria*:

sigiliu, pecetie, semn, cadou, dar mai ales o mică statueta. De ac- și numele de *Sigilaria*, din cauză că fie care persoană își trimitea reciproc asemenea obiecte mai ales pentru copii, însoțite fiind și de mici turte sau prăjituri, numite *janual-is* adică în onoarea lui *Janus*. Serbările acestea erau în mare favoare la Romani, din cauza popularității de care se bucură Saturn, reamintindu-le timpurile de fericită memorie, când nu era decât *abundență, dreptate, egalitate și lipsă de orce grije*. De aceea multe orașe și mai ales o mare parte din Italia aveau numele de *Saturnia*, iar în onoarea lui s'a construit un frumos și mare templu în Roma la Forum la poalele Capitoliului. Aci într'un anumit loc secret se păstră a douăzecea parte din averea publică numit *tezaurul cel mai sfânt*, ce nu se putea cheltui decât în cazuri excepționale și de grea cumpănă pentru Stat.

Notă. — Dintre dătinile Romanilor ce aveau la începutul lunii Ianuarie în memoria scumpului lor Rege și Zeu : *Janus*, ne-a fost transmis și nouă numai obiceiul felicitărilor ce ne oferim unul altuia în ziua de anul nou, dar și acele bune urări ce ne adresează micii copii bătându-ne cu sorcova în modul cel mai sincer și dragălaș, zicându-ne între altele :

Sorcova	Ca un fir
Vesela	De trandafir.
Să traiți	Peste vară
Sa măgarăți,	Primăvară;
Ca un măr	La anul
Ca un păr,	Și la mulți ani.

iar sfârșitul se încheie :

Câte cue pe casa	Cu atâți copii,
Atâți galbeni pe masă,	Atâția porcei
Fericit să fi	Și atâția miei.

Este de observat, că s'a păstrat și la noi credința ce aveau Romanii, că *porcul este simbolul abundenței iar mielul al blândetei*. De aceea, urarea cea mai plăcută ce se poate face unui părinte, este să aibă mulți copii, un mare belșug și o perfectă liniște în căminul său. De altfel, iată cum descrie *Du Cange*, cele ce se petreceau la Romani în ziua de 1 Ianuarie (calendar):

Mane surgunt pueri et accipiunt ramos olivæ, intrant per domos et salutant dominum domus his verbis :

Gaudium et latitia
sit in hac domo,
tot puelli,
tot porcelli,
et tot agni.

De dimineată se scoală copiii și iau rămuri de măslin, intră prin case și salută pe stăpânul casei cu aceste vorbe :

Bucurie și veselie,
In această casă să fie,
Atâți copii mititei,
Atâția porcei,
Și atâția miei.

La rândul lor fiecare Roman își adresa felicitări unul altuia.

dorindu-și să petreacă în mod liniștit la mulți ani, anul care începe și cel care urmează. (*Ut commode liceat annare et perennare*).

II. Serbările numite *Supplicationes* (rugăciuni publice) se făceau fie ca mulțumire către Zei pentru victoriile date în războaie, fie ca rugăciuni de îmblânzire pentru prevenirea sau încetarea unor flagele ca: epidemie, foamete, inundațiuni, etc. Aceste serbări puteau să dureze dela 1 până la 50 de zile prin decret al senatului: Astfel au fost decretate 50 zile de sărbători pentru victoria lui *Brutus* omorătorul lui *Cesar* contra lui *Marcu Antoniu*. La rândul său *Cicerone*, fiind cosul, a decretat suplicațiuni mulțumind Zeilor pentru moartea lui *Catilina* și sufocarea conjurațiunei. În timpul imperiului (80 p. Chr.) s'au decretat 100 zile de sărbători pentru inaugurarea *Coliseului*, cel mai mare amfiteatru din lume, care a fost început sub *Vespasian* și terminat sub *Titu* (80 p. Chr.). La început acest edificiu avea numele de amfiteatru *Flavian* iar apoi, din cauza învecinării sale cu colosul lui *Nerone*, i s'a zis *Colosseum*. El avea 520 metri de circumferență, arena de 85/50 metri și 80 de rânduri de grădini, așa că în el putea să între 200.000 de spectatori. Aci se dădeau lupte de gladiatori, se făcea vânatoare de felurite animale și spectacole grandioase cu vase și corăbii de războiu (naumachie). La inaugurare au fost puse în luptă 5000 de animale sălbatice. Tot aci, printre alte spectacole, creștinii sufereau martiriul fiind aruncați ca pradă în gura marelor de tot soiul.

Sub papa *Benedict al XIV-lea* (1700 p. Ch.) făcându-se restaurarea acestui edificiu, a fost consacrat *patimilor mântuitorului nostru*, ca aducere aminte de sângele creștinesc ce a curs în acest loc pe timpul persecuțiilor.

În fine în anul 106 p. Ch. s'au decretat 123 zile de sărbători și rugăciuni, mulțumind Zeilor pentru victoria Romanilor contra *Dacilor*. Toate serbările acestea se făceau pe socoteala Statului, pentru care se scria în buget pe fiecare an minimum 800.000 de sesterași pentru primele cheltueli și numai pentru *supplicationes*.

Notă.—Reminiscenta acestor serbări le avem și noi în scoaterea moaștelor sfântului Dumitru la București, urmate de imponente procesiuni și înălțătoare rugăciuni în timp de secetă sau boale epidemice.

III. *Naumachiile*. Acestea erau jocuri de distracție pe apă, pentru care scop a fost construit anume un bazin sau piscină, ce avea 1500 picioare lungime și 1200 lărgime. Acest bazin săpat la picioarele muntelui *Anicum* era destinat pentru reproducerea luptelor navale, de unde și numele de naumachie (*navis*-corabie). Ideia acestei instituțiuni se atribuie a fi fost a lui *Iuliu Cesar* la 45 a. Chr. Aci se petreceau lupte în toată puterea cuvântului prin foc și arme, însoțindu-se de ororile cele mai mari și moartea cea mai tragică. În timpul lui *August* s'au dat lupte cu 30 de corăbii; sub *Claudiu* (10 a. Ch.) au luat parte 19000 de luptători iar în timpul lui *Domitian*, renumit prin cheltuelile extraordinare și ri-

sipa banului public prin spectacole, s'a dat o faimoasă luptă puindu-se în mai multe linii de bătae câte 3000 luptători (90 p. Ch.). (Fig. 48).

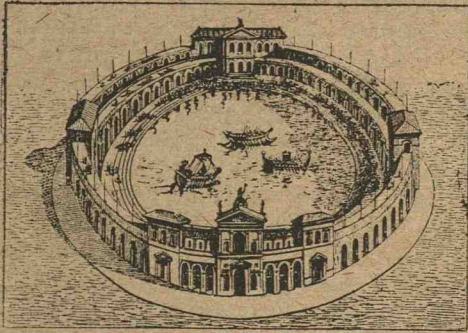

Fig. 48. *Naumachie*. Construită pe marginea râului Tibru din ordinul împăratului Domitian fiul lui Vespasian și frate cu Titus, care din cauza despotismului său a fost asasinat de un complot în frunte cu soția sa Domitia Logina (90 a. Ch.)

dobîți făceau ocolul orașului și teritorului cântând și aducând rugăciuni Zeilor, iar preoții ce se aflau în capul ceremoniei (*festus*) sacrificau diferite animale Zeului *Terme* sau *Terminus*. Această divinitate era foarte mult apreciată la Romani, (p. 10) care de obicei se așeză între limita proprietăților sub forma unei statui în miniatură. Dânsa era compusă dintr'un glob de piatră având deasupra capul Zeului *Terminus* fără brațe și fără picioare: ca simbol al stabilității și neputinței furtişagului. (Fig. 49). Hotarul proprietății era pus între lucrurile sfinte (*res sacrae*), iar uzurpatorul fiind considerat ca sacrilegiu putea fi omorît pe loc, fără răspundere sau pedeapsă. Zeul *Terme* cunoscut și sub numele de *Sylvanus* a fost imaginat și introdus în religia română de *Numa Pompiliu*, care cel d'ntâi a stabilit barierile în

Pe marginea lacului, în timpul reprezentațiilor, erau așezate regimente de cavalerie, ce în p e d e c a u orce fugă a luptătorilor, silindu-i astfel să continue lupta, până cădeau morți ca cei din urmă nenorociți.

IV. *Serbările de incintă*. Acestea erau de două feluri: *Amburbalia* când era vorba de ocolul orașului și *Ambarvalia* când se celebra limita de teritoriu. În aceste zile și mai ales la 29 Mai, cetățenii formau mari procesiuni fiind îmbrăcați în haine albe și încoronați cu frunze. Dânsii astfel împo-

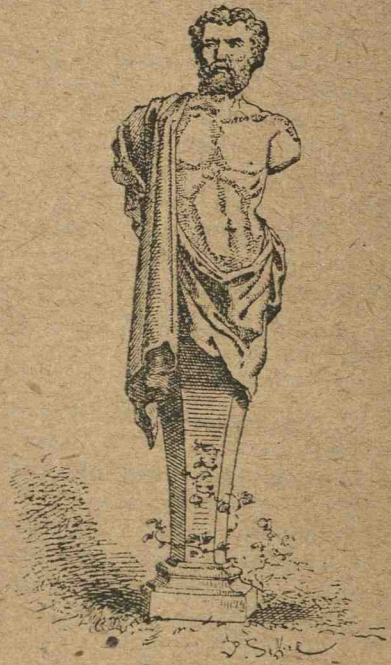

Fig. 49. Zeul *Terminus*, fără picioare și fără brațe, simbolizând stabilitatea neșrămutată.

care cel d'ntâi a stabilit barierile în

câmp prin punere de pietre pentru limitarea diferitelor proprietăți și încetarea oricărei discuțiuni în aceeași privință. Cu această ocazie s'a instituit Zeului Terminus anume serbări în 20 luna Februarie, oferindu-i-se fructe și libațiuni de lapte și vin iar mai târziu și miei pe stânca Tarpee, unde i se ridicase un templu.

Notă. — Se zice că *Tarciniu Superb* voind să ridice un templu lui Jupiter pe Capitoliu, a trebuit să mute din locul lor pe toți Zeii. Dintre aceștia însă numai singurul Zeu Terminus n'a fost cu puțință să fie mișcat din locul său. Faptul acesta așa de extra-ordinar a fost explicat de Auguri, că hotărârea imperiului roman sunt și vor fi neschimbate: deci nimic nu se va lua din el de către vrășmași. Din cauza acestei atitudini, Zeul acesta s'a mai numit și *Placidus* adică liniștit, dulce, indiferent și neclintit de nici o împrejurare. Tot el se mai chemă și Zeul *Quadratus*, după numele pedestalului în formă patrată, pe care stă numai corpul și capul fără brațe și picioare.

Zeul Terminus mai eră considerat și ca Zeu al agriculturii: de aceea în fiecare început de primăvară se făceau serbări în onoarea lui numite: *Terminalia*.

Aceste serbări aveau uneori un caracter cu totul intim: în sânul familiei; iar când erau publice, atunci se adăugă și colegiul fraților numiți *Arvali* (*arvum*-camp) al cultului unei vechi divinități a agriculturii numită *Dea Dia*. Această Zeiță eră cea mai principală din Divinitățile Romane având însemnarea de Zeiță luminoasă și al cărei serviciu religios se făcea într'o pădure plantată numai cu dafin și stejari, numită pădurea sfântă a Zeiței *Dea Dia*. Acest colegiu a fost înființat chiar de *Romulus* din cei 12 fii născuți din *Acca Laurentia*, de unde și numele de *colegiul fraților*. Mai târziu, colegiul acesta a luat o importanță foarte mare, așa că membrii se alegeau chiar de împărat, al căror președinte eră el însuși (*magister*) și aveau funcțiunea pe viață în mod inamovibil. Templul acestei Zeițe se află într'o pădure din jurul Romei pe *via Campana*, unde se aduceau sacrificii și rugăciuni între altele și pentru îmblânzirea *Zeului Marte*, de a a feri poporul de răsboaie. După terminarea serbării și a sacrificiilor se încheiau acte numite *acta fratrum Arvalium*. Serbările acestea durau 3 zile în luna Mai; prima și a treia zi se celebră la Roma iar a doua în pădurea sacră, unde *Arvalii* împodobiți cu spice de grâu agățate cu panglici albe, cântau imnuri într'o limbă arhaică neînțeleasă nici de *Horățiu*. La sfârșit se dedeau jocuri diferite într'un circ vecin anume construit. Instituția aceacasta a dispărut către 250 p. Ch.

Notă. — Din serbările acestea a rezultat și colindul nostru ce se face cu plugul trăs de boi împodobiți cu panglici și flori, prin care în ajunul anului nou se urează proprietarilor de moșie recoltă frumoasă și abondentă. Acest obicei corespunde cu rugăciunea religioasă a Romanilor (*Carmen arvale*) către o veche divinitate agricolă, prin care se invocă protecțiune numitei Zeițe (*Dea Dia*) să protejeze semănăturile. Iată un fragment din urările colindătorilor noștri:

Hai, Hai,
 Plugul cu 12 boi.
 Plecarăm într'o stântă Joi
 Cu plugul cu 12 boi.
 Boii din nainte
 Cu coarne poleite
 Boii din mijloc
 Cu coarne de foc.

Boii dela roate
 Cu coarne belciugate

Să ne vic cu isbândă
 Acest an, și cu dobândă.
 Piară din noi viclesugul
 Și sosească-ne belșugul.
 Plesniți măi.
 Hai, hai, etc., etc.

V. *Bacanalele (Baccanalia)*. Ele erau date în onoarea lui *Bacus* Zeul bucuriei și al vinului, eșit din tescuirea spumoasă a băabelor de struguri strivite de picioarele desculțe ale călătorilor de lin.

Le pied du vendangeur frappe et brise la grappe,
 Et *Bachus*, en grondant, cède, écume et s'échappe.

Mollevaut

Bacchus eră fiul lui *Joe* făcut din amor cu *Semela*, fiica lui *Cadmus* regele Tebei și a *Harmoniei*. Aceasta a fost mai întâiu iubită de *Acteon*, dar pe care dânsa l'a desprețuit, în urma cărui refuz se zice că el s'ar fi omorât, deși dupe altă tradiție el ar fi fost ucis de *Diana*, infuriată că i-ar fi respins amorul. *Joe* fiind răpit de frumusețea *Semelei*, se transfigurează sub forma unui tânăr cu cea mai frumoasă talie și atracțiuni; și astfel o seduce. Atunci *Junona* că să-și răsbune, se transformă luând chipul *Beroet*, fostă doică a *Semelei*, și îi inspiră bănuiala, că tânărul seducător nu este nici decum un *Zeu* precum s'a laudat el ci un simplu muritor. Și spre convingere o sfătuește, să-i pretinză cu orice preț să i se arate în splendoarea lui de *Zeu*. Dânsa încrezătoare cere lui *Joe* să-i făgăduiască pe râul *Styx*, că-i va satisface dorința cei va cere. Dânsul neputând să o refuze îi făgăduiește, deși a opus multă rezistență și a cedat cu multă părere de rău. Atunci *Joe* se arată în toată splendoarea lui: fiind înconjurat de un nor luminos și ținând într'o mână sceptrul iar în cealaltă fulgerul. La vederea acestui spectacol, *Semela* transportată de bucurie se aruncă în brațele lui; dar de emoțiune și prin căldura luminei rămâne moartă peloc. Atunci *Joe*—dându-se că *Semela* eră însărcinată,—ii spintecă pântecul; și în scopul de a-i perpetua memoria ridică copilul și îl vâra în coapsa lui, unde îl păstrează până la termenul de 9 luni când apare *Bacus*. După altă tradiție, *Cadmus* descoperind acest amor, închide pe *Semela* într'o ladă înainte de a naște și o aruncă în voia valurilor mării, ce o duc într'o insulă din *Laconia*. Locuitorii desfăcând lada găsește pe *Semela* moartă, iar pe pruncul de curând născut și încă viu il iau și îi dau creșterea cuvenită, prin îngrijirile stăruitoare și foarte devotate ale nimfei *Dirceea* fiica fluviului *Achelous*. Se zice că *Bacus* fiind mare s'a dus în *Infern* să caute pe mama lui, după care stăruiește și obține dela *Joe* să fie primită în *Olymp*, ca ființă

nemuritoare, ceace i se acordă dându-i-se numele de *Chionea* : personificarea zăpezei.

Zeul acesta a suferit multe din cauza persecuțiilor lui Junonei. În timpul cât a fost copil eră îngrijit de *Silene* fiul lui *Mercur*, care după poezi reprezintă alegoria butoiului unde se pune vinul nou și capătă putere ; și în adevăr, întocmai precum butoiul nu părăsește vinul, tot astfel și *Silene* însoțește pe *Bachus* în toate călătoriile sale. Când *Bachus* s'a făcut mare, a dat ajutor lui *Joe* în lupta contra gigantilor intrând în *Olimp* călare pe măgar sperriind pe toți, și căruia *Joe* drept mulțumire și încurajare îi zicea mereu : bine fiul meu ; bravo *Bacus* (*Evoche ; Io Bache !*) Se zice însă că în această luptă *Bacus* a fost omorât de *Titani*, dar n'a suferit legea mortalității de cât 3 zile, căci *Minerva* luându-i capul ce încă eră în mișcare, îl duse la *Joe*, care după ce i adună membrele punându-le unul lângă altul, așează apoi capul d'asupra corpului și prin suflarea lui divină îl înviază. Când *Bacus* vine în insula *Naxos* și vede pe *Ariadna* părăsită de *Theseu* se amurezează de ea și o cere în căsătorie, mai ales că *Amorul* (*Eros*) o înflăcărează și pe dânsa. (p. 123). La această unire au asistat întregul grup al *Nimfelor* și *Naidelor* împreună chiar și cu *Diana*. Dar *Bacus* a avut și alte neveste, între care pe *Erigona* fiica lui *Icarus* în următoarea împrejurare. În călătoria ce a făcut în *Atica*, fu așa bine primit de *Icarus*, căl învață cultura viței și făcerea vinului. În acelaș timp însă *Bacus* se amurezează de *Erigona*, pe care pentru a o înșelă să transformă în boabe de strugure, din care *Erigona* mâncând rămâne însărcinată și dă naștere apoi unui copil numit *Staphylos*, ce însemnează boabă de strugure (*σταφυλί*).

Notă. — Prin analogie, s'a dat și în medicină numele de *Staphylo* unei ridicături pe globul ocular ce rezultă din subțimea membranei numita cornee ; iar prin împingerea unei porțiuni din cauza presiunii umoarei a poase a ochiului, face să apară pe această membrană o mică escrescență ce s'a comparat cu boaba de strugure.

Dar după plecarea lui *Bacus* se zice că locuitorii, bând prea mult vin și îmbătându-se, au sărit asupra lui *Icarus* și l-au omorât aruncându-l într'un puț, de oarece au crezut că sunt otrăviți de planta ce el a sădit. *Erigona* aflând de acest syon merge în căutarea tatălui său condusă de o cățelușe numită *Moera*, ce se opri urlând la puțul fatal. Atunci *Erigona* convingându-se de moartea părintelui său, imediat se spânzură : ceiace prin alegorie se arată ridicarea ciorchinei de strugure pe arac.

Dintre toți Zeii, *Bacus* și *Apolo* aveau părul capului de o frumusețe și bogăție rară, așa precum se vede în figura 50 împreună cu toiagul său favorit încărcat cu foi de viță și ciorchini de struguri. Zeul acesta fiind personificarea veseliei se fac și jurăminte în numele lui, fie în toinl petrecerilor sau a nu fi trist nici odată, când zicem și repetăm : *Per Baccum* ori pe italienește : *per Bacco*. Intre alte legende se zice că *Hymeneu*-Zeul căsăto-

riilor ar fi fost fiul lui Bacus cu Minerva. Dânsul fiind sărac dar de o frumusețe aleasă, se amurezase de cea mai bogată fată din Atena. Și pentru ca să o poată admira și mai mult, s'a transfigurat în femeie mergând împreună cu ea la o mare procesiune religioasă. Pe drum însă apare o bandă de tâlhari, dar pe cari el îi omoară și astfel scapă pe toate fetele dela moarte. Ajungând la Atena și descoperindu-se cine eră, i se dă în căsătorie pe iubita lui. Dar se zice, că în chiar noaptea nunței el fu omorât căzând casa pe el. După altă tradiție, Hymeneu ar fi scăpat din mâna piraților o mulțime de flăcăi, cari toți întorcându-se apoi în Argos s'au însurat aducând laude și cântece binefăcătorului lor. De atunci a rămas în uz *imnul nupțial* (*canere Hymencum*) precum și ceremonia, ca la orice nuntă să vie în cor tineri și fete, cari prin cântecul de flaut și chitare, sărbătorind pe Hymeneu zeul căsătoriei, se adresează felicitări tinerilor uniți. Probabil aceea e și la noi origina acelorasi petreceri la nuntă, ce se chiamă *pețil*.

Fig. 50. Bacus, (Dionysos) Zeul vinului și al feluritelor petreceri

Bacanalele au fost introduse din Grecia. Ele la început aveau caracterul unui adevărat cult, pentrucare se oficiau numai ziua și nu luau parte la ele decât femeii de condițiune bună și mai ales matroanele. Mai târziu însă se făcu o amestecătură fără alegere unde intrară și bărbați, când serbările începură a se da și în timpul nopței și când fu începutul tuturor destrăbălărilor și orgiilor posibile. Mai cu deosebire femeile numite *Bachante*, având în mână un baston lung numit *tyrsul* ce avea în vârf un fruct de brad înconjurat cu viță de vie, se dedeau la cele mai mari excесе și orgii fiind îmbrăcate în costumele cele mai variate și provocatoare, mergând până la îmbrăcămintea cu piei de tigru și alte animale. În capul acestei procesiuni mergeau *Satvri*. Aceștia erau reprezentanții *Nymphelor* care personificau forța vie a naturei, astfel că mai toți eroii cu reputațiune trebuiau să aibă ca mamă o *Nymphă*.

În opoziție însă cu *Nymfele*, frații lor numiți *Satvri* personificau instinctele brutale; ei erau fricoși, leneși, conrupți și răutăcioși. Acești semizei rustici se reprezentau prin urechi ascuțite, pleșuvi, cu mici coarne pe cap, nas turtit, picioare de țap, cu o mică coadă și corpul acoperit cu păr. Ei bine, la procesiunea de *Bachante*, bărbați pierduți se îmbrăcau în asemenea haine simu-

lând pe Satyri; ei mergând în capul procesiunii executau cu femeile cele mai oribile scene pe cât de desgustătoare pe atât și de provocatoare (Fig. 51). La chefurile ce se făceau, se pronunțau cuvântul zis de Joe: *Evoche-ye* și *Io Bacche*. La aceste tipuri se mai adăogau și *Menadele*, iarăși un fel de *Bachante*, cari mergeau alergând în fruntea procesiunii despletite, pe jumătate goale, învârtind tyrsul, făcând să răsunе munții, văile și păduile cu strigătele lor ascuțite; și erau așa de furioase, că sfășiau pe cei indiferenți sau pe cei ce nu voiau a luă parte.

Notă. Numele de *Menade* provine dela radicalul sanscrit *man* ce însemnează a fi excitat, furios: aceasta din cauza excesului de transport în care se aflau în timpul serbărilor. Pe de altă parte, cuvântul *bachanta* a rămas în uz și se aplică unei femei cu moravuri ușoare și iubitoare de tot felul de petreceri în special nocturne, când văzând-o în asemenea situație îi zicem: *e o Bachantă*.

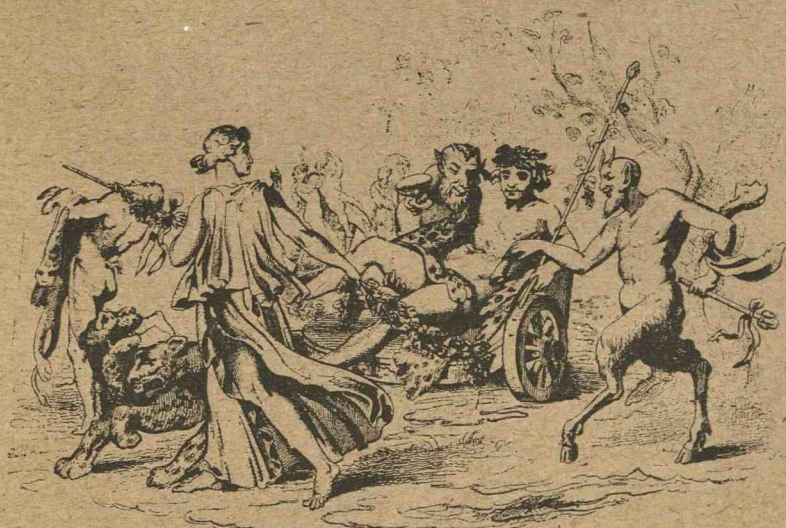

Fig. 51. Serbările lui Bacus, el fiind însoțit de Silene preceptorul său precum și de *Bachante* și de *Satyri*.

Aproape fiecare persoană din acest cortegiu avea o îmbrăcăminte specială alegorică. Astfel un *Satyr* sub forma unui băiat în floarea tinereții și de o frumusețe răpitoare stetea aplecat pe brațele lui *Bacus* reprezentând pe *Ampelos*, după unii fiul Soarelui și al Lunei iar după alții chiar al lui *Bacus*. În orice cas, tinărul acesta eră foarte mult iubit de acest *Zeu* personificând vița de struguri, pentru care îl și ținea în brațele sale fiind apoi pus în constelațiunea cerească sub numele de *Vindemiator*, ca reprezentant al culesului viilor. Un alt *satyr* pe jumătate culcat stând adică cum se zice *într-o rână*, avea numele de *Hidionos* reprezentând vinul cel dulce (*Ἰδίωνος*); altul ce avea numele de

Inos, jucă având o torță aprinsă în mână reprezentând veselia din vin (*bivros*) precum un alt *Satyr*, *Acratos* reprezintă vinul cel pur. În fine era o *Bachantă* numită (beția) reprezentată sub forma unei tinere femei umplând cupele cu vin și oferindu-le satirilor și lui *Silene*. Erau apoi reprezentate geniurile muzicale ca *Molpos* (cântecul răsunător, sgomotos); apoi *Hidimelia* (*Ἰδυμῆλη*) dulcea melodie; *Comos* (procesiunea veselă și sgomotoasă) reprezentată sub forma unui copil îmbrăcat cu piele de țap și cu o torță aprinsă în mână. Era apoi *Comedia* adică cântecul lui *Cosmos*; *Dithyrambos* (cântecele religioase în onoarea lui *Bacus*) și *Teléti* personificând imitarea misterelor bachice. Toate aceste simboluri alegorice se găsesc reprezentate pe diferite reliefuri și vase de pământ, ce ne arată—prin miile lor nuanțe delicate—grațioasa varietate și infinita libertate a formelor prin care Grecii exprimau ideile esențiale a religiei lui *Bacus*.

Serbările acestea însă degenerase în așa mod la Roma, că se transformase în adevărate orgii și luaseră o așa extensiune și degenerare, încât își pierdură cu totul caracterul religios. De aceea pe la 186 a. Chr., Senatul întrunindu-se a dat un decret numit *Senatus consultum de Bacchanalibus*, prin care se interzicea practicarea acestor serbări. Cu toate acestea ele încă se practicau pe furis.

Participarea la aceste serbări era aproape generală, din cauza credinței și a unor fapte concrete, că aceia cari n'ar fi luat parte la ele sau le-ar fi desprețuit, puteau fi pedepsiți în modul cel mai crud. Între altele se aduceau următoarele exemple de răsbunare date de *Bacus* contra recalcitranților. Astfel *Pentheu* al III-lea rege al *Tebei*, care s'a opus la introducerea acestui cult tot din cauza destrăbălărilor, a fost crud pedepsit în modul următor: În ziua serbării, văzând că tot poporul luase parte, el a dat poruncă ca *Bacus*, ce se află în fruntea procesiunii să fie prins; iar după ce a fost adus înaintea lui și ascultat, fu pus în fiare și aruncat în închisoare. Lanțurile însă s'au desfăcut dela sine iar porțile închisorei deschizându-se singure, *Bacus* iese, și puindu-se din nou în fruntea *Bachantelor* se prezintă în mare triumf regelui. Aci dânsul îl convinge a lăsa libere aceste serbări; și pentru a-și face o idee mai justă de frumusețea lor, îl sfătuiește să se urce într'un pom pe muntele *Cytheron* pentru a putea să vadă mai bine. *Pentheu* primește, dar urcat sus, *Bacantele* — între cari se aflau însăși mama și mătușele lui—îl zdrobiră cu piatră și omorându-l îl făcură bucăți, fiind luat drept porc mistreț. De aci *Bacus* se duse la *Cryos* unde pretinse tutulor femeilor să-și părăsească locuințele și să meargă să celebreze o serbare bachică; dar refuzând fură cuprinsese de o nebunie furioasă omorând și sfășiindu-și toți copiii. De asemenea *Lycurg* regele *Traciei* și-a pierdut vederea, fiindcă a voit să oprească pe preoți a merge la procesiune. După altă tradiție, *Lycurg* pentru a stârpi vițiul beției a distrus toată vița din regat, a închis *bacantele* și a pus să prinză pe *Bacus*. Dânsul însă ca să

scape a sărit în mare, unde fiind bine primit de Zeița *Thetys* i-a dat ca suvenir un pahar de aur făcut de Vulcan și în care mai târziu dânsa a pus cenușa fiului său Achil. Dar precum poporul nu putea trăi fără vin, consultă Oracolul. Acesta zise că regele trebuie să piară. Unii spun că Lycurg înnebunind și-a omorât pe unicul fiu *Dryas* iar apoi pe el însuși; după alții, a fost legat pe muntele *Pangeu* unde fu ucis zdrobindu-l caii în picioare. În fine iarăși ca răsbunare, cele trei fete ale lui *Minyas*, regele Beoției, ce erau desăvârșite în arta de a țese, sub motiv că pregătesc o pânză de mătase pentru *Minerva* Zeița artelor, au refuzat să ia parte la ceremonie. Drept pedeapsă pentru acest refuz ele fură transformate în liliaci sub numele de *Mineide*. Ele erau trei surori: *Leuconoe*, *Leucipa* și *Alcitoe*. Se zice că înainte de a fi transformate în liliaci, *Bachus* le-a inspirat dorința ca să mănânce carne de om. Trăgând la sorț care din din ele să-și dea copilul pentru mâncare, a eșit *Leucipa*; astfel ea fu silită să și dea copilul *Hippasus*, pe care îl devorară celelalte surori. Despre aceste *Mineide* dăm și următoarele amănunte:

Mineide. Fiicele lui *Minyas* sau *Mineu* regele din Theba în număr de 3 surori: *Alcitoe*, *Leucipa* și *Arisipe* iar după *Ovidiu*: *Alcitoe*, *Iris* și *Climene*. Pe când tot sexul feminin asistă la ceremoniile lui *Bacus*, ele singure stăteau închise în casă scuzându-se cu menagiul. *Bacus* s'a introdus mai întâiu la ele sub forma unei tinere fete rugându-le să meargă la serbare; dânsese însă refuzând, atunci el s'a transformat succesiv în leu, în tigru și în panteră imprimându-le și instinctul antropofagic.

Ca morală trasă din aceste pedepse, poetul *La Fontaine* dă sfatul: că a da fiecărui nemuritor ceea ce se cuvine nu sunt zile perdute:

Rendre à chaque immortel les vœux qui lui sont dus:
Les jours donnés aux Dieux ne sont jamais perdus.

Le Fontaine

Notă — Reminiscența acestor serbări — ca și a Saturnalelor — se găsește în distracțiunile variate ale carnavalului, ce posedă aproape toate națiunile ca și noi.

Notă. — Veselia și chefurile noastre rămase celebre și de o dulce amintire desfășurate în timpul culésului viilor și călcatul strugurilor, se apropie foarte mult de *Bacănalele* serbate de Romani, deși în cântecele populare nu e pomenit numele lui *Bacus* și nici destrăbălarea *Bachantelor* tolerată; cu toate acestea, entuziasmul momentului ne este cu prisosință dovedit în cântecele amoroase, unde dulceața ochilor de femei se compară cu aceia a boalelor de strugure copt;

Foieică colilie,
Aoleo lele Marie,
Ochii tăi struguri din vie,
Sprâncenele mă mângâie.

Apoi:

Hop în loc, că-i linu'ngust,
Sari sus, jos să curgă must,
Să dea'n fiert, să-l bem cu gust, etc.

Relativ la Bacus numit și Dionysos mai dăm următoarele amănunte:

Dionysos, Zeul vinului. El e care dă veselia și uitarea ne-
cazurilor provocând frumoase inspirațiuni, precum iarăși tot el
este care degradează, tâmpește, înebunește, produce crimele și
degenerarea rasei, ce formează pata cea mai neagră și rușinoasă
dacă nu a întregii omeniri, dar fără îndoială a celui ce mereu
și fără măsură se folosește de el. De aceea, fiindcă Bacus a în-
vățat pe oameni să prepare acest lichid ce produce beția, mai e
cunoscut și sub numele de *Mainomenus* ce însemnează *beat*. Sunt
mai multe legende cu privire la acest Zeu. Astfel între altele, e
și aceea că el ar fi fost dus și crescut de Nymphe pe muntele
Nysos din Asia; și cum dânsul a avut ca tată pe *Zeus*, care la
genetiv face *diös*, prin contragere s'a făcut din aceste două cuvinte
Dionysos: adică fiul lui *Joe* din *Nysos* or *Nysa*. Personal cred, că
numele de *Bacus* sub care acest Zeu a fost introdus la Romani,
s'a făcut tot prin contragere a cuvintelor *bacca*, boabă și *uva*,
strugure: de unde *bacc usa* iar apoi *Baccus*. Tot la Romani el se
mai chiamă și *Liber*: voios, vesel, fără grije.

Din serbările și cultul ce se făcea în onoarea acestui Zeu,
a eșit producțiunile de teatru. Astfel *tragedia*, cu subiecte de jale
și tipete, vine dela sacrificiul ce se făcea la serbări prin înjun-
gherea unui *taș*: τράγος, ce mănâncă și prăpădește vița și din φέρη,
cântec. De asemenea din cuvântul *commos* ce se dedea reunirii
persoanelor pentru ospățurile vesele oferite în onoarea lui *Comus* —
Zeu prânzurilor și al marilor chefuri, al procesiunilor în massă
din persoane amefite de băuturi spirtoase și escitațiuni amoroase —
a eșit *Comedia*, care tocmai are de scop ridiculizarea unor ase-
menea situațiuni, procurând în acelaș timp veselia și râsul spec-
tatorului. De altfel, chiar Zeul acesta e reprezentat fiind beat și
obosit de prânzuri, având capul aplecat pe piept, moțâind d'am-
picioarele și ținând în mână o tortă răsturnată. De asemenea
cânturile numite *dithyrambice*, cu caracter religios sau pentru ri-
dicarea curagiului și entusiasmului, nu sunt decât imitația celor
ce însoțeau misterele cultului acestui Zeu în procesiunile *Diony-
sice*, ce erau numite *campestre* sau *urbane*, după cum se cele-
brau în loc liber sau prin templele din oraș. În fine dupe marea
victorie contra lui Lycurg regele Traciei s'a dat serbări și jocuri
numire *orgiastice*: din cauza excesului și exaltarea fără măsură
de cari erau coprinși cei cari luau parte la serbări. De aci și
cuvântul de *orgie* (οργή) ce caracteriză orice desfrânare.

Notă. — Din faptul că *Bacus* a fost păstrat în trupul lui *Jupiter* până
la termenul nașterii, se mai numește și *bimater*, adică cu dona mame. Iarăși
zicem cu ironie la adresa celui care se crede că e ceva grozav de capul lui
umblând cu nasu'n sus și infumurat «asta la sigur o fi eșit din coapsa lui *Joe*!».

VI. *Jocurile Saliene*, se numeau astfel pentru că celebrarea lor trebuia făcută cântând și săltând (*saliendo*). Ele au fost instituite de *Numa Pompiliu* cu ocaziunea unei epidemii de ciumă ce a bântuit la Roma. Ele erau date în onoarea lui *Marte*, Zeul războiului, de către preoții acestuia ce purtau numele de *Salieni*. După o altă versiune, preoții aceștia erau destinați să păstreze cele 12 scuturi de metal numite *ancile*, pe care luptătorii le puneau pe piept sau brațe spre a fi apărați în războaie. După legendă, instrumentul a căzut din Cer, în urma căruia a încetat epidemia de ciumă din Roma. Afară de aceasta, frumoasa nymphă *Egeria* — transformată în fântână de Diana, la care Romanii se închinau ca la o divinitate adorând-o iar *Numa Pompiliu* nu făcea nimic fără să nu o consulte — prezisese, că orașul ce va păstra această pavază, va stăpâni întreaga lume. Pentru aceasta, *Numa* (713 a. Chr.) de teamă ca acest semn miraculos să nu fie furat, a făcut la fel alte 11, fiind strict păzite în altarul lui *Marte* pe muntele Palatin de 12 tineri aleși din sânul patricienilor, dându-le numele de *Salieni* (*Numa legit duodecim Salios sacerdotes Martis*), care mai erau cunoscuți și sub numele de *Sali Salatini*, spre distincție de alți *Salieni* ce se aflau pe muntele *Quirinal* și care purtau numele de *Sali collini* sau *Quirinales*. Serbările acestea se celebrau în luna lui *Martie* printr'o mare procesiune, ce avea în cap pe acești preoți care duceau în mâini, ca și niște icoane, acele *ancile* căzute din Cer (*ancilia delapsa e caelo*) ca un simbol al imperiului (*signora imperii*) cântând și săltând.

Notă. — După terminarea serbărilor se dădea un ospăț foarte bogat și gustos, de unde a și rămas în limbajul cuvântul *saliaris* (mareț) și se aplica în special când voim să arătăm un prânz servit în abundență, cu băuturile și mâncările cele mai rafinate. Astfel un mare și grandios prânz se numește *saliaris dapēs* sau *cenæ*; precum de asemenea când se prepară o mâncare splendidă se zice: *epulari in modum saliarum*. În fine când cineva execută o întreprindere frumoasă, un gest grațios or un joc dansant plin de nobleță zicem: *saltus saliaris*.

Zeul *Marte* numit la Greci *Ares* (primitor de rugăciuni) a fost primul judecat de Zei la areopagul din Atena, fiindcă omorise pe *Halirrhothios* fiul lui *Neptun*, din cauză că violase pe fiica sa numită *Alcipe*; dar a fost achitat iar fapta ținută în secret. După altă legendă însă, *Halirrhothios* a fost sfâșiat în bucăți de către țărani, fiindcă distrusese toți măslinii din Atica, pentru ca să răzbune pe tatăl său *Neptun* învins de *Minerva* (pag. 105). Zeul *Marte* se bucură la Romani de mare stimă și recunoștință, de oarece dânsul a dat naștere lui *Romulus* și *Remus* prin legăturile ce a avut cu *Rhea Sylvia*. De aceea în onoarea lui s'a și dat numele primei luni a primăverii de *Martie* (mensis *Martis*), când se și făceau serbările. Dintre cele mai frumoase temple eră acela din *Forul lui August*: *Mars Ultor*, (răsunător) ale cărui resturi sunt și azi în picioare. Acest zeu avea și încă alte numiri cu anume însușiri: astfel se zicea *Mars Grandivus*: când prezida armatele plecate la război adică mergând cu

pași repezi: *Mars Gradivus*: încărcat de grije; *Mars Bellator*, stăpânul războiului; *Mars Bisultor*: de două ori răsbunător și în fine *Mars Quirinus*: fiindcă la început Zeul războiului la Romani era reprezentat printr'o lance. Și probă este că, marele jurământ al lui Romulus era: *e quirine*, adică pe lanca mea. Zeul acesta se mai numea și *Mars Sylvanus*, ca prezidând agricultura și *Mars Quirinus* protectorul Romei. Dar mai cu deosebire el era reprezentantul războiului, având însă ca asociat și pe *Minerva*, care în calitatea ei de Zeița înțelepciunii îi dădea *sfaturi de strategie*. Zeița *Bellona*, după unii soră iar după alții soția lui Marte, luă și dânsa parte la războiu ca încurajătoare. Această zeiță de origină *Sabină* se numea *Neris*. Dânsa deși avea un vechiu templu, totuși *Apus Claudius Cæcus* cu ocazia unui război contra *Samniților* (450 a. Ch.) i-a ridicat un al II-lea templu imponent, unde consuli așteptau pe generalii victorioși înainte de a li se da *onorurile triumfului*; și tot aci servea templul ca loc de recepțiune al ambasadorilor streini. Ca Zeu al războiului, Marte era însoțit de anumite alegorii precum: Paloarea (*Pallor*), Spaima (*Pavor*), Curagiul (*Virtus*), Onoarea (*Honos*), Increderea (*Securitas*), Isbânda (*Victoria*), și Pacea (*Pax*). Pe valea Tibrului era aleasă o largă câmpie numită *Câmpul lui Marte*, unde cetățenii se exercitau la arme și unde se declarau războaie. Cu această ocaziune consuli se duceau în templu rugând pe Marte să aibă grije de ei, lăsându-i unele din arme spre a-și aduce aminte și a le binecuvânta. Se crede că Marte a fost fiul Junonei prin infidelitate către Joe: deși dânsa susținea, că l'ar fi conceput mirosind o floare (pag. 39). El era reprezentat ca un războinic viguros, cu figură posomorâtă având cască pe cap, pumnal în mână și cocoș lângă el: simbol de severitate, putere și veghere (Fig. 52).

În general, Marte mai este reprezentat stând într'un car ce e tras de 2 cai sburliți: unul numit *Deimos* (spaima) și altul *Fuga* (plecare iute) și erau conduși de *Bellona*. Ca sacrificiu se aducea lui Marte de predilecțiune *taurul*, apoi vițelul, berbecul și calul. Pe lângă aceasta Lorienii sacrificau câini, Husitanienii un țap iar cei din Scythia un măgar. În fine uneori se sacrificau pe altarul acestui Zeu chiar și prizonieri din războiu.

Relativ la acest Zeu mai dăm și următoarele amănunte:

Ares, Zeul războiului la Greci iar **Marte** la Romani. Cuvântul acesta ar avea origină sanscrită provenind din *mar*, ce conține ideea de *furtună*: căci *Ares* iubește regiunile muntoase și nordice de unde se naște și se răspândește vântul și furtuna. De aceea el e vrăjmașul zilei senine a Soarelui și a liniștei divine a atmosferei, și de aceea *Apollo* îl urăște și veșnic e în ceartă cu el, până ce în fine îl învinge prin razele sale strălucitoare. Din cauza pornirii lui către vărsare de sânge între oameni, el nu are mai nici un amic sincer în *Olymp*: căci dacă ceilalți Zei provoacă războaiele și iau parte la luptă, aceasta o fac pentru a-și ajuta protejații lor, pentru a pedepsi pe cei recalcitranti și

călcători ai poruncilor lor, sau când sunt rebeli contra unei voințe exprimate de ei. *Ares* însă intră și se amestecă în toate luptele și oricând, numai fiindcă posedă în ființa lui instinctul de brutalitate, plăcerea nespūsă de a vedea vărsare de sânge și sfâșiere de carne omenească : căci masacrul înveselește și transportă pe *Ares*. El are un curăgiu extraordinar ; dar se aruncă în luptă orbește, fără pricepere, fără calcul și fără nici un scop : căci el iubește lupta numai ca să fie și să vadă luptă. Pe lângă că el are o voce gigantică și atât de răsunătoare ca și aceea ce s'ar produce sbierând 10000 de oameni de odată ; pe lângă că e îmbrăcat de sus până jos cu veșminte de aramă ce luminează ca

Figura 52. Marte Zeul războiului.

niște fulgere ; pe lângă că are o lance prin care străpunge orice scut de orice metal ; pe lângă că e condus în carul său de niște cai vânjoși și iuți făcându-l să treacă peste trupurile morților și muribunzilor, apoi mai este însoțit și de *Enyo*-Zeița tipătului sfâșietor și al morței, de *Discordia* numită *Eris*, de spaimă numită *Deimos*, precum și de *Phobos* ce reprezintă frica. Atunci însă când e vorba de conducerea inteligentă a unui război, i se dă ca însoțitor pe *Minerva*, care dă planurile strategice, precum și

pe *Bellona*, ce inspiră luptătorilor adevăratul curagiu patriotic sau pe acela al idealurilor sfinte și înălțătoare: singurele ce merită a fi scop final de victorie al or cărui război.

De altfel iată în ce termeni vorbește *Junona* către *Joe* despre *Ares*, când el fiind în favoarea *Troenilor* provocase pierderi considerabile Grecilor, la cari dânsa ținea foarte mult. Această ură a lui *Marte* provenise din cauză, că *Diomede* omorase pe *Ascalphale* fiul său făcut cu o *Nymphă*.

«*Părinte al nemuritorilor!* nu ești tu scârbit de *Marte* la vederea tuturor atentatelor sale și atâtor voinici luptători, cari târâți de oarba lui turbare sunt îngropați în praf și țărână? inima mea se zdrobește de întristare de furiile acestui nebun, care nu mai cunoaște nici o lege. *Mare Jupiter!* pot eu — fără să întârât mânia ta — să înlănțesc pe acest îndrăzneț și să-l silesc a eși din luptă?»

— Du-te, zise stăpânul *Olympului* și pune-i în față pe *Minerva*, care nu o singură dată a știut să-l supuie la cele mai crude dureri».

Și în adevăr că *Minerva*, sburând pe câmpul de luptă, rănește grav cu arcul său pe *Marte*. Iar când acesta furios vine în sbor și se plânge lui *Joe* de această îndrăsneală a *Minervei*, iată cum îi răspunde *Joe*:

«*Divinitate sovăitoare!* numai veni să mă turburi cu murmurile tale. Dintre toți nemuritorii cari locuiesc în *Olimp*, tu imi ești cel mai urât, căci tu mereu nu respiri decât discordie, războaie și lupte. Totuși nu voi permite ca tu să fii prea mult în prada durerii, căci tu ești fiul meu, și *măta* mi-a dat în tine garanția dorită a căsătoriei noastre. Dacă cu atâta perfidie ce ai tu, ai fi fost născut din or care alt *Zeu*, ai fi fost deja de mult asvârlit în adâncurile cele fără fund, ca acelea unde gem *Titanii*».

El, zise, și poruncește lui *Pœon* ca să-l vindece. *Pœon* toarnă atunci în rană un balsam care ușurează durerea și astfel îl vindecă: căci moartea nu are nici o putere contra *Zeilor*.

(Din *Iliada* lui *Homère*, cântul IV, p. 77, 79, 80).

În *Grecia*, cultul lui *Ares* nu s'a dezvoltat aproape de loc, căci era considerat ca o *Divinitate sălbatică și violentă*. Și probă este, că nunumai nici o cetate nu'l a ales ca protector al ei, dar nici vechii artiști nu'l au luat ca model în operele lor, astfel că se cunosc prea puține statui de ale sale. În orice cas el e reprezentat ca un om robust, cu aspect sălbatic și fără inteligență.

Cu totul altfel însă *Zeul* acesta era privit la *Romani*, unde se bucură de cea mai înaltă adorațiune și iubire.

Notă. — În *medicină*, numele *Zeului Marte* se găsește consacrat în cele preparațiuni medicinale eșite din feluritele combinațiuni ale ferului numite *medicamente martiale*, ce simbolizează fortificarea individului care — luând o asemenea doctorie — din slăbănog și neputincios cum este, s'ar întări și ar deveni tot așa de voinic ca și însuși puternicul și războinicul *Zeu Marte*.

Cu privire la *Bellona*: dela *bellum*, război, sunt următoarele amănunte:

Bellone. Această Zeiță era cunoscută și sub numele de *Nerios*. De aci probabil a rezultat confuziunea între soră și soție, de oarece *Marte* avea ca soție pe *Neria*. Dar orcum ar fi, *Bellona* — după unii soră sau după alții soția lui *Marte* — era Zeița războiului. Dânsa avea ca atribut să înflăcăreze curagiul și să provoace disprețul de moarte în mijlocul luptelor. De aceea *Bellona* — sau *Enyo*, la Greci — e reprezentată având într-o mână o lance ascuțită și tăioasă pentruca să înțepe (de aci și numele ce i se da uneori zicându-i-se *Bellona pulvinensis*, adică înțepătoare), iar în cealaltă mână avea un bici muiat în sânge pentru ca să lovească pe cei șovăitori. Dânsa era mult adorată la Romani având un templu în câmpul lui *Marte* din timpul lui *Apus Claudius Cœcus*, (a. Ch. 206). Aci Senatul primea pe generalii cari cereau să li se facă onorurile triumfului; aci în fața unei coloane de război, numită *columna bellica*, se declară război prin înfingerea unei lance în pământ de către *fecial*, și în fine tot aci Senatul primea pe ambasadorii streini or diferite alte misiuni. Serviciul religios era condus de preoți ce aveau numele de *Bellonari* sau fanatici altarului *Belonei*: de *ade Belone pulvinensis*. Acești preoți aveau multă analogie cu aceia ai *Cybelei* numiți *Coribanți*. Ei erau îmbrăcați cu o rochie lungă neagră și cu un bonet (scufie) iarăși negru, fie de lână or de păr de capră. În luna *Aprilie* se dădeau mari serbări numite zilele sângelui: *dies sanguinis*, când ocolind templul eșiau apoi în stradă cuprinși de o agitație furioasă, scoteau țipete, săreau și jucau în mod desordonat avârlindu-se în tăișul săgeților și topoarelor bine ascuțite producându-și astfel una sau mai multe plăgi sângerânde și în special pe brațe și umeri, având credința că aceasta e după voința și plăcerea Zeiței. Sângele curs din rană era cules în podul palmei mânei și apoi îl beau și-l înghițeau, crezând că astfel se curăță trupul și sufletul de greșelile sau păcatele săvârșite. Cei credincioși la rândul lor, cuprinși de admirațiune, făceau și ei acelaș lucru atribuind rănilor și sângelui astfel produse o putere expiatoare. Acești preoți aveau și darul profeției, de oarece preziceau și viitorul. În timpul lui *August*, dar mai ales sub imperiu, această asociație (tahmă) luase o mare desvoltare, așa că nobilile patriciene priveau cu multă plăcere și deferență societatea violentei *Belone* și a *Cybelei* mama *Zeilor*, iar după exemplul lor cutreerau câmpul lui *Marte* cu genunchii sângerăți. Se crede însă că aceste răni nu aveau nici o gravitate fiind cu totul superficiale, așa că împăratul *Comode* (190 p. Ch.) care iubiă cruzimea, ar fi dat ordine ca *Bellonarii* să-și facă incisiuni mai serioase: *Vere exsecarent*.

Notă. — Azi cuvântul acestei Zeițe se ia la figurat în diferite ocazii și cu anumite înțelesuri; astel zicem «*Câmpiile Bellonei*» în loc de câmp de bătăi, precum și «*Furiile Belonei*» când vrem să arătăm vrășmășia crâncenă într-o luptă, or cea stare de surăscitare a unei persoane doritoare de a vedea curgând sânge.

VII. Jocurile *Circenses*. Ele se numeau astfel, din cauză că se dedeau într'un *circ* anume construit, și dintre care Roma posedă unul numit *circul Maximus*, ce putea să conție 150000 de spectatori. Ele se dedeau în deosebi pentru distracția poporului : căci mai erau și altele numite *scenici*, ce se dedeau pe scenele de teatru, când se reprezentau diferite episoade din viața Zeilor. Primele mai ales luaseră o dezvoltare foarte mare, cu deosebire prin instituțiunea gladiatorilor. Aceștia aveau o adevărată școală de a se lupta ; și erau atât de mult învățați a desprețui moartea, încât făceau exer-

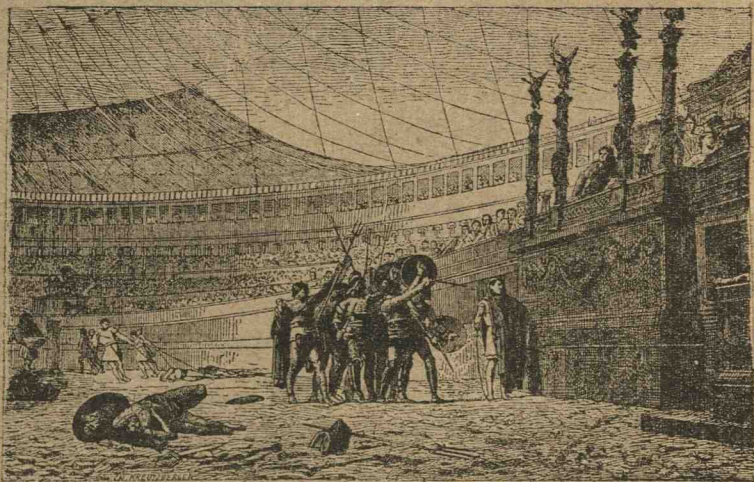

Fig. 53. Scenă din jocurile dela *circul Roman* unde asistă și împăratul *Cesar*. (Dupe *Williams Gérôme* 1859, pictor și sculptor francez, născut în 1824, mort în 1904).

cițiuni nu numai cum trebuie să moară, dar să moară cu grație și atracțiune. Iar ca probă că ei mergeau la o moarte sigură, este că în momentul intrării lor în *circ*, trecând pe dinaintea împăraților sau moștenitorilor acestora ce adesea asistau la reprezentațiuni, le adresă următoarele vorbe rămase celebre : „Să trăești împărate, cei ce vor să moară te salută“ : *Ave Cesar ! morituri te salutant*. (Fig. 53).

Circul roman a fost înființat de *Tarciniu Superb* pe la 500 a. Chr. între muntele *Palatin* și *Aventin*. În timpul lui *Iuliu Cesar* a fost restabilit și transformat după incendiul de care a fost atins, iar sub *Nerone* (60 p. Ch.) și *Traian* (180 p. Chr.) ajunse la maximum de perfecțiune. Jocurile erau precedate de o procesiune imposantă numită *pompa circensis*. La început jocurile constau din alergări de *cai și care*, ai căror conducători, jockeyi și vizitii, se distingeau prin căști și tunici de culori diferite : *albastru verde, roșu și alb*, ce dădeau naștere la adevărate partide în public, asupra cărora se făceau pariuri ce adesea degenerau în

bătae. Apoi s'a introdus lupte de animale sălbatice fie între ele fie cu anumiți oameni numiți *gladiatori*. Aceștia la început, erau aleși din pleava societății : din condamnați la moarte, criminali, sclavi, prizonieri de războiu și în special Gali și Germani. Unul din cei mai reputați gladiatori a fost *Murmillo*, ce avea capul acoperit cu o mască de fier afară de ochi, brațul drept acoperit cu fier în inele iar cel stâng de un scut și ținea cu mâna dreaptă o sabie scurtă. Adversarul său se numea *retiarius* or *thrax*, căci de obicei era de origină *Thrac*. El avea corpul aproape gol; în mâna dreaptă ținea o plasă mare de sârmă pentru a prinde pe adversar iar în cea stângă o furcă lungă, prin care odată apucat în plasă adversarul, era străpuns. Brațul stâng al retiarului avea un scut pentru apărarea capului iar plasa era legată cu o sârmă la cingătoare, pentru ca să o poată strânge cu înlesnire și a fi repede aruncată din nou, în caz că prima lovitură nu reușise. Mai târziu, din speța aceasta se făcuse un adevărat comerț în mâna antreprenorilor, dintre cari mai principali au fost : 1) *Symmachus*, ce întreținea prizonieri *Saxoni* pe cheltuiala sa dându-le locuință, mâncare specială și toate trebuințele, plus instructori speciali; iar al II-lea *Spartacus*, care dintr'un grup de 70 gladiatori ajunse a-și face o armată de 70.000 de revoltați în provincie; și era amenințată chiar Roma, dacă nu se trimețea contra lui însuși. *Pompei*. Luptele în circ deveniseră așa plăcute, încât a fi gladiator era o cinste și chiar datorie pentru oricine dorea să câștige iubirea și stima publică, așa încât membrii din cele mai înalte familii învățau arta de a fi bun gladiator și a se lupta în circ. Insuși *Nerone* fiind împărat a dat asemenea exemplu, luptând și conducând el însuși spectacolele de jocuri în circ.

Fig. 54. *Flora* Zeița florilor.

Notă. — Intr'o parte a circului și anume la mijlocul său, se afla un loc ses, o platformă numită *spina*, unde erau așezate mese, pe care se puneau 7 ouă de lemn: drept aluziune la oul din care a eșit *Castor* și *Poluce* considerați ca zeii protectori ai circului. Tot în acest loc erau și 7 coloane cu câte un delphin pe ele: ca aluzie la *Neptunus equestris* considerat ca protectorul sfânt al alergărilor. În jurul acestor obiecte trebuiau să se orienteze aceia cari alergau făcând de 7 ori înconjurul arenei circului.

VII. *Serbările Florale*. Acestea erau date în onoarea Zeiței *Flora* (fig. 54), veche divinitate din Italia centrală, dela care provenea sămânța și aparițiunea florilor de primăvară. Zeița *Flora* — numită la Greci *Chloris dela χλωρός*, verde: drept alegorie că reprezintă

verdeața primăverii—a rămas ca simbol poetic, prin care se arată o femeie iubită și frumoasă, și căreia toți din toate părțile caută să-i aducă laude și curtenire. De aci expresiunea „face buchete pentru Chloris“ ce adresăm unui tânăr, când îl vedem învârtindu-se mereu împrejurul unei fete grațioase.

Flora a fost iubită de *Zefir* vântul cel dulce de primăvară: ceea ce însemnează că vântul mângâie florile sărutându-le, așa precum se vede în fig. 55. Zeița *Flora* era considerată la Romani ca făcând parte din marele divinități ce se invocau prin sacrificiuri expiatoare în situațiuni grele. Cultul său se celebră mai ales în luna Aprilie cu rugăciuni pentru protecțiunea florilor și fructelor, când ceremonia se termină prin jocuri, ce regulat se repetau pe muntele *Quirinal*, unde își avea templul cu un preot special numit *Flamin*.

Zeița *Flora*, simbolul fecundității florilor și al grădinilor, era considerată de unii — ca și *Acca Laurenția* — drept o curtezană renumită. În adevăr, se zice că dansa făcuse o avere colosală dela tinerii nobili și bogați, pe care avere însă în cele din urmă a lăsat-o statului roman, care la rândul lui a înființat în onoarea ei serbările numite *Floralia*. Aceste serbări la cari asistau și *Edilii* (primarii orașului), erau foarte impunătoare, căci toate casele se împodobeau cu flori și toată lumea lua parte cu o nespusă bucurie. Femeile în special se îmbrăcau cu hainele cele mai variate și cu cele mai vii culori, împodobite fiind peste tot cu toate florile din luna *Mai* când se celebrau aceste serbări. Statuea Zeiței era așezată în fața templului său ce se află la *Capitoliu* fiind împo-

Fig. 55. Zefhirul sărutând pe Zeița *Flora*. (Dupe *Williams Bouguereau*, pictor francez născut la Rochelle în 1824 și mort în 1904).

dobită cu ghirlande, și avea o maramă în mâna dreaptă iar cu cea stângă oferea bob și mazăre boabe, pe care *edilii* le aruncau poporului ca simbol de abundență. Aci se dădea concurs pentru sărituri și diferite jocuri, la cari luau parte mai ales femeile, cărora li se dă ca premiu coroane și ghirlande făcute numai din flori primăvăraticе, în mijlocul cântecilor de sunetele cele mai variate din trompete. Cu timpul însă, aceste serbări au degenerat în special la *Roma*, unde femei amestecate ca condiție socială din treapta de jos, se desbrăcau de haine, săreau și jucau în toate felurile și chipurile cele mai obscene și provocatoare pentru a procură astfel desfătarea tinerilor, ce erau atrași prin asemenea spectacole ispititoare. Legenda cea mai favorabilă pentru *Flora* este,

că dânsa a avut ca soț iar după alții ca amant pe *Zefir*, din care s'a născut *primăvara*.

La serbările date la *Roma* de la 28 Aprilie până la 3 Mai în onoarea *Zeitei Flora*, se invocă împlinzirea diferitelor calamități ce ar fi putut să lovească orașul: căci dânsa era iubită până la idolatrie de poporul roman, de care era onorată sub formă de *apoteosă*, fiind reprezentată cu o mulțime de ghirlande pe cap, pe corp, și cu o mulțime de coșuri cu flori și stând pe un car triumfal fiind precedată și însoțită de Nimfe, de cele 3 *Grații* și de *Suytri* așa precum se vede în fig. 56.

Fig. 56. Zeița *Flora* în triumf. (După Callet)

Tatius, regele *Sabinilor*, după ce a învins pe *Romani* în al III-lea războiu și i-a constrâns să recunoască autoritatea lor împărțind domnia între *Romulus* și el, a ridicat cel mai mare templu *Zeitei Flora*, drept recunoștință că victoria fusese câștigată în timpul primăverii.

Notă. — Drept reminiscență a acestor serbări, se celebrează și la noi petreceri în ziua de 1 Mai cunoscute sub numele de *bătaia cu flori*, ce sunt destul de plăcute și atractive, dar nu așa de imponente precum se zice că sunt acelea ce se dau în alte părți și în special la *Nisa*.

IX. *Serbările Quinquatria* — dela *quinque*, 5 și *quatuor* 4, fiindcă se serbau la fiecare 4 ani timp de 5 zile — se de-deau în onoarea *Minervei* (*Pallas*). Cu timpul însă ajunsese a se sărbători în fiecare an în două rânduri: la 1 Martie și 2 Iunie. Cele dela 1 Martie, ce corespundeau cu ziua nașterii *Zeitei*, erau în special sărbătorile profesorilor, ale sclavilor și tuturor meșteșugarilor, când li se dădea și câte o recompensă numită *Minerval*; cele din Iunie erau rezervate numai muzicanților și mai ales *flautiștilor*. *Minerva* era foarte mult adorată la Greci, din cauză că atunci când *Cecrops* a pus temelia regatului său, s'a prezentat *Neptun* și *Minerva* cerându-i fiecare să numească cetatea după

numele său. Cecrops însă a făgăduit aceuia, care îi va oferi lucrul cel mai frumos și care va plăcea mai mult Zeilor. Atunci Minerva lovind pământul cu lancea deodată a eșit un frumos *măslin* încărcat și având fructele deja coapte; la rândul său Neptun făcând aceeași lovitură cu tridentul a eșit un *cal*. Zeii au dat premiul Minervei, pe motivul că măslinul e simbolul păcii. Atunci orașul fu numit *Athens*, ce este sinonim cu Minerva zeita înțelepciunii și pe care Grecii o adorează foarte mult. Dar Grecii încă se mai laudă, că au moștenit atât calitățile răsboince pe uscat cât și pe mare, ce au fost luate dela calul lui Neptun numit *Arion* (p. 13).

X. *Lupercaliile* sau *laurentalia*. Erau serbări date în memoria soției lui *Faustulus*, păstorul lui Numitor, care găsind pe *Romulus* și *Remus* în pădure sugând la o lupoaică, i-a adus a casă la el încredințându-i femeii sale *Acca Laurentia*. Numele acesta a reprezentat după unii pe *Pan* regele păstorilor iar după alții pe însăși *Acca Laurentia*. Aceste sărbători se celebrau în Ianuarie precum și la 15 Februarie în onoarea Zului *Pan*. Prin ele se reprezentau principiul fecundității, pentru care cuvânt lupercile, îmbrăcate în costume bizare, aveau voie să lovească pânțele femeilor din public ce asistau și erau însărcinate, în credința că o să nască fără dureri; iar fetele precum și nevestele sterile permitau acest lucru, în speranța că tunele se vor căsători iar altele că vor avea copii.

Lupercaliile ar proveni după unii dela *Lupercus*, nume dat Divinității *Faunus* or lui *Pan* protectorul turmelor contra lupilor. Preenții acestui Zeu numiți *luperci* aduceau sacrificiu de țapi și capre pe muntele *Palatin*, într'un loc numit *lupercal*.

Dânșii erau împărțiți în 3 asociațiuni purtând numele de *Fabiani*, *Quintilieni* și *Julieni*. Fiecare din aceste grupe simbolizează cele 3 personalități celebre din istoria romanilor și anume pe: *Fabius* numit *cunctator*, din cauză că prin tactica lui de temporizare a reușit să impiedice invaziunea vertiginoasă a lui Anibal asupra Romei (217 a. Ch.); apoi pe *Marcus Aurelius Quintillus* împărat roman (270 p. Ch.), căruia legiunile sale îi dădu-se numele de *Augustus*, dar care—din ura și persecuțiunile fratelui său *Claudius* văzându-se părăsit de întreaga sa armată—s'a retras în *Aquileia*, unde cu un curaj nespus și-a tăiat vinele în bae și astfel a murit, numai după o domnie de 17 zile; în fine ultima grupă era constituită în memoria marelui *Iuliu Cesar*. Acești preoți după ospăt, dânșii tăiau câteva fâșii din pielea animalelor sacrificate în special capre, iar cu restul se îmbrăcau și astfel intrând în oraș aproape goi, începeau să joace și loveau femeile în palmă sau pe pânțele împreună cu camaradele lor *lupercile*. După alții însă, cuvântul *lupercalie* derivă cu probabilitate din contragerea vorbelor *lupa* și *Acca Laurentia*, care însă ambele reprezintă una și aceeași persoană, de oarece *Acca* se numea și *lupa*, ce însemnează lupoaică. De aci și legenda, că *Romulus* și *Remus* au fost lăptați și crescuți de o lupoaică. Dar în latinește *lupa* are sensul și de femeie

destrăbălată, prostituată, ce corespunde cu *louve* în franțuzește - în afară de sensul de pârghie ce se pune sub mari greutateți spre a le ridică.

Notă. — Din cuvântul *lupa* s'a format *lupanar-lupanaris*, ce înseamnă casa de prostituție sau locul de întâlnire al tuturilor vagabonzilor și destrănaților.

O tradiție mai spune, că Hercul jucând în zar cu un gardian al templului său, acesta pierzând i-a dat drept bani pe *lupa* sau Acca Laurenția, ce era o femeie foarte destrăbălată făcând apoi cu dânsa și un copil. Se zice că *Hercul*, probabil din afecțiune, ar fi prezis Laurenției că eșind din templul său, prima persoană ce va întâlni o va lua de soție și o va face fericită. Această persoană în adevăr fu un mare bogat Etrusc numit *Tarutius*. Dânsa la rândul ei murind a lăsat întreaga avere popoului Roman, care drept recunoștință a instituit o serbare anuală numită *Accalia*. În orice caz, Laurenția e considerată ca cea mai veche Divinitate la Romani și foarte mult iubită, căci numai grație ei dânsii au avut pe Romulus și Remus. Acca Laurenția a avut 12 copii, și cu ei dânsa celebră fertilitatea câmpului. Murind unul din ei, dânsa a adoptat pe Romulus luând locul celui decedat și a făcut colegiul numit *arvales*. După legendă, Laurenția era femeea cea mai frumoasă din întreaga țară latină în epoca regelui Ancus.

XI. *Jocurile Megalesiene (megalenses* : dela *μέγαλον*, mare) se dedeau dela 4 la 10 April în onoarea Cybelei (fig. 57). Cultul său a fost introdus din Asia unde se celebră cu mare pompă, precum și în Grecia unde era numită *marea Zee, mama Zeilor*. Cybella, fiica Cerului și al pământului, e numită și *Rehea* : dela *ῥέω-ρέειν*, a curge: personificând mișcarea și durata timpului iar după alții, că totul iese din pământ și se scurge iarăși în pământ. Dânsa, fiind soția lui *Saturn*, se mai numea și *Ops* ce însemnează *putere, isvor*; apoi *Tellus* : *pământ* și în fine *Zeîța cea bună*, precum și *Mama Zeilor* (*μητέρα θεῶν*) sau *mater deorum*: căci din ea s'a născut toți Zeii și ea a scăpat pe mulți din ei să nu fie înghițiți de *Saturn*. (Pag. 9.)

Fig. 57. Cybella mama Zeilor stând în carul său tras de 2 lei.

Pentru aceasta dânsa eră considerată ca simbolul căsniciei și al iubirei de copii. Cu toate acestea legenda spune, că și ea a fost coplesită de un înfocat amor către tânărul *Atis*, un frumos păstor Phrygian, pe care însă surprinzându-l în dragoste cu *Sangaris*, nimfa unui copac, dânsa imediat tae copacul, când nimfa nepu-tând sa trăiască fără el moare pe loc. După aceea pe *Atis* îl pedepsește însuflându-i o excitațiune erotică așa de mare, încât cuprins de nebunie se castrează singur smulgându-și organele genitale.

După altă legendă însă, el a fost pedepsit din cauză că în-săși *Venera* se amurezase de el, și că *Cybela* din gelozie, fiindcă eră mai bătrână ca dânsul, l-a pedepsit așa de crud. Dar tradiția cea mai favorabilă pentru Zeiță este, că *Athys* a fost pus de ea ca un păzitor credincios al templului său, dar cu condiție să rămăe feciorelnic: promisiune de care nu s'a ținut și deci pentru aceasta a și fost pedepsit. Joe dispune însă, ca organele genitale ale lui *Athys* aruncate pe pământ, să nu putrezească: lucru în care po-eții văd alegoria Soarelui, ce devine steril în timpul iernei și producător în timpul primăverei, care și dânsa — întocmai ca și *Atys* — are acelaș farmec și strălucire scurtă, precum e și tine-retea omului.

Episodul cel mai important al acestei Zeițe a fost următorul: pe timpul celui de al 2-lea războiu punic pe la 297 a. Ch., Ro-manii fiind disperați de înaintarea vertiginosă a lui *Anibal* care pustiise întreaga Italie, adresară fierbinți rugăciuni Zeilor să le vie în ajutor. Oracolul, ce eră *Sibila* din *Cumes* le spuse, că do-riința Zeilor este ca ei să aducă dela *Pesimunte* din *Phrygia* sta-tuea Zeiței *Cybela*, ceea ce se și făcu prin trimiterea unei misiuni speciale la *Atale* regele *Pergamului*. Acesta i-a primit foarte bine, și ducându-i la *Pesimunte* le-a dat o statueta de piatră ce repre-zintă pe Zeiță având o formă conică sau patrunghiulară numită *Bethyle* (pag. 9) ce însemnă casă de prinț, locuință de Zeu și apoi reprezentând chiar pe Zeul însuși (icoana). Aceasta sta-tuetă sau mai bine zis efigia mamei Zeilor eră foarte scumpă *Phrygienilor*, de oarece se consideră ca un lucru sfânt și se credea căzută din Cer având chiar putere atractivă magnetică. Dar me-teoritul sau magnetul acesta deși cu totul mic, n'a ajuns la Ro-ma decât cu foarte multă greutate. În adevăr, vasul plutitor in-trând în fluviul *Tibru*, la un moment dat, în dreptul Romei și anume în locul de unire unde gârla *Alma* se scurge în acest fluviu, se înămolește într'un loc, de unde nimeni și prin nimic nu se putea să se miște. Din nou fiind consultat oracolul, acesta spuse, că numai o virgină de cea mai perfectă inocență și curate moravuri poate să miște vasul înțepenit. Atunci se pre-zintă *Claudia Quinta*, care deși fiind *Vestală* eră însă bănuită de imoralitate și deci pregătită pentru pedeapsa cu moarte: cu toate protestările ei că nu e vinovată. Știindu-se însă cu totul nepătată, dânsa vine în fața vasului, își desleagă cingătoarea dela brâu și

adresând o mișcătoare și fierbinte rugăciune, imploră pe Zeiță să arate, dacă în adevăr dânsa e nevinovată sau nu. Se zice că imediat ce Claudia a legat cingătoarea sa de vas și l-a împins cu mâna din loc, acest vas, sau corabie, desmopolindu-se și-a urmat cursul foarte liniștit. Atunci statuea Zeiței fu dusă cu multă ceremonie în oraș, iar Claudia fu aclamată și apotheosată prin minunea ce a produs și prin care s'a arătat complectă ei nevinovăție. (Fig. 58).

Dar Zeița fiind introdusă în Roma, un alt eveniment apare. În adevăr, Oracolul spune că, din ordin suprem, Zeița trebuie mai întâiu să fie găzduită în casa celui mai virtuos cetățean. Atunci Senatul întrunindu-se alege pe *Scipione Nassica*, considerat ca cel mai bun bărbat din toată cetatea. (*Senatus iudicavit Scipionem Nassicanum esse optimum virum in tota civitate*).

Fig. 58. Vestala Claudia mișcând din loc vasul înemolot în care se află statuea Cybelei.

Distincțiunea aceasta, unică în istoria Romanilor, a încântat așa de mult pe Nassica încât — în momentul când soldații entuziasmați de curagiul său arătat în războaie precum și de virtuțile sale îl proclamaseră de împărat al lor iar Senatul la rândul său îi oferise intrarea triumfală în Roma — el a zis, că are destulă glorie pentru sine și pentru toată viața, din ziua în care fusese considerat de Senat ca omul cel mai bun. (*ille dixit quæsitum esse sibi satis glorie in omnem vitam, eo die quò iudicatus fuerat vir optimus a Senatu*).

După aceasta, imaginea Zeiței a fost așezată pe muntele Palatin, unde mai târziu i s'a construit un frumos templu.

Dar toate statuele Cybelei nu aveau această simplitate ca piatra din Pesimonte, de oarece altele o reprezentau fiind însărcinată, stând jos, or condusă pe un car tras de 2 lei ca simbol de putere și muncă. Dânsa avea o coroană de stejar pe cap împodobită cu mici turnulețe însemnând că orașele erau sub protecțiunea sa (vezi fig. 3), precum de asemenea în jurul coroanei se află o ramură cu fructe, iarăși drept simbol că dânsa hrănește pe oameni. În mâna dreaptă are uneori o chee iar în cealaltă un sceptru, și câte odată se vede stând lângă ea tânărul și frumosul Athys. De obicei îmbrăcăminte Zeiței are o culoare verde.

Serbările ce se dedeau în onoarea acestei Zeițe erau conduse de preoți numiți *Gali* sau *Corybanți*. Cultul Zeiței Cybela, numită și *Protogona* adică fiica primului om, a fost introdus și la Romani, unde pe muntele Palatin din Roma i s'a ridicat un templu numit *Opertum*, fiindcă eră închis pentru profani, cari nu aveau voie să intre în el. La serbările date în onoarea acestei Zeițe, ceremonia eră condusă de aceiași preoți numiți *Gali* sau *Corybanți* având în capul lor pe *Arhigalus*. El eră recunoscut

prin contorsiunile și scenele provocatoare în timpul procesiunii. Între altele avea o mare chivără numită *tiara*, pe care o agită în toate felurile și chipurile aruncând-o în sus.

Cultul jocurilor *Megalesiene* a fost introdus în Grecia din Asia, unde ele se celebrău cu mare pompă în *Phrygia* pe muntele *Dindyme*: de unde și numele sub care era cunoscută *Cybella* chemându-se *Zeița Dindyma*. Dânsa mai era numită și *Idwa*: după muntele *Ida* iarăși din *Phrygia* unde era foarte mult venerată. Preoții acestui cult numiți *Gali* sau *Corybanți*, ce se castrău, aveau între altele și o mare icoană pe piept cu figura lui *Athys*, iar în mâini țineau fructe și flori drept simbol de energie producătoare a naturii, și în fine purtau o mare chivără pe cap numită *tiară*. Cât privește pe *Zeiță*, dânsa era reprezentată în templu printr-o statuie având pe cap o ramură de viță, iar lângă ea se afla un urcior plin cu vin. După sacrificiu, se făcea de către matroane o serbare nocturnă cu rugăciuni pentru poporul Roman (*pro populo romano*) în casa celui mai înalt funcționar. Aceste serbări se dedeau primăvara salutându-se ivirea vegetațiunii, iar apoi toamna când se plângea disparițiunea ei. *Zeița Cybella* era reprezentată în situația șezândă ca simbol al stabilității pământului, asupra căruia dânsa prezidează. Ea ține în mână o tobă în care stău închise vânturile. De asemenea în cealaltă mână are o chee, arătând că ea își deschide sânul pentru diferitele producțiuni ce ne dă. Iarăși pe cap are o bonetă dințată și incolăcită ca simbol al orașelor al căror sprijin este dânsa. În fine animalele ce înconjoară carul său tras de 2 lei, arată că ea este mamă a tot ce respiră.

Serbările acestea numite *Megalesiene* erau celebrate cu multă demnitate luând parte la ele numai femeile cele mai onorabile și patroanele: căci *Cybela* era considerată ca simbolul căsniciei și iubirei de copii. Ceremonia se făcea în timpul nopții în taină (*secretæ bonæ Deæ*) și cu multă religiozitate. După o legendă, această serbare nu era plăcută lui *Hercul*, din cauză că fiindu-i odată sete și cerând apă dela *Zeiță* i-a fost refuzată. În luna lui Martie 20-27 cu începutul primăverii, aceste serbări erau foarte impunătoare, mai ales prin prezența preoților ce purtau în mână idolul *Zeitei*, jucând și strigând ca și cum ar fi fost cuprinși de furii. Cu timpul însă degenerară, mai ales când începuseră să se dea și în luna Decembrie, căci aveau aerul unui adevărat bal mascat: deși reprezentațiunile se dedeau în casa celui mai înalt magistrat și anume a marelui Pontifce. Scandalul cel mai extraordinar al unei asemenea serbări s'a întâmplat chiar în casa lui *Iuliu Cesar*, unde *Clodius* — renumit pentru chipul său frumos, de unde și supra numele de *plucher* dar și amantul femeii sale *Pompeia* — fiind în costum de femeie a fost prins și descoperit de *Cicerone*. Acesta a fost un cuvânt și mai puternic ca el să atace pe *Cesar*: cu toate că prin ancheta făcută s'ar fi descoperit inocența femeii sale. Totuși el a repudiat-o, sub motiv că *femeea lui Cesar nu trebuie a fi nici bănuită*.

XII. *Cultul focului sacru.* Zeița Vesta, era considerată ca protectoarea căminului și a cetăței. Dânsa a fost primul copil născut din Cronos și Rhea, fapt pentru care unii poeții o numeau Protă (πρότα, prim născut) sau Presbira (πρεσβίρα: cea mai veche divinitate). Altarul acestei Zeițe a fost instituit la 40 de ani după fundarea Romei sau 710 a. Ch. de *Numa Pompiliu*, cu scopul ca prin religiune să îmblânzească poporul feroce (*Numa instituit aram Vestae ut religione molliret populum ferum*), și a încredințat unor fecioare ca să întreție veșnic pe altar focul sfânt. (*et dedit virginibus alendum perpetuo in ara ignem sacrum*). Templul ridicat de Numa avea o formă rotundă și era învelit cu trestie. Aci se păstră uneori și imagina altor Zei principali cărora li se adresau rugăciuni de protecție; dar atât la începutul cât și la finele rugăciunilor se invocă Zeița Vesta, fiind considerată ca *geniul bun al întregii lumi, ca focul sfânt din centrul pământului, din înălțimea cerului și al întregului univers.* Cultul Vestei deși foarte răspândit, n'avea însă un mare număr de edificii, căci dânsa era adorată mai mult ca un ideal, personificând focul atât cel național cât și cel domestic ce aducea fericirea în familie: de aci și numele de *Zeița penată* (*penas, Dea penetralis*). Dar această fericire era în strânsă legătură cu devotamentul și cinstea nepătată ce trebuia să aibă stăpâna casei, în calitatea ei de soție. Tot așa rar ca și templele era și figura acestei Zeițe, ce se vedea numai ici colea în anumite temple și unde era pusă într'un loc ascuns nefiind știut decât de Vestale.

Notă. — Relativ la sacrificiul se se aducea acestei Zeițe. el constă într'o junică albă în etate de un an, așa precum se făcea pentru *Diana* și *Minerva* ce erau de asemenea curate fecioare ca și Vesta. După sacrificare însă, animalul trebuia mâncat în întregime de asistenți. De aci s'a format proverbul în grecește, că a sacrifică pentru Vesta (Έρταξ θύειν), însemnează a păstră totul pentru sine.

Această Zeiță e reprezentată ca o femeie serioasă, respectabilă și severă, stând într'o atitudine măjestoasă fie în picioare sau în situație șezândă, cu sceptorul în mână și o maramă atârândă pe umeri (fig. 59). Cultul Vestei constă în aceea, că pe altarul templului său veșnic trebuia să ardă focul însoțit cu lumină și care mereu se răscolea cu o vergea de aur, căci stingerea lui era prevestire de cele mai groaznice nenorociri: ca pierderea familiei, a cetăței și chiar a statului însuși. Funcțiunea aceasta era încredințată *Vestalelor*. Ele erau alese dintre fete între 6—10 ani și trebuiau să facă serviciu 30 de ani, în care timp li se impunea cinstea cea mai desăvârșită: căci în caz contrariu, sau când focul sacru se stingea prin neglijența lor, erau îngropate de viu într'un anumit loc, ce se chemă *campus sceleratus*, după ce prealabil se judecau de șeful lor numit *pontifex maximus*, și erau crunt bătute cu nuele și vergi până la extenuare. Condițiunile pentru a fi Vestală erau acestea: 1) fata nu trebuia să fie mai mică de 6 ani și nici mai mare de 10 ani; 2) să nu aibă nici un

defect corporal și 3) că părinții ei să fie în viață și fără să exercite vre-o meserie desonorantă. Dânșii nu puteau să refuze a-și da fata ca Vestală, decât în cazul când mai dăduse încă una, or aceasta era singură la părinți, sau dacă tatăl fetei era *preot*, *Augur* sau avea funcția de *Salien*. Din momentul ce tânăra fată era aleasă (*lecta, capta*) ca Vestală, era apoi condusă cu multă pietate în templu, dându-o în primirea regelui pontifice. Din acest moment, fata eșia cu totul de sub protecția și autoritatea părintească, putând să-și facă testament or să-și lase întreaga avere cui ar fi voit. Pentru un singur loc de Vestală, marele pontif alegea 20 fete, iar când nu se cădea în acord asupra celei alese, atunci se trăgea la sorti. Vestalele trebuiau să ducă o viață cu totul curată și să arate cel mai sincer devotament în funcțiunea lor.

În schimbul acestei abnegațiuni, ele se bucurau de cinstea cea mai înaltă, căci la aparițiunea lor toți cetățenii și chiar înalții magistrați se sculau în picioare și le salutau cu profund respect. Ele dacă vedeau un condamnat dus la supliciu, imediat aveau dreptul să-l grațieze: dar cu condiția să afirme, că această vedere a celui condamnat a fost o simplă întâmplare iar nici de cum premeditată, căci ele erau crezute pe cuvânt fiind scutite de jurământ. În primii 10 ani Vestalele practicau serviciul iar în ultimii ani produceau eleve. Această slujbă nu le sustrăgea însă dela viața comună, căci puteau să primească și să dea recepțiuni, să dea prânzuri, să meargă la spectacole precum și la diferite serbări, unde aveau locuri rezervate. Imbrăcămintea lor se compunea dintr'o tunică albă și o haină de mătase, iar capul era încolăcit cu o maramă. Dupe expirarea termenului și eșirea din serviciu, ele puteau să se mărite.

Numele de *Vesta* provine din radicalul sanscrit *vas*, ce însemnează în acelaș timp *a locui* și *a străluci*. De aceea Zeița aceasta locuiește în focarul domestic strălucind casa, precum și în altarul public fiind protectoarea cetăței.

Ea e totdeauna în stare de imobilitate absolută, fie stând în picioare sau în situație șezândă (fig. 59), simbolizind prin această ideia celor vechi că dansa e constantă, și că nimic nu poate să schimbe din seninătatea și gravitatea caracterului său.

Deși Zeița aceasta era de o mare frumusețe, așa încât *Nep-tun* dar mai ales *Apolo* au umblat mult după ea să o ademenească, n'au reușit însă prin nici un mijloc, așa că dansa a rămas pururea fecioară. Se zice că această fecioară pudică, ca să scape de urmărirea adoratorilor săi, aleargă la Joe, căruia îmbrățișindu-i capul îi jură în mod solemn că ea vrea să rămână pentru eternitate virgină, și deci să o apere contra năvălitorilor. De altfel se zice, că *Vesta* a fost prima născută și iarăși tot prima care a fost înghițită de tatăl său *Saturn*; și că atunci când a reapărut, grație vomitivului dat de *Metis* (p. 11), dansa a fost singura care n'a voit să ia în căsătorie pe nici un *Zeu*, jurând să se păstreze

fecioară pentru vecie. Pentru această mare abnegațiune, Joe i-a acordat drept recompensă, ca dânsa să fie adorată în toate templele Zeilor fiind invocată sub orice nume: ca personificare de înaltă protecțiune divină. Pentru aceasta, Grecii au numit-o *Hestia*, dela *ἑστία*, focar, care însemnează prin extensiune *preoteasă, curată, nepătată* (*ἁγία*).

Ca episod întâmplat acestei Zeițe se citează următoarele. Serbările ce se dedeau în onoarea ei la 8 Iunie, purtau numele de *Vestalia*, când însă se aducea și un *măgar*. Legenda acestui curios lucru este cum urmează: Se zice că la un mare ospăț câmpenesc, oferit de Zeița *Cybella*, au fost invitați toate Zeițele și toți Zeii, afară de *Priap* Zeul grădinilor. La această serbare a venit și *Silene*, preceptorul lui *Bacus*, fiind călare după cum obișnuia el pe favoritul său *măgar*. Dupe ospăț, Zeița *Vesta* se retrage pe o verdeață, unde voind să se odihnească fu cuprinsă de somn și adoarme pe iarbă. *Priap* însă deși nepoftit vine și el pe neașteptate; iar când vede pe Zeița *Vesta* adormită, se repede voind să o fure. Dar măgarul lui *Silene*, ce păștea singur prin împrejurime, deodată scoase un tipăt caracteristic vocii sale. Atunci Zeița *Vesta* deșteptându-se, imediat împreună cu ceilalți Zei, puse pe goană pe *Priap*, fiind astfel silit să fugă plin de rușine. Drept recunoștință deci că numai grație sbieratului său a fost scăpată Zeița de a nu fi furată dânsa a acordat această distinsă onoare, ca la serbările ei să asiste și un *măgar*! ce eră împodobit cu ghirlande de flori și având o pâine atârnată de gât. În memoria acestui eveniment, la serbările date în onoarea acestei Zeițe la 8 Iunie, femeile romane se duceau pe jos până la templul Zeiței *Vesta* și plimbau pe toate străzile măgarul, împodobit cu coroane de flori și având atârnată în jurul gâtului salbe formate din mici bucățele de pâine în formă de franzelă, numite *monilia de pane*. După aceasta se luă din fluviul *Numicus* apa necesară pentru libațiune.

Notă. — Se vede că de aci va fi provenit și la noi proverbul, că *la o fată mare sbiară și un măgar*, simbolizându-se prin aceasta, că o fată nu

Fig. 59. Zeița Vesta.

trebuie să se lase a fi adormită de petreceri, cuvinte și amăgiri înșelătoare, ci să aibă mintea limpede, să fie mereu în *veghe* și cu ochii *deschiși*: căci acesta este sbieratul măgarului, care singur poate să o deștepte și astfel să nu cadă victimă în mâna unor criminali seducători, a căror singură profesie este de a compromite pe or și cine, pentru ca în urmă să se falească și să facă *haz* de ticăloșia ce au făptuit, răsând poate în același timp și de vreun *biel măgar*, care în zadar va fi tot sbierat, fără să fi putut să deștepte însă victima și să-i lumineze mintea.

Templul Vestei se află la Roma între *forum* și muntele *Palatin*, unde eră și *locuința Vestalelor*. Grijă lor de căpetenie constă, ca focul sacru al altarului să nu se stingă nici odată, căci aceasta eră prevestirea celor mai mari nenorociri, până când focul se reaprindeă din cenușa lui prin acțiunea directă a razelor soarelui, or fiind concentrate cu anumită oglindă. Fenomenul acesta reamintește pasărea mitologică numită *Phenix*, care se zice că simțindu-și sfârșitul, ea își prepară singură un cuib acoperit cu rămuri uscate muiate într'o gumă odoriferantă unde așezându-se, cuibul se aprindea prin acțiunea razelor soarelui iar din pasărea dispărută nu rămânea decât cenușe. Dar iarăși tot soarele, ca un bun făcător, prin razele sale face să se nască un *ou* sau o larvă, din care apoi apare un alt *Phenix*, a căruia primă grijă este de a duce la *Heliopolis* în Egipt rămășițele părintelui său, pe cari le depune pe altarul soarelui. Misterul acesta e luat ca simbolul învierii de către creștini. Prin analogie, se dă aceiași semnificare și la reaprinderea cenușei de pe altarul Vestei.

Vestalele fiind considerate ca fecioare sfinte (*Virgines sanctae*), atât *consulii* cât și *lictorii* ordcăteori le întâlneau în cale, își aplecau vergelele sau toiagurile ce aveau în mâini ca drept semn de înaltă distincțiune și profund respect. Dacă uneori focul din templul Vestei se stingeă, fecioarele erau lovite cu bici de către pontifice (*Si quando ignis Vestae interstinctus esset, virgines afficiebantur verberibus de pontifice*), iar când se constată o mare vină, atunci erau îngropate de vii într'un anumit loc numit *campus sceleratus*. (*Agger* al lui Servius).

Cu toată rigoarea și pedeapsa capitală, totuș au fost Vestale cari au căzut în așa păcate, încât *Domitian*, (90 p. Ch.) — având calitatea de controlor al moravurilor (*ensor morum*), — pentru ca să înfrângă destrăbălările, trei Vestale au fost silite să se omoare singure, pe când superioara lor, numită *Cornelia*, a fost *îngropată de vie*. Această Vestală mergând la supliciu fiindcă avusese relațiuni amoroase cu un cavaler roman numit *Celer* și condamnată a fi îngropată de vie în cavoul dela poarta Colatina — acesta fiind supliciu cel mai groaznic prin lunga agonie ce aducea sfârșitul vieții — se zice că dânsa mergând la supliciu ar fi exclamat: «Ce? Acest Cesar mă declară coruptă pe mine, prin ale căreia sacrificiuri l'am făcut să învingă?» Se mai zice iarăși, că rochia sa agățându-se de scara cea blestemată prin care trebuia să se pogoare în mormânt, a desprins-o (desfăcut-o) cu cea mai mare liniște, cu o perfectă eleganță și admirabilă

modestie. Felul de executare al acestei pedepse capitale se făcea astfel: Mai întâiu se prepară prin săpături îngrijite o groapă specială (cavou) la poarta Collina sau Colatina, ce se găsea în interiorul fortificațiilor cetății. În acest mormânt era așezat un pat, iar pe o masă era pusă o lampă aprinsă precum și unele alimente în foarte mică porțiune ca: pâine, apă, o cană cu lapte și puțin untdelemn. Apoi Vestala era pusă într'un pat (*lectica*) în formă de cosciug și astfel plecând din *Regia* palatul marelui pontifice, era trecută prin forum și piețele publice în mijlocul celei mai posomorâte și adâncă tăcere. Ajunsă la locul de supliciu, lictorii deslegau curelele patului, în care timp marele pontif pronunță din buze anumite rugăciuni secrete. Dupe aceasta se deschidea cosciugul, din care Vestala ieșea având pe cap o maramă neagră, și astfel se pogoră pe scară în groapă, când imediat mormântul se închidea în mod ermetic și definitiv. La rândul său, bărbatul care pângărise cinstea acestei sfinte fecioare, era bătut cu vergele și biciuri până rămânea mort pe loc. Fapt demn de notat însă este, că în tot intervalul de 1100 ani cât a durat această instituțiune, numai 13 Vestale au fost îngropate de vii, iar altele câteva din ele au pierit prin alte chinuri alese de ele însăși, or impuse de marele pontif. Aceasta dovedește credința și devotamentul ce aveau Vestalele în acest foc sacru; și aceasta cu atât mai mult, că ele duceau o viață cu totul liberă, iar nici de cum o viață ascetică de călugărițe închise în mănăstire.

Notă. — Cu privire la Vestale, cred că merită a fi menționată următoarea operă a lui *Jony*, iar muzica de *Spontini*, ce s'a reprezentat la *Paris* în 1807. Este vorba de *Lucinus* învingătorul Galilor, care primit în triumf la Roma, găsește pe logodnica sa *Iulia* ca preoteasă Vestală. El se întâlnește cu ea chiar în templu. Dar prin desmierdarea lor, dânsa uită alimentarea focului sacru și astfel se stinge. *Cina* smulge pe amicul său *Lucinus* dela furia poporului. *Iulia* însă e judecată, și marele pontifice o condamnă a fi aruncată de vie într'o groapă. Dânsa în cea mai înaltă resemnare, având pe cap o maramă neagră, se supune verdictului și intră în groapă. Dar iată că *Lucinus* aleargă și se declară că el e vinovatul. Atunci repede fiind judecat, e condamnat și el la moarte împreună cu *Iulia*. În aceeași clipă însă, se aude un trăsnet cu fulgere, din care o scânteie din cer cade direct pe cenușa din altar, după care focul se reaprinde. Atunci *Lucinus* cu amicul său *Cina*, se reped și scoate din groapă pe *Iulia*, ce era cu totul leșinată. La rândul său marele pontif ca și întreaga asistență, recunoscând în aceasta o mare putere și voință Divină iartă și pe învingător și pe logodnică. Opera se termina printr'o apotheosă, arătând pe cei doi soți în cercul *Flora* prezidând niște jocuri în onoarea Zeiței *Venera*.

Causa pentru care Vestala *Iulia* n'a fost executată la moarte, cu toate că focul sacru se stinsese din crima că dânsa era în tandreță amoroasă cu *Lucinus*, se datorește faptului, că la Romani locul unde cădea un trăsnet era considerat ca sfânt, de oarece se credeă, că în acel loc se pogoră însuși Joe sub forma trăsnetului. De aceea Joe mai era numit de Greci și *Catebates*. Ce însemnează *cel care se coboară*; prin urmare faptul acesta era considerat ce cinste deosebită pentru locul trăsniit și prin aceasta devenea un loc purificat de orce murdărie (*ἱλύσια* sau *εὐλύσια*). Aci apoi se aduceă drept sacrificiu o oate în etate de 2 ani, de unde și numele ce se dedea acelu loc de *bident-tal-bidentalis*, ce servea ca un mic templu special pentru sacrificarea sus nupitelor mici animale.

Altădată acest loc era înconjurat de jur împrejur cu un gard, unde se săpă un canal sau un puț, de unde și numele de *puteal*, *puteallis*: dela *puteus-i* puț. Și de oarece venea aci multă lume ca și la târg-pentru ca să beă, or să cumpere apă — s'a dat o extensiune și maimare acestui cuvânt, numindu-se tot *puteal* și locul bancherilor din *forum* precum și al celorlalți negustori de afaceri, unde lumea vine de cumpăra or vinde felurite lucruri. Cu alte cuvinte, prin *puteal* se înțelege și *bursa*. În fine obiectul trăsnet „*fulguritum*”, era îngropat în acel loc cu o deosebită atențiune de anumiți prezicători sau profeți *Etrusci*, ce se numeau *fulguratores*.

Focul sacru a jucat cel mai principal rol în religiunea Indienilor. Toate divinitățile lor, deși foarte numeroase, erau însă concentrate în trei personificări: *focul terestru (Agni)*, *aerul atmosferic (Indra)* și *Soarele (Suria)*. După cartea sfântă însă (*Vedas*), toate aceste trei Divinități se contopesc într'una singură: *Soarele, marele suflet*; căci Soarele este sufletul tuturor ființelor și a tot ce se mișcă. Cu timpul, admirațiunea fu concentrată numai în *Agni*, de oarece scânteia focului sub orce formă se obține, e considerată ca eșită direct din izvorul neseecat al Soarelui. Prin urmare *Agni* e însuși Soarele care fecundează pământul și care întunecă sau luminează aerul atmosferic. Deci acest Zeu *Agni* (de unde și cuvântul latinesc *ignis*: foc), a rămas consacrat focului sacru domestic, fiind la dispoziția orcărui credincios și putând să fie întreținut de el în fiecare zi: drept simbolul Soarelui ce nu se stinge niciodată. Acest foc sacru era considerat ca un strămoș, căruia tatăl de familie în fiecare dimineață, la prânz și seara, — înconjurat de toți ai săi, — îi adresa rugăciuni și îi oferea *unt*, *lapte* și un lichid fermentat numit *soma*, care excită flacăra când se aruncă pe ea. Această flăcără, ridicându-se către *Cer*, duce cu ea rugăciunile celor vii precum și ofranda pentru cei morți la picioarele Zeilor. Tot Zeul *Agni* duce la locașul strămoșilor sufletul corpului transformat în cenușe, și în fine el e martorul cu miile sale de ochi prin care ne vede păcatele ce făptuim, precum de asemenea tot el intervine în favoarea noastră când ne rugăm și ne pocăim.

Zeul *Agni* e reprezentat cu un corp roșu ca focul; are trei picioare simbolizând cerul, pământul și atmosfera; stă călare pe un țap sau berbec și într'o mână ține un topor iar în cealaltă o lingură cu libațiune, în fine din gura lui iese 7 limbi, iar din corpul său scânteiază 6 raze: colori ale Soarelui.

Focul sacru era considerat ca cea mai înaltă *Providență* a familiei. Prima grije constă ca totdeauna să fie pe altar cărbuni aprinși, căci dacă focul se stinge, înseamnă că Zeul protector a dispărut; de aceea din când în când se puneă pe foc ierburi, rămuri uscate și foarte curate. Atunci Zeul se arată în flăcără strălucitoare, era satisfăcut, radios, gata să primească sacrificiile, să asculte rugăciunile și să lumineze pe adorator cu razele sale. Atunci vărsându-se pe altar puțin vin, ulei, tămâie și grăsime, se adresa Zeului imnul de rugăciune: *O tu focar sfânt! tu care ești etern, frumos, totdeauna tânăr; tu care pe toți alimentezi, tu*

care ești bogat! primește cu inimă bună darurile noastre și dă-ne în schimb fericirea și sănătatea ce sunt așa de dulci! fă-ne mereu să înflorim și totdeauna să fim fericiți. La acest altar al căminului, ce eră Zeul binefăcător și protectorul familiei, se adresau rugăciuni în momente supreme. Astfel *Alceste*, care e dată ca model de iubire conjugală, căci pentru a satisface Oracolul că soțul său *Atmet* nu va muri dacă cineva s'ar sacrifica în locul său mergând în infern, dânsa primind zice următoarea rugăciune focarului sacru, dupe ce mai întâiu își spală corpul luând o baie în fântâna cu apa cea mai limpede și curată, și dupe ce se îmbracă cu haina cea mai scumpă și strălucitoare. O! tu Divinitate, stăpâna acestei case! E pentru ultima oară că mă închin înaintea ta și că-ți aduc rugăciunile mele, căci vreau să mă pogor unde sunt morții și tristul fluviu al infernului. Ai grije de copiii mei care nu vor mai avea mamă; dă fiului meu o drăgălașe soție iar ficei mele un soț nobil. Fă ca ei să nu moară ca mine înainte de vreme, dar, ca în sânul fericitei să-și termine o lungă existență". (dânsa e scoasă însă din infern de *Hercule*, vezi pag. 53).

Și tot astfel tatăl se rugă la focul sacru, să dea copiilor săi *helsug* în toate, fericire și sănătate. Soldatul ce se întorcea dela războiu îi aducea și el mulțumiri că l-a scăpat de pericole. În fine capul familiei nu eșia niciodată din căminul său fără să nu adreseze o rugăciune acestui focar, precum iarăși reîntorcându-se dela afaceri, mai înainte de a-și vedeă femeia și a-și îmbrățișa copiii, trebuia să se închine înaintea focarului și să-l roage din nou. Când se așezau la masa de mâncare, aceasta se considera ca un act religios prin excelență, căci Zeul focarului era un președinte al ospătului. El eră care copsese pâinea și preparase alimentele; de aceea lui se cuveneă o rugăciune de mulțumire la începutul și sfârșitul mesei; lui se puneă mai întâiu pe altar o pârțică din mâncare și i se vărsă puțin din vinul de băutură, căci aceasta eră partea Zeului. Și nimeni nu se îndoiă că el nu e de față, că nu mănâncă și nu beă. Și de fapt se părea, că flacăra se mărește ca și cum ar fi fost hrănită din cele oferite. Cu model acesta, prânzul familiei eră împărțit între om și Dumnezeu; eră o ceremonie sfântă, prin care se întreținea legătura între om și puterea Divină.

Notă. — Cultul acesta, ce se crede a fi fost introdus la Greci și Romani din *India*, s'a găsit așa de nobil și curat în esența lui, încât a fost adoptat și de creștini; căci *candela* ce arde neîcetat în căminul și altarul Bisericii noastre, nu este decât adorațiunea Zeiței *Vesta*, transformată la noi în *Sfânta Fecioară Maica Mântuitorului nostru*; iar icoana aceleiași Fecioare ce fiecare creștin are și trebe să aibă în casa lui la care să se închine și să se roage, nu e decât *focul sacru*, rămas în sufletul nostru iar nu concretizat în cărbune și flacăra. De asemenea și obiceiul strămoșesc de a ne face semnul crucei înainte și după masa, este iarăși o aducere aminte a obiceiurilor moșilor noștrii Romani.

În viața popoarelor vechi, religiunea eră legătura întregii societăți. Precum în jurul focarului domestic se strângeau toți

membrii familiei, tot astfel un oraş or cetate eră locul de întâlnire al tuturor acelora cari aveau aceiaşi Zei protectori, şi cari îşi îndeplineau actul religios la acelaş altar. Acest altar numit de Greci *pritanee* (*τὸ πριτανεῖον*, altar), purtă numele la Romani de *templul Vestei*.

Nu eră nimic mai sfânt într'un oraş decât acest altar. Într'ozii, pe timpul resbelilor punice, templul Vestei eră să iă foc din cauza unei aprinderi a unei case vecine. Pe dată întreaga Romă s'a alarmat, fiindcă se vedeă tot viitorul său în pericol. După trecerea primejdiei, Senatul a însărcinat pe un consul să cerceteze şi să descopere pe autorii incendiului. Consulul pe dată şi-a îndreptat bănuiala şi acuzaţiunea pe nişte locuitori din *Capua*, ce se găseau atunci la Roma. Şi aceasta nu doară că el avea vre-o probă contra lor, dar pentrucă dânsul îşi făcea următorul raţionament: *«un incendiu a ameninţat focarul nostru; dar acest incendiu care trebuia să sdrobească mărirea, gloria şi mândria noastră — oprindu-ne în loc destinele noastre superioare,—nu a putut să fie pus decât de o mână a celor mai cruzi duşmari ce avem.* Dar noi nu avem vrăşmaşi mai înfocaţi decât pe locuitorii din *Capua*: acest oraş care în momentul prezent este aliatul lui *Anibal*, şi care aspiră că în locul nostru să devie dânsul capitala Italiei. Prin urmare aceşti oameni sunt aceia cari au voit să distrugă templul nostru *Vesta*, care este focarul nostru etern, care este garanţia şi garantul prosperităţii şi marelui nostru viitor».

Notă. — Adevărul este, că acest oraş *Capua*, foarte bogat şi foarte populat, deşi fusese la început aliatul Romei contra *Samniţilor*, mai târziu însă, cu invaziunea lui *Anibal* în Italia, trecuse de partea acestuia după marea bătălie şi victorie dela *Cana* din *Apulia*. Dar poate tocmai lucrul acesta a fost punctul de plecare al nenorocirilor lui *Anibal*, căci ademenit de situaţiunea încântătoare a acestei localităţi şi de multele desfătări ce a găsit la *Casilinum*, i-a slăbit în mod puternic vigoarea militară precum şi entuziasmul soldaţilor săi, ca în timp de 6 ani se moleşiseră cu toţii în urma deprinderii cu petreceri, dulcele repaus al Italiei de sud şi nopţile veşnic încântătoare, graţie cărora însă Roma a scăpşt de a nu fi cucerită. De aceea expresiunea: *«a se da uitărei în deliciale dela Capua»*, se întrebuintează şi azi în literatură, când voim să arătăm pe cineva, care îşi pierde în plăceri sau într'un repaus plin de desfătări un timp preţios, ce ar putea fi cu mult folos întrebuintat pentru cauze mai bune şi scop bine determinat.

Aceasta însă n'a împedecat pe Romani dela cea mai crudă răsbunare, ca oraşul *Capua* să-şi piardă independenţa şi întreaga prosperitate deşi, încă odată numai graţie lui, Roma fusese cruţată de o piere sigură.

Sub stăpânirea unor asemenea credinţi religioase, poporul Roman avea deplina convingere, că inamicii săi nu găseră alt mijloc mai sigur ca să-l învingă decât distrugându-i focarul sfânt al templului *Vesta*, care a născut Roma, ce e sub a ei protecţiune şi care este în neadormită veghe pentru neştirbita ei conservare.

Precum cultul focarului domestic eră secret şi numai singură familia avea dreptul să iă parte la rugăciuni, tot astfel eră şi pentru cultul focarului public, ce se ţinea ascuns streinilor. Nimeni dacă nu eră cetăţean roman nu putea să asiste or să iă

parte la sacrificii. Chiar numai o simplă privire a unui strein ar fi murdărit până la pângărire actul religios. Pe lângă aceasta, în timpul sacrificiilor se păstră o liniște perfectă din partea tuturor asistenților. Această atitudine eră impusă nu numai ca respect pentru Zeul adorat, dar și de teama, ca nu cumva să se pronunțe vreun cuvânt de prost augur, care după credința celor vechi ar fi fost suficient să strice cele mai frumoase preziceri și să anihileze efectul oricărui sacrificiu, rămăind astfel cu totul zadarnic și fără nici un folos. De aci expresiunea : favorizați toți cu gura (*favete omnes ore*), înțelegându-se prin aceasta, dați toți ajutor la protejarea sacrificiului prin tăcere ; cu alte cuvinte să tăcem, să nu scoatem o vorbă, ceace *Horatiu* exprimă prin : *parcite verbis* (scutiți-vă de vorbe, nu vorbiți).

Dar Romanii, ca și Grecii de altfel, nu-și concentrau întreaga lor speranță numai într'o singură Divinitate, căci după credința lor nu putea să fie un singur Zeu care să vegheze și să conducă întregul neam omenesc.

Se credea deci că erau mai mulți Zei, și că fiecare din ei aveau sub a lor protecțiune o anume familie, un anume oraș or cetate, și că fiecare la rândul său eră personificarea focului sacru. De aci a rezultat, că în afară de Zeii *Lari*, *Penati* și diferiți alți *Eroi*, fiecare cetate își mai asocia și o altă Divinitate pe lângă cei de sus. Și mergeau până acolo, că mai multe orașe aveau pe același Jupiter, pe aceeași Minervă, Junonă sau Mercur ca protector. Aceste Divinități numite *poliadi* (dela *πολις* oraș), erau foarte răspândite în Grecia și Italia, unde fiecare cetate avea Zeii săi ce locuiau într'insa.

Dar faptul că mai multe cetăți adorau aceiași zeitate, aceasta nu însemnă că una eră identică cu cealaltă. Așa de exemplu: Grecii aveau o Minervă (*Pallas*), care lupta pentru ei în războiul Troei ; dar și Troenii aveau pe a lor *Pallas* care le primea cultul și protejă pe cei cari o adorau adică se închinau și se rugau ei. De asemenea eră o Minervă la *Athena* precum eră și alta în *Sparta* și precum eră în mai multe cetăți un *Zeus*, o *Heră*, *Hecatē* etc. Dar acești Zei *poliadi* nu erau tot aceiași din orașul X sau Y. Și probă avem că în Roma se află o *Junonă* ; dar la câțiva kilometri cetatea *Veia* avea și dânsa pe *Junonă* ei. Dar dictatorul *Furius Camilus*, impresurând această cetate, se adresează *Junonei* inamicului și o roagă să părăsească orașul Etrusc și să treacă în tabăra sa. Odată făcându-se stăpân pe cetate, dânsul răpește statua, fiind pe deplin incredințat că a luat pe Zeița însăși, pe care o și transportă cu mult devotament la Roma, unde fiind dejă una, acum Roma avea două *Junone*. Tot așa s'a întâmplat câțiva ani mai târziu cu Jupiter adus de un dictator dela *Preneste* din *Latium*, atunci când Roma mai avea încă alți trei *Jupiteri*.

În general omul nu cunoștea decât pe Zeii orașului său,

aşa că fiecare îşi zicea: «mie nu mi-e frică de Zeii din țara ta și nici că le dătoresc ceva».

Fiecare cetate sau oraș aștepta scăparea sa dela Zeii săi, pe cari în momente de pericole îi invocau prin asemenea cuvinte: «O! tu, Zeu al acestei cetăți! să nu faci ca dânsa să fie distrusă nimicindu-se casele și focarele noastre. O! tu care locuiești de mult pământul nostru, îl vei trăda tu oare? O! voi toți păzitori ai turnurilor noastre, nu le dați pe mâinile vrășmașilor...».

Și pentru ca să-și asigure mai bine protecțiunea lor, dânsii le ridicau temple, îi venerau și le aduceau sacrificiuri compuse din carne, pâine, vin, fumegațiuni plăcute și parfumate, până chiar și haine bogate și pietre scumpe.

Eată cum *Chryseu*, preotul lui *Apolo*, se adresează acestui Zeu, când fiică-sa *Chryseisa* a fost răpită de *Agamemnon*. «De mult timp am ars pentru tine și pe altarul tău mulți tauri grași; astăzi ascultă rugăciunea mea și trimite săgețile tale contra vrășmașului meu».

La rândul lor *Thebanii* își rugau și ei *Divinitățile poliade* zicându-le: „*Fiți apărătorii noștri!* interesele noastre sunt comune cu ale voastre; dacă cetatea prosperă, dânsa cinstește pe Zeii săi. Arătați că voi iubiți orașul nostru; gândiți-vă la cultul ce acest popor vă dă, și aduceți-vă aminte de bogatele și pompoasele sacrificiuri ce v'au oferit“. Eată de altfel rugăciunea *Thebanilor* în războiul lor cu *Argienii* numit al celor 7 șefi.

O! Voi mari Zei și protectori ai acestei țări! veniți, veniți cu toții! Ve-deți această adunașe de fecioare ce vă roagă să alungați dela ele sclavia: căci în jurul cetății răsună valul luptătorilor, vijelia furioasă a lui *Ares*. Dară tu *Zeus!* tatăl tuturilor! respinge departe asaltul vrășmașilor noștri, căci *Argienii* copleşesc cetatea lui *Cadmus* iar zângănitul armelor și nechezatul cailor, prevestesc sfășiere de carne. Și tu o *Pallas!* fiica lui *Zeus*, înțeleapta luptelor, fii protectoarea acestei cetăți, Și tu, stăpânul mărilor! tu care isbești valurile furioase cu tridentul tău, scapă-ne, scapă-ne de chinuri! Tu *Ares!* vai! vai! apăra în mod faș cetatea lui *Cadmus*. Și tu *Cypris!* (*Venus*) strămoașa neamului nostru, du nenorocirea departe de noi căci am eșit d.n sângele tău. Eată-ne înaintea ta cerând ajutorul Zeilor prin rugăciunile noastre cele fierbinți. O voi! Zei a tot puternici! Zei și Zeite! înalți păzitori ai acestei țări, nu dați cetatea acestei armate streine, ca-să fie jefuită prin războiu. Auziți dreptele ceceri ale fecioarelor care vă roagă cu multă căldură. O! voi scumpi protectori ai acestei cetăți! arătați că voi o iubiți, că aveți grijă de altarele noastre și că știți să le apărați. Aduceți-vă aminte de numeroasele sacrificiuri aduse și celebrate de cetățeni pentru voi și în onoarea voastră. (*Eschyle*).

În semn de mulțumire pentru un așa devotament, Zeii se simțeau oarecum obligați să apere cetatea, să o facă să dureze pentru totdeauna, să fie fericită și puternică. Fiecare Zeu își puneă întregul său amor propriu în joc pentru gloria orașului său. De aceia dânsii în timp de războiu, mergeau în luptă în mijlocul lor, ca or și care cetățean iubitor de patrie. Fiecare popor ce se războia își laudă Zeii săi zicând: «Zcii cari luptă cu noi nu sunt

mai puțin puternici decât aceia cari se găsesc în tabăra inamicilor noștri». Zeii ca și cetățenii se ajutau în mod reciproc, așa că victoria se datoră din îndeplinirea datoriei făcută de fiecare. Dacă din contră erau învinși, necazul se resfrângea asupra Zeilor, fiind învinuți că nu și-au îndeplinit datoria de apărători ai orașului apărând focul sacru: fapt pentru care uneori li se răsturnau altarele, mergând chiar până a li se arunca și pietre pe templele lor. Credința fiind, că atâta vreme cât Zeii rezistau, cetatea nu putea fi luată, se recurgea din partea inamicului la toate mijloacele posibile pentru răpirea acelor Zei. Romanii întrebunțau în acest scop oarecare formulă ce aveau în ritul lor cam în felul acesta! «O! tu prea mare puternice! tu care ai sub protecția ta această cetate, te rog, te ador și-ți cer grația să părăsești acest oraș și acest popor, să pleci din templele și locurile lor sacre, să te depărtezi de ei; să vii la Roma la mine și la ai mei. Orașul nostru, templele noastre, locurile noastre sfinte, să-ți fie mai plăcute și mai scumpe; ia-ne deci sub îngrijirea ta. Dacă faci așa, îți voi clădi un templu în onoarea ta și-ți voi aduce sacrificiile cele mai bogate și plăcute».

Cei vechi erau pe deplin convingși, că există anumite formule așa de eficace și puternice, încât dacă se pronunțau în mod exact și fără să se schimbe un singur cuvânt, atunci Zeul, orcare ar fi fost el, nu putea să reziste mai mult la o asemenea rugătoare invitație din partea adoratorului său. Deci el odată înduplecat și trecut în partea inamicului, cetatea în mod fatal era luată. La Greci există aceiași credință și întrebunțarea acelororaș mijloace, astfel că, fiind vorba de asedierea unei cetăți, dâșii nu neglijau să adreseze o invocațiune numișilor Zei, pentru a le da voie să fie luați. Prin urmare: rugăciunea (*preces*), promisiunea (*vota*) și darurile (*dona*), erau cele trei arme prin care se putea învinge. Probă despre aceasta se povestește și următorul fapt: Athenienii voind să facă războiu Egeșilor, se gândeau că întreprinderea era prea îndrăzneată, din cauză că cetatea Egeșă avea un erou protector de o mare valoare și fidelitate singulară și anume pe *Eac*. Atunci ei, după o profundă reflexiune, au amânat pentru 30 de ani executarea planului lor, în care timp însă au ridicat în țara lor un mare templu lui *Eac* instituindu-i și un cult. Dâșii erau incredințați, că dacă acest cult era continuat fără întrerupere în tot intervalul acesta de 30 de ani, cu siguranță Zeul menționat nu va mai aparține Egeșilor ci Athenienilor. Li se părea lor în adevăr, că un Zeu nu putea să primească ofrande într-un timp așa de îndelungat de victime grase, fără ca să nu fie obligat către cei cari i le ofereau. Eacus deci va fi silit în cele din urmă să părăsească interesele Egeșilor dând astfel lor victoria. Tot așa s'a întâmplat și cu *Solone*, care voind ca Athenienii să se facă stăpâni pe insula *Salamina*, care era în posesiunea Megarienilor, a consultat oracolul dela Delphi. Acesta însă îi răspunse: «dacă tu vrei să cucerești insula, trebuie mai

întâiu să capeți bunăvoința Eroilor cari o protejază și o locuiesc. Solon a ascultat sfatul dat, și pe loc în numele Athenienilor a oferit sacrificiuri celor doi principali Eroii ai Salamienilor (Ajax și Telamon). Și în adevăr, acești Eroii neputând să reziste darurilor ce li se făceau, trecură de partea Athenienilor, și astfel insula fiind lipsită de protectorii săi imediat a fost cucerită.

Uneori însă, în loc de întrebuintarea unor asemenea formule și devotament pentru atragerea Zeilor, Grecii prefărau pur și simplu să le fure statuia printr'o anumită îndemănare. Astfel e știut cazul lui *Ulise*, care a furat Troenilor statuia Zeiței *Pallas*, precum de asemenea și *Egineții* voind să facă rebel *Epidaurului*, au furat mai întâiu două statui, ce erau protectoarea acestui oraș transportându-le la ei.

Pentru aceste considerațiuni, dacă pe deoparte asediatorii căutau cu orice preț să răpească Divinitățile orașului, cei asediați din partea lor căutau și ei la rândul lor, să păstreze cât mai mult posibil aceste prețioase odoare, împedându-i de a fugi sau a fi răpiți. Și tocmai în scopul acesta, dâșii uneori își ascundeau Zeii în locurile cele mai secrete pentru a nu fi văzuți de vrășmași; iar alții mergeau până acolo, că își legau Zeii cu puternice lanțuri, fie pentru a nu putea fi răpiți, sau fie pentru a nu fugi, chiar dacă ei ar voi. În fine, altă dată se invocă — la formula prin care inamicul voiă să corupă pe Zeii — o altă formulă care avea puterea să-l ție pe loc. Romanii imaginaseră un mijloc ce li se părea mai sigur. În adevăr, dâșii țineau în secret numele celui mai principal și mai puternic al Zeilor ce aveau ca protectori. Ei credeau prin aceasta, că inamicii neputând niciodată să ivoace pe Zeu prin adevăratul său nume, acesta nu va trece niciodată în partea lor, și cu modul acesta nu le va fi cu puțință ca orașul or cetatea să fie luată.

Aceasta era credința celor vechi, care deși nu recunoșteau o singură Divinitate cu putere supremă, totuși dânsa represintă concepțiunea celor mai civilisate popoare exercitând asupra lor desvoltarea atâtor înălțătoare virtuți civice și militare precum și toate legile și instituțiunile cari și astăzi ne fac să privim și să studiem cu admirațiune trecutul lor istoric.

Notă. — Cu multă siguranță, iluștrii noștri Domni ca *Mircea*, *Ștefan cel Mare*, *Mihai Viteazul*, *Brâncoveanu*, *Basarabii* și alții, influențați de puterea acestei *Ființe Supreme numită foc sacru*, pe care îl numim *Dumnezeu*, și crezând în atotputernicia Lui, au repurtat acele strălucite și victorioase lupte, după care apoi în semn de recunoștință au ridicat frumoasele *Sfinte Biserică* ce avem, și ne-au lăsat ca deviză *credința în Dumnezeuul strămoșilor noștri*, care totdeauna ne-a scăpat de orice pericol național: precum și de acela din timpul present prin care ne-am strecurat cu bine.

XIII. *Serbările Cereale* erau date în onoarea Zeiței *Ceres* mama *Proserpinei*. Această Zeiță împreună cu *Bacus* au cutreerat lumea întreagă pentru a învăța pe oameni agricultura și a face pâine (*Ceres*) precum și cultura viței iar apoi a vinului (*Bacchus*)

Ceres (*Demeter*), cu Proserpina (*Cora* sau *Libera*) și cu Bacchus (*Dionysos* sau *Liber*) reprezentau grupul celor 3 divinități numite *telurice*.

Notă. — *Liber* la început era o veche divinitate latină prezidând plantațiunea și fecunditatea. De aceea la Sabini avea numele de *Lebasius*: de la *libo-libare*, a udă, a ține în echilibru. Mai târziu și Bacus a primit acest nume cu însemnare de *tânăr, voios, liber (Liber-liberi*; spre deosebire de *liber-libri* ce însemnează carte de citit). Zeul acesta *Liber* mai era cânsiderat și ca prezidând la nașterea copiilor de sex masculin. La rândul ei și Proserpina, care contribuie la fecundarea pământului (vezi p. 115), a primit și dânsa-de altfel ca și Senele (*luna*) și *Ariadna* — numele de *Lbiera*, iarăși o veche divinitate latină, ce prezidă la nașterea copiilor de sex feminin.

Aceste trei divinități aveau cultul foarte răspândit în Grecia. Mai cu seamă la *Eleusis*, un oraș lângă Athena, regele *Celeus* a ridicat un renumit templu în special pentru *Ceres*, unde se celebrau faimoasele *mistere Eleusine*. Eată împrejurarea: *Ceres* umblând rătăcită cu facla în mână spre a găsi pe fica sa *Proserpina* răpită de *Pluton* în *Sicilia*, ajunsese în *Grecia* și se opri la *riul fecioarelor* aproape de *Eleusis*. Aci venind și fetele lui *Celeus* la isvor împreună cu alte fecioare, *Ceres* fiind travestită sub forma unei femei numită *Dos* fugită din mâna unor pirați din insula *Creta*, le roagă să-i dea ospitalitate, în schimbul de a crește copiii la care se pricepe. Fetele o aduseră acasă, unde mama lor *Metanira* îi dă spre a se ocupa de micul său copil *Demophon*. Atunci *Ceres* arătându-se cine este, bucuria părinților fu și mai mare. În adevăr, copilul crește cu repeziciune și devenea din zi în zi mai frumos. Secretul era, că *Ceres* îl hrănea cu nectar și *ambrosie*, iar în timpul nopței îl introducea în flăcări de foc pentru a face din el un nemuritor. Surprinsă fiind însă de *Metanira*, dânsa întrerupe operațiunea, făgăduind însă că acest copil, care a fost hrănit și crescut în brațele sale, deși va fi muritor, va avea însă în schimb o mare glorie. După aceasta pleacă cerând a i se ridica un templu, cecece s'a și făcut. Mai târziu *Demophon* — pe care însă unii îl consideră a fi *Triptoleme*, pe când alții îi dau ca fiind copilul lui *Teseu* făcut cu *Phedra* — devine un renumit rege și mare luptător în războiul *Troiei*, unde liberează pe *Etra* ce era sclava *Helenei*, apoi dă ajutor lui *Hercule* contra lui *Eurystheu* precum și lui *Oreste* contra tatălui său. La întoarcere, fiind aruncat de furtună pe coastele *Thraciei* la regele *Piton*, fiica sa *Phyllis*, se amurează în așa grad de el, încât părăsind-o, dânsa fiind disperată se spânzură, când însă fu transformată într'un arbore ce poartă numele său. Dar *Demofon* reîntorcându-se și găsind-o în această stare, imediat se repede și îmbrățișând arborele, acesta pe loc se încarcă de sus până jos cu foi verzi și de o frumusețe rară.

Notă. — Se mai spune că *Diomede* la întoarcerea lui din *Troia* a făcut invazie în *Atena*, luând-o drept o țară inamică neputând-o distinge din cauza unei nopți foarte întunecoase. Atunci *Demophon* intră în luptă, și după ce omoară mulți *Argieni*, răpește statua *Minervei* numită *Palladium*, când însă omoară

și pe un cetățean Athenian calcându-l în picioare. Pentru aceasta el a fost dat în judecată unui tribunal din Athena de întregul popor pentru crima din cauza Paladiului (*ἐπι πικραδίῳ*), dar a fost achitat.

O teribilă sărăcie bântuia Roma pe la 496 a. Chr. Atunci consultându-se cărțile *Sibyline* — ce fuseseră cumpărate de Romani dela *Sibyla Eritrea* pentru bogăția de oracole ce coprindea — primiră ordin, că Romanii să ridice un templu acestor 3 Divinități. În consecință s'a ridicat un mare templu pe muntele *Aventin*, intrunindu-se la un loc *Ceres, Libera și Liber*. Templul acesta eră mult iubit de poporul plebeu, așa că se depunea în el toate amenzile pronunțate de edili și tribunii poporului. Sărbătorile acestea numite *Ludi Cereales* erau foarte mărețe, căci procesiunaa aveă un aspect impunător, prin aceea că toată lumea eră îmbrăcată în haine albe umblând pe străzi dela 11—20 Aprilie, după care apoi se dedeau mari banchete și se încheiau prin alergare de cai, curse și jocuri în circul *Maximus*.

La marele serbări pentru Zeița *Ceres*, importate din Grecia și numite *sacrum aniversarium Cereris*, matroanele erau împodobite cu niște panglici foarte late și lungi. Aceste matroane nu numai că trebuiau să fie de o cinste absolută și fără nici o bănuială, dar se mai cerea, ca timp de 9 zile și 9 nopți să se fi abținut da la orice relațiuni sexuale.

Marele serbări însă ce se dedeau în Grecia la *Eleusis* constituind frumoasele *mistere Eleusine*, formau pentru locuitori un izvor năsecat de bogăție, de oarece întreaga populație din Grecia venea aci să ia parte la misterele bunei Zeițe (*Bona Dia*). Aceste serbări ce începeau în Septembrie durau 9 zile, când prin diferite sacrificiuri, jocuri și rugăciuni se introducea oamenilor credința în conducerea lumii de un singur Zeu, în existența unei alte vieți precum și în recompensa ori pedeapsa dupe moarte a faptelor bune sau rele. Aceia cari prealabil nu erau inițiați în aceste secrete și cutezau să asiste, erau considerați ca profanatori și deci se pedepseau cu moarte. Sanctuarul mistic (*secos*) eră susținut de 42 coloane dispuse în 6 rânduri și fiind toate fixate pe blocuri de marmoră neagră din *Eleusis*.

Orașul acesta, adică *Eleusis*, deși a fost încorporat la *Atena*, a păstrat însă privilegiul misterioaselor sale serbări până la 409 p. Ch. când totul fu distrus de *Alaric regele Visigoților*.

Sacrificiile ce se aduceau la Roma Zeiței *Ceres* erau *porci*: fie ca simbol de abundență, fie că prin botul lor când rămă pământul, strică grâul răsturnându-l; iar focul necesar pentru aceste sacrificiuri — de altfel ca și pentru toate celelalte făcute în *onoarea Zeilor*. — se aducea din casa marelui preot al lui *Joe* numit *Flaminus* (dela *flamen-flaminis*, flacăra). Acest preot aveă mari prerogative, fiind precedat de un lictor și aveă dreptul să stea pe scaunul de fildeș numit *curule ebur*, ca orișicare înalt magistrat. El putea să ridice lanțurile celor ce erau

legați cu ele, precum și să oprească a fi bătuți cu nuele cei conduși la supliciu dacă se găseau în calea lui. În schimb, preotul acesta trebuia să ducă o viață de o exemplară simplitate, să nu umble călare și nici să jure vreodată.

La Greci, serbările în onoarea Zeiței Ceres numită Demeter și a ficei sale Proserpina sau Core și Bachus, se numeau *Thesmophore* (θεσμοφ. lege și φερος purtător, adică legislator), fiindcă Ceres eră considerată și ca Zeița ordinii legale. Aceste serbări erau foarte populare în toată Grecia, precum de ex. în *Megara*, *Theba*, *Ephes* și *Arcadia*. În special însă la Atena tesmoforele erau în splendoare, celebrându-se după recolta anului și semănăturile de toamnă. Ele aveau loc dela 9—13 Noembrie parte la Athena parte într'o localitate *Halimunte*, la câți-va kilometri de raza orașului. În tot timpul acestor serbări femeile trebuiau să păstreze cea mai mare abținere precum și o cinste și curățenie trupească și sufletească exemplară. În prima zi femeile, în mare procesiune, conduceau în mod solemn statuetele acestor trei Zei precum și diferite obiecte sfinte la *Halimunte*, unde timp de două nopți ceremoniile se succedau cu mult lux și entuziasm. După aceia femeile se întorceau la Athena iarăși cu mare pompă, când sărbătoarea ținea trei zile. A doua zi eră zi de post și de doliu. Ziua cea de a treia se numea *Kaligeneia*, pentru că se invocă Demeter sub acest nume (καλιό-καλέσιν, a chemă, a pofti). Acum aveau loc banchete feminine urmate de petreceri și jocuri voluptoase, după cari serbările se terminau prin abundente sacrificii, pentruca Zeii să dea o bună abundență anului viitor.

XIV. Serbările numite *priapee* erau date în onoarea lui *Priap* (fig. 60). Zeul grădinelor, al viilor și al navigațiunii. El eră fiul lui *Bacchus* și al *Venerii*. De aceia, moștenind dela tatăl său cheful iar dela mama sa atracțiunea, eră înzestrat cu ambele aceste calități, pentru care cuvânt ducea o viață sburdanică până la complectă destrăbălare și în permanetă excitare virilă: de aci și cuvântul *priapism* introdus în medicină. Aceste serbări se făceau în timpul verii, fiind la început introduse în Italia de sud și aduse din Asia mică și Grecia, unde erau foarte răspândite în special prin diferite insule. Femeile în deosebi formau majoritatea, cari împreună cu bărbați ce erau îmbrăcați în haine ciudate având pe cap coarne și urechi de țap, executau cele mai fantastice sărituri și jocuri obscene, mai ales când se ameteau prin băutura alcoolică. *Priap* eră foarte popular; chipul său era așezat sub formă de mici statuete de piatră în bust, cu urechi și coarne de țap puse pe cap și stând răsturnat înapoi; ele erau așezate prin grădini ca simbol de bună producțiune și paza fructelor contra furtașagului.

Fig. 60.
Zeul Priap

Notă.— Zeul Priape (Priapos, Priapus) se pare a nu fi fost cunoscut de

Homer, de oarece nu vorbește de el. Pentru prima oară *Strabon* arată, că acestui Zeu se aducea onoruri divine și era adorat în deosebi în Lamsaque (Asia mică, pe Helsing). Faptul că el era foarte urât de și născut din cei mai frumoși Zei, provine din vecinica ură ce Junona avea pe Venus; din această cauză, Venus văzându-l așa de slăt, îndată ce l-a făcut l-a și lepădat. A fost însă luat și crescut de păstorii lapsacieni adorându-l apoi în orașul lor; de unde însă fiind gonit iarăși prin intrigile Junonei, fu readus și din nou sărbătorit prin jocuri fără nici un scrupul. De aci serbările trecură la Roma dar cu mai puțină libertate, unde era onorat că Zeul fecundității câmpului, creșterea albinelor, cultura viței și chiar a pescuitului. Lui se datorau toate beneficiile fructificațiunei atribuindu-i-se și darul profetic. La serbări i se ofereau toate trufandalele grădinelor, iar apoi lapte, miere și turte dulci (prăjituri), dupe care i se sacrificau țapi, măgari și chiar homari aduși de pescari. De obicei Priap se reprezintă având fructe într-o mână iar în cea laltă un sceptru, o măciucă, o simplă nuia sau un corn: drept simbolul abundenței. În ceace privește episodul cu răpirea Zeiței Vesta, se zice că sbieretul a fost dat chiar de măgarul său, care îl însoțea pretutindeni și avea darul perfecției înțelegeri a tot ce acest Zeu făcea. Deci, în momentul când vede pe stăpânul său că eră gata să răpească o așa frumoasă Zeița, dânsul considerând aceasta ca o mare victorie, pe loc se entusiasmează, și plin de bucurie începe să sbiere ca și cum l-ar fi aplaudat felicitându-l. Prin urmare n'a fost măgarul lui Silene care a scăpat pe Vesta să nu fie furată, ci însuși măgarul îndrăznețului curtesan; fără de care poate ar fi reușit să scape de rușine și să aibă parte de prada ce ochise. (p. 193).

XV. Jocurile numite *Neptunalia*, se celebrău mai ales în timpul lui *August* și erau date în onoarea lui *Neptun* Zeul mărilor. *Octavian August*, după vitoria dela *Actium* din Epir, a ridicat un mare templu lui *Neptun* drept recunoștință pentru această isbândă, instituind și serbările sus numite. În Grecia însă, în *Beoția* și mai cu seamă în *Istmul de Corinthe* se făceau serbări mult mai grandioase însoțite și de curse de cai; ele erau numite *Jocurile Istmice*. Aceste jocuri au fost instituite de *Athamas* în memoria fiului său *Melicerte*, care pentru a scăpa de persecuțiunile *Junonei*, mamăsa s'a aruncat din vârful unei stânci în mare, unde *Neptun* drept compătimire și în urma rugăciunilor *Venerei* a transformat pe amândoi în Zei marini sub numele de *Palemon* și *Leucothea* (p. 54).

Aceste jocuri mult timp întrerupte au fost restabilite de *Theseu* în onoarea lui *Neptun*. Ele aveau loc la fiecare 5 ani, când erau celebrate tot cu aceiași solemnitate ca și jocurile *Olimpice*, *Nemeene* și *Pythice*.

Acestea sunt în rezumat serbările și petrecerile mai principale ce se celebrău la Roma. Din scurta descriere ce am făcut reese faptul, că cetățenii își pierdeau un timp îndelungat și prețios sustrăgându-i dela ocupațiunile serioase fie casnice, industriale sau cămpenesti. Și aceasta cu cât mai mult, cu cât sărbătorile și ceremoniile religioase erau fixate în calendar sub numele de zile faste și nefaste (*dies fasti et nefasti*, dela cuvântul *fatur, fatus sum, fari*: a vorbi și *non fari* a nu vorbi). De aci re-

zultă, că în tot timpul serbărilor nu era permis a se trată nici un fel de afacere de or ce natură ar fi fost, din cauză că nu reușeau, fiind considerate de rău augur. În timpul lui August erau 135 zile nefaste scrise în calendar: afară de alte distracțiuni și jocuri neprevăzute, sau evenimente ce puteau să intervie, ca de exemplu sărbători triumfale și ovațiuni date în onoarea generalilor sau unor succese a oamenilor politici, sau jocurile plebeene numite *ludi plebei*, ce țineau dela 4—17 Noembrie în amintirea alungării regilor și a împăcării între patrici și plebei etc., etc. Lesne deci se vede de aci, cât de puțin rămânea la dispozițiunea cetățenilor zilele, în cari puteau să se ocupe în mod serios de interesele lor proprii. Afară de aceasta, asemenea distracțiuni au contribuit mult la corupțerea moravurilor și obișnuința la trândăvie a poporului. De aceia, era destul pentru un ambițios politic, ca prin bani să-și facă partizani și să devie iubit de cetățeni, ce erau căzuți în așa decadentă, că nu cereau decât *pâine și jocuri*: (*panem et circensés*). *Cesar* și *Octavian August* sunt dați ca exemple profitând de o asemenea stare sufletească a cetățenilor. În special pentru soldații lui *Cesar*, chiar o crimă contra patriei le era indiferentă, destul numai să fi fost în folosul lui: căci pe acea vreme nu era vorbă de cetățean Roman ci de soldat al lui *Cesar*. De aci a mai rezultat, că adevărata educațiune serioasă ce se poate obține prin reprezentarea de lucrări a artiștilor și poeților destinate a fi puse în scenă pe teatru, erau în decădere. Și ca probă este, că teatrul *Marcellus* care putea să conție 20.000 de spectatori, de multe ori rămânea neocupat, deși reprezentațiunile nu se dedeau decât în zile de sărbători. Pentru aceste cuvinte și mai ales pentru prevenirea destrăbălării cetățenilor, s'a căutat să se restrângă, dacă nu chiar să se desființeze aceste jocuri și serbări. Prima încercare a fost sub *Claudiu* (30 p. Ch.), dar fără efect simțitor. În timpul lui *Septimiu Sever* însă pe la 200 p. Ch. măsurile fură mult mai serioase și aspre, așa că încetul cu încetul serbările căzură în desuetudine, până când în cele din urmă sfârșiră prin a dispăre.

Dar mult mai înainte de aceasta, pentru a se preveni corupțiunea ce începuse să copleșească chiar persoanele cele mai sus puse, a provocat măsuri energice chiar pe la 180 a. Ch. prin anumite decrete de senat. Iar ca exemplu de gradul de corupțiune la care ajunsese poporul din Roma, este expresiunea rămasă celebră zisă de *Iugurtha* regele Numidiei: «*Ce oraș de vânzare !...*».

Dar iată circumstanțele în care el a zis aceste cuvinte: *Jugourtha* (154—110) a. Ch. regele Numidiei, a fost nepotul lui *Micipsa*, de care a fost crescut și așa de iubit, că l-a adoptat lasându-l a împărți regatul cu cei 2 fii ai săi: *Adherbal* și *Hiempsal*. Dânsul însă omoară pe acesta din urmă împărțind puterea cu cel d'ntăiu. Dar repede intră în luptă și cu el, așa că după ce invadează teritoriul, îl silește să capituleze, iar în urma il omoară

prin sugrumare rămânând astfel singur stăpân. Dar *Adherbal* fiind aliatul Romanilor, aceștia trimiseră o armată contra lui ca usurpator. Jugurta însă reușește prin bani să corupe pe consulul *Calpurnius Bestia* ce conducând armata și astfel cocoloșește lucrul. Faptul aflându-se la Roma, senatul dă iă judecata pe *Calpurnius* împreună cu alți nobili și chiamă în același timp și pe *Jugurta* ca martor. El vine la Roma; dar iarăși prin bani corupe mare parte din Senat și mai ales din noblime — și în deosebi pe *Scaurus principale Senatului* — și astfei atât el cât și *Calpurnius* rămân achitați. Atunci *Jugurta* a avut nemaipomenita îndrăzneală, ca în mijlocul orașului să omoare pe *Massiva* ultimul nepot al lui *Micipsa*, pentru ca astfel să scape de orce grije și pretențiuni la succesiunea tronului.

Crima aceasta a făcut ca întreg poporul să fie așa de revoltat, încât a cerut gonirea lui; deși unii spun, că el iarăși dând bani ar fi fugit. În orice caz, *Jugurta* părăsind Roma, ar fi zis următoarea frază rămasă celebră: «*Oraș de vânzare și gata de a pieri dacă s'ar găsi cumpărător*» (*Urbem venalem et mature perituum si emptorem invenerit*).

Se pare însă că înclinarea Romei către corupție este de o etate și mai veche și anume după timpul lui Anibal, căci *Mithridate* (130 a. Ch.) ar fi zis și el:

*Annibal l'a prédit, croyez-en ce grand homme:
Jamais on ne vaincra les Romains que dans Rome*

Racine: théâtre complet pag. 221: Mithridate.

— F I N E —

4 Octombrie 1920.

Dr. I. Kiriac.

E R R A T A

In loc de	Să se zică :
Pag. 11 de 6 zile	de 5 zile
„ 19 tranquilliser	tranquillise les
„ 21 auspiciu	auspiciu
„ 27 d'abonaance	d'abondance
„ 28 de isvor	un isvor
„ 42 flageanți	flagelanți
„ 43 Deusquen	quem
„ 45 cent	cents
„ 69 o stăleu	o statue
„ 80 Aci mijlacul	în mijlocul
„ 145 profuna	profundă
„ 145 instruindu-l	inzestrându-l
„ 151 la preci	la greci
„ 156 lăca religioasă	religiosa
„ 175 boalelor de strugure a boabelor	

INDEX.

Numiri, expresiuni și subiecte din această lucrare.

A

Abadir, pag. 10. Academus, 124. Acca Laurentia, 186. Accalia, 187. Acis, 137. Achelous, 53. Acheron, 14. Achil, 3. Ahlis, 6. Acis, 135. Acoetes, 127. Acratos, 174. Acrisius, 32. Acropol, 66. Acteon, 83. Adamastos, 13. Adar, 2. Admet, 81. Adonis, 128. Adraste, 10. Agamemnon, 32. Agenor, 33. Agger, 194. Aghitor, 67. Aglae, 32. Aglaura, 65. Agoreea, 103. Agni, 196. Aigheketos, 67. Aidoneus, 15. Aither, 6. Ajax, 119. Alastor, 24. Alceste, 197. Alcipe, 177. Alcitoe, 175. Alcmena, 32. Alectrión, 110. Alegoria, 4. Alma, 188. Aloeaa, 114. Alcitoe, 175. Aloidi, 30. Aloid, 31. Alpheu, 114. Amburbalia și Ambarvalia, 168. Amaltheea, 27. Amazoane, 52. Amicleea, 139. Amiclas, 138. Amon, 28. Ampelos, 173. Amphicranos, 50. Amphictyon, 70. Amphigeyia, 108. Amphitrita, 16. Anadiomena, 87. Ancile, 177. Anchise, 92. Angeleea, 146. Androgeu/122. Andromeda, 55. Anona, 63. Anou, 2. Antigona, 153. Aou. 1. Apelles, 87. Apolo, 66. Apostrophia, 89. A-pulce, 101. Aphrodita, 87. Aphrodisiace, 90. Aptera, 25. Akersecon, 67. A-quilon, 57. Arachneea, 103. Arcas, 47. Arceea, 76. Ares, 178. Arethusa, 148. Arghes, 6. Argheiphantes, 64. Argus, 45. Argophontes, 41. Arhigalius, 189. Ariadna, 123. Arión, 125. Aristeu, 143. Aristomene, 159. Aristotel, 159. Arsipe, 175. Artemisa, 82. Artemisa, 87. Arvale, 169. Ascanius, 92. Asopus, 39. Ascalabos, 117. Assour, 2. Ascalaphe, 15. Astarteea, 90. Asteria, 48. Astreea, 164. Atalanta, 112. Ate, 23. Ateea (Etoe), 25. Athamas, 54. Athena, 101. Athlas, 56. Admete 81. Atis, 112. Atrops, 32. Atritionia, 103. Augias, 51. Aulis (Avlis), 7. Aurora, 147. Autonoe, 83. Autophagie, 117. Auxithales, 114. Avernul, 14.

B

Baccanale, 170. Baccante, 172. Bacchus, 170. Batus, 62. Bauba, 117. Baucis, 58. Bel, 2. Bellator, 178. Bellona, 181. Bellerophonte, 58. Bellerus, 58. Bellonari, 181. Beroe, 170. Bethyle, 9. Bias, 159. Bidental, 195. Bisultor, 178. Bona Dia, 190. Boopeea, 35. Boreas, 134. Brahma, 2. Bremus, 71. Briareu, 33. Britomartis, 82. Brontes, 6. Buchete pentru Chloris, 184. Bulemie, 117. B

C

Cabira, 108. Cadmus, 30. Caduceu, 62. Calligo, 6. Caliope, 32. Calchas, 65. Calligula, 154. Calisto, 47. Caliphigia, 89. Calidon, 85. Calisphira, 61. Campe, 28. Campus sceleratus, 191. Cancer, 51. Canatos, 37. Capricorn, 16. Caprotina, 37. Capua, 198. Carmen Arvale, 169. Caria, 65. Carybda, 147. Cassandra, 75. Casiopeea, 149. Catebates, 195. Castor, 32. Cecus, 108. Ceos, 47. Cecrops, 185. Celer, 194. Celeus, 148. Cenotaphe, 153. Ceos, 47. Cephalé, 142. Cephéu, 55. Cephis, 43. Cerber, 14. Cereales, 202. Ceres, 113. Cerinitis, 51. Chalcipus, 108. Chariclo, 107. Charidotes, 21. Charon, 15. Cheloneea, 35. Chioneea, 85. Chilon, 125. Cleobul, 125. Chioneeaa, 85. Chimera, 58. Chiron, 74. Chloris, 183. Choree, 42. Choricus, 59. Chronos, 7. Chrysotrona, 37. Cytotechnis, 108. Chylopodus, 108. Ciceon, 117. Cina, 195. Cincreisa, 128. Cinyras, 128. Circeea, 149. Circenses, 182. Citeron, 39. Civa, 2. Claudia, 189. Claros, 85. Clio, 118. Clio, 32. Clitia, 75.

-Clodius, 190. Cliduhos, 13. Cloacina, 89. Clotho, 32. Climena, 78. Clitemnestra, 32. Cocalos, 122. Cocytul, 14. Cecus, 108. Colatina, 195. Coliseum, 167. Comode, 181. Comedia, 176. Contentes Dii, 61. Core, 116. Coronis, 74. Cornelia, 194. Cosmos, 174. Corybanti, 10. Cotus, 28. Creon, 154. Cresoponthe, 132. Creusa, 92. Criseisa, 200. Ctesiphon, 87. Cunctator, 186. Cupidon, 94. Cureti, 10. Chrisocomos, 67. Chrysaor, 55. Cyana, 16. Cybella, 112. Ciclopi, 28. Cycnus, 79. Cylenus, 65. Cyntius, 50. Cyparisus, 140. Cyrena, 143. Cypris, 88. Cythera, 88.

D

Dactyle, 10. Dahana, 142. Danaia, 54. Danaki, 14. Daphne, 140. Daphin, 141. Dea Celestis și Dea Urania 38. Dea Dia, 169. Decentia, 164. Dedale, 122. Deiopeea, 36. Deimos, 178. Dejanira, 53. Delfin, 127. Delphi, 70. Delos, 48. Demeter, 203. Demogorgon, 6. Demophon, 203. Destin, 28. Deucalion, 57. Diana, 81. Didona, 157. Dii majores, 3. Dii minores, 3. Dii inferi, 156. Diogeni 23. Dionysos, 176. Dires, 25. Dira, 7. Dis, 12. Discordia, 25. Dithyrambic, 176. Dodona, 54. Domiduca, 36. Dona, 201. Doris, 7. Dryade, 116. Dryas, 175. Dyaus, 20. Dindyme, 190.

E

Eac, 14. Eacidi, 161. Eagra, 145. Echo, 43. Edipe, 160. Efigie, 4. Egeon, 28. Egeria, 177. Egeu, 119. Egina, 60. Egleea, 137. Elebor, 42. Electra, 154. Eleusis, 203. Elyseu, 14. Emathion, 146. Emblema, 4. Encelade, 30. Enetus, 59. Endymion, 85. Eneea, 85. Eneea 92. Eole, 57. Eos, 29. Eous, 68. Epidamia, 128. Ephes, 87. Epaphus, 77. Ephialthe, 30. Epithos, 132. Epula funeris, 156. Erato, 32. Erebe, 6. Eribeea, 31. Eridan, 79. Erigona, 171. Eriphyla, 156. Erimanthe, 51. Eris, 179. Eritreea, 204. Eroi, 3. Eros, 93. Esacus, 135. Eschile, 70. Eton, 68. Ethra, 119. Eryne, 133. Erysihton, 116. Esculap, 74. Eton, 16. Eumenide, 133. Euphrosine, 32. Euryale, 41. Euridice, 143. Eurinoma, 32. Europa, 33. Euros, 57. Eurystheu, 50. Eutherpe, 32. Evdomeios, 49. Evdomaghenis, 49. Evenos, 52. Evoche, 171.

F

Faima, 25. Flaminus, 204. Faunus, 137. Ferae, 22. Faustulus, 186. Fidius, 22. Flora, 183. Fuga, 178. Fulie, 44. Fulgur, 21. Fulguritum, 190. Furiile, 8. Furiile Belonei, 181.

G

Galathea, 136. Galathea, 137. Galus, 110. Gamelios, 36. Ganimede, 56. Gargaphia, 83. Gassendi, 45. Geminus, 162. Gestus venustum, 88. Geryon, 52. Gheea, 7. Gherana, 41. Giganți, 29. Gladiator, 183. Glaucos, 58. Glaucoetea, 101. Glaucopis, 102. Gorgone, 54. Gradivus, 177. Grațiile, 32. Gyges, 28.

H

Hades, 12. Halicarnas, 65. Halimunte, 205. Halirothius, 177. Harmonia, 170. Harmothoe, 61. Haroeri, 11. Hebe, 61. Hebru, 145. Hecatonchiri, 28. Hecata, 83. Hector, 155. Helena, 124. Helicon, 55. Helios, 29. Heliopolis, 194. Hema, 30. Hephaistos, 109. Hera, 97. Herceus, 21. Heree, 38. Hercule, 50. Hereside, 36. Hermaphrodit, 63. Hermes, 64. Herpe, 55. Herse, 63. Hespera, 32. Hesperide, 135. Hetaira, 89. Hestia, 193. Hidionos, 173. Hidimelia, 174. Himera, 6. Hipia, 103. Hipocrena, 58. Hipomenus, 112. Hiriia, 132. Iliricus, 131. Homère, 22. Honos, 178. Horele, 35. Hyacinthus, 138. Hydra, 50. Hydrophoreea, 57. Hygia, 103. Hymeneu, 172. Hypathos, 21. Hyperion, 6. Hypolite, 52.

I

Iason, 32. Iassion, 12. Icare, 122. Ida, 10. Ideea, 190. Idmon, 106. Ignigenus, 108. Iithia, 48. Ilou, 2. Iobate, 58. Incensum, 140. Io, 45. Innaeus, 46. Ino, 54. Insula fericiilor, 125. Invita Minerva, 105. Iphianase, 41. Iphimedia, 30. Io Bache, 173. Ipathos, 20. Iris, 47. Isis, 47. Ismena, 133. Itis, 153.

